

5 februari

Debatter m. m.**Onsdagen den 5 februari fm.**

	Sid.
Meddelande ang. plenum onsdagen den 12 februari	3
Remissdebatt	3

Onsdagen den 5 februari em.

Remissdebatt (forts.)	80
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Fränkel (fp) ang. vaccineredskapen	132
herr Jonasson (cp) ang. publiceringen av lagsökningsansökning ..	132
herr Enskog (fp) ang. förflyttning av civil verkstadspersonal	132

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 5 februari em.**

Val av ledamöter i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor jämte suppleanter	131
Val av suppleant för ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	131

Onsdagen den 5 februari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 28 nästlidne januari.

§ 2

Meddelande ang. plenum onsdagen den 12 februari

Herr TALMANNEN yttrade:
Kammarens arbetsplenum onsdagen den 12 februari, som i den preliminära planen utsatts till kl. 10.00 eller 14.00, kommer att börja kl. 10.00.

§ 3

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse nr 3, med redogörelse för behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser.

§ 4

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1018—1020.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Jadestig* (s), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående de handkappades anställningsformer, samt

herr *Ekvall* (s), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående den anställdes inestående lön

och semesterersättning vid företags konkurs.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Remissdebatt

Föredrogs för remiss till utskott den å bordet vilande bilagan 1 (finansplanen) till Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1969/70.

Därvid anförde:

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Hela Västeuropa synes nu ha passerat vågdalen i den tämligen långvariga lågkonjunkturen. Produktionen stiger ganska raskt i flertalet länder, och arbetslösheten är inte längre lika allvarlig som tidigare. Men det finns ändå osäkerhetsfaktorer som man bör ta hänsyn till vid en framtidsbedömning. Vi vet att det alltjämt finns risker för allvarliga störningar i betalningssystemet. Därtill kommer att det i Västeuropa finns länder med mer eller mindre allvarliga inre ekonomiska, politiska och sociala problem, även om det verkar som om de håller på att lösas.

Liksom tidigare kommer med all säkerhet utvecklingen i Västeuropa att till en del bero på vad som händer i Amerikas förenta stater. Det mest näraliggande antagandet är väl att president Nixon i huvudsak kommer att fortsätta den hittillsvarande politiken, men även ganska små kursändringar i den amerikanska politiken kan komma att med-

Remissdebatt

föra icke obetydliga verkningar både inom och utom Amerika genom den tyngd som Förenta staterna har i västvärlden inte bara politiskt utan även industriellt, tekniskt och ekonomiskt.

Osäkerhet råder också om hur utvecklingen i östblocket kommer att bli. Åtskilligt talar för att åtminstone en del av de spänningsförhållanden som bl. a. utlöste den tjeckoslovakiska krisen kommer att bestå under avsevärd tid. Även om händelserna i Tjeckoslovakien på nytt gav bevis för att stormakterna inte är beredda på militär konfrontation kvarstår ändå som ett illavarslande tecken att rustningskostnaderna efter en tids sänkning åter synes ha börjat stiga både i öst och väst.

Spänningsförhållandena i krishärden i Mellersta Östern inger också oro, kanske inte minst därför att parterna nu får ökade möjligheter att ladda upp genom att erhålla stöd från stormakterna. Det finns tydligen just nu inte särskilt stora utsikter till att de berörda parterna skulle vara beredda att tona ned sin aggressivitet.

Förhandlingarna om vapenstillestånd i Vietnam har dragit ut på tiden, och det var ju väntat. Om inte annat synes emellertid positionerna ha klarnat något. Det svenska diplomatiska erkännandet av Nordvietnam torde knappast kunna göras till föremål för berättigade invändningar. Situationen hade utvecklats så att det egentligen endast var fråga om tidpunkten för ett erkännande.

I hela det världspolitiska skeendet måste vi räkna med klyftan mellan fattiga och rika länder och den bristande jämlikheten i vår värld. I förhållande härtill framstår vår u-hjälp trots ökningar som ringa, men det gäller inte bara oss utan det gäller industriländerna över huvud taget. Vi borde verkligen kunna ena oss om större insatser i lämplig form — och ju förr dess hellre.

När EFTA kom till stånd förverkligades indirekt en del av då föreliggande önskemål om nordisk ekonomisk samver-

kan. På många håll har man väntat sig att nästa steg på samverkans område skulle bli geografiskt mera omfattande. Det skulle då komma att gälla både EEC-länder och EFTA-länder. Ett av EFTA:s mål angavs ju just vara att medverka till ett sådant samarbete. Även de som i likhet med mig är optimister i fråga om möjligheterna att ordna ett sådant omfattande samarbete måste emellertid medge, att saken i dag inte är aktuell.

Under sådana förhållanden är det rimligt att undersöka möjligheterna för en vidgad ekonomisk samverkan inom Norden. Om viljan är god — och den tycks vara det — bör man kunna nå rätt långt särskilt om man inom de olika länderna uppmärksam iakttar, att man inte ställer större krav på andra än på sig själv och i möjligaste mån ordnar så att de belastningar som uppkommer läggs på samtliga medborgargrupper och inte bara på speciella sådana.

En sak får väl anses vara ställd utom all diskussion, nämligen att samarbetet inte i något avseende får ordnas så att vår utrikespolitiska huvudlinje, nämligen neutraliteten, kan komma att äventyras. Jag tror att det råder mycket stor enighet härom i vårt land, något som bl. a. vid upprepade tillfällen visat sig i resonemang mittenpartierna emellan.

Vi ser alltså med förhoppningar fram mot de fortsatta överläggningarna om nordiskt samarbete. Det bör finnas möjligheter att få till stånd ett sådant om, såsom jag framhållit, viljan är god och inte något land försöker att lägga bördor på andra som inte motsvaras av vad man själv är beredd att uppoffra. Totalt måste — jag använder ordet måste därför att jag är övertygad om det — ett samarbete kunna ge betydande fördelar. Då kan det inte vara nödvändigt att någon skall behöva förlora på det, utan man får försöka att på något sätt dela upp vinsten mellan länderna.

Vad beträffar vårt eget lands ekonomi är vi otvivelaktigt på väg in i en period med ökad ekonomisk aktivitet, men

Remissdebatt

även hos oss finns det osäkra faktorer. En dämpning av importen i England och Förenta staterna kan komma att förta en del av den stimulans som vårt näringsliv för närvarande får genom den internationella konjunkturuppgången. Likaså kan naturligtvis den förefintliga, ingalunda avklarade instabiliteten i det internationella betalningssystemet komma att vålla avbräck i vårt handelsutbyte. I stort sett förefaller det emellertid berättigat att ge uttryck för optimism vad beträffar produktionsutvecklingen.

När det gäller sysselsättningen kvarstår emellertid en allvarlig strukturarbetslöshet, särskilt i de s. k. skogslänen. Att lösa den sysselsättningsfrågan blir en av de mera angelägna uppgifterna under det kommande budgetåret.

Trots en hygglig balans mellan export och import av varor försämras bytesbalansen. Glädjande är däremot att man — tvärt emot vad fallet var för bara några månader sedan — tycks vänta att industriinvesteringarna äntligen skall börja öka. Det är en avgörande förutsättning för att vi skall kunna bibehålla det svenska näringslivets konkurrenskraft gentemot utlandet och på längre sikt upprätthålla full sysselsättning i vårt land.

Våra outnyttjade resurser i anläggningar och arbetskraft har i förening med farhågor för bristande konkurrensförmåga lett till att industrins investeringar inte har ökat de senaste åren. Det skulle vara en stor fördel om en del väntade investeringar kunde tidigare läggas. Därför förefaller det befogat att ge investeringsverksamheten den stimulans under den närmaste tiden som finansministern aviserar. Stimulansen är inte särskilt stor, men det blir dock en stimulans.

Med begynnande konjunkturuppgång uppkommer i stället andra problem — framför allt prisstabilitetsproblemen, frågan om prisstegringarna. Får vi en mera markerad konjunkturuppgång måste vi räkna med att pressen på pri-

serna ökar, och det gäller i en sådan situation att kunna hålla igen. Väsentligt synes vara att löneförhandlingarna faktiskt har fått en i detta avseende gynnsam upptakt och att tendenserna till en ny kapplöpning mellan priser och löner inte är fullt lika starka som vid många tidigare tillfällen.

Nej, det hot mot prisstabiliteten som skulle kunna uppkomma har i stället sin grund i det statliga budgetunderskottet, som kan visa sig bli för stort om det går som vi önskar och hoppas, nämligen att aktiviteten i det ekonomiska livet ökar väsentligt. Den planerade upplåningen kan då komma att verka ogynnsamt på prisutvecklingen. Det gäller därför att vara uppmärksam på utvecklingen och ha en handlingsberedskap som gör att vi snabbt kan gripa in, om utvecklingen påkallar det.

Mot denna bakgrund har vi inom mittenpartierna liksom finansministern inte nu kunnat gå ut och lova några stora reformer under det kommande budgetåret — de får skjutas på framtiden. Centerpartiet har i år — frånsett några i budgetsammanhanget oväsentliga belopp — inte kommit med sådana yrkanden på budgetens utgiftssida som nödvändiggjort en inkomstförstärkning. Skillnaden mot förr är emellertid ganska obetydlig. Tidigare har vi i motioner framfört en hel del reformförslag. Somliga har fordrat ingående undersökningar och beräkningar innan de kunnat beslutas av riksdagen, och yrkandena har då helt naturligt inneburit en begäran om utredning. Andra förslag har varit rätt klara för omedelbara avgöranden men ofta krävt så stora resurser att vi icke ansett oss kunna föra fram dem. Man har då i stället väckt tanken att dessa reformer skall genomföras inom en nära framtid men samtidigt sagt ifrån att man borde invänta den inkomstökning för staten, som automatiskt följer av svenska folkets årliga inkomsthöjningar. I somliga fall däremot, där det gällt små utgifter, har vi

Remissdebatt

anvisat erforderliga medel och begärt omedelbara beslut. Som regel har resultatet blivit detsamma om vi följt den ena eller andra linjen.

Så småningom har ett flertal av våra förslag blivit genomförda. Det har dröjt längre eller kortare tid. I år har vi därför bestämt oss för att inte framlägga förslag om omedelbara beslut annat än i sådana fall, där utgiften är så blygsam att man i budgetsammanhang kan bortse från den. Vi har sagt oss, att i en budget på styvt 40 miljarder kan några tiotal miljoner inte ha någon egentlig betydelse.

Ett tilltalande drag i årets budget är den nästan totala avsaknaden av skattehöjningar. Nu får vi egentligen bara ökad skatt på släpvagnar i biltrafiken samt höjda telefonkostnader, i båda fallen en skärpning som torde komma att drabba de avlägsnare delarna av landet och näringslivet där mer än på andra ställen.

Skattebördan i dag känns tung för enskilda personer och företag, och i och för sig är detta tillräcklig anledning att vara ytterligt försiktig med nya pålagor, men ett annat skäl för att hålla tillbaka på den här punkten är att större delen av svenska folket ändå får finna sig i en skattehöjning i år; både lands- och kommuner har höjt skatterna för att klara sina uppgifter. Den genomsnittliga kommunala utdebiteringen i vårt land är nu över 20 kronor per skattekrona. Det är en ökning med mer än 50 procent under en tioårsperiod. Någon sänkning tycks inte vara i sikte, utan med hänsyn till de ökade kraven på kommunerna torde vi tvärtom kunna emotse en ny 50-procentig höjning under en kommande tioårsperiod. Det finns faktiskt prognoser — vad nu dessa kan vara värda — som pekar på 25 kronor i kommunal utdebitering i mitten av 1970-talet och 30 kronor omkring 1980. Prognoser är emellertid alltid prognoser — efterhandsbedömningar är litet säkrare.

Det kommunala skattetrycket och frågan om hur man på den kommunala sidan skall klara utgifterna är faktiskt problem av den allra största vikt inom vår skattepolitik. En annan viktig fråga är låginkomstgruppernas ställning. Det finns ett mycket starkt samband mellan dessa två problem. De kommunala skatterna utgör merparten av den totala skattebelastningen för de allra flesta skattebetalare, och tyngst är de för de lägre inkomsttagarna.

Låginkomstfrågan är ju ett ytterligt komplicerat problem. Naturligtvis har staten härvidlag ett ansvar som arbetsgivare. Man måste också försöka få fram en opinion för låginkomstgrupperna i andra sammanhang, men man får inte bortse från att dessa oftast är sysselsatta just i företag med dålig lönsamhet och att det därför kan vara svårt att direkt åstadkomma den grad av jämlikhet som man måste eftersträva.

Under sådana förhållanden är det anledning att noga överväga — särskilt med tanke på låginkomstgrupperna — vilka kostnader företagen orkar med för t. ex. miljövard. Åtgärder för en förbättrad miljövard är välmotiverade och nödvändiga, men de kan i vissa fall betyda friställningar. Jag tror att en undersökning skulle visa att en kompensation för sådana åtgärder i ett antal fall skulle bli en billig form av arbetsmarknadspolitik. Man har nog skäl att räkna efter hur det skulle falla ut.

Skattesystemet och därtill knutna transfereringar eller inkomstöverföringar bör emellertid vara ett särskilt verksamt medel för att förbättra låginkomstgruppernas ställning och åstadkomma större jämlikhet. Man kan emellertid knappast påstå att utvecklingen har varit gynnsam i detta avseende för de lägre inkomsttagarna. Det kan inte anses att tillbörlig kompensation har utgått till alla dem som undan för undan drabbats av de höjda indirekta skatterna. Som jag nyss nämnde har de stora kommunalskattehöjningarna kommit

Remissdebatt

att bli särskilt betungande för låginkomsttagarna. Det gäller att vända denna utveckling.

Man måste söka sig fram till en målsättning, och sedan får man väl — som i så många andra avseenden — sträva mot målet steg för steg. Olika tankar har förts fram i sammanhanget. Ett uppslag är att man skulle ha en garanterad minimiinkomst, baserad på ett system av beskattning och inkomstöverföringar. Sedan en lämplig gräns för minimi- eller grundtrygghetsinkomsten fastställts, skulle inte inkomstskatt utgå förrän inkomsten översteg denna gräns. Under denna skulle det bli fråga om s. k. negativ inkomstskatt. Man skulle få del av inkomstöverföringen och bidrag i någon form. En form är då att vad som inte avdragsmässigt kan utnyttjas på statskattesidan i stället skulle kunna få användas på kommunalskattesidan — naturligtvis då med kompensation till kommunerna från staten, annars får ju kommunerna bara höja utdebiteringen.

Tanken är djärv, det medger jag. När jag har läst om detta system har jag också tyckt det, men allteftersom jag har funderat på tanken har jag kommit fram till den uppfattningen att det nog ligger någon kärna av förnuft i det hela. Om systemet blir förnuftigt eller inte beror naturligtvis på utformningen: hur högt upp man lägger grundtryggheten o. s. v. Om ett system av denna typ kan genomföras skulle det medföra den väsentliga fördelen att vissa bidragstyper — arbetslöshetshjälp och sådana familjepolitiska insatser som bostadsstöd och socialhjälp — helt eller delvis skulle falla bort. Man slipper då undan en massa administrativt krångel.

Men än en gång: Det är en djärv tanke och problemet är svårlöst. Om det blir till nytta sedan det genomförts beror nog helt och hållet på hur man utformar denna insats från samhällets sida. Ett oeftergivligt krav är att alla får en grundtrygghet och får möjlighet

att arbeta för sin egen försörjning så långt deras förmåga räcker.

När man nu talar om nya skattesystem med stora fria avdrag i botten — 15 000 — 20 000 kronor som enligt det norska systemet — har det sagts: Om man inte gör något mer än ökar avdraget blir det de stora inkomsttagarna som får de väsentliga förmånerna av systemet, och det är väl inte så vi vill utforma skattepolitiken framöver. Det är riktigt resonerat, men det finns många variationsmöjligheter. Den andra ytterligheten kan jag illustrera genom att säga: Titta efter hur mycket en som tjänar 20 000 kronor — jag tar den siffran eftersom jag tidigare har nämnt den — får betala i skatt! Är det 1 000 kronor eller 1 500 kronor? Låt honom i så fall dra av det på skattesumman och låt alla göra det samma! Det är som sagt den andra ytterligheten, men jag tror inte att man kan ta den isolerad utan man måste kanske ha en kombination mellan det nuvarande systemet och ett nytt system — eventuellt ett sådant som det jag har talat om men med helt omarbetade skatteskalor för att undvika att man når en icke avsedd effekt.

Jag tror att man på detta sätt skulle kunna bespara många människor besväret att redovisa sina intäkter så ingående som nu; svenska folket är ju inte — och det är det väl inte ensamt om — något skrivande och räknande folk som sitter och plitar så mycket. Kunde man genom ett skattefritt inkomstminimum befria låt oss säga hälften av svenska folket — och då kanske den halva som har det besvärligast med att praktiskt ordna sin redovisning — från skyldigheten att redovisa sina inkomster, så vore mycket vunnit.

Över huvud taget måste emellertid den kommunala ekonomin, kommunernas finansieringsmöjligheter och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun tas med i hela den skattepolitiska bedömningen. Redan skatteutjämningskommittén framhöll att frågan om kost-

Remissdebatt

nadsfördelningen mellan stat och kommun borde prövas från »allmänna skat-tepolitiska synpunkter». Kommunför-bunden har vid upprepade tillfällen ta-git upp denna fråga; om jag inte är fel underrättad gjorde Landstingsför-bundet det senast i följd i en skrivelse till regeringen.

Länsdemokratiutredningen har ock-så begärt att kommunernas ekonomiska och finansiella problem skall tas upp till bedömning. Man måste härvidlag försöka komma fram till en helhetslös-ning av hela beskattningsproblemet. Jag tror inte att det i längden är lämpligt, att staten ordnar med skatterna för sig och kommunerna för sig utan något väsentligt samband. Naturligtvis vill kommunerna ha stor frihet att själva be-stämna. Men hela systemet med skat-ten måste på något sätt samordnas, och detta bör ske på sådant sätt att det så litet som möjligt binder den kommu-nala självstyrelsen. Det finns faktiskt många icke oväsentliga områden där den kommunala självstyrelsen nog är en chimär. Staten har lagt uppgifter på kommunerna, som dessa har mycket svårt att lösa. Det är möjligt att admini-strativa reformer — t. ex. reformer som medför att länen får mer att säga till om — skulle kunna ändra på det för-hållandet.

För några dagar sedan presenterades förslag till en ändrad familjebeskat-ning, varvid det också publicerades nya skatteskalor. Gemensamt för dessa förslag var att de förordade en särbe-skattning. Visst finns det skäl för en sådan ordning. Men beträffande många människor finns det också mycket star-ka skäl emot en obligatorisk särbeskat-ning. Jag syftar särskilt på de hemma-fruar, som vill bidra till familjens för-sörjning men som bor på orter där det inte finns något arbete att få. Om så-dana familjer går miste om den förmån som det dubbla ortsavdraget nu utgör, tror jag att det kommer att kännas som något av en straffskatt. Sådana här

frågor måste lösas, innan man inför en obligatorisk särbeskattning. I varje fall tror jag att vi skulle få mycket svårt att medverka till en särbeskattning om man inte tar vederbörlig hänsyn till förhål-landen av denna art.

Bostadsbyggandet stod ju på en hög nivå i följd; man producerade minst 105 000 lägenheter och kanske litet mer. Med hänsyn till den bostadsbrist som vi alltjämt dras med var detta en synnerligen glädjande företeelse. Ibland har man litet schematiskt sagt att bo-stadsbyggandet inte skall vara något dragspel på arbetsmarknaden; man skall inte reglera bostadsbyggandet med hän-syn till tillgången på arbetskraft etc. Det där har jag inte kunnat förstå. Jag har sagt mig — och det gör väl många, kan-ske de flesta — att om man har ledig ar-betskraft som kan bygga, så skall den väl sättas in i bostadsbyggandet för att där utföra nyttigt arbete intill dess man får fram annan produktion där den kan vara verksam. En ganska naturlig följd är väl då att en del sedan går till andra områden inom näringslivet, när man där kräver mera folk. Detta måste helt sä-kert vara en riktig metod. Jag undrar därför om inte kritiken mot detta sys-tem har avsett något annat än vad den har förefallit att avse.

Det är en nyhet att man för de kom-mande åren skall garantera ett bostads-byggande på 60 000 lägenheter och ha en projektreserv på 50 000 för åren 1972—1973. Dessa garantier skall tydligen fördelas på områden med klart ex-pansivt näringsliv. Det är givet att man skall bygga där det behövs bostäder — det är väl ingen som har någon annan mening. Man skall inte bygga där det finns överflöd av bostäder — det tror jag ingen har begärt. Men nog borde väl planeringen gälla även sådana om-råden utöver storstadscentra där man kan *vänta* ett behov av bostäder. Annars verkar det halvkväden visa. Man måste ha någon hållpunkt för ett bedömande av utvecklingen.

Remissdebatt

Småhusbyggandet har ju varit en debattfråga. Somliga har krävt flera småhus. Vi i centerpartiet hör till dem som gör det, därför att vi tror att folk — i varje fall folk i de arbetsföra åldrarna och framför allt då barnfamiljerna — helst skulle se att de fick bo i småhus, i villor. När det gäller andelen småhus i hela bostadsbeståndet ligger vi här i landet om inte lägst så dock mycket lågt. Jag tror att man har anledning att skärskåda detta problem.

Den omläggning av bostadsstödet till barnfamiljerna som nu har trätt i kraft får väl till en del — jag stryker under till en del — ses som en följd av att hyrorna i de nya bostäderna är så höga. Vissa skäl talar för den bostadsanknytning som detta stöd innebär, men den är samtidigt orättvis, eftersom det finns barnfamiljer som har behov av att få en bostad, berättigad till det maximala stödet, men som på grund av situationen på bostadsmarknaden inte kan få det.

För min personliga del kan jag mycket väl tänka mig att en sådan bostadsanknytning innebär fördelar, men endast om det finns tillgång till »reglementsenliga» bostäder som berättigar till det höga stödet. Finns det inte sådana bostäder, anser jag nog för min del — jag vet dock att meningarna är delade på många håll — att man är skyldig barnen en anordning som innebär att familjerna stimuleras att satsa dessa pengar just på bostäder.

Ett litet inpass om det tillägg som folkpensionärer som inte har s. k. tilläggspension skall få! Här är man väl överens på de allra flesta håll, och då är det ju bara att glädja sig åt vad som kommer på den punkten.

När det gäller pensioneringen har vi ett rättvisekrav. För så där halva folket är pensionsåldern 65 år, och för den andra hälften, för dem som har det tyngsta arbetet, är den 67 år. Det rättviseproblemet löser man inte genom att plocka ut vissa grupper och säga

att de skall få pension tidigare. För vissa grupper, som har särskilt tungt arbete, kan man gå ned ända till 60 år, men därmed löser man icke hela problemet. Man löser det icke heller genom att säga att de som är berättigade till pension vid 65 år kan få ta ut den tidigare, om de nöjer sig med en lägre pension. Vi vet ju att halva svenska folket får full pension vid 67 års ålder. Jag skulle vilja att man tänker allvarligt på detta, och jag höll nästan på att säga: Vare sig man tänker eller inte, blir det så här. Det är ett rättvisekrav som tränger sig på.

Efterkrigstiden har präglats av en snabb frigörelse av arbetskraft från i första hand glesbygdsnäringarna, d.v.s. jordbruk och skogsbruk. Vid tillvaratagandet av befolkningsströmmarna till andra sektorer av samhället har vi haft en unik möjlighet att forma vårt samhälle — jag hade sånär sagt »ideal-samhälle»; men ett sådant kommer aldrig att finnas, utan det kommer ständigt att finnas anledning att göra förbättringar här och var, och det uppstår nya situationer undan för undan, men här hade man en stor chans att förbättra samhället.

Ingen av oss tror väl längre att vare sig slumpen eller den s. k. osynliga handen åstadkommer de bästa lösningarna av problemen om näringslivets struktur och lokalisering eller om människornas arbetsförhållanden och miljö. Inte ens en modern och s. k. upp-lyst marknadsekonomi är till fyllest. En målmedveten samhällsplanering och samhällsstyrning, byggd på lösningar som utarbetats i samförstånd mellan samhälle och näringsliv, är såsom jag ser det nödvändiga förutsättningar för att vi skall få en lämplig regional fördelning, i första hand av näringsliv och befolkning.

Lokaliseringpolitiken har utgjort ett positivt inslag i de senare årens strukturpolitik. Vi måste nu i god tid klarlägga hur vi bör fortsätta med lokali-

Remissdebatt

seringsinsatserna efter de här åren, som väl kan betraktas som en försöksperiod. Vi behöver inte tvista om vem som började tala om lokaliseringspolitik o. s. v., utan det gäller att se framåt och bedöma vad som kan göras här efter.

Ett åskådningsexempel på hur lokaliseringspolitik *inte* bör bedrivas har vi erhållit genom det nyligen framlagda förslaget om den statliga sjöfartspolitik. Där föreslås åtgärder som skulle drabba just de landsändar där man hittills har satt in större delen av de lokaliseringspolitiska insatserna. Man skall ta från den ena byxfickan och lägga i den andra. Detta administrativa förfarande kommer att kosta pengar, och jag skulle tro att en och annan kunde vara frestad — jag är det inte — att säga: Slopas bägge delarna av insatser, så slipper ni hela det administrativa krånglet med att slussa in statens pengar på vissa håll och ta igen dem på andra!

Om jag får yttra några ord om jordbruket, vill jag säga att jordbrukarna till alldeles övervägande delen tillhör våra mest utpräglade låginkomstgrupper bland de yrkesverksamma. Relativt sett allt fler jordbrukare blir beroende av arbetsinkomster vid sidan av det egna företaget. Konjunkturförsämringen har drabbat jordbrukarna som grupp. Jag vet att en del jordbrukare tack vare stora skördar under senare år har fått en kompensering, men för jordbrukarna i gemen framstår alltjämt en allmän arbetslöshetsförsäkring som en angelägen reform.

Jordbruksnäringen genomgår som vi alla vet en snabb strukturrationalisering och anpassningsprocess. Det är ett rättvisekrav även när det gäller jordbrukarna att detta kan ske utan att enskilda människor kommer i kläm. Från bl. a. den utgångspunkten är det viktigt att det s. k. äldrestödet reformeras så, att det blir till verklig nytta även för småbrukarna. Om den

stegvisa uppbyggnaden av rationella familjeföretag i jordbruket skall fortgå i önskad takt, vilket utan tvivel är till gagn för alla grupper i samhället, är det nödvändigt att man försöker åstadkomma lönsamhet för dem som nu arbetar inom jordbruket.

Detta bör vara en utgångspunkt för de överläggningar om priserna som förs tid efter annan. I ett samhälle, där så många talar om rättvisa och jämlikhet, måste tankar om att genom prispress utan speciella kompenseringar åtgärder försöka krympa jordbrukets produktion avvisas.

På samhällsplaneringens område har vi saknat mycket av de grundläggande kunskaper som skulle kunna underlätta en planering i rätt riktning. Vi har inte haft klart för oss vilken omfattande miljöexploatering som i verkligheten har bedrivits och därför lämnat den obeaktad. När vi talar om dessa problem skall vi omedelbart komma ihåg två saker, dels har miljöförsämrande anläggningar och sådant ibland varit avsidets belägna, dels är det hela en fråga om vad man har haft råd med tidigare. Tänk på de enskilda familjerna, som förr fick vara glada om de hade kött i pannan och stekos i hela lägenheten. Nu behöver de inte vara nöjda med sådana förhållanden. Det finns moderna fläktar och man har råd att hålla sig med sådana, så att det knappast är stekos ens i köket numera.

Liknande har situationen också varit för industrin, och vi skall inte begära att man i tider med blygsamma resurser skall kunna göra allt. Men nu är det annorlunda. Nu räcker resurserna till för att ordna ett samhälle med god miljö, och kunskaperna är så stora på detta område, att vi vet en hel del om vad som skall göras.

När man talar om miljövärd, får man ju inte begränsa sig till att undanröja föroreningarna i luften och i vattnet och förhindra störande buller av många-

Remissdebatt

handa slag. Inte minst gäller det vad som med ett åtminstone enligt vår vokabulär ganska betecknande namn kallas »knallerterna», som kan ställa till med värre buller ute på en gata än vad tio fabriker kan åstadkomma. Det är nödvändigt med effektiva skyddsanordningar på fordonen, så att man slipper det oväsendet.

Vidare är det frågan om inte en utspridning av näringslivet — jag tänker nu inte på näringsliv överallt — har en viss välgörande effekt på möjligheterna att ordna en tillfredsställande miljö. En av storstäderna på olika håll ute i världen har väl lyckats åstadkomma en god miljö för sina invånare — utom möjligen för dem som befinner sig på den högre delen av inkomststegen och som kan kompensera sig på olika sätt.

Även annat ingår i miljöpolitiken, bl. a. boendemiljön, men jag skall inte nu tala så mycket om den. Jag läste i tidningarna att en kongress för ett stort parti, det socialdemokratiska, hade frågan uppe i somras och att man där — jag skulle tro att det var riktigt återgivet i tidningarna — kom fram till att tiden var inne att börja intressera sig också för denna fråga.

Vi måste också tänka på fritidsmiljön som är en mycket angelägen sak och även på arbetsmiljön.

Det har inte hittills varit något fel på rörlighetspolitiken i fråga om arbetskraften, men man har så att säga kunnat skunma grädden av arbetsmarknaden. Det är yngre, friska och välutbildade människor som främst varit gripbara för förflyttning, vilket innebär en exploatering som kan ge en i viss mån felaktig bild av det hela. Det finns många som inte riktigt lika bra som de yngre kan hänga med på arbetsmarknaden. Gruppen är lågmäld, men vi har ansvar för att tillse att även de människor det här rör sig om erbjuds en social grundtrygghet.

Jag har många ytterligare anteck-

ningar, men jag skall förkorta mitt anförande något så att jag inte tröttar kammarens ledamöter, som brukar sätta värde på att man inte är för långrandig. Därför lägger jag undan det som jag kan ta upp en annan gång.

Att få känna sig fredad och trygg på gator, torg och andra allmänna platser är ett av de rimligare krav medborgarna kan ställa på samhället. Den oroande brottsutvecklingen och våldsmentaliteten inom vissa gäng — sådana som exempelvis håller till vid tunnelbanorna här i Stockholm — upplever många människor numera som en mycket betydande otrygghetsfaktor. Åtskilliga gamla — för övrigt även andra — vågar sig helt enkelt inte ut vid vissa tider och törs inte använda de kommunikationsmedel som står till buds. Vi vet alla att blotta närvaron av en representant för ordningsmakten skulle ha en välgörande effekt. Särskilt i Stockholm men också på vissa andra platser har stora polisstyrkor måst användas för speciella uppgifter. Det gäller inte bara brottslighet, överfall och illegal handel med främst narkotika utan även vakthållning vid demonstrationer, ambassad- och trafikövervakningar och dylikt.

Alla dessa insatser kräver betydande personella resurser och därför har centerpartiet och folkpartiet föreslagit en ytterligare ökning utöver regeringsförslagets 400 tjänster till 600. Vi har tänkt oss att man därigenom skulle kunna få något av vad som brukar kallas kvarterspolis, som känner befolkningen och förhållandena.

När det gäller den fördärvbringande narkomanin är det naturligtvis tillfredsställande att krafttag verkligen börjar sättas in och det råder allmän enighet om att sådana är nödvändiga. Att det behövs en straffskärpning beträffande langning är det väl inte heller någon tvekan om, trots att straffsatserna höjts så sent som någon gång under förra året. Det rör sig här om

Remissdebatt

marodörer, som kallt och av snöd vinning störtar medmänniskor i fördärvet — i djupaste kroppsliga och andliga misär.

Man skall emellertid inte tro att det räcker med en straffskärpning. Det behövs också en effektiv spaning — och ökade vårdresurser! En narkoman är en sjuk människa, och såvitt jag förstår kommer man inte till rätta med en narkoman genom straff, utan det krävs vård. Därför behöver vi effektivare vårdresurser.

Nästan överallt i världen förekommer intermezzon bland ungdomar. Vad är det egentligen som sker? När man läser tidningarna är man ibland frestad att fråga: Är tiden helt ur led? Men studerar man förhållandena närmare skall man mycket ofta finna att de bråkande utgörs av en handfull aggressiva, som inte representerar majoriteten av sina kamrater. Man är kanske ute i det i och för sig naturliga och ofrånkomliga syftet att successivt omdana samhället, men det ligger i ungdomens kynne att gärna ersätta begreppet successivt med »ganska fort».

Det är inte lätt att få ett riktigt begrepp om vad ungdomarna egentligen åsyftar, och när man inte vet det kan man inte heller bedöma i vilken omfattning det kan vara möjligt och rimligt att tillmötesgå deras önskemål. I några fall är det uppenbarligen fråga om ersonlig aggressivitet, men många gånger — kanske oftast — har man en bestämd känsla av att ungdomen vill något positivt. För min del tror jag det är mycket viktigt att de ungdomar som har förslag om samhällsförbättringar klart tar avstånd från dem som av ena eller andra anledningen bara är ute för att bråka. Det fordras här en insats av ungdomen själv, som dock inte behöver ta sig annat uttryck än ett avståndstagande från dem som enbart är ute för att bråka och ställa till krakel. Sedan kan de progressiva krafterna under hyfsade former klargöra hur de vill ha samhället. Jag

är övertygad om att de inte skall behöva tala för döva öron, om de för fram sådant som är rimligt att beakta.

Samhällsingripanden mot aggressivitet kan vara nödvändiga, om denna övergår till våld, men detta löser inga problem. Det är som sagt ungdomarna själva som här skall skapa de lämpligaste förutsättningarna för en lösning, alltså ta avstånd från dem som vill bråka för bråkets egen skull och sedan sansat framlägga sina önskemål. Detta är ingenting som kan kallas för en ungdomens självuppgivelse, utan det utgör ett handlande i klart demokratisk anda.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Denna debatt skall ju väsentligen handla om de sociala och ekonomiska problemen i den svenska politiken. Vi kommer om någon tid att få en utrikesdebatt, där vi mera utförligt kan diskutera hur vårt land berörs av den världspolitiska utvecklingen i stort. Men det finns därvidlag ett problemkomplex som ligger oss själva så nära att det är befogat att säga några ord om det här och nu, och det gäller det nordiska ekonomiska samarbetet.

På det förhandlingsstadium som nu påbörjats är det varken möjligt eller lämpligt att diskutera olika konkreta avsnitt och detaljer i det stora problemkomplexet. Men det är inte bara möjligt utan som jag tror också ytterst lämpligt att vi från alla de demokratiska partierna deklarerar vår beredskap att se bortom de många näraliggande svårigheter, som kan urskiljas, och framåt mot de väsentliga och säkerligen för alla de nordiska länderna fördelaktiga målen.

Den nordiska ekonomiska unionen är en vision som nu kommit så nära, att vi inte får tveka att söka gripa tag i den och förverkliga den. Den är ett mål i sig själv, men den är ett mål också därför att den enligt min mening måste främja de nordiska ländernas möjligheter att delta i en ekonomisk in-

Remissdebatt

tegration någon gång i framtiden mellan EFTA- och EEC-länderna över huvud taget. Detta gäller även Nordens möjligheter att förbättra handelsförbindelser och ekonomiska förbindelser över huvud med den östliga världen samt slutligen och naturligtvis inte minst Nordens möjligheter att bidra till den tredje världens uppbyggnad.

Det finns en omständighet i detta sammanhang som herr Hedlund redan har understrukt betydelsen av och som även jag vill säga ett par ord om. Den nordiska ekonomiska union, som nu ligger inom blickfältet, kan naturligtvis under inga omständigheter ges ett innehåll eller byggas upp under former, som på något sätt enligt vart och ett av de deltagande ländernas egen bedömning riskerar deras möjligheter att fortsätta att föra sin egen utrikespolitik. Något sådant skulle varken ligga i vårt, i Finlands, i Norges eller i Danmarks intresse. Det skulle kompromettera hela saken. Det finns alltså härvidlag bestämda gränser som för intet av de nordiska ländernas del kan överskridas. Men att överskrida dem är heller inte nödvändigt för att etablera en ekonomisk union.

Jag vill i övrigt nu bara ge uttryck för två synpunkter i detta sammanhang. Jag hoppas för det första att varken Sverige eller något av dess demokratiska partier skall låta sig överträffas av något annat land eller några andra partier när det gäller att bortse från kortsiktiga nationella eller partipolitiska nackdelar och att gagna de långsiktiga fördelarna.

För det andra hoppas jag att vi från svensk sida skall visa oss beredda till den generositet i uppläggningsen av hela förhandlingskomplexet, som är nödvändig för att nå framgång. Jag utgår då från att man inom alla partier är medveten om att de uppoffringar på kort sikt, som på grund härav kan komma att krävas av oss, måste bäras solidariskt av alla och inte får utkrävas av

endast den ena eller den andra befolkningsgruppen. Jag anser detta vara mycket viktigt, även om det förvisso förhåller sig så, att vi alla på längre sikt skulle få fördel av ett gott resultat.

Det kan kanske vara tillåtet, herr talman, att i denna debatt något vidga perspektivet utöver det nordiska. Vi har med stor, om än i nuläget återhållsam, förväntan hälsat de i Paris upptagna förhandlingarna om vapenstillestånd och fred i Vietnam — förhandlingar som kan bli långa och besvärliga — och med lika stor oro bevittnar vi nu skärpningen av läget i Främre Orienten.

Under det förflutna årets sista dag fick vi en ny erinran om hur farligt läget är. I en parallell — i miniatyr — till sexdagarskrigets uppvisning av slagkraft hävdade Israel, under klart ansvarstagande från sin regerings sida, ånyo på ett våldsamt sätt sin integritet som svar på alla våldsamma angrepp mot Israel självt. Och under de senaste dagarna har vi fått bevittna en grov brutalitet från arabisk sida mot judarna, en brutalitet som till skillnad från raiden mot Beirut inte tagit några hänsyn till människoliv. Vi är nu mitt uppe i en ovisshet som blir alltmer hotfull.

Jag har ett behov av att säga, herr talman, att jag har förståelse för att det måste vara svårt för ett folk som Israels, vars okränkbarhet garanterats av Förenta Nationerna, att varje dag och natt finna beväpnade män som traktar efter dess liv-stryka kring husknutarna. Jag tror det är att begära det orimliga av människorna i dessa hem att de med kallt blod skall vänta tills våldsmännen kommer in i tamburen eller börjar slå in fönsterrutorna och inte förrän då få lov att försvara sig. — En sak är under alla förhållanden klar: den israeliska statens undergång skulle innebära ett deprimerande moraliskt nederlag för demokratin i världen, skulle innebära ett förkrossande slag, tror jag, för de demokratiska krafterna, som

Remissdebatt

kanske skulle vända hela världsutvecklingen bort från de värden som dessa krafter representerar.

Det finns i dag anledning för oss, när vi talar om riskerna för demokratin, att också minnas Eduardo Mondlane, ledaren för frihetsrörelsen i Moçambique, som dödades i förrgår. Många av oss har råkat honom: en lugn man med stark övertygelse och stor andlig tyngd. — Det finns exempel i historien på att en tyranns död lett till slutet för det tyranniska valde han upprättat, men jag tror inte att det finns något exempel på att en frihetsledares död lett till frihetskampens slut; det kommer alltid någon annan i stället. Vi har fått upplysningar som tyder på att Mondlanes efterträdare blir en frikyrkopastor. Det har också någonting att säga om krafterna bakom hans rörelse. Jag tror att inget tvivel kan råda om dess slutliga framgång.

Herr talman! Får jag till sist i detta avsnitt, eftersom det är en aktuell fråga, beröra den svenska regeringens beslut att ackreditera en ambassadör i Hanoi. Vi har från folkpartiets sida redan förklarat att vi inte har något behov av att polemisera mot regeringen i själva sakfrågan — när det gäller tidpunkten kan olika meningar föreligga. Det relevanta i sammanhanget är emellertid, som jag ser det, att den svenska regeringen tidigare har intagit en principiell hållning till hur de delade staternas olika regimer skulle diplomatiskt behandlas från Sveriges sida. Det har gällt Vietnam, det gäller Korea och det gäller framför allt Tyskland. Jag har fattat regeringens ställningstagande i fråga om Vietnam så, att regeringen själv inte anser att detta ställningstagande har någon prejudicerande verkan beträffande Korea och Tyskland. Men jag tror att det skulle vara värdefullt och ägnat att undanröja missuppfattningar, om utrikesministern ville begagna tillfället att under remissdebat-

ten definiera och klarlägga de skillnader som finns mellan å ena sidan Vietnam och å andra sidan Korea och framför allt Tyskland.

Om jag så övergår till våra egna förhållanden vill jag börja med att nämna en omständighet som jag tror framåt sett kommer att vara den mest betydelsefulla på det inrikespolitiska planet som 1969 års riksdag har att fatta beslut om. Jag syftar på den definitiva bekräftelsen av den grundlagsändring som 1968 års riksdag beslöt: övergången till enkammarssystem och konsekvenserna därav samt det nya valsystemet. När den bekräftelsen sker har enligt min mening det viktigaste beslut fattats, som över huvud taget kommer att fattas när det gäller författningsfrågorna och den svenska demokratins funktionssätt för lång tid framåt. Även om åtskilliga angelägenheter återstår till en senare etapp, kan de i betydelse inte jämföras med den stadfästelse av förra årets beslut som denna riksdag ställs inför. Jag vill i det sammanhanget klart säga att frågan om en förändring av själva statschefens funktion i vår konstitutionella och parlamentariska demokrati, där statschefen icke har politiska maktbefogenheter, enligt en övervägande mening inom folkpartiet och dess riksdagsgrupp saknar all aktualitet.

Till de nästan obligatoriska inslagen i de finansplaner som herr Sträng har presenterat för oss under senare år hör ju en hög betygssättning på den politik som har förts. Så är det också i år. Den ekonomiska politikens mål har i väsentlig utsträckning infriats, heter det. Det skall gärna erkännas att det omdömet i en del avseenden har sitt berättigande. Glädjande är t. ex. att konsumentpriserna inte stigit i samma snabba takt som tidigare, att bostadsbyggandet ökat och att hushållens realinkomster har stigit. Men det är också klart att andra viktiga målsättningar inte har kunnat infrias. Det gäller industriinvestering-

Remissdebatt

arna, som inte ökat trots att regeringen nu under flera år uppsatt detta som ett viktigt mål.

Det gäller det växande underskottet i utrikesbetalningarna, där vi enligt de preliminära siffrorna har ett underskott i handelsbalansen på en dryg miljard och i bytesbalansen på bortåt en halv miljard kronor. I nationalbudgeten påpekas också att sedan 1963 har bytesbalansen troligen försvagats med bortåt en miljard kronor. Det är klart att en sådan utveckling begränsar utrymmet för en ekonomisk politik med syfte på en hög och jämn sysselsättning.

Inte heller har det gått så bra för regeringen under det år som ligger bakom oss att tillfälligt motverka en omfattande arbetslöshet. Den konjunkturbedömning som gjordes för ett år sedan var för optimistisk, vilket vi då också påpekade. Det var mot den bakgrunden som vi föreslog extra konjunkturstärkande insatser. Till dem hörde förordet för räntesänkning. En sådan företogs så småningom när prestigekänslor av olika slag hade hunnit svalna, men den kunde ha kommit tidigare och blivit större.

I våra förslag för att främja sysselsättningen ingick också selektiva åtgärder, t. ex. i syfte att stimulera industriinvesteringarna. Regeringen motsatte sig detta och framställde den ökade upplåning som skulle bli följderna såsom höjden av ansvarslöshet, ekonomiskt lättsinne och annat i den stilen. Finansminister Sträng förklarade när han i TV kommenterade saken att man med folkpartiets och centerpartiets förslag skulle komma upp i ett totalt lånebehov på nära 3,5 miljarder. »Och jag tvekar inte ett ögonblick att säga», fortsatte han, »att det inte är förenligt med en sund ekonomisk politik, en politik som skall karakteriseras utav stabilitet och slagkraft på den internationella marknaden.»

Hårda ord, herr Sträng, men det hade nog ändå varit klokt att tveka en smula

inför den domen. Siffran nära 3,5 miljarder stämmer nämligen exakt med den faktiska upplåning som blivit följderna av den ekonomiska politik som regeringen själv har fört. Vad som i januari 1968 var ekonomiskt lättsinne har nu blivit en stor visdom. Man kan fråga vad resultatet hade varit om regeringen verkligen följt sitt eget recept från förra året så här dags. Jo, det hade solklart blivit en ännu större arbetslöshet.

Den konjunkturbedömning som i dag kan göras måste framför allt präglas av osäkerhet, inte minst på grund av den labila valutapolitiska situationen och oklarheten om utvecklingen i en del andra länder, främst England, Förenta staterna och Frankrike. Det finns emellertid skäl att hysa en viss optimism; konjunkturbarometrar och en del andra faktorer pekar i den riktningen. Samtidigt är sysselsättningsläget ännu långt ifrån tillfredsställande; jag återkommer till det. Jag vill gärna hålla med finansministern om att det kommande årets politik måste präglas av flexibilitet — ett ord i bästa Strängska klass — och av hög beredskap. De siffror för lånebehovet som nu presenteras är naturligtvis också i hög grad ovissa. Finansministern har räknat generöst med inkomsterna, bl. a. genom en mycket osäker bedömning av intäkter från restskatten, men han har räknat snålt på utgiftssidan, där det t. ex. inte tagits hänsyn till effekter av avtalsförhandlingarna. Sådana effekter finns däremot inräknade på inkomstsidan.

Det är klart att budgeten inte innebär — herr Hedlund var inne på den saken — någon särskilt god beredskap mot ett eventuellt på nytt förstärkt inflationstryck under slutet av året. Men dilemmat — och det är ett svårt dilemma för oss alla — är att arbetslösheten i Norrland och i skogslänen över huvud taget snarast har skärpts. De regionala olikheterna framträder i kraftigare relief än tidigare, trots olika former av

Remissdebatt

arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiska insatser.

I januari 1969 fanns bara i Norrbotten 5 500 registrerade arbetslösa, alldeles oavsett dem som gick i beredskapsarbeten eller på omskolningskurser, och det är inte så mycket som tyder på en snar förbättring av den situationen. Man kan frukta att den fortsatta vintern kommer att medföra ännu högre siffror. Det är klart att detta motiverar omedelbara arbetsmarknadspolitiska insatser och även utläggningar av statliga beställningar med anknytning till Norrlands industri. Vi föreslår sådana åtgärder.

Det fordras emellertid också — jag vill gärna tillägga det — genomtänkta åtgärder på längre sikt. Vi har i en motion angivit efter vilka riktlinjer ett näringspolitiskt program för Norrland skulle kunna läggas upp. Det centrala i vårt resonemang är att man mer preciserat än tidigare skall ange målen för de olika insatserna. Det är nödvändigt inte bara för att man med större effektivitet skall kunna utnyttja de olika medlen utan också därför att de nuvarande problemen i Norrland och i andra län med liknande läge ligger inte minst på det psykologiska planet och gäller människors antaganden om den framtida utvecklingen.

Den norrlandsmotion jag här endast antydningvis har berört och vars innebörd senare i debatten kommer att utvecklas från vårt håll av herr Larsson i Umeå ingår i en serie av mer framtidsinriktade motioner som vi har väckt till denna riksdag. Det är motioner som i breda drag anger vår syn på angelägna samhällsproblem och skisserar några riktlinjer för lösningar. Innan jag något går in på ett par av dessa vill jag emellertid göra några mera allmänna politiska kommentarer.

Den första berör vad man kan kalla oppositionens ställning och ansvaret för den faktiska politiken. Jag tror att det är riktigt att säga att vi inom oppositionen i alltför hög grad har känt oss

bundna att lägga fram ett förhållandevis detaljerat alternativ till regeringens årliga budget. Det är i och för sig en uppgift som, om vi skulle fullgöra den på samma sätt som regeringen, skulle fordra mycket större resurser än de vi har. Det skulle innebära att vi på grundval av de olika ämbetsverkens anslagsäskanden t. ex. gjorde prutningar, avvägningar och prioriteringar av det slag som arbetas fram under flera månader av en väldig stab i kanslihuset. Det är alldeles klart att det inte är möjligt för oss. Därför har vi också tidigare årtvingats att utgå från regeringens siffror, trots att de är osäkra och trots att de ofta är konsekvenser av en politik som vi kritiserat.

När centerpartiet och vi i år inte presenterar en s. k. skuggbudget innebär det naturligtvis inte att vi avstår från att granska regeringens förslag. Det innebär inte heller att vi i alla delar accepterar den politik som regeringen företräder. Men det innebär att regeringens politiska ansvar för utvecklingen, det ofrånkomliga sambandet mellan makten och ansvaret, klarare markeras.

Detta med regeringens ansvar är nu en sak som man på den socialdemokratiska sidan inte alltid är så förtjust i. I stället har man utvecklat, inte utan en viss skicklighet, ett resonemang där man glatt och villigt påtar sig äran för alla framsteg som skett. Men ansvaret för bristerna erkänner man ogärna. Å ena sidan talar regeringen om de väldiga reformer som genomförts, å andra sidan utvecklar den vältaligt samhällets brister. Men det senare sker på ett sätt som ofta är avsett att ge vid handen att bristerna inte har något egentligt samband med regeringens politik. Härvid är man frikostig med att fördela ansvaret: ibland är det den tekniska utvecklingen, ibland den förkättrade kapitalismen och ibland oppositionen som varit framme.

Det gjorde ett ganska dråpligt intryck när statsrådet Myrdal i ett tal på den socialdemokratiska kongressen tog bo-

Remissdebatt

stadsbristen som exempel på »de orättvisor som blandekonomin leder till». Hon ställde också frågan om en socialdemokratisk bostadspolitik »kan innebära fortsatt lit till en marknadshushållning». Sådana yttranden ger anledning till förvåning. Att tala om marknadshushållningens brister just på ett område där staten i hög grad har ingripit reglerande — och i stor utsträckning bort göra det, ehuru de socialdemokratiska metoderna sannerligen inte varit de bästa — och där regeringen så uppenbart har ansvaret för bristerna, inte minst på grund av bristande långsiktig planering och felgrepp, det är sannerligen att söka sig bort från verkligheten och ansvaret.

Samma statsråd framhöll med enfaset att nu måste man verkligen sätta strålkastarljuset på de ensamståendes situation — precis som om det skulle varit något som hindrat det socialdemokratiska partiet att i denna kammare och medkammaren bifalla de förslag i den riktningen som folkpartiet tidigare har lagt fram och nu åter lägger fram.

Exemplen kan mångfaldigas, och jag vet att man på socialdemokratiskt håll brukar försvara sig med argumentet: Vi kan inte bara regera, vi ägnar oss också åt självkritik. Vi blir aldrig nöjda. Nej, all right. Men en självkritik som inte grundas på en klar ansvarskänsla även när det gäller områden där det går mindre bra, som undviker att erkänna felsatsningar och ägnar för litet intresse åt en del problem, en sådan självkritik tycker jag inte är mycket värd utan mer har karaktären av färgad historieskrivning.

Jag talade en gång i liknande sammanhang över ett tema som jag kallade »Vid verkliga och inbillade frontlinjer». Från socialdemokratisk sida märks ofta ansträngningar att kasta en skugga inte bara över vår förmåga utan också över våra avsikter och att monopolisera framstegsvilja och reformideal för egen del. Vi hörde mycket av det i valrörel-

sen, och statsministern har varit inne på temat många gånger. Häromdagen läste jag i en socialdemokratisk broschyr att socialdemokratin i polemik med andra riktningar skulle hävda att samhällets ansvar för att ge individerna lika möjlighet till utveckling är lika stort under människans hela livsperiod. Det hette vidare att socialdemokratin vänder sig mot den liberala synen, vars önskemål anges vara att ge alla lika start till ett trappstegs- och konkurrensamhälle som genom sin konstruktion stöter ut de svagare.

Det är, herr talman, med förlov sagt en karikatyr av den sociala liberalismen. För oss är det en grunduppfattning att rätten till personlig utveckling måste hävdas och säkras genom insatser från samhällets sida som tar sikte på både självständighet och medmännisklighet, på alla rätt till ekonomiskt oberoende, social trygghet och andlig utveckling, på förbättring av näringslivets förutsättningar och på en rättvis fördelning av produktionsresultatet, på hjälp till de enskilda människorna mot de påfrestningar som omvandling och förändring skapar samt på — att det kommer sist i denna upprepning beror sannerligen inte på att jag värderar det minst — individens utbildningsmöjligheter.

De stora reformerna av ungdomsskolan, som skett i principiell enighet mellan oss och regeringspartiet, måste fullföljas genom en motsvarande satsning för de äldre. Annars skapas nya klyftor i vårt samhälle. Vi vågar hävda — och vi gör det med mycket gott samvete — att vi beträffande dessa ting icke har någon anledning att ge något försteg åt socialdemokraterna när det gäller och gäller att hävda den humana och sociala ansvarskänslans krav. Här söker socialdemokraterna dra upp en alldeles inbillad frontlinje. Här har sannerligen initiativen varit fördelade!

Jag skall nu peka på ett område, där vi menar att regeringen visat brist på

Remissdebatt

initiativ. Det gäller skatterna. Fru Nettelbrandt kommer senare att närmare beröra denna fråga. Jag skall nu bara understryka ett par principiella synpunkter.

Det är klart att ett modernt och rationellt skattesystem måste utformas med en hel rad olika hänsynstaganden. Det skall i görligaste mån inte verka inflationsdrivande, det måste lägga en god grund för ett effektivt näringsliv och därmed också ses i sitt internationella sammanhang. Men det är naturligtvis också — tillsammans med transfereeringarna — ett betydelsefullt fördelningspolitiskt instrument. De senaste årens utveckling har i allt högre grad undergrävt det nuvarande skattesystemets ändamålsenlighet. Kommunalskatten har snabbt ökat — något som herr Hedlund värtaligt skildrat — och detta har i sin tur i stor utsträckning berott på den socialdemokratiska regeringspolitiken. Denna ökning har medfört större påfrestningar särskilt för de lägre inkomsttagarna. Den marginella inkomstskatten har bl. a. därigenom fått starkt ökad tyngd långt ner i inkomstskikten. Ser man på fördelningen av det ökade skattetrycket finner man att under tioårsperioden 1958—1968 det direkta skattetrycket för ensamstående med inkomster på 20 000 kronor eller strax därunder ökade med 25 å 26 procent, medan motsvarande höjning för en person med 50 000 kronors inkomst låg på cirka 16 procent.

Skall vi kunna göra någonting åt detta och skall vi nu börja ta bestämda steg på vägen mot en individuell beskattning — eller särbeskattning, som man tidigare sade — då måste skattesystemet omprövas från grunden. En sådan övergång till individuell beskattning måste naturligtvis ske under en tid av avsevärd längd och med hänsynstagande till de människor — inte minst hemmakvinnor — som anpassat sig till ett annat skattesystem. Vi har skisserat riktlinjer för en sådan omprövning. De innebär

satsningar på att sätta in lättnader av den direkta skatten där dessa bäst behövs. De innebär en förskjutning från direkt till indirekt beskattning, och de innehåller många element som är ägnade att stimulera framstegstakten här i landet. Men låt mig klart säga att de också innebär — inom ramen för ett oförändrat totalt skattetryck; att räkna med en reduktion av det totala skattetrycket är säkerligen inte realistiskt under de närmaste åren — en förskjutning av skattebördan från låga till höga inkomster. Vi har också i en motion pekat på möjligheten att i denna väldiga ekvation införa begreppet negativ skatt, något som herr Hedlund talade om. Jag tror att här kan ligga ett stort framtidsperspektiv, men jag tror inte att det går att vänta med en stor skattereform till dess detta framtidsperspektiv har närmare klarnat.

Jag tror inte heller, herr talman, att det är malplacerat att i detta sammanhang vidga perspektivet. Det kan ske med hjälp av ett par avsnitt ur de lysande artiklar som Erik Hjalmar Linder nyligen skrivit i Göteborgs-Posten. Han gör en klar skillnad mellan den demokratiska vänstern och den nymarxism som »glömmer själva den demokratiska uppfinningen eller upptäckten, samarbetets princip» och som därför »löper risk att kompromettera själva beteckningen vänster som är ett behövligt, ett nyttigt, ett effektivt ord, ett ord med lysande aura».

Linder säger att det är i det humanitära, det mänskliga, som den politiska väckelsen börjar — åtminstone i denna tid och i detta land, där väljarens egen nöd ofta är föga påträngande. Men nog finns det, och det framhåller Linder också, folkgrupper hemma hos oss som saknar eller känner sig sakna inflytande, som lider nöd — och ordet nöd skall då inte fattas i enbart materiell mening — och som lätt faller offer för orättvisor. Och vi vill engagera oss för att rätta till detta här hemma. En sådan vilja är

Remissdebatt

det första steget för att vi skall kunna vidga perspektivet till de globala förhållandena och vinna förståelse hos våra egna medborgare för hur oändligt mycket större nödens och orättvisornas problem är ute i världen än hemma hos oss.

Det är mot bakgrunden av dessa två led i ett här kort antytt resonemang som vi inom den liberala folk rörelsen väntar och förväntar att en ny idealitet skall växa fram i vårt samhälle, som gör det möjligt att samla en överväldigande majoritet kring en politik av djupare engagemang och mer långsiktig bedömning i de avseenden jag nu talat om än den vi hittills haft, låt vara att den gjort några goda ansatser. Och vi väntar och förväntar att även de välsituerade grupper som icke får några direkta fördelar av den linje vi skisserat men som har en större bärkraft än andra skall visa sig beredda att gripas av eller åtminstone acceptera de krav en sådan idealitet ställer. Det är därför som vi, när det gäller u-landsstödet, tillväxt, försvaret — i båda dessa frågor har vi och centerpartiet gemensamma motioner — och finansieringsfrågor är beredda att diskutera om metoder och utvägar med alla som har målsättningar som ligger åt samma håll som våra.

Jag kommer nu till en frontlinje som till skillnad från den jag tidigare nämnade kan visa sig vara en verklig frontlinje mellan oss och socialdemokraterna. Den gäller synen på hur marknaden bör fungera, på konsumenternas valfrihet och på den enskilda företagsamhetens ställning. Jag säger med avsikt »kan visa sig vara» eftersom det i dag är svårt att få klarhet i vart socialdemokratin syftar. Den valtaktiska aspekten finns naturligtvis med i bilden — man vill inte gärna mista stöd från mer renodlat socialistiska grupper. Den socialdemokratiska tveksamheten möter oss i tal och skrift: ibland våldsamma angrepp på marknadshushållning och företag, ibland bekännelser till sund konkurrens och fritt konsumtionsval.

Ibland uppsätts konkurrens eller samverkan som ett absolut motsatspar. Så är det inte. Det vi måste sträva efter är konkurrens och samverkan; se till å ena sidan att ramarna för marknaden regleras så att konkurrensen får spelrum och å den andra att samverkan mellan samhälle och företag, mellan löntagare och företagsledning, mellan enskilda människor främjas. Det är ju för att skapa förutsättningar för en sådan fruktbar samverkan som vi vill bygga ut en liberal ramplanering som skall ange riktlinjer för den offentliga verksamheten till stöd för enskilda, organisationer och företag i deras inbördes samspel och strävanden.

Sedd från den enskilde konsumentens utgångspunkter har givetvis den moderna marknadens utveckling skapat klara fördelar. Det enormt ökade varuutbytet har möjliggjort individuella variationer. På ett sätt som herr Hedlund nyss beskrev så värtaligt, att jag avstår från att upprepa det, har konsumentkapitalvaror, från att tidigare ha varit förbehållna en liten överklass, nu fått en väldig spridning, och distributionskanalerna har förbättrats.

Samtidigt skall man inte blunda för svårigheterna och nackdelarna, t. ex. i form av försämrad service här och var, bristande konkurrens på en del sektorer, svårigheter att göra rationella köp. Folkpartiet har i riksdagen under de år jag kan minnas — och det är 20 år jag varit i riksdagen — arbetat för att förbättra marknadens funktioner och konsumenternas ställning på marknaden. Herr Gustafson i Göteborg kommer att ta upp detta problem närmare.

Jag vill nu bara slå fast, herr talman, att vi sätter denna konsumentekonomi i motsats till en förmyndarekonomi av den modell som föresvävar olika mer doktrinärt socialistiska debattörer. De anger som mål att statsmakterna skall hårdhänt söka reglera efterfrågan även inom utrymmet för privat konsumtion. Bakom den inställningen ligger säkert

Remissdebatt

ofta en beskyddartanke av från början aktningvärt slag, men överallt där man försökt tillämpa denna tanke i praktiken har det skett i diktatoriska former. Det är därför som vi känner en så stark misstänksamhet mot alla dem som utgår från en låg uppfattning om människors förmåga att genom utbildning och eget omdöme uttrycka förnuftiga önskemål och skapa sig en självständig livsform under samverkan med andra i ett demokratiskt samhälle.

Alltsedan höstriksdagens remissdebatt och genom en därefter fortsatt diskussion i pressen har jag försökt få någon klarhet i var statsminister Erlander befinner sig i dessa sammanhang. Befinner han sig på samma linje som Gunnar Sträng, som häromdagen i Göteborg talade om »den gamla hederliga socialdemokratiska politiken»? Karakteristiken är ju inte fullständig eller alldeles uttömmande, men vi förstår alla vad Gunnar Sträng menar. Eller är herr Erlander benägen att ge en hand åt den förkunnelse som månad efter månad, snart sagt vecka efter vecka, predikas av nymarxisterna i Aftonbladet och av deras anhängare, av dem som säger att det inte är så noga om man följer det demokratiska samhällets regler och lagar eller inte gör det, av dem som talar om att slå i spillror marknadshushållningens organisation och ersätta den med någon annan ordning, där de makthavande politikerna och deras administratörer skall avgöra vad som är medborgarnas verkliga behov? Var står den svenska socialdemokratin i förhållande till dem? Det är enligt min mening en mycket rimlig begäran att regeringen och dess parti här ger klarare signaler. Man har länge nog lyckats driva ett skickligt spel och på en gång förkunnat sin anslutning till demokratiens regler och strukit nymarxisterna medhårs. Jag tror det blir omöjligt att fortsätta det spelet när vi väl riktat in strålkastarljuset mot det.

Jag skulle i detta sammanhang vilja

understryka hur viktigt det är att Sveriges Radio vinnlägger sig om en allsidig och objektiv bevakning. För en monopolinstitution, etablerad inom ett massmedium med radions och televisionens oerhörda slagkraft, måste objektivitetskravet — vid sidan av försvaret av demokratin själv — vara det främsta av alla krav. Vid många tillfällen har jag framhållit att objektivitetskravet för en sådan institution måste ta över strävanden till rykande aktualitet och häftiga engagemang när och om en kollision inträffar. I vår bedömning av radions och televisionens prestationer är vi alla subjektiva.

Ändå vill jag säga att min uppfattning är att Sveriges Radio nu befinner sig i någonting som börjar bli en förtroendekris när det gäller dess förhållande till stora grupper av medborgare. Det finns goda skäl för ledningen för Sveriges Radio/TV och dess styrelse att beakta detta och att skärpa vakthållningen kring objektivitetskravet.

Det förefaller som om en del producer och programledare inte alls har Sveriges Radios särställning inom massmedia klar för sig. De betraktar det som mer eller mindre en rättighet att använda detta medium med dess kolossala effekt för att framföra eller få framförda sina egna meningar. De tror tydligen att de i detta fall har eller bör ha samma frihet som medarbetare på t. ex. tidningarnas kultursidor. Men det varken kan eller bör de ha. Strängheten när det gäller att upprätthålla objektivitetskravet i Sveriges Radio/TV är inte för stor — den är för liten. Det är av den anledningen som en förtroendekris börjat uppstå. Det är klart att regeringen har sin andel i ansvaret för detta på grund av att styrelsens och i synnerhet dess arbetsutskotts sammansättning inte har varit väl ägnad att sörja för att upprätthålla objektivitetskravet. Det går lättare att tillgodose kravet på en strikt objektivitet, om de le-

Remissdebatt

dande personernas uppfattningar såväl i styrelsen som i de olika kanalernas toppar återspeglar hela det demokratiska spektrum och inte präglas av ensidighet i sammansättningen.

Jag har tidigare och senast vid höstens remissdebatt talat om vikten av att förstärka människors inflytande och delaktighet i sitt eget samhälle. Det kan bara ske i ett samhälle där man ger tyngd åt strävandena till decentralisering och maktfördelning såväl i det ekonomiska livet som i det politiska. En socialt och kulturellt ansvarsmedveten blandekonomi skapar förutsättningar för sådana strävanden, men det fordras då insikt och vilja att ständigt främja en sådan utveckling.

Det gäller t. ex. medinflytande för den enskilde i företagen och på den egna arbetsplatsen. Det gäller bl. a. också hans inflytande över sin egen miljö. Hettan och intensiteten i miljödebatten visar hur angeläget det är att finna nya former för allmän delaktighet och påverkan. Det är ett svårt problem. I första hand gäller det — tror jag — att vidga handlingsfriheten för de förtroendevalda, att ställa dem inför olika konkreta alternativ som kan offentligt diskuteras, t. ex. när det gäller bebyggelseplanering, och först därefter inför ställningstaganden.

En annan aspekt på inflytandefrågor gäller vård i det ordets vidaste mening. Vi har ju kommit en bra bit på väg bort från gamla tiders förnedrande syn på och förakt för många sjuka, missanpassade och avvikande, men de enorma medicinska framstegen har ändå inte motsvarats av en lika snabb utveckling av individuella kontakter och samarbete mellan vårdade och dem som lämnar vården. Stordriften och de nödvändiga effektivitetssträvandena på sjukhusen skapar lätt en känsla av utlämning hos den sjuke, av att vara ett nummer i en stor apparat. Detta är också ett oerhört svårt problem, inte minst på grund av den väldiga arbets-

börda som genom personalbristen läggs på personalen vid våra vårdanstalter. Men det måste uppmärksammas i den helhetssyn på samhällets vårdinsatser som vi diskuterar i en av våra motio-ner i år. Det första steget tror jag är att genom en vidgad utbildning och genom en bättre ansvarsfördelning mellan olika personalkategorier få det moln av trötthet, som ligger lågt över så många som har ansvariga vårduppgifter, att driva bort.

Får jag i detta sammanhang tillägga ett par ord om ålderspensionerna. Vi har här i själva verket tre frågor av stor betydelse. Den första gäller det tillskott som skall lämnas i första hand till dem som har låga pensioner över huvud taget. Huvudfrågan är inte, om det finns ATP-pension eller inte — det kan finnas en liten ATP-pension — utan om vederbörande har låg pension över huvud taget. Det är mycket angeläget att ge dessa personer ett tillskott. Det andra som vi sedan många år tagit upp från vår sida är frågan om en lägre pensionsålder för dem som bäst behöver det. Men det är klart att herr Hedlund har alldeles rätt i att sedan kvarstår ytterligare ett problem, nämligen problemet om en allmän sänkning av vad man skulle kunna kalla för normalpensionsåldern. Jag tror att det är angeläget att vi här gör klart för oss att alla tre sakerna kräver betydande finansiella insatser, att alla tre sakerna är angelägna men att man skall börja med det som är mest angeläget.

Till sist, herr talman: Jag har tidigare här i kammaren framhållit att om ett samhälle skall vara ett i ordets bästa mening humant och demokratiskt samhälle, präglad av hänsynstagande och medmänsklighet, då krävs det samlevnadsregler som respekteras och erkännes. Det står inte i strid med individens frihet. Det betyder att i varje fall det alldeles övervägande flertalet individer inser att friheten blir större i ett samhälle där ordning i det väsent-

Remissdebatt

liga skapas genom en sådan frivilligt iakttagen respekt än i ett samhälle där de styrandes hot och tvång tillgrips, Ett samhälle som vårt vilar i mycket stor utsträckning på en sådan insikt. Men det vilar också på rätten att i demokratins former — och några andra former behövs inte här — verka för ändring av lagar och samlevnadsregler.

Det är den fria laglydiga människans samhälle, som Bertil Ohlin en gång nämnde det, där man ständigt är vaksam mot maktmissbruk, där en medveten bevakning sker av individens rätt och rörelsefrihet, men där man också är på sin vakt mot de antiliberala krafter som under förmenta frihetsbaner undergräver demokratins syften och verksamhetsformer. Liberalismen utgår ifrån, om jag ännu en gång får återvända till Erik Hjalmar Linders stimulerande artiklar, en syn på individen som vaken, delaktig, ansvarig, uppkärlig, med rätt att lägga sig i — men också från insikten att ett samhälle som vårt bör förändras på reformismens väg och aldrig under uppoffrande av omedelbara individuella livsförutsättningar. För den sociala liberalismen i Sverige är det med Linders ord »självlärt att politik skall grundas på humanitet och att humaniteten inte får förlora sin omedelbara kontakt med livet». Det är vår utgångspunkt i samhällsarbetet.

Herr HOLMBERG (m):

Herr talman! I början av januari detta år hade högerpartiet sin partistämma och beslöt då ändra namn till moderata samlingspartiet. Motiven för detta beslut har redovisats i den politiska debatten redan tidigare. Språkbruket, massmedias benägenhet till generaliserande förenklingar och även de politiska motståndarnas medvetna sätt att missbruka ordet höger hade utvecklats så, att vi ansåg det nödvändigt att finna ett namn som bättre motsvarar den politik vi står för.

Namnbytet innebär emellertid naturligtvis inte att vi bytt till en helt ny politik. De väsentligaste grundsatserna, principerna, värderingarna och idealen, som högerpartiet byggt sin praktiska politik på, är självfallet fortfarande desamma. Det innebär med andra ord att den politik, som högerpartiets väljare gett oss förtroendet att föra, kommer att fullföljas av moderata samlingspartiet. *Man skulle kunna sammanfatta detta i formuleringen, att vi kommer att föra denna politik med en klart uttalad självständighet i vårt handlande, förenad med en ständig beredskap till konstruktivt samarbete de borgerliga partierna emellan.*

Jag vill stanna vid ordet »samarbete», eftersom jag har en känsla av att framför allt vad folkpartiledaren Sven Wedén sagt i dagens debatt kanske ger samarbetsdebatten en något annan dimension än vad den tidigare haft. Redan för en vecka sedan uppmärksammades att det inom folkpartiet hade börjat höjas röster för en annan form av samverkan än den som vi diskuterat och strävat efter på den borgerliga sidan, nämligen en samverkan mellan folkpartiet och socialdemokraterna.

Folkpartiledaren har nu i dagens inlägg närmare utvecklat vad det är för ideologiskt grundläggande bedömningar som lett fram till den diskussionen. Det finns visserligen vissa politiska frågor som är så viktiga — och jag hoppas att de förblir det även i framtiden — att de skall lyftas över partierna. En sådan fråga är försvaret och en annan kravet på vår neutralitetspolitik. Men det är också lika klart att i den praktiska politiska debatten skiljelinjen mellan de tre oppositionspartiernas uppfattning och socialdemokraternas legat mycket klar beträffande de ekonomiska spörsmålen och det ekonomiska delproblem — ehuru ett viktigt sådant — som skattefrågan utgör. När det gäller u-landsfrågan är emellertid också klart att det här gått en skiljelinje mellan

Remissdebatt

mittenpartierna och socialdemokraterna.

När vi i dag får höra att folkpartiet är berett att med socialdemokraterna ta upp skattepolitiken, u-hjälpen, finansieringsfrågorna och även försvaret — som emellertid kan betraktas på annat sätt — är detta uppenbarligen ett ställningstagande som fordrar ett klarare samt ett mera praktiskt och entydigt uttalande från folkpartiledarens sida än hänvisningarna till Erik Hjalmar Linder och den ideologiska bakgrund som han kan ha haft för diskussionen i sina artiklar i Göteborgs-Posten.

Jag frågar alltså herr Wedén direkt, om han är beredd att ge ett klarare och entydigare besked då det gäller den form av samverkan vänsterut som nu tagits upp till debatt. Samtidigt vill jag understryka att vi inom moderata samlingspartiet ingalunda har för avsikt att överge utan tvärtom betona behovet av en kraftsamling på den borgerliga sidan. Vi gör det också i medvetande om att en sådan kraftsamling kan bilda det förhandlings- och diskussionsunderlag som fordras för att vi i viktiga frågor gemensamt med regeringspartiet skall kunna finna lösningar som är av godo för hela landet, inte minst när det gäller försvarsfrågan.

Men låt mig återgå till ordet »samlingspartiet». Jag vill understryka att ordet »samlingspartiet» är ett försök att betona att vi inte är ett parti som ensidigt vill slåss för gruppintressen, utan att vi i vårt politiska arbete vill se över de ibland verkliga men ofta tyvärr konstlade murar som byggts upp mellan olika grupper i samhället. Ordet »moderat» å sin sida markerar att vi tar avstånd från de extrema yttringar i samhället som på senare tid manifesterats av framför allt vänster-socialistiska grupper. Samlingspartiet har all anledning att göra detta i en tid då odemokratiska inslag vunnit burskap i den politiska debatten. Som Gunnar Hedlund nämnde för två tim-

mar sedan har våld och utomparlamentariska metoder dess värre inte varit främmande för ytterlighetsgruppernas verksamhet. Förakt för demokratin som styrelseform och en — åtminstone i mindre och hätskare grupper — tydligen växande förståelse för samhällsomstörtande verksamhet kan inte något demokratiskt parti tolerera.

En sak som jag i det sammanhanget gärna vill understryka — och som också betecknar en frontlinje mellan samlingspartiet och regeringspartiet — är vårt sätt att se på sambandet mellan ekonomisk frihet och vårt demokratiska samhällssystem. Vi menar inom samlingspartiet att ekonomisk frihet och jämlikhet bäst garanteras i en fri marknadshushållning och att demokratin som styrelseform på det sättet bäst tillgodoses. Möjligheterna att välja sysselsättning, arbetsgivare, varor, boendeformer, utbildningsvägar, fritidsmiljö och liknande förutsätter ett ekonomiskt system av den grundläggande natur som vi hittills har arbetat praktiskt med. Därför avvisar vi inte bara det stats-socialistiska systemet utan även en blandekonomi där staten i växande grad blir dominerande och bestämmande.

Detta innebär självfallet inte att vi är omedvetna om att den fortgående strukturförändringen i näringslivet ställer nya och delvis ökade krav på både samhälle och företag. Dessa krav får emellertid inte tas som intäkt för anspråk på ökad statlig dirigering av näringslivet. Vi har tyvärr under flera år haft något som vi måste rubricera som en sysselsättningskris och som vi ännu inte har kommit ut ur.

T. o. m. denna kris har av regeringen förklarats till stor del bero på att vårt näringsliv står inför ett nytt omställningsskede. Detta ensidiga sätt att betona endast en faktor förvillar begreppen. Det avgörande skälet till våra svårigheter på arbetsmarknaden är att regeringens ekonomiska politik har skapat ett sådant kostnadsläge för fö-

Remissdebatt

retagen, att anpassningen till de framväxande nya och förändrade betingelserna blivit svår för näringsliv och företagsamhet.

Detta förhållande kan också avläsas i årets statsverksproposition. Nationalinkomsten ligger mer än 5 miljarder kronor under den nivå som den senaste långtidsutredningen förutsatte. Industriinvesteringarna är fortfarande låga — de minskade 1968 med 4 procent — och dess värre förväntas de ligga kvar på samma låga nivå under innevarande år. Jag är medveten om att utvecklingen i viss grad påverkats av den internationella konjunkturavmattningen, men denna kan inte tillskrivas skulden för alla de svårigheter som vi nu brottas med. Också vårt höga kostnadsläge har i detta fall påverkat utvecklingen negativt.

Låt mig så mycket kort ta upp frågan om konjunkturen. Jag tror liksom herr Hedlund att vi är på väg in i en bättre konjunktur. Det finns många tecken som tyder på detta. Å andra sidan vill jag också understryka de varningar, som har framförts tidigare här i dag, för det vanskliga och äventyrliga i att förlita sig på att en osäker konjunkturutveckling helt skall lösa våra problem. Hur stor är varaktigheten och styrkan i den uppgång som vi nu kan se? Jag såg häromdagen att finansminister Sträng i tidningen *Arbetet* etablerat sig som professionell optimist, men jag undrar om det inte är stor risk förenad med att inte ständigt ha i tankarna vad man skall göra för den händelse att optimismen om konjunkturen inte visar sig slå in.

Det finns också faktorer som är negativa. Den importstimulans från Västtyskland som man räknar med kan exempelvis förtas av konkurrens från EEC-länderna, och den kan även minska genom den nu i Västtyskland införda exportavgiften. Det förekommer dessutom importrestriktioner både i Storbritannien och i USA. Frankrike

försöker på olika sätt genom en stram ekonomisk politik slå vakt om sin valuta. Slutligen har vi att räkna med den fara som de ständiga påfrestningarna på det internationella betalningssystemet innebär. Om dessa påfrestningar blir för stora kan bilden snabbt och radikalt förändras.

Vi har därför när vi gjort vår konjunkturbedömning inte uteslutit risken för en förändring till det sämre, även om vi tror oss ha anledning att just nu vara optimistiska. Det krävs en beredskap även för ett sämre läge. På samma sätt som vi exempelvis genom en rörlig räntepolitik och genom arbetsmarknadspolitiska beredskapsåtgärder kunnat anpassa oss till nya lägen menar jag, att finansminister Sträng borde se över beredskapen på finanspolitikens område.

Vi förde detta resonemang redan föregående år. Vi reste såsom ett led i beredskapssträvandena motstånd mot den nya löneskattens omedelbara i-kraftträdande. I konsekvens därmed har vi i år föreslagit att regeringen skall utarbeta en beredskapsplan för att med finanspolitiska medel möta påfrestande lägen — naturligtvis en plan som inte skall ses som en engångsföreteelse utan som kan tänkas som ett permanent instrument i den finanspolitiska arsenalen.

Vi har från vår sida pekat på två olika möjligheter, men det finns säkerligen flera. Vi har dels tagit upp möjligheten att utnyttja de reservationsmedelsbehållningar som faller på försvaret, dels med tanke på de låga industriinvesteringarna pekat på möjligheten att stimulera dessa investeringar genom att vidga avskrivningsmöjligheterna till förslagsvis 110 procent av avskrivningsvärdet. Jag är övertygad om att i en sådan beredskapsplan borde regeringen kunna ta upp även andra förslag.

I den näringspolitiska debatten finns det naturligtvis många andra centrala frågor. Jag tänker på arbetstryggheten

Remissdebatt

och på samhällets möjligheter att genom en lokaliserings- och glesbygdspolitik skapa mer bestående sysselsättning för människorna i Norrland och i andra delar av landet, som blivit hårt drabbade av företagsnedläggningar och omflyttningar. Det är därför vår förhoppning att KSA-utredningen verkligen skall påskynda sitt arbete, så att ett arbetsmarknadspolitiskt trygghetspaket kan läggas fram till nästa år.

Det finns många frågor som nu kräver sin lösning. Fortfarande är frågan om den allmänna arbetslöshetsförsäkringen olöst, fortfarande är det alltför många som saknar avgångsvederlag och det ekonomiska skydd som detta ger, fortfarande har vi inte löst frågan om pensionsåldern eller — som jag gärna skulle vilja uttrycka det — differentieringen av pensionsåldern, alltså möjligheten att ta ut förtida pension utan att folkpensionen reduceras då vederbörande inträder i folkpensionsåldern. Detta sammanhänger med behovet av speciella åtgärder för den äldre arbetskraften.

Både herr Hedlund och herr Wedén har varit inne på differentieringen av pensionsåldern, och jag är gärna beredd att instämma i deras allmänna resonemang. Jag vill också peka på den möjlighet som ligger i att i större utsträckning utnyttja en flexibel arbetstid för äldre människor, som gärna vill fortsätta arbetet tills de blir pensionerade men som inte har möjlighet att, kanske inte orkar, fullgöra åttatimmarsdag eller hela den kortare arbetstid som är föreskriven. Det är ett problem som naturligtvis i första hand arbetsmarknadens parter sysslar med men som därför inte bör vara enbart deras angelägenhet. Vi har också anledning att ta upp problemet på den politiska sidan då vi behandlar frågan om pensionsåldern.

Även lokaliserings- och glesbygdspolitikerna måste ses över. Vi kan i moderata samlingspartiet inte längre godta

ga de väldiga — jag måste tyrr använda ordet väldiga — massomflyttningar som skett under de senaste åren. Jag tror också att det går att undvika dem genom ett omtänkande när det gäller de lokaliseringspolitiska insatserna. För vår del har vi i ett tiopunktsprogram till årets riksdag skisserat den väg som bör beträdas just för att människorna i skogs- och norrlandsläna skall kunna garanteras en trygg framtid. Låt mig bara nämna några av punkterna.

Huvudmålriktningen måste vara att lokaliseringspolitiken och glesbygdspolitikerna skiljs från varandra. Lokaliseringspolitiken skall bidra till att skapa självbärande och allsidiga regionala arbetsmarknader. På glesbygdspolitikerna kan man inte uppställa samma lönsamhetskriterier som man gör när det gäller att skapa en självbärande arbetsmarknad. När man nu ser över lokaliseringspolitiken, måste också lokaliseringstödet ges en annan utformning. Där är det viktigt att det verkliga nyföretagandet, de nya produkterna, på ett annat sätt än hittills stimuleras. Man skulle också kunna lämna stöd till vad vi har kallat idéföretag, alltså företag som utvecklat eller står i begrepp att utveckla helt nya produkter eller tjänster.

När vi talar om lokaliseringspolitik, rör vi oss inom vårt eget land, men även det internationella ekonomiska samarbetet och framför allt det nordiska samarbetet har en lokaliseringspolitisk aspekt.

Under förra veckoskiftet uppmärksammades de viktiga överläggningar som fördes här i Stockholm om möjligheterna att utvidga det nordiska ekonomiska samarbetet.

Jag tror att enigheten mellan de nordiska länderna om behovet av att ytterligare förstärka det ekonomiska samarbetet i dag uppenbarligen är långt större än den varit tidigare. Det finns betydande tekniska svårigheter som alla inser. Men alla tycks vara med-

Remissdebatt

vetna om att kraven på ett enigt upp-trädande från Nordens sida i en splittrad värld och i ett delat Europa vuxit sig allt starkare.

Motiven för samarbetet skiftar för olika partier, grupper och intressen. En del anser att tillväxten i den nordiska samhandeln nu har minskat och att företagen helt har börjat att uttömma de expansionsmöjligheter som de fick vid tillkomsten av EFTA genom att kunna sälja mera till grannländerna. Man menar därför att ansträngningarna i större utsträckning skall inriktas på ett företagssamarbete över de nordiska gränserna inte bara i fråga om att sälja utan även i fråga om produktion och marknadsföring.

Det är säkert riktigt att det inte minst för svensk industri och avancerad norsk, finsk och dansk industri är ett mycket bärande skäl. Jag tror bl. a. att vi inte får betrakta sammansmältningen av de enskilda nordiska marknaderna till en enhet som ett i och för sig tillräckligt mål. Ett fastare organisatoriskt nordiskt samarbete på handelns område får främst ses som ett steg på vägen mot en anslutning till ett integrerat Europa, till EEC.

Det finns tyvärr inga tecken på att en utvidgning av EEC inom överskådlig tid kommer till stånd. Dörrarna tycks vara stängda till den gemensamma marknaden. Å andra sidan är det uppenbart att ett handelspolitiskt samarbete i Norden skulle främja de nordiska ländernas möjligheter att komma till tals med EEC och EEC-länderna. Norden är näst efter USA EEC:s största kund, och vi är handelspolitiskt och ekonomiskt en faktor av betydande styrka. Det är ur denna synpunkt som en nordisk gemenskap erbjuder utomordentligt stora fördelar. Jag vill inte dölja att tillkomsten av en nordisk tullunion kommer att medföra problem för varje nordiskt land — även vi i Sverige har våra problem och speciella intressen att bevaka, och des-

sa betonas mer eller mindre. Men vi måste ta ömsesidig hänsyn.

I Sverige är livsmedelsförsörjningen och jordbruket det största problemet. Vi får inte glömma bort att det svenska jordbrukets syfte är att garantera en tillfredsställande livsmedelsförsörjning i en krigssituation. Jordbruksfrågan måste därför behandlas på ett sådant sätt att vi inte rycker undan förutsättningarna för en inhemsk produktion, att vi inte skapar nya och skärpta problem för de människor som livnär sig på jordbruket och som redan i dag har ekonomiska bekymmer.

Man har diskuterat olika möjligheter att komma till rätta med problemen på kort och på lång sikt. Det är naturligt att vi i första hand sysslar med den kortsiktiga lösningen för att inte behöva skjuta upp ett beslut i fråga om Nordek. Vi är också på det klara med att det är utomordentligt svårt att omedelbart öka importen av danska jordbruksvaror.

Jag har därför tagit upp ett förslag, som verkligen är kortsiktigt men som skulle kunna förtjäna att övervägas, nämligen att inom ramen för World Food Program — den institution som söker reglera tillförseln av jordbruksprodukter till underutvecklade länder — bygga ut vissa kompletterande åtgärder. WFP har fastställt en ram för i år på 200 miljoner dollar. Det har emellertid visat sig att de bidragsgivande länderna — de som lämnar både pengar och naturprodukter — inte har gjort motsvarande åtaganden. Det finns alltså möjligheter att öka jordbruksexporten från Norden inom denna ram. Det är inte fråga bara om kontanta bidrag utan även om leveranser av jordbruksprodukter såsom torrmjök, korn, vete o. s. v. Möjligheterna borde undersökas — inte minst därför att ett sådant bidrag inte behöver vara bundet t. ex. till svenska jordbruksprodukter — för oss att åtaga oss att betala vad det kostar att exportera danska jordbruksprodukter till u-länderna inom ramen

Remissdebatt

för WFP. På det sättet skulle vi samtidigt öka vår hjälp till u-länderna. Det är min förhoppning att statsminister Erlander, som ju på ett utomordentligt skickligt och framgångsrikt sätt har skött förhandlingarna från svensk sida under senare tid, skall vara beredd att medverka till att detta bidrag till en kortsiktig lösning av den jordbrukspolitiska frågan verkligen prövas.

Herr talman! Det har under många år funnits en bred opinion för en genomgripande modernisering och omläggning av skattesystemet, men regeringen har stretat emot och år från år skärpt skattetrycket. I år har inte något konkret förslag om höjning av de direkta statsskatterna framlagts, men ändå drabbas vi av en automatisk skatteskärpning på minst 5 procent för de närmaste två åren.

Vårt krav på en rimligare skattepolitik brukar alltid mötas med påståendet att samhället ställs inför ökade anspråk och måste ha pengar för att tillgodose dessa. Det är riktigt att det ställs stora krav på samhället i dag och åren framöver. Det är tidigare försummelser på många områden som nu måste betalas. Försummelser på miljöpolitikens område kommer att medföra betydande utgifter, och anspråken på utbildning, på arbetsmarknadspolitiska insatser och på social omvårdnad kräver naturligtvis också sin tribut. Vi skall vidare ha ökade resurser för att komma till rätta med den tilltagande kriminaliteten och narkotikamissbruket. Mot denna bakgrund är det naturligtvis både sant och riktigt att samhället behöver mera pengar. Men vad blir då slutsatsen? Jo, då om någonsin är det nödvändigt att skattepolitiken utformas så att den blir resursskapande och ger ökade inkomster i samhället, ty det leder till att samhället självt och även den enskilde får ökade resurser.

Lika viktigt som det är att ständigt se till att våra totala resurser ökar, lika

viktigt är det att göra någonting åt problemet med de alltför snabba utgiftsökningarna på den offentliga sidan. Här möter oss både dystra och dyra framtidsperspektiv. Herr Hedlund gav en långtidsprognos; jag kan komplettera den. Om man hämtar material ur långtidsutredningen och den avstämning som gjordes i fjol visar det sig, att om utgifterna tilläts att stiga med 6 procent fram till år 1975 får vi en ökning av statsskatten till 1975 med cirka 30 procent. Det kommunala skatteuttaget, som i år är cirka 20 kronor, år 1975 25 kronor, och herr Hedlund har räknat upp det till 30 kronor år 1980. Jag tror emellertid att det är nödvändigt att vi i första hand inriktar oss på att klara situationen 1975.

Det är mot denna bakgrund som moderata samlingspartiet fullföljer sina krav på återhållsamhet i de offentliga utgiftsökningarna och på lägre och rättvisare skatter.

En ny skattepolitik och ett nytt skattesystem måste medverka till att befordra den samhällsekonomiska balansen, stärka svenskt näringsliv, motverka penningvärdeförsämring och medverka till att det lönar sig att arbeta och spara. Skattepolitiken måste också innefatta ett rejält konkret bidrag till lösningen av låginkomstgruppernas problem.

Det har under de senaste åren talats mycket om låginkomstgrupperna. Men varje gång man kommer in på skattesystemet som ett medel att verkligen hjälpa till med att lösa dessa gruppers problem har regeringen stegrat sig, och det har för övrigt även andra politiska partier gjort.

Från moderata samlingspartiet har vi därför i år inriktat oss på att framlägga en modell för ett helt nytt skattesystem. Vi är på det klara med att detta system närmare måste utredas. Vi vet dock att de grundläggande teser som ligger bakom detta system redan är utredda, eftersom det i stort påminner om det skatteförslag som det i Nor-

Remissdebatt

ge rätt politisk enighet om. Den modell som vi har föreslagit är

att statsskatten skall slopas för alla gifta inkomsttagare med mindre än 20 000 kronor i årsinkomst,

att skatterna skall bli proportionella i inkomstlägena 20 000—30 000 kronor och att vi sedan skall ha en lugnare progressivitet än den vi nu tillämpar.

Detta kostar självfallet pengar. För att finansiera en sådan omläggning måste man göra en överflyttning från direkt till indirekt skatt — alltså höja den indirekta skatten. Det medför automatiskt krav som måste tillgodoses, nämligen kompensation till barnfamiljer och pensionärer för de prishöjningar som denna skattereform medför; den indirekta skatten drabbar främst dessa grupper.

Vi tror att ett sådant skattesystem skulle ha betydande fördelar. Det skulle framför allt bli resursskapande, men det skulle också kunna medverka till att minska löneklyftorna i samhället.

Vi har inte nöjt oss med detta förslag, utan vi har också sagt, att till dess ett sådant skatteförslag kunnat förverkligas, vill vi se till att det nuvarande skattesystemet inte medför ytterligare skadeverkningar. Det är bakgrunden till att vi föreslår en partiell 5-procentig skattelättnad. Vad betyder detta? I realiteten betyder det ett skattestopp, d. v. s. vi ser till att de automatiska skattestegringar som följer av systemet och av penningvärdeförsämringen uteblir för de närmaste åren.

I detta sammanhang bör också ett annat konkret skattesänkingsförslag omnämnas, ett förslag som berör folkpensionärerna. Vi anser att höjda ortsavdrag för folkpensionärerna är ett led i strävandena att tillgodose kravet på att göra folkpensionen helt skattefri.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid den traditionella skattefrågan. I stället vill jag betona att vårt skatteförslag aktualiserar en annan principiellt viktig fråga. Det har många gånger framhållits att de höga marginalskat-

terna lett till en övervältring av direkt skatt från löntagare på arbetsgivare och slutligen på konsumenterna. I början var det bara personer med speciella kvalifikationer som vid löneförhandlingarna kunde ställa krav på nettolön efter skatt, krav som motsvarade deras önskemål. Efter hand har denna tendens spritt sig i allt vidare kretsar. Resultatet har blivit å ena sidan formellt mycket stora skillnader mellan högavlönade och lågavlönade och å andra sidan ett högt kostnadsläge för stat och kommun.

Vi anser visserligen att staten inte bör blanda sig i pågående löneförhandlingar. Men vi måste vara realistiska. Vid en realistisk bedömning kommer man på samma sätt som det norska arbetarpartiets ordförande Bratteli fram till att det finns ett samband mellan löne- och skattepolitik. Det är därför vi menar att en så genomgripande ändring av skattesystemet, som vi föreslår, måste komma att påverka arbetsmarknadens parter. Vi tror alltså att en samordning av löne- och skattepolitiken i samband med övergången till ett nytt skattesystem är nödvändig — framför allt som engångsföreteelse. En sådan samordning kommer att ha positiva verkningar över hela fältet. Anspråken — inte minst från de högavlönade i samhället, d. v. s. från dem som formellt sett har höga löner — kommer att minska. Vi kan — det är jag övertygad om — räkna med minskade löneklyftor och minskade kostnader, inte minst för stat och kommun, om vi verkligen ger oss in på att på detta sätt stöpa om det socialdemokratiska högskattesystemet.

Herr talman! Vid en bedömning av regeringens politik är det också nödvändigt att ta upp två andra ämnesområden, försvars- och utrikespolitik. Detta är desto mera angeläget som regeringens numera i dessa frågor avvikit från vad vi tidigare varit vana vid.

På försvarspolitikens område är den

Remissdebatt

nya kursinriktningen från regeringens sida väl dokumenterad. Den försvarsnedskärning som regeringen genomdrivit behöver jag inte gå närmare in på. Jag tror också att regeringen i själ och hjärta inser att våra möjligheter att stå neutrala i en krissituation minskat genom nedskärningarna av försvaret. Nu är det emellertid nödvändigt att göra det bästa möjliga av tillgängliga försvarsanslag. Jag är övertygad om att man från militärt håll arbetar efter denna linje. Det är därför så mycket allvarigare att detta arbete försvåras genom de systematiska angreppen mot vårt försvar och vår allmänna värnplikt, som vissa radikala vänstergrupper har excellerat i. Den »vägravärnpliktskampanj» som nu bedrivits är ett av de många inslagen i nyvänsterns offensiv mot det s. k. etablerade samhället. Men kampanjens genomslagskraft har förstärkts av att den fått ett indirekt stöd genom regeringens beslut att till varje pris pressa ned försvarsutgifterna och därigenom försvaga försvarets relativa effekt.

Jag betvivlar inte alls äktheten i den oro försvarsministern i dagarna givit uttryck för inför »vägravärnpliktskampanjen». Jag ifrågasätter inte heller att det inom socialdemokratin i stort finns en fast försvarsvilja. Men det är likafullt odiskutabelt att de signaler regeringen gav redan i samband med sitt försvarsspel för tre år sedan kunnat utnyttjas av de radikala och försvarsnegativa elementen i samhället. Kampanjen mot värnplikten i dag upplevs av många som en naturlig fortsättning på en av socialdemokratin inledd försvarspolitisk kursändring.

Jag utgår ifrån att regeringen både i försvars- och utrikespolitiken ser ett stort värde i ett enhetligt demokratiskt uppträdande. Jag vill därför fråga om regeringen är beredd att ånyo söka finna en samlande lösning i försvarsfrågan. Är regeringen beredd att skjuta undan den diskussion som har förts

under de senaste åren och i stället inrikta sig på en ny demokratisk uppgörelse i försvarsfrågan?

Jag har ännu inte talat lika länge som Gunnar Hedlund, och jag vill gärna underskrida hans rekord. Därför tror jag inte att jag skall gå närmare in på samlingspartiets krav beträffande kriminalvården, på narkotikafrågorna eller på behovet att öka fångvårdens och polisens resurser både kvantitativt och kvalitativt. Dessa frågor kommer under dagarnas lopp att belysas av andra talare från samlingspartiet.

Herr talman! Varje år blir oppositionen av den socialdemokratiska regeringen och den socialdemokratiska pressen beskylld för att vara svag och kraftlös. Vi påstås sakna initiativförmåga — endast den socialdemokratiska regeringen själv utmålas som stark och målmedveten. Det är bara regeringen som sitter inne med svaret på framtidens frågor. Jag är övertygad om att finansminister Sträng kommer att lägga på precis samma skiva under den närmaste timmen. Detta tycks nu höra till spelets regler.

Men att det finns alternativ och att det behövs alternativ har vi från moderata samlingspartiet visat. Vi har under januari månad väckt en serie partimotioner — 20 stycken — där vi konkret på område efter område redovisat vår syn, och några av dessa har jag berört i detta anförande.

Jag vill sluta med att säga att det viktigaste i dag är försvaret och utbyggnaden av demokratin, en vilja att gå vidare och verkligen skapa ökat demokratiskt inflytande för de många människorna. Samtidigt måste våra demokratiska institutioner fås att fungera på ett effektivare och mer demokratiskt sätt. På den punkten bör inte finnas någon skillnad i grundåskådning mellan några demokratiska politiska partier. Å andra sidan finns den när det gäller vissa traditionella värderingar i vårt samhälle. Inom moderata samlingspar-

Remissdebatt

tiet är vi inte rädda för att föra fram traditionella värderingar som har anknytning till hemmet, anknytning till familjen, anknytning till de kristna värderingarna och till respekt för lag och ordning. Här håller det på att växa fram en frontlinje mellan de politiska partierna och mellan olika grupper i samhället. Moderata samlingspartiets ställning i de här avseendena är helt klar: vi tar på dessa punkter klar ställning för de traditionella värderingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det hör ju till det karakteristiska för remissdebatten att partiledare och andra riksdagsmän har rätt att spela över ett vidsträckt fält. Av naturliga skäl kommer jag här att uppehålla mig vid det som jag närmast har ansvaret för, d. v. s. budget, ekonomi och skatter. Det ligger väl närmare till hands att handelsministern respektive utrikesministern litet längre fram kommenterar synpunkterna på den nordiska unionen och de utrikespolitiska utblickar som herr Wedén gjorde.

Jag skall överraska mina värderade debattmotståndare med att vara artig så här inledningsvis. Då vill jag gärna hälsa den nye oppositionsledaren, herr Gunnar Hedlund, välkommen i hans egenskap av oppositionsledare vid årets remissdebatt. Jag hoppas att hans tid skall medge honom att flitigt och som vanligt energiskt och engagerat och på det finurliga sätt, som vi alla i kammaren har lärt oss sätta värde på, leda den något vilsna oppositionen i en något oviss och besvärlig framtid.

Låt mig också hälsa herr Yngve Holmberg välkommen i hans egenskap av ledare för sitt i varje fall med avseende på benämningen helt nya parti här i andra kammaren vid dess remissdebatt. Jag lägger också in den förhoppningen, att herr Holmberg så snart som möjligt skall växa in i herr

Bohmans kläder och med samma goda humör och intellektuella briljans delta i våra ekonomiska diskussioner.

Det är ingen särskild oartighet om jag inte speciellt apostroferar herr Wedén. Han debuterade ju för ett år sedan i remissdebatten som partiledare och kommer nu — visserligen något mindre segeromsusad — tillbaka i samma egenskap.

Vad jag säger om herr Wedén gäller självfallet också herr Hermansson.

Herr talman! Jag tillåter mig att efter denna lilla prestation av förödande artighet gå över till vad jag egentligen ville säga.

När jag i olika sammanhang har kommenterat statsverkspropositionen, har jag sagt att enligt våra prognoser bör 1969 bli ett gott år i de allra flesta avseenden.

Visserligen har herr Holmberg sagt att herr Sträng envisas med att spela sina gamla skivor — det är möjligt att det förhåller sig på det sättet och att jag inte har precis samma variationer att komma med som herr Holmberg — men det är ju så, när man skall kommentera en budget, att den inte är riktigt likadan varje år, och därför måste jag kanske också, även om principerna för budgeten är desamma, ändå fresta herr Holmbergs tålmod med en liten inledande beskrivning.

Vi vågar gissa på att år 1969 skall ge oss en ekonomisk tillväxtökning på 4 procent. Jag tycker — om det slår in, och det bör det göra — att det är ett ganska gott resultat. Vidare har vi vågat ställa prognosen på en industriell produktionsökning om 6 procent, en personlig standardökning om 3 procent och en investeringsuppgång hos näringslivet om totalt sett 4 procent. Vi håller vårt bostadsbyggande i fortsättningen på topp med 103 000 lägenheter i ny igångsättning, och detta gör vi i ett läge där vi för närvarande har 115 000 lägenheter under produktion.

Vi kan avläsa en ökad kommunal

Remissdebatt

aktivitet på investeringsfronten — en uppgång med 8—9 procent — och vad som väl är det viktigaste och mest glädjande i detta sammanhang är att vi räknar med att kunna hålla exporten uppe med 7 procents ökning; importen följer samma ökningstakt. Detta visar väl om något, att vår utrikeshandel fortfarande är den mest expansiva faktorn i vår ekonomi och att vår konkurrenskraft på världsmarknaden fortfarande är obruten.

Att vi bibehåller en god balans i vår externa ekonomi och en betryggande valutareserv är också värt att erinra om.

Om vi sätter denna lilla snabbredovisning emot att vi allesammans tycks vara ganska eniga om att vi nu går in i en konjunkturförbättring, kan väl detta inledande konstaterande om 1969 som ett hyggligt år ändå gälla.

Att vi befinner oss i en lugnare och mera stabiliserad utveckling verifieras bl. a. av att den redovisade prisstegringen för 1968 endast är 2 procent, och vi tror att den skall kunna hållas på samma nivå under 1969. Emellertid är detta en utveckling som inte är alldeles speciell för vårt land. Jag tycker mig ha funnit detta när jag har studerat internationella ekonomiska data. Man vårdar sig nu mera om bytesbalansfrågor och valutareserver och prisstabilitet än vad man kanske har gjort tidigare i den internationella ekonomin. Så beroende som vi är av den är det klart att detta reflekteras även i vår egen ekonomi.

Jag kanske också, eftersom de valutaoroligheter som vi har sett i vår omvärld har berörts i debatten, skulle våga säga, att även om det går sakta framåt på detta område, har ändå vissa internationella överenskommelser träffats för att garantera en bättre och mera tillfredsställande stabilitet på den rent monetära fronten, vilket medfört vissa framsteg och vissa framgångar.

Efter ett par år av påfrestningar kan vi nu skönja en bestämd utveckling

till det bättre i fråga om sysselsättningen i vårt land. Enligt den allra senaste jämförelsen, som är från den 15 januari 1969, redovisas officiellt 11 500 flera lediga platser och 8 500 färre arbetslösa än den 15 januari 1968. Man skulle således kunna säga att situationen är 20 000 platser bättre nu än vad den var för ett år sedan.

Sedd emot denna uppgång i ekonomin, bör den ytterligare satsning på sysselsättning och arbetsmarknad, som det nya budgetförslaget innebär, logiskt leda fram till en nedgång i de arbetslöshetssiffror som under de senaste årens konjunktursvacka har orotat oss.

Varje budget är av naturliga skäl en produkt av prioriteringar och ekonomiska avvägningar. Denna budgets prioriteringar för i första rangen upp sysselsättningsfrågorna, vidare en enorm satsning fortsättningsvis på undervisning och forskning, en satsning för gamla, sjuka och handikappade, det solidariska stödet till de svaga och fattiga kommunerna och ett fullföljande av det näringspolitiska stöd och den utbyggnad som bl. a. Investeringsbanken är ett av elementen i.

Vad som väl kanske är nytt i år, i varje fall mera markerat än tidigare, är den miljöpolitiska satsningen av stor omfattning — jag har uppfattat saken så att på den punkten ingen har någon annan uppfattning än regeringen.

Det finns en vilja att stimulera för att få utvecklingen i rätt riktning vad beträffar den industriella utbyggnaden. Det sista är kanhända den punkt beträffande vilken jag begriper att man är litet tveksam — det har framkommit i de tidigare inläggen. Det gäller framför allt investeringsutvecklingen på industrins område. Förslag om nya avskrivningsregler för industriella anläggningar är aviserat i finansplanen. Vi arbetar med det i departementet för närvarande.

Om jag vidare erinrar om att den

Remissdebatt

nya mervärdeskatten är investeringsvänlig för industrin och att det nya miljöstödet också har en investeringsaspekt kontra industrin, tror jag att man kan säga att man har gjort vad som i dagens läge kan göras för den stimulans och den uppmuntran som kan vara erforderlig därvidlag.

Finansplanen skrevs på grundval av den konjunkturrapport som konjunkturinstitutet avlämnar på hösten. Sedan denna plan framlämnades, har vi för några veckor sedan fått en ny rapport, daterande sig från december månad. Jag brukar ju karakteriseras såsom den oförbättrige optimisten vad beträffar de konjunkturpolitiska övervägandena, vilket har framförts från talarstolen här även i dag. Men jag är faktiskt beredd att säga att när jag läste decemberrapporten från konjunkturinstitutet, fann jag där en så optimistisk anda att t. o. m. jag nog vill säga att man har tagit till litet för kraftigt. Emellertid stöder det min uppfattning om att vi även på den industriella investeringssidan bör ha utsikter att räkna med en förbättring.

Jag skall inte tala om börsutvecklingen som någon barometer på konjunkturen. Det är en faktor som går sina egna vägar många gånger, och det har väl förekommit en del panik på sista tiden som är svårförklarlig. Men alldeles utan betydelse är väl inte trenden. Den tycks i varje fall ge vid handen att man tror på det svenska näringslivets framtid.

Andra skäl som gör att jag nog för min egen del vågar revidera upp investeringsplanerna för industrin är att industrins ekonomiska resultat, såsom de framgår av taxeringsundersökningar och offentliggjorda berättelser, är påtagligt bättre 1968 än 1967. Ordersituationen är bättre än för ett år sedan och likviditeten är också bättre.

Utöver denna snabba redovisning kan jag också tillåta mig att säga att debatten i den alltid ömtåliga frågan

om avtalsförhandlingarna — även det har berörts här i dag — hitintills har präglats av stort lugn och stor sans. Det finns väl ingenting som talar emot att man kan sätta det betyget även i fortsättningen. Vad som förefaller alldeles särskilt intressant i år är att parterna tycks ha bestämt sig för att försöka klara avtalsrörelserna själva, och det är möjligt att detta utgör en reaktion mot alla snusförnuftiga råd och erbjudanden från utomstående att rycka in med beskäftiga anvisningar och ta hand om avtalsrörelserna.

Årets remissdebatt skiljer sig från tidigare i ett intressant avseende. Förr har vi aldrig vetat vad oppositionen önskat, eftersom den bara diskuterat regeringens budgetförslag och lämnat kammarens ledamöter i ovisshet om hur den själv ser på frågorna. I år har vi partimotionerna presenterade, och jag skall ett ögonblick uppehålla mig vid dem. Jag tycker de är mera innehållsrika, utförliga och intressanta — detta sagt med all respekt för partiledarnas inlägg — än de anföranden vi hört här i dag.

Jag tillåter mig att återge valda stycken ur det moderata samlingspartiets motion. Det heter bl. a.: Vi har den högsta levnadsstandarden och vi har de högsta lönerna i Europa. Våra löner är 50 procent högre än genomsnittet för Europa. Vårt näringsliv är tekniskt avancerat. Vi har inget sjukt näringsliv i vårt land.

Jag skall inte bestrida det moderata samlingspartiets definition av vårt allmänna ekonomiska läge. Efter 38 år av socialdemokratisk ledning av detta samhälle bör det se ut som moderata samlingspartiet beskriver i motionen. Naturligtvis har det sina behag att få ett sådant ärligt erkännande av ett oppositionsparti. Det vore självfallet ännu mera tillfredsställande om uppfattningen också höll i de tätt återkommande valdebatterna här i landet. Som alla käänner till brukar det då inte vara någon

Remissdebatt

mätta på det ekonomiska elände som socialdemokratin i regeringsställning har åstadkommit — framför allt beträffande näringslivet men även för landet över huvud taget.

Det moderata samlingspartiet vore emellertid inte det parti det är om det inte efter ett mycket kort ögonblick av besinning återigen stampar av för en ny skrämsekampanj. Nu är det den statliga näringspolitiken som broderas ut som den aktivitet som snabbt för oss tillbaka till jämmer och elände. Den statliga företagsamheten och kollektivets insyn skall göra att allting blir *sämre*, misstagen kommer att *öka*, konsekvensen blir *allvarlig*. Den statliga företagsamheten är under *alla* förhållanden *sämre*. De statliga kreditorganen kommer i sitt handlande att *negativt* påverka resursfördelningen. Så heter det och för att rädda vad som räddas kan samlar sig då herr Holmberg och hans partivänner till en kraftansträngning och yrkar avslag på budgetens förslag om 300 miljoner till Investeringsbanken.

Nu har Investeringsbanken — jag passar på tillfället att säga det — gjort vissa insatser som ändå är värda att omnämnas. För närvarande har banken skrivit kontrakt på cirka 550 miljoner kronor som tillförs det produktiva näringslivet, och under behandling finns framställningar avseende ytterligare ett par hundra miljoner. Investeringsbanken har lovat att finansiera — och kommer också att göra det — en del av den för- eningsägda bondekooperationens utbyggnader av sina industriärläggningar — bl. a. nere i norra Halland. Det rör sig om ungefär en kvarts miljard. Investeringsbanken har en funktion att fylla i den industriella uppbyggnad som vi allesammans är så angelägna om. Det går inte att föra ett dubbeltydigt resonemang som går ut på att man skall vägra att förstärka denna kapitalkälla, som har litet större möjligheter att lämna krediter än de hittills auktoriserade reglementsensliga kapitalinstituten, me-

dan man samtidigt talar om att det föreligger ett hot mot näringslivet.

Beträffande den aktuella problemställningen gör moderata samlingspartiet ett påstående om den långsamma tillväxten i landets ekonomi. För min del har jag alltid värjt mig mot att låta ett enskilt år representera en utvecklingstrend, och låt mig därför erinra om att den svenska nationalprodukten under åren 1960—1968 steg med drygt 4 procent per år. Det är en ökningstakt som jag som sagt tror att vi behåller under 1969. Under de nämnda åtta åren har industriproduktionen ökat med i medeltal 6 procent om året och exporten med 7 procent. Det är i och för sig respektabla siffror, som verifierar sanningshalten i vad moderata samlingspartiet inledningsvis påpekar, nämligen att vi har ett friskt näringsliv som ger oss den högsta levnadsstandarden och de högsta lönerna i Europa. Vi räknar som sagt med att kunna fortsätta i den utvecklingstakten när det gäller både industriproduktion och exportens uppgång.

Min vägran att rycka ut ett enskilt år som representativt för utvecklingstakten gäller även industriinvesteringarna. Av naturliga skäl går investeringstakten där i vågor. Vi hade en frappant investeringsvilja hos den svenska industrin åren 1957—1961. Vi hade en ny investeringsdrive — delvis med hjälp av statliga åtgärder — under åren 1965—1966, och när jag läser den senaste konjunkturrapporten tillåter jag mig tro på en uppgång av industriinvesteringarna inom den närmaste framtiden.

Den beskrivning som moderata samlingspartiet ger i sin partimotion om en nedgång under 1968 med 4 procent är felaktig, men det är förlåtligt om man läser fel på partikansliet, och jag skall därför inte anklaga er för det. Nedgången var en halv procent, och vi räknar med att ta tillbaka den under 1969. Den beräkningen är emellertid baserad på den något dystrare prognos som

Remissdebatt

höstkonjunkturrapporten gav oss anledning utgå från, och jag tror som sagt att resultatet blir bättre.

Av intresse är vidare att ta del av moderata samlingspartiets rekommendationer för att på ett elegant sätt klara av konjunkturutvecklingens variationer. Herr Holmberg menar att vi skall satsa mera pengar på försvaret; det är ett av de uppslag han framförde i sitt inlägg. Man skall använda reservationsmedel, sade han. Så särdeles nytt är ju inte det tillvägagångssättet i och för sig. I den praktiska konjunkturutjämnande politiken tillämpar vi sedan åtskilliga år bl. a. försvarets investeringar som en utjämnande faktor. Vi lägger ut förhandsbeställningar på försvarsmateriel i den svenska industrin, och jag vill säga att i det avseendet är man i försvaret mycket prisvärd i sin planering. Vi brukar inte behöva vänta, när vi från försvaret infordrar besked om vad man där har i sina beredningsplaner.

Ett annat förslag som herr Holmberg här presenterade som ett konjunkturutjämnande ekonomiskt medel var att investeringarna skulle få skrivas av med 110 procent under en lågkonjunktur, en tanke som är närmare utvecklad i partimotionen. Den regeln gäller emellertid sedan början av 1950-talet i samband med att investeringsfonderna frisläpptes för konjunkturstimulerande ändamål. På något underligt sätt har detta undgått herr Holmberg — och herr Bohman, tänkte jag säga, eftersom han väl inte är helt ur spelet — varför man nu med stor upptäckariver talar för att regeringen bör lägga fram förslag för riksdagen om att få fortsätta på samma sätt som hittills under de senaste 15 åren. Att slå in öppna dörrar är förstås också en sport som till skillnad från många andra aktiviteter är tämligen ofarlig, och följaktligen skall jag inte kritisera dem som ägnar sig häråt.

Högerns *långsiktiga* krav innebär att samhället skall vidtaga åtgärder för att stärka företagens lönsamhet och självfi-

nansieringsförmåga. Som motiv för detta anför nu samlingspartiet att de svenska företagen i vissa avseenden är sämre ställda än konkurrenterna i utlandet. Ordet »vissa» måste i detta sammanhang, om man visar någon känsla för språkets valörer, tolkas så att de svenska företagen underförstått i andra avseenden är bättre ställda. Det intressanta är naturligtvis om företagen totalt sett är väl eller illa behandlade skattemässigt och i andra avseenden. Jag tror mig kunna säga att den svenska företagsamheten med den justering av avskrivningsreglerna för byggnader och anläggningar, vilken nu är aviserad, på det hela taget är mycket väl behandlad, även i jämförelse med länder med vilka man konkurrerar både här hemma och på den internationella marknaden.

I partimotionerna aktualiseras vidare kraven på de fria kapitalrörelserna. Med viss möda har vi kämpat oss tillbaka till en rimlig balans i våra affärer med omvärlden efter det något riskabla läge vi befann oss i år 1965. I fråga om själva varuutbytet är resultatet ganska tillfredsställande. I avseende på turistnetot och kapitaltransfereringarna är resultatet mindre tillfredsställande. Jag har emellertid för egen del vägrat att bli orolig i den situation som föreligger för dagen, och jag tycker att balansläget är hyggligt. Jag tror dock att vi allesammans skulle ha anledning att oroa oss, om vi följde högerns yrkande på helt fria kapitalrörelser även när det gäller portföljinvesteringarna. I valet mellan ett tillmötesgående av enskilda personers vinstintressen — det är ju det det är frågan om — och nödvändigheten av att slå vakt om bytesbalans och valuta-reserv tvekar regeringen inte ett ögonblick inför vilket alternativ som är det enda tänkbara.

Jag är besviken över att högerpartiet, som i dag framträder som ett modest och moderat samlingsparti, inte har klart för sig vad dessa förslag ytterst kan leda fram till — eller måhända är

Remissdebatt

det så att man är medveten om just detta, och då är det ännu mer beklagligt.

Högern är det enda oppositionsparti som i dagens budget- och konjunkturläge oförskräckt marscherar fram med ett konkret skattesänkingsprogram. Detta kostar 500 miljoner kronor på ett år, en budgetförsämring som emellertid modifieras — det erkänner jag villigt — genom att man säger nej till 300 miljoner kronor till Investeringsbanken. I detta framtidsprogram utan angivande av tid för ikraftträdandet finner vi många och yviga önskemål. Vi skall ha ett nytt skattesystem som befordrar samhällsekonomisk balans. Enligt alla vedertagna finanspolitiska teorier skall detta innebära skattehöjningar när konjunkturuppgången tenderar till överslag och skattesänkningar när efterfrågan behöver stimuleras. Just nu torde kanske det första alternativet ligga något närmare i blickfältet än det senare, vilket dock inte innebär någon anvisning från min sida om nya skattehöjningar.

Från denna utgångspunkt är det förstås klokt av högern att man inte tagit upp almanackan och fastställt den dag när detta nya långsiktiga skatteprogram skall träda i kraft. Det är ju inte så svårt att fästa lätta tankar på papperet om man inte behöver bestämma sig för tidpunkten för deras realiserande.

Moderata samlingspartiets nu föreslagna nya skattesystem som skall befordra samhällsekonomisk balans, stärka näringslivet, motverka penningvärdeförsämringen, stimulera till ökade insatser och till sparande verkar ju mycket bra. Det skall därutöver vara rättvist och så konstruerat att det lönar sig för människorna att arbeta och att spara. Det skall inte lägga hårda bördor på mellanskiktet, det skall ta speciell hänsyn till lågavlönade, det skall innebära lättnader för folkpensionärer och det skall reducera skatten för de högavlönade genom justeringar av den progressiva skatteskalen. I denna botanisering är sannerligen ingen glömd; med

ett sådant skatteprogram bör man kunna framstå som alla goda gåvors givare, och jag förstår herr Holmberg om han just nu har ett behov av att ta på sig den klädnaden.

Men jag skall gärna också ge högerpartiet ett erkännande — rätt skall vara rätt — och det gäller att partiet satt på pränt att förutsättningarna för att klara detta program är att mervärdesskatten höjs från 10 till 16 procent. Då framstår genast de praktiska svårigheterna i hela operationen mera trist och vardagligt. En sådan höjning av den indirekta skatten kan vi ju snabbt avläsa i en prisstegring — det går att med matematisk exakthet omsätta detta till en prisstegring på 4,5 procent. Med en vid sidan om skatten tämligen ofrånkomlig normal prisstegring om 2 eller 3 procent kommer detta att innebära en uppflyttning av prisnivån eller — för att använda herr Holmbergs uttryck — kostnadsnivån med 7 procent.

Även om man kompenserar barnfamiljerna via barnbidragen — nu är det i runt tal bara hälften av familjerna som håller sig med barn i bidragsberättigad ålder — och även om folkpensionärerna får sin kompensation är naturligtvis inte alla de praktiska problemen ur världen. Det gäller att övertyga arbetsmarknadsorganisationerna om att dessa 4,5 procent i levnadskostnadsstegring, som är en följd av höjningen av den indirekta beskattningen, inte får utgöra motiv för någon lönekomensation, då ju kompensationen skulle komma på den direkta skatten. — Naturligtvis bör man här försiktigtvis också göra den mycket realistiska reservationen att skattesänkningen direkt för den enskilde endast blir märkbar under den förutsättningen att kommuner och landsting ligga stilla på sin skattefront.

Det är ett hårt och besvärligt upplysningsarbete som högerpartiet tar på sig. Men det är ju möjligt att man helt enkelt resonerar som så, att det där är någonting som Sträng får klara av.

Remissdebatt

Centerpartiet och folkpartiet går fram med gemensam partimotion och olika enskilda motioner. De båda partierna har mobiliserat min personlige vän, den socialdemokratiska professorn Assar Lindbeck, som kronvittne i sin kritik mot den finanspolitik som fördes 1964 och 1965, och de kritiserar såvitt jag förstår också frisläppet av investeringsfondmedel. Det är ju bl. a. detta som Assar Lindbeck har talat om och som ordagrant citeras i mittenpartiernas gemensamma motion.

Men frisläppet av investeringsfondmedlen som Assar Lindbeck kritiserar — på ett så effektivt sätt att han nu alltså blivit något slags ekonomiskt orakel för mittenpartierna — innebär egentligen ingenting annat än att vi under den aktuella tiden släppte fram investeringsfondmedel till stora och väl-etablerade svenska industriföretag på det enda villkoret att de etablerade sig också i delar av landet där det var av intresse att få en aktivisering på den industriella fronten, i huvudsak i Norrland och i glesbygderna. Jag går så långt att jag säger att jag om något tiotal år kommer att bli sannspådd när jag nu hävdar att det är dessa etableringar som har största möjligheten att hålla för eventuella framtida påfrestningar. Möjligheterna är större därför att man vid andra etableringar, som företas via den direkta lokaliseringspolitik, inte kan göra samma ekonomiska bedömning vid starten och inte har samma ekonomiska ryggrad som de väletablerade industriella företagen i vårt land.

Denna politik enligt vilken man använder investeringsfonderna till lokalisering har kritiserats av professor Lindbeck, och hans kritik har överförts i mittenpartiernas motioner. Den har dock givit en industriell investering på i runt tal 250 miljoner kronor under dessa båda år. Det rör sig om investeringar i Fredriksfors, Delsbo, Bengtsfors, Arvika, Norrsundet, Sollefteå, Pi-

teå, Hudiksvall, Kramfors, Sundsvall, Lycksele, Iggesund och Kalix.

Att centerpartiet har följt med i den här kritiken är jag överraskad över. Jag skall väl inte kritisera Gunnar Hedlund för detta, ty jag tror att han åkt med av bara farten. Jag begriper — jag ger gärna det erkännandet — att det är ett heldagsverke att sköta skogsägarnas industriella angelägenheter. Även om jag är medveten om Gunnar Hedlunds arbetskapacitet är det litet för mycket begärt att han på de som jag förutskickat mycket korta mellanstunderna skall hinna med att korrigera allt som hans partikansli totar ihop.

I den här dubbelmotionen hittar jag vidare en för vårt vidkommande nedklassande jämförelse i avseende på den ekonomiska tillväxten i Sverige i jämförelse med Norge. Även här gör man sig skyldig till tillrättalagda jämförelser med andra länder under speciella år, någonting som jag ständigt har varnat för. Norge har en starkare tillväxt än vad vi hade 1967. Under 1968 var det likvärdigt. Enligt prognoserna torde vår tillväxt 1969 ha utsikter att bli snabbare än Norges. Om jag går tio år tillbaka i tiden ligger Norge något före, går jag femton år tillbaka i tiden ligger Sverige före. Men kanske man också i det här sammanhanget skall erinra om att vår tillväxtprocent ständigt skall tas ut ifrån en högre nivå, och då är det som alla känner till litet besvärligare.

Jag har med detta bara velat säga ifrån liksom jag gjort många gånger tidigare att det egentligen inte ger mycket i utbyte i en allvarlig debatt att rycka ut något år och göra jämförelser med ett annat land. Man får se det i större sammanhang.

Då man i år rent förståndsmässigt och inför perspektivet att inte ha ett allmänt politiskt val omedelbart in på sig nu från mittenpartiernas sida hamnar på regeringens linje att den erforderliga stimulansen i vår ekonomi bör ha en

Remissdebatt

punktinriktad och selektiv verkan, är detta bra i och för sig. Men så måste man ändå, som framkommer i motionen, skaffa sig ett försvarsargument för att man så sent som för ett halvår sedan var livlig anhängare av den s. k. generella stimulansen.

Från dessa utgångspunkter söker man nu i efterhand sak med regeringen. Samtidigt ifrågasätter man om regeringens stabiliseringspolitiska åtgärder är tillräckliga. Min kommentar till denna förunderliga argumentering blir kort och gott att om regeringen skulle ha fallit undan för de med valtaktiska synpunkter framförda argumenten om generell stimulans 1968, skulle regeringens stabiliseringspolitiska åtgärder i dag vara helt otillräckliga. Då vi nu inte följde edra dåliga råd, kan politiken föras med lugnare ingrepp just nu, vilket jag betraktar som en alldeles avgjord fördel.

I dubbelmotionen tar man på nytt upp frågan om de värdefasta obligationslånen. Jag har ett minne av att det här var någonting som folkpartiet var ensamt om förr i tiden, och det får väl betraktas som en eftergift i försöken att hålla ihop en med tiden allt klenare mittensamverkan att centerpartiet nu följer med i denna fråga.

Vad är det då som hänt på detta område under senare år? De länder som tillämpat systemet är Israel och Finland. Jag har kunnat följa Finland. Där har man gjort sig fri från det systemet, därför att det icke var förenligt med den stabiliseringspolitik som nationen tvingades in på för att klara läget i november 1967 i samband med devalueringen.

En framåtsyftande dubbelpartimotion skall väl vara visionär, om det skall ligga någonting av rim och reson i kritiken mot regeringen. Vi beskylls ju för att presentera en konventionell och traditionell och intetsägande budget. Det är riktigt; så mycket av jungfruliga uppslag innehåller den nog inte. Men

om jag ser på oppositionens partimotioner saknar jag också där allting av jungfruliga, nya uppslag eller — för att erinra om professor Ohlins standarduttryck — djärva grepp. Mittenpartierna vill ha en budget i arbetskraftstermer, de vill ha en parlamentarisk besparingsutredning, de vill ha ett ekonomiskt och socialt råd och de vill ha en rundabordskonferens. Om icke mitt minne alldeles sviker mig — jag tror inte att det gör det på den punkten — har jag en bestämd känsla av att vi har hört allt detta någon gång tidigare; det har upprepats med monoton ihärdighet och utan nyanser under hela 1960-talet. Det talas om dynamik i mittenpartiernas motionsskrivande. Jag tror att vi kan vara ense om att inte gnistrar och sprakar det så särdeles av storvulna och lysande uppslag i den politiska idégivningen från det hållet. Men förklaringen kanske är rätt enkel: motionerna är ett uttryck för mittenpartiernas intellektuella prestationsförmåga, och från den utgångspunkten skall ingen klaga på konsekvens och samstämmighet.

I den gemensamma motionen från centern och folkpartiet — den motion som, om man skall leka med tanken på ett alternativ till regeringspolitiken, väl närmast skall göra anspråk på att vara det — finner jag få och skrala gemensamma politiska tankegångar. Kommer vi sedan över på de mera intressanta konkreta frågorna kan vi hitta samstämmighet på vissa punkter, men klyftan mellan de båda mittenpartierna gapar enligt min mening vidare och mera svåröverstiglig än vad vi har observerat under de senaste åren. Det är egentligen bara på två punkter man har hamnat på en gemensam linje. Man är överens om att yrka på ytterligare 200 poliser. Detta behov har ju utvecklats vältaligt här, och på regeringssidan är vi medvetna om att det föreligger. Förslaget om 500 nya tjänster inom polisorganisationen är en väsentligt krafti-

Remissdebatt

gare förstärkning än någonsin tidigare. Man är utöver detta i dessa konkreta ting ense om att yrka på ytterligare 23 miljoner kronor till försvaret, d. v. s. som påslag på de 5 300 miljonerna.

På skattesidan har man såvitt jag kan finna hållit sig helt passiv för nästa budgetår, och det är en klok politik som helt överensstämmer med regeringens uppfattning. Naturligtvis har man även i detta sammanhang vissa synpunkter på den långsiktiga politiken. Folkpartiet roar sig med att tala om hur många bostäder man vill bygga under perioden 1970—1973. Beträffande det år vi nu talar om är man överens med regeringen. Centerpartiet avstår på den punkten från att skissera framtidsplanerna; man har väl den i och för sig sunda ståndpunkten att kan man öka bostadsbyggandets takt, kan det vara klokt att bestämma den vid varje tillfälle när man har möjlighet att bedöma förutsättningarna. Å andra sidan tar centerpartiet revansch när det gäller vägbyggandet. Man vill öka anslaget med 6 miljoner kronor; som kammarens ledamöter känner till lägger vi nu ned ungefär 2 000 miljoner kronor om året på vägbyggande och vägunderhåll.

I dessa långsiktiga planer skisserar båda partierna en del intressanta skatteförslag. Centerpartiet gör i sin partimotion en del tänkvärda konstateranden. Man beskriver svenska folket som rikt och privilegierat, man använder uttryck som högstandardsamhälle och man menar att utvecklingsnivån i vårt land är hög samt att vi har en snabb tillväxt i ekonomin. På det hela taget instämmer jag häri, även om jag inte vill använda fullt så entusiastiska uttryck när jag beskriver den svenska ekonomiska situationen.

Med detta som bakgrund lanserar centerpartiet sin filosofi om jämlikheten och anser att om denna inte kan klaras på löne marknaden bör lönerörelserna korrigeras med finanspolitiska

åtgärder. Här är man, ärade kammarledamöter, inne på utomordentligt intressanta utflykter. Överläggningar skall hållas, menar centerpartiet, mellan statsmakterna — det måste då innebära regering och riksdag — och arbetsmarknadens organisationer om lönebetalningsförmågan mellan olika branscher, om inkomstfördelningen mellan olika grupper, om skattepolitik och reformpolitik och om avtalsförhandlingarnas institutionella frågor. Dessutom skall förhandlingarna vara klara på hösten så att man vet vad lönerna kostar då budgeten görs upp. Till tiden skall uppgörelserna samordnas. Det är ingenting att invända mot det i och för sig, men om parterna tycker något annat, hur har centerpartiet då tänkt sig lösningen? Skulle vi ha vägrat industritjänstemän och arbetsledare att göra upp, vilket skett innevarande år?

Vidare kritiserar man hittills träffade uppgörelser under 1950- och 1960-talen och deras — som man säger i motionen — inslag av procentlinjen i stället för öreslinjen. Vad som har skett under 1950- och 1960-talen har auktoriserats av de avtalslutande parterna. I den mån uppgörelserna inte varit tillfredsställande försöker man korrigera dem vid nästa avtalsrörelse. Jag är inte beredd att utan vidare ställa mig i kritikernas led — som gammal fackföreningsman brukar jag säga att om man tar en uppgörelse har man också tagit ansvaret för den.

Man har krav på att lönemässigt avskaffa dyrortsgrupperingen — en viss utveckling i den riktningen är på gång. Vidare vill man ha en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun så att kommunerna skall ha möjlighet att utan skattehöjningar höja lönerna för de kommunalanställda. Det är faktiskt ett nytt, intressant uppslag, det erkänner jag, men det väcker onekligen vissa betänkligheter — jag kommer in på det litet längre fram.

När man läser alla dessa på parti-

Remissdebatt

kansliet utarbetade djärva konstruktioner ställer man sig kanske de enkla frågorna: Vad blir det sedan kvar för de direkt berörda avtalsparterna att fundera ut? Vad blir det kvar för riksdagen i fråga om egna synpunkter på skattepolitik och reformpolitik?

I den fantasins lätta tankeflykt som präglat herr Hedlunds medarbetare vid motionsskrivningen finner man också synpunkter på utbildningsproblemet. Centern betraktar det som ett allvarligt problem att barn från familjer utan utbildningstradition väljer föräldrarnas yrke. Ja, då vi alla känner till att barn från familjer med utbildningstradition har en viss benägenhet att välja yrken som kräver utbildning, ställer centerpartiet onekligen en fråga på dagordningen som har sin både arbetsmarknadsmässiga, sociala och sociologiska betydelse. I varje fall skulle det svenska jordbruket, gruvorna, järnverken, verkstäderna, byggnadsbranschen, hamn- och kommunalarbetet — för att nu nämna några exempel — konfronteras med i dag oanade problem, om sönerna skulle ta centerpartiet alltför bokstavligt och betrakta en fortsättning av föräldrarnas yrke som ett allvarligt samhälleligt problem. Med vår utbildningspolitik får vi en bättre omskiktning, men att det skulle vara ett problem om sönerna väljer samma yrke som fadern är, Gunnar Hedlund, en betydande överdrift.

Även folkpartiet har framlagt sina politiska tankar i en separat partimotion vid sidan om de mycket tunna gemensamma framgångslinjerna. Det föreligger i den vissa intressanta statistiska sammanställningar över de kommunala utgifterna under perioden 1962—1966. I samma meningar görs påståendet, att kommunerna icke erhöill ökat utrymme på lånemarknaden under samma period, varför den kommunala skatteökningen däri har sin förklaring. Denna redovisning är inte riktig. I början av 1960-talet fick Sveriges kommuner

in corpore möjlighet att realisera en upplåning på kapitalmarknaden med 800 å 900 miljoner kronor. Under de senaste åren har sådan möjlighet förlämnat till 2,5 miljarder.

Jag har observerat att man i de kommunala församlingar, som nu är borgerligt styrda och som måste skaffa sig en förklaring till signalerade skattehöjningar, gör gällande att det egentligen är finansministerns fel att vi får kommunala skattehöjningar, eftersom kapitalmarknadens resurser på grund av finansministerns dirigeringslusta konsumeras för andra ändamål och på andra avsnitt.

Jag skall villigt ta på mig ansvaret för att vi i en tid av sjunkande självfinansiering på den industriella fronten har givit näringslivet större möjligheter än under 1950-talet att få tillträde till kapitalmarknaden. Jag skall också ta på mig ansvaret för att jag medverkat till en snabb uppgång i fråga om bostadsbyggandets volym under 1960-talet med åtföljande anspråk på kapitalmarknadens resurser. Jag brukar kunna berömma mig av ett ganska hyggligt minne, men hur jag än rannsakar mitt minne för de gångna åren kan jag inte finna att folkpartiet någon gång har ansett att bostadsbyggandets expansion har gått för fort eller att näringslivet haft för bekväma vägar till och för stora preferenser när det gäller kapitalmarknadens resurser. Kvar står följaktligen problemet, huruvida det är staten som konsumerat för stor del genom en under 1960-talet för hög upplåning. Man må ha vilken som helst uppfattning härom, men som ett ovedersägligt faktum kvarstår, att under alla de år som folkpartiet exercerat med sin skuggbudget som alternativ till regeringens så har denna regelmässigt slutat på ett saldo, som inte inneburit någon neddämpning av den statliga upplåningen, utan snarare tvärtom.

Det finns inget underlag för detta försök att göra sig fri från de skatte-

Remissdebatt

politiska konsekvenserna genom att skylla på finansministern — en sport som jag inom parentes sagt tycker är litet för enkel för att praktiseras av vuxet folk som fått förtroendet att föra kommunalpolitik i vårt land.

I motionen yrkas på en parlamentarisk utredning med uppgift att framlägga ett principiellt program för den framtida ansvars- och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Naturligtvis har vi allesammans i det fortlöpande politiska arbetet ständigt ställts inför dessa frågor. Jag behöver bara erinra om sådana ting som kommunaliseringen av mentalsjukvården, varvid frågan om kostnadsfördelningen efter förhandlingar mellan parterna löstes genom ett långfristigt avtal. Jag kan också erinra om gymnasiernas och polisens förståtligande; även vid dessa tillfällen löstes frågan om kostnadsfördelningen genom förhandlingar mellan representanter för stat och kommun. Jag kan vidare erinra om den i dagarna träffade uppgörelsen mellan staten och landstingskommunerna om väsentliga reformer på sjuk- och läkarvårdens område. På punkt efter punkt konfronteras vi ständigt i det fortlöpande arbetet med detta problem, och det har förts diskussioner mellan representanter för båda parterna, varvid man i allmänhet har löst problemet förhandlingsvägen.

Jag har litet svårt att tänka mig att en parlamentarisk utredning skulle kunna nalkas detta problem utifrån några nya och okända utgångspunkter, såvida man inte inom folkpartiet går havande med de tankegångarna, att staten helt enkelt skall ta över en del av vad som i dag är kommunernas kostnader, för att vi på det sättet skulle undvika en fortlöpande ökning av det kommunala skattetrycket.

Nu är emellertid den kalla och råa verkligheten den, att om vad som i dag är kommunala utskylder flyttas över på staten, så måste ju utskylderna ändå

betalas. Problemet är enkelt uttryckt detta: som skattebetalare måste vi för de tjänster som den offentliga sektorn offererar betala i form av kommunal-skatt eller i form av ökad indirekt beskattning av vår dagliga konsumtion.

I båda fallen drabbar det oss som skattebetalare i stort sett lika hårt. Vilken väg man vill välja kan vara en smaksak, och detta även om sociala koncessioner ges med hänsyn till den indirekta skattens utbyggnad. Men man vill inte bara flytta över kommunala utskylder på mervärdeskatten utan anser också — det framgår klart och tydligt av oppositionens skattemotioner att så är fallet — att även önskvärda lindringar i den direkta statsskatten skall kompenseras med ökning av mervärdeskatten. Konsekvenserna av detta på priser och levnadskostnader skulle bli sådana att vem som helst som gör sig besvär att tänka igenom problemet har anledning att bli betänksam.

Man kan ha olika uppfattningar om vilken offentlig aktivitet som skall bekostas via statsskatt respektive via kommunalskatt. På en punkt tror jag emellertid att det är nödvändigt att man strävar efter klara linjer: den som betalar kalaset skall också ha ansvaret och beslutanderätten på det området. Man kan enligt min mening inte gärna lägga kostnader och betalningsansvar på *en* instans och beslutanderätten på en annan.

Folkpartiets reformförslag när det gäller skatterna — ett reformförslag som i likhet med de övriga oppositionspartiernas förslag är anvisningar för vad som skall hända någon gång i en framtid utan närmare tidsbestämning — innebär inte något nytt i en gammal och känd debatt. Det är emellertid värt att påpeka att folkpartiet i sina skattepolitiska ambitioner ligger närmare högern än centerpartiet. Med den känedom man har om folkpartiets benägenhet att låta föremålet för sitt intresse skifta frågor man sig naturligtvis om

Remissdebatt

folkpartiet nu tenderar att gå tillbaka till 1950-talets samvetsäktenskap med den gamla slitstarka högern, som det då kallades. I och för sig är en sådan reflexion befogad. Vi har väl alla under de senaste åren bevittnat hur svårflirtad Gunnar Hedlund är, och det alldeles oavsett om det är Bertil Ohlin eller Sven Wedén som är ute på giljarfärd. Någon gång kan väl också den mest enträgna friares tålmod ta slut.

Förslagen mynnar således ut i att man skall lätta skattetrycket för dem som har låga inkomster och för dem som har höga inkomster. Marginalskattesänkningen får en speciell punkt i folkpartiets program — men jag har inte kunnat finna att man i centerpartiets program talar om någon sådan — och man säger att operationen skall finansieras via den indirekta statsbeskattningen men utan att exponera sig lika exakt som moderata samlingspartiet gör.

Rent allmänt bör jag väl också kommentera det nya inslaget i oppositionens utspel, nämligen avsaknaden av de tidigare obligatoriska skuggbudgeterna. Jag är medveten om att man tidigare lagt ned mycken flit och möda för att åstadkomma dessa så kallade alternativ. Men så följsam som oppositionen varit i år har ni aldrig varit i era försök till skuggbudgeter, och det är väl i och för sig logiskt; har man ingen egen budget så måste man ju se till att man hamnar inom ramen för finansministerns budget.

En andra sammanfattande reflexion jag vill göra är den, att den gemensamma nämnaren på den borgerliga sidan i det politiska utspelet kontra regeringen aldrig varit så obetydlig som den är i år. Som jag nyss sade har inte ens mitten kunnat prestera förslag som kan göra anspråk på att ha något nämnvärt gemensamt. Det är så mycket mera överraskande som vi alla bara för ett halvår sedan uppbyggdes med friska och djärva löften om att om svenska folket bara ville rösta borgerligt, så var 2* — *Andra kammarens protokoll 1969. Nr 4*

den omständigheten att det icke fanns ett borgerligt regeringsprogram en ganska ovidkommande sak. Herrar Holmberg, Wedén och Hedlund åtog sig att inom en tidrymd av — om jag minns rätt — två dagar effektuera det nya regeringsprogrammet. Här liksom i andra fall har man lovat för mycket. Man har nu haft åtskilliga månader på sig, och det har inte blivit något som helst resultat.

Det kan vara värdefullt för framtiden att få verifierat, att det gemensamma borgerliga regeringsprogrammet är en önskedröm, som brutalt nöts ned och förintas, och att de egna partitaktiska synpunkterna fortfarande är avgörande för de tre partiernas politiska handlande. Det är bra att vi har fått reda på den saken. En kommande valdebatt blir under sådana förhållanden mer ärlig och mer renhårig i fråga om oppositionens löften till väljarna om ett s. k. borgerligt regeringsprogram. Det är och tycks förbli en hägring, väl förenlig med de 38 års politisk ökenvandring som oppositionen har bakom sig.

När jag har refererat motionerna har jag väl också, ärade kammarledamöter, i allt väsentligt svarat på de inlägg som partiledarna har gjort.

Herr Hedlund efterlyste stimulans för industriinvesteringar. Jag har redovisat vad regeringen därvidlag kommer med.

Herr Hedlund är litet rädd för prisstegringar och vill ha en beredskapsplan. Regeringen har alltid lagt sig vinn om att hålla erforderlig beredskap åt båda hållen.

Herr Hedlund konstaterar att hans parti accepterar budgeten och bara föreslår små förändringar. Det är en riktig beskrivning.

I fråga om bostäderna tycker herr Hedlund att han inte kommer ifrån att kräva — någonting har väl den andra parten i mittsamverkan att säga till om — att det skall byggas fler bostäder i storstadsområdena, men — säger herr

Remissdebatt

Hedlund — man skall planera för ökat byggande också i de andra områdena.

Pensionsåldern bör vara 65 år enligt Gunnar Hedlund, och han säger att det blir på det sättet oavsett vad vi tycker och tänker. Det är ju roligt med folk som definitivt har klart för sig hur utvecklingen kommer att gå.

Det finns ingen som har något emot att människor blir pensionerade vid 65 års ålder, men detta är en fråga om prioritering och avvägning. För närvarande ser vi en utveckling som innebär att människor som tidigare haft lägre pensionsålder än 65 år gradvis flyttar upp pensionsåldern mot 65 år. Också från den andra kanten krymper marginalen.

Nu är detta naturligtvis också en ekonomisk fråga. Jag vill minnas att socialministern för en tid sedan deklarerade att det skulle kosta mellan 800 och 1 000 miljoner kronor att sänka pensionsåldern till 65 år. Man kan då ställa frågan, vilket som är det riktigaste: att satsa de pengarna, om de finns, på den saken eller på att åstadkomma en förbättring för dem som redan har pensioner och är över 67 år. Över huvud taget kan man inte bedöma frågan med mindre än att man hela tiden beaktar kostnadsaspekten.

Herr Hedlund har en partivän som sitter som statsminister i vårt västra grannland, Norge. Där diskuterar man för närvarande om man har råd att sänka folkpensionsåldern från 70 år till 67 år.

Jag ser detta såsom ett uttryck för att man alltid stöter på ekonomiska konsekvenser, vilka prioriteringar och värderingar man än vill göra. På den punkten har för all del herr Hedlund sin uppfattning klar, men jag tror inte kammaren i övrigt utan vidare är på det klara med vad som skall skjutas undan, om den reformen skall träda i kraft.

Sedan tog herr Hedlund upp en fråga i anknytning till sina lokaliseringspoli-

tiska funderingar. Kammaren fick kanske det intrycket, att något slags attentat mot Norrland var på gång i samband med förändringar som hör till sjöfartsverket.

Det ligger så till, att sjöfartsverket i förra veckan lade fram ett förslag som för närvarande är ute på remissbehandling — regeringen har således ännu inte tagit ställning i ärendet. De sakkunniga konstaterar i förslaget att skattebetalarna för närvarande satsar i medeltal 20 miljoner kronor om året på den isbrytning som av naturliga skäl är mest angelägen för våra norrländska industrier, och de sakkunniga ifrågasätter huruvida man inte skulle kunna ta ut 5 av dessa 20 skattemiljoner i form av direkta avgifter. Det är detta förslag som nu är ute på remissbehandling, och så småningom skall regeringen granska det. När så har skett kan vi diskutera saken, men det är för tidigt att dra några slutsatser redan i dag.

Herr Wedén anförde utöver kommentarerna till sina partimotioner ett par synpunkter som jag vill beröra som hastigast.

Herr Wedén hade ett behov av att på nytt förklara varför man för ett halvt år sedan yrkade på generella stimulanser. Han sade att det i själva verket var ett riktigt yrkande — så småningom fick ju regeringen och riksbanken gå med på en räntesänkning. Ja, den räntesänkningen hade sin alldeles speciella historia. Vi hade tidigare ett normalläge, som var anpassat till situationen före november 1967, men vi tvingades höja räntan från det läget, eftersom vi fick en spekulationsunge emot oss i samband med devalveringarna i en del länder. När den spekulationsvägen hade flutit förbi kunde vi sänka räntan och återgå till vad som var normalläget i den speciella ekonomiska situationen.

Jag tycker därför att det exemplet var mindre talande än vad herr Wedén ansåg.

Remissdebatt

Sedan sade herr Wedén att jag för ett år sedan hade framhållit, att om riksdagen accepterade folkpartiets förslag skulle vi tvingas låna 3,5 miljarder och att det inte var rimligt. Nu i efterhand kan vi konstatera att upplåningen uppgår till 3,5 miljarder.

Det finns emellertid en väsentlig nyans som herr Wedén glömmer. Jag diskuterade vid det tillfället utifrån den marginella säkerhet som en finansminister alltid behöver ha. Den filosofi som ligger i botten för denna är följande: går det sämre än beräknat, är det den lättaste sak i världen att stimulera ekonomin, och vi har också en ständig beredskap för detta. Däremot är det mycket svårare att göra de åtdragningar som kan bli erforderliga, om det visar sig att ekonomin ger anledning till åtstramningar.

Dessutom ville herr Wedén för ett år sedan säga nej till arbetsgivaravgiften, och han föreslog högre utgifter till försvaret. Om vi hade följt herr Wedéns linje, skulle vi nu ha suttit fast i stora utgifter, och skulle vi därutöver ha stimulerat ekonomin med hänsyn till arbetsmarknadsläget, skulle upplåningen icke ha stannat vid 3,5 miljarder utan ha uppgått till 4 eller kanske 4,5 miljarder, och det är inget tvivel om att vi i så fall skulle ha haft en svår situation just nu.

Herr Wedén tog upp någonting som han kallade för frontlinjen mellan folkpartiet och socialdemokratin och förde en i och för sig intressant ideologisk utläggning om konkurrenssamhället och samarbetslinjen i konkurrenssamhället. Så länge herr Wedén nöjde sig med att säga att vi skall ha ett konkurrenssamhälle med samarbete mellan de enskilda människorna och statsmakterna, så är jag överens med honom. Det är väl ingen här som räknar med att torpedera den nuvarande samhällsordningen, som av flera skäl kan presenteras såsom ett s. k. konkurrenssamhälle. Frågan är vad man lägger in i begreppet samar-

bete, var gränserna för samarbetet går samt hur långt man bör sträcka sig i samarbetet. Vi kan börja med att analysera detta; det är väl egentligen där som våra uppfattningar skiljer sig. Men problemet är inte antingen svart eller vitt, såsom jag tyckte framgick av herr Wedéns inlägg.

Jag kunde inte frigöra mig från den känslan att herr Wedén ågade på i hårdare takt än vad som var erforderligt. Jag tror det var herr Wedén som försökte skapa vissa motsatsförhållanden mellan statsministern och mig. Det finns inte några sådana motsatsförhållanden. Eftersom det parti som vi representerar har regerat i 38 år och har ansvaret för hur detta samhälle har utvecklats, kan vi inte sätta det fruktansvärda underbetyget på samhället av i dag som det skulle innebära att vända på hela kuttingen igen — det begriper varje normal människa.

Inget samhälle blir emellertid någonsin färdigt. Samhället kan ju alltid byggas på, och idéer om hur detta skall ske bör släppas fram. Men ingen behöver tvivla på att socialdemokratiens grundläggande tanke om den reformistiska samhällsutvecklingen som hitintills har gällt och som givit de resultat vi nu ser också kommer att vara den bärande tanken i fortsättningen.

Det är ganska meningslöst att måla upp sådana skräckbilder som underförstått låg bakom herr Wedéns inlägg. Vi hörde dessa tongångar 1946, när jag hade ett år bakom mig i regeringen och hela PHM-kampanjen startades. Vi hörde dem under en intensiv valrörelse 1948 och under hela 1950-talet. De kulminerade 1960 i samband med ATP, och sedan kom ett ryck på nytt för något år sedan när regeringen framlade förslaget om Investeringsbanken.

Men livet går vidare. Herr Wedén anpassar sig snabbt och utan några som helst besvärligheter just till det samhälle som enligt herr Wedéns uppfattning står inför revolutionerande om-

Remissdebatt

läggningar med risker för tvång och dirigering och allt vad det innebär. Herr Wedén kommer alltid traskande efter. Om herr Wedén också inte är så entusiastisk, så finner han det i dag mycket angeläget att säga, att det är klart att vi skall ha ATP och att den kapitalbildning som där sker är till nytta för samhället. Herr Wedén har också följt med i fråga om Investeringsbanken och herr Wedén kommer att följa med i varje ny diskussion. Men det tar litet tid därför att publiken tydligen skall skrämmas ett tag först. Eller jag kanske har fel därvidlag. Det är möjligt att herr Wedén är rädd av sig. Men då är det rätt betryggande att veta, att svenska folket inte delar herr Wedéns rädsla.

Till slut, herr talman — jag har ju varit föredömligt kortfattad här i dag — vill jag säga några ord till herr Holmberg. När man sitter i statsrådsbanken är det naturligtvis med illa dold förtjusning man hör familjeträtorerna mellan herr Holmberg och herr Wedén. Dessa är ju inte något nytt för dagen, men det skall bli intressant att höra hur det hela utvecklar sig. Herr Wedéns samarbetsargument, som jag har försökt tolka från mina utgångspunkter, är även för herr Holmberg dimhöljda, och herr Holmberg har därför efterlyst förklaringar, som vi nu allesammans med stor spänning väntar på. Skall folkpartiet vara ett borgerligt parti eller skall folkpartiet inte vara det — det var väl i klartext ungefär vad herr Holmberg ville ha reda på.

Även herr Holmberg var inne på det här talet om skyttegravsgrävande och frontställning mellan samlingspartiet och socialdemokratin och sade att hans parti håller på det samhällssystem som hitintills funnits. Ja, jag redovisade i början av mitt inlägg alla de prisvärda resultat som enligt herr Holmbergs partimotion detta system har medfört. Men socialdemokratin är ju inte, herr Holmberg, alldeles oskyldig till detta system, som får så superlativa lovord i herr

Holmbergs partimotion. Vi kommer också — det kan herr Holmberg lita på — att fortsätta med att göra systemet bättre och bättre, så att herr Holmberg med tryggt samvete kan komma tillbaka år efter år och entusiastiskt beskriva socialdemokratin. Men min egen blygsamhet förbjuder mig att följa med i dessa tongångar.

Regeringens ekonomiska politik har enligt herr Holmberg skapat ett allvarligt kostnadsläge. Denna beskyllning dementeras enkelt och radikalt av den svenska industrins förmåga att hävda sig på en hård internationell marknad. Exportuppgången uppgick till ungefär 9 procent 1968, och vi räknar med att exporten skall stiga med ytterligare 7 procent under 1969. Varav bestäms nu industrins kostnadsläge, som jag förut talat om vid flera tillfällen? Jo, enkelt uttryckt av tre faktorer: räntor, skatter och arbetslöner. Den långa kapitalräntan, som är den som betyder någonting, har sannerligen inte varit högre hos oss än i konkurrentländerna, snarare är motsatsen fallet. Skatterna har inte heller varit högre.

Jag hade för någon vecka sedan tillfälle att tala om de här frågorna med 350—400 företagare från Göteborg. På en punkt fick jag ett oförblommerat erkännande, nämligen då det framhölls att regeringens skattepolitik vid en internationell jämförelse måste betecknas som vänlig gentemot företagen. Den är det därför att de svenska företagen skall kunna betala de löner som utgår. Jag vill inte ge herr Holmberg rätt i att lönerna är 50 procent högre än i andra länder, men jag kan sträcka mig så långt att jag säger att det rör sig om 30 procent. När man alltså inte av de tre nyss nämnda komponenterna kan attackera räntans höjd eller skattebelastningen relativt sett återstår det endast att angripa lönerna. Följaktligen får vi väl förvänta att herr Holmberg i sitt nästa inlägg beklagar de höga lönerna här i landet. Om han inte gör det

Remissdebatt

finns det inte alls något bärande argument för hans ståndpunkt.

Herr talman! Jag skulle kunna tala ungefär lika länge ytterligare om vad som i övrigt har yttrats men jag skall inte plåga kammarens ledamöter härmed. Allra sist vill jag emellertid framhålla att den här nya metoden att förlägga remissdebatten så sent att oppositionen får tillfälle att tala om vad den verkligen vill — även om den inte vill någonting och inte har någonting att komma med — enligt min mening har fördelar framför den gamla, och jag hoppas vi skall kunna fortsätta på den inslagna vägen.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! I allt väsentligt kan jag instämma i den beskrivning av de ekonomiska förhållandena som herr Holmberg givit här i kammaren och som finansministern understrukit, men naturligtvis finns det som alltid tillfälle att droppa litet malört i bägaren, om man så vill.

Häromdagen fann jag av en OECD-statistik att Norge under åren 1965—1968 ökat produktionen med 40 procent mer än Sverige under motsvarande tid. Jag skall villigt medge att prisstegringarna i stället har varit högre i Norge. Det kan emellertid vara intressant att även andra något positivt från ett land med borgerligt styre.

Finansministern ansåg att mittenpartierna ensamma skulle ha upphöjt professor Assar Lindbeck till något slags kronvittne. Det känner jag inte till. Men i den mån professor Lindbeck säger något som verkar förnuftigt tar vi fasta på det. Och han har gjort gällande att den ekonomiska politiken vid vissa tillfällen har varit något i otakt med den ekonomiska utvecklingen och därvid bl. a. nämnt att under högkonjunkturen 1964 frisläpptes betydande belopp i investeringsfonderna. Finansministern var tydligen på det klara med att det var en sak som kunde diskuteras, men han

framhöll samtidigt att ett villkor i det sammanhanget var att en del av pengarna användes i glesbygderna. Det vet jag, men det var en mycket blygsam del av de frisläppta beloppen som gick dit.

År 1968 lade vi fram vissa förslag, främst rörande beredskapsåtgärder för andra halvåret, för den händelse konjunkturen inte skulle vända utan föret bli ganska trögt och kärvt även i fortsättningen. Det var fråga dels om förhandsbeställningar och en rättvisare utformning av stimulansen till näringslivets investeringar — jag tog mig den gången friheten säga, att när det regnar välling har den fattige ingen sked, och att vi ville ha bort denna orättvisa — dels ett temporärt borttagande av energiskatten, som skulle kunna upphöra månad för månad och införas när man tyckte att det behövdes. Vi sade emellertid bestämt ifrån att inte heller vi hade någon klar uppfattning om hur andra halvåret 1968 kunde komma att gestalta sig, och att man därför fick vara försiktig i det fallet.

Vad den allmänna pensionsåldern beträffar har jag sagt att den skall vara lika för alla, och jag har också försökt att exemplifiera vad jag menar med att hänvisa till den ordning som gäller för statstjänstemännen. Den som vill gå i pension vid 65 års ålder skall kunna göra det, och den som vill stanna till 66 eller 67 års ålder skall få göra det. Jag önskar alltså få till stånd likhet därvidlag i stället för den orättvisa som vi nu har och som består i att de tyngst arbetande får vänta på pension till 67 års ålder. Vill de ha pension tidigare, blir pensionsbeloppet reducerat. Det är väl inte så märkvärdigt att jag är envis på den punkten.

Finansministern säger att ett genomförande av detta förslag kostar mycket pengar, och visst blir det fallet. Enligt vad vi har inhämtat kostar en sänkning av pensionsåldern med ett år 250 miljoner kronor för statskassan. Men varför skjuts i förgrunden just de pengar som

Remissdebatt

annars skulle gå till dem som är 67 år och därutöver? Är det därför att det är ett så känsligt kapitel?

Vad sedan isbrytarförslaget angår vet jag att regeringen inte har tagit ställning till saken. Jag hoppas att man inte godkänner förslaget, men jag tyckte det var lämpligt att redan nu framföra mina synpunkter. Det är inte så lätt att få gehör för synpunkter som framföres för sent. Nu verkar det emellertid som om de kom för tidigt.

Finansministern ansåg att våra motioner bara uppftar gamla krav, och det kan för all del vara riktigt. Men vi tycker att kraven bör tillgodoses även om vi inte har fått igenom dem ännu, och därför får vi finna oss i obehaget att fortsätta med att motionera och driva på i förhoppning att förslagen blir genomförda. Dess värre har vi hittills talat för döva öron.

Jag skulle kunna fortsätta denna upprepning, herr talman, men tiden medger tyvärr inte detta.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Något som slog mig under finansminister Strängs anförande var att finansministern huvudsakligen uppehöll sig vid oppositionens motioner, d. v. s. våra alternativ, och mindre försvarade den av regeringen framlagda finansplanen som nu skall remitteras. Jag har inget emot detta tillvägagångssätt. Det innebär att det blir en god balans i den politiska debatten. Jag är också glad över det direkta erkännande som detta innebär av att oppositionen har presterat ett *alternativ* i de motioner som väcktes under januari månad.

Låt mig därefter gå över till några påståenden som inte bör stå obemötte. Vi hade i vår näringspolitiska motion tagit upp frågan om tillväxttakten i det ekonomiska livet i samhället och vi vidhåller fortfarande att denna borde ha

kunnat vara högre. Nu säger finansminister Sträng att bruttonationalprodukten under åren 1960—1968 växte med i genomsnitt drygt 4 procent per år. Det är riktigt, men det har såsom en målsättning för OECD-länderna, vilken finansministern själv varit med om att upprätta, angivits en ökningstakt på 5 procent per år. Den har Sverige inte uppnått. Gör vi jämförelser under de senaste tre åren finner vi, att vårt land ligger lägre än OECD-länderna betraktade som grupp.

Jag säger detta för att påvisa att man, precis som finansminister Sträng sade, inte kan bryta ut en enda uppgift eller ett enda citat för att därigenom bevisa något.

Finansministern riktade som vanligt klander mot oss för att vi hade motsatt oss det ökade anslaget till Investeringsbanken. Finansministern sade att Investeringsbanken har skrivit kontrakt om lån på 450 miljoner kronor till industrin. Det är bra. Men vi skall för det första komma ihåg att dessa 450 miljoner skall betalas ut under loppet av flera år. Hela summan betalas inte ut i år. För det andra skulle jag vilja ha svar på frågan, om inte denna utlåning hade kunnat genomföras i andra former, därast Investeringsbanken inte hade funnits. Hade de låntagare som fått sina pengar från detta håll nu inte kunnat få sina önskemål tillgodosedda om ej Investeringsbanken funnits. Vi anser inom moderata samlingspartiet att det inte finns någon anledning att i år höja Investeringsbankens eget kapital med 300 miljoner kronor till 1 miljard kronor.

Finansministern ironiserade vidare över att vi inte ens skulle ha vetat att vissa företag får möjlighet till ökad avskrivning för investeringar när de tar pengar ur investeringsfonderna. Vi känner visst till detta, men alla företag har inte investeringsfonder, och det borde finansministern veta. Vi menar alltså att man skall kunna använda denna me-

Remissdebatt

tod över hela fältet och inte prioritera just de företag som haft sådana förhållanden att de kunnat göra avsättningar till sina investeringsfonder.

Slutligen vill jag ta upp skattefrågan. Finansministern karakteriserade vårt förslag till nytt skattesystem som »lätta tankar på papperet». Det var verkligen lättfärdigt uttryckt, inte minst med tanke på grannsämjan mellan de nordiska länderna. Vad vi skisserat i vår motion är en till svenska förhållanden överförd tillämpning av det nya norska skattesystemet. Det är riktigt att detta skattesystem är nytt, det leder också till att inkomsttagare med en inkomst under 20 000 kronor skall befrias från statskatt. Vi tror att detta är den enda praktiska möjligheten att verkligen lämna ett bidrag till den låglöneinkomstdiskussion som för närvarande förs. Vi kan medelst skatterna hjälpa till att klara också det problemet.

Finansministern sade vidare att vi hade så många önskemål då det gällde det nya skattesystemet: vi ville befri den samhällsekonomiska balansen, vi ville motverka penningvärdeförsämringen, vi ville se till att det var lönande att arbeta och spara, vi ville inte lägga tunga bördor på exempelvis folkpensionärer och andra låginkomsttagare. Ja, herr finansminister, det vi föreslagit är precis motsatsen till resultaten av finansministerns egen skattepolitik, som har lett till penningvärdeförsämring, som har motverkat ett ökat sparande och ökade arbetsinsatser och som har belastat inte minst låginkomsttagarna pensionärerna.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste, fastän tiden är knapp, först säga några ord till herr Holmberg.

I mitt inledande anförande försökte jag för det första riva ned en konstlad skiljemur som man på socialdemokratisk sida försöker bygga upp mellan oss och socialdemokraterna när det gäl-

ler den sociala och humanitära ansvarskänslan. För det andra drog jag upp en klar skiljelinje mellan den sociala liberalismens syn på det ekonomiska samhällslivet och den ambivalens mellan tveksamhet inför blandedekonomin och lockelse att närma sig nymarxismen som präglar socialdemokratin.

Jag har vidare sagt att när det gäller frågor som u-hjälp och försvar är vi beredda att med regeringspartiet diskutera lämpliga former för att lösa finansieringsproblemen, om det över huvud taget finns något intresse där för att närma sig våra målsättningar. Hur skulle herr Holmberg egentligen bära sig åt om han ville göra något försök att närma sig sina längre bort liggande målsättningar på t. ex. försvarsområdet?

Nej, herr talman, jag måste säga att jag tycker att det skulle ha varit en bättre start för moderata samlingspartiets ledare här i kammaren om han redan inledningsvis koncentrerat sig på att förklara sin egen politik och icke börjat med ett angrepp på folkpartiet.

Jag vill tillägga, att om herr Holmberg på allvar önskar studera Erik Hjalmar Linders artiklar, så återfinner han dem inte i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning utan i Göteborgs-Posten.

Men sedan — och det är ju det väsentliga — måste jag övergå till herr Strängs inlägg. Får jag då bara fullständiga herr Hedlunds resonemang på en punkt!

Det är klart att vi har varit anhängare av systemet med investeringsfonder och — om än med tvekan — ansett att de delvis skulle kunna användas i lokaliseringssyfte. Herr Hedlund talade ju om att man fått så litet på de håll där det verkligen funnits lokaliseringssändamål. Det är riktigt. Frågan bör också ställas om *tidpunkten* för att sätta in åtgärderna blev den rätta, när finansministern gjorde sitt val. Det kunde ha funnits lämpligare tidpunkter. Och utan att vilja försvåra diskussionen mellan herr Sträng och herr Erlander rörande meningsskiljaktigheter dem emellan vill

Remissdebatt

jag nämna att statsministern, enligt vad jag blivit underrättad om, i första kammaren medgivit — även om det skedde med något slags gliring åt folkpartiet — att den budget som herr Sträng anser vara fullständigt felfri men som Assar Lindbeck kritiserat inte är så bra.

Vidare tycker jag att herr Sträng tar upp ett ganska hopplöst försvar när han vill argumentera mot vad jag sagt om den hållning vi intog när det gällde den statliga aktivitet som var nödvändig under 1968 för att undvika en större arbetslöshet. Finansministerns position härvidlag är svag. Det är inte bara vi som framhållit vad jag för ett par timmar sedan återgivit från denna talarstol. Så sent som för några dagar sedan förde man från Landsorganisationen fram samma argument. Man sade att här hade också behövts generellt stimulerande medel. Vi talade inte enbart om sådana, ty vi talade såväl om selektiva som om generellt stimulerande medel, i vilka räntesänkningen, som kom för sent och inte gick tillräckligt långt, låg i blickfältet. I synnerhet mot bakgrunden av att man möjligen kan vänta sig ett nytt inflationstryck hade det väl, herr Sträng, varit bra att även när det gäller räntevapnet, som skall vara rörligt, kunna starta från en något lägre nivå om så skulle bli erforderligt än den nivå som vi nu har.

Situationen i skogslänen är fortfarande besvärlig. Vad finns det då för anledning att finansministern här i kammaren för en argumentation som bryter staven även över våra nu aktuella förslag, förslag som verkligen kan spåda på sysselsättningsmöjligheterna i skogslänen om man fattar snabba beslut. Varför skall han spåda på sin argumentation med en upprepning av föregående års felaktiga argumentation?

Får jag sedan säga några ord om skatterna. Om jag skalar bort de älskvärdt framsagda invektiv som finansministern i rätt stor utsträckning rörde sig med och endast ser till substansen, vill

jag säga att det var bl. a. en sak som finansministern yttrade som måste bero på misstag eller på att han helt enkelt inte läst den skattemotion som folkpartiet framlagt och som han kritiserade. Där heter det lika klart som jag för övrigt uttryckte det i mitt första anförande, att vi vill genomföra detta program, steg för steg men inom ramen för en samlad bild av vart man vill nå, när det gäller de lägre inkomsttagarna, när det gäller den kommunala skattens behandling — vårt förslag innebär faktiskt att vi visar på en möjlighet att flytta en inte så stor men i alla fall märkbar del av kostnadstrycket från kommunerna till staten. Och vi vill också efter en övergångstid av tillräcklig längd genomföra den individuella beskattningen. Om man då har ett oförändrat skattetryck att röra sig med, vilket jag tror är fallet under de närmaste åren, då klarar man inte — vilket vi heller aldrig har påstått att vi skall göra — detta under någon annan förutsättning än att det blir en viss förskjutning av skattetrycket från låga till höga inkomster.

Till sist, herr finansminister! Var har framtidsblickarna egentligen funnits i motioner och förslag när det gällt bostäderna, miljöpolitiken och vårdpolitiken? Jag vill inte säga att de i allo varit gott utformade i våra motioner, men liksom den här debatten i huvudsak rört sig om oppositionens förslag finns framtidsblickarna i de motioner jag nyss nämnde och inte i regeringens förslag.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Regeringen i herr Strängs skepnad har här gisslat de borgerliga oppositionspartierna för att de inte kan hålla ihop, men framför allt för deras brist på stora initiativ och på en klar stridslinje i politiken. Det finns säkert mycket i den kritiken. Men man måste också ställa frågan: Varpå beror denna avsaknad av en klar borgerlig oppositionslinje? Man får naturligtvis

Remissdebatt

inte, herr Sträng, gyckla bort denna fråga och t. ex. svara att de borgerliga har dåliga kanslier eller dåliga partiledare. I varje fall håller de långa tal, det har vi hört här i dag, nästan lika långa som herr Sträng. Det är partier med stora kadrer och betydande andra resurser. Det är heller ingen tvekan om att det är rent borgerliga partier. Är då kanske förklaringen till denna avsaknad av en klar oppositionslinje att det i grundläggande frågor inte finns så stor skillnad numera mellan socialdemokratin och de borgerliga partierna?

Denna tanke befastes när man häromkvällen lyssnade till de nordiska statsministrarna i TV. Självfallet finns det skillnader mellan socialdemokratisk och borgerlig regeringsutövning och ganska viktiga sådana. Men hur är det i de grundläggande ekonomiska frågorna? Ingenting går in för några djupgående förändringar av den ekonomiska samhällsorganisationen. De är bäge inställda på samverkan mellan stat och privat näringsliv, på förvaltning av en blandekonomi. Jag tror att det är av betydelse för den politiska debatten att vi får ett klart besked om hur de borgerliga partierna ser på detta problem och om orsaken till att det inte finns någon klar borgerlig stridslinje. Delar herrar Hedlund, Wedén och Holmberg den åsikt som statsministrarna Borten och Baunsgaard framförde i TV häromkvällen? Herr Wedéns löjliga attack mot vad han kallar nymarxismen tyder på det.

Ett annat problem som behöver klaras ut är det nordiska ekonomiska samarbetets verkliga syften. Jag vill först betona att vårt parti är anhängare av en nordisk marknad med fri rörlighet för såväl industri- som jordbruksvaror. Vi är också anhängare av en gemensam utrikeshandelspolitik, vilken måste präglas bl. a. av strävan till ökad handel med u-länderna och de socialistiska staterna. Förhållandet till EEC, den västeuropeiska ekonomiska gemenska-

pen, måste enligt vår mening regleras genom handelsavtal.

I de diskussioner som nu förs är emellertid ett viktigt argument för utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete att detta kan underlätta de nordiska ländernas inlemmande i EEC. I ämbetsmannarapporten talas det om att samarbetet inom Norden måste »ges en sådan inriktning och sådana former att det underlättar strävandena till en utvidgad europeisk ekonomisk integration». Möjligen kan uttrycket »utvidgad europeisk ekonomisk integration» uppfattas på olika sätt. Det är utomordentligt viktigt att regeringen klart deklarerar hur den tolkar dessa ord. Om därmed skulle avses att det nordiska ekonomiska samarbetet skall kopplas ihop med inträde i EEC eller, som herr Holmberg ännu tydligare uttryckte det tidigare i dag, att nordiskt samarbete endast får ses som ett steg till EEC, då kan vi inte vara med. Vi anser det mycket olyckligt att man gör denna sammankoppling. Därmed försvårar man i själva verket genomförandet av ett utvidgat ekonomiskt samarbete i Norden. Detta kan mycket väl bli herr Holmbergs insats.

Herr talman! Det finns ytterligare en fråga som det enligt min mening är viktigt att regeringen besvarar. I valrörelsen talade alla partier om jämlikhet och solidaritet. Vi har alla ett ansvar för att dessa löften blir omsatta i handling. Men regeringen har makt och därmed ett speciellt ansvar. Det förekommer olika värderingar av årets budget också på socialdemokratiskt håll. Entusiasmen är ju ingenstans stor, men på sina håll överväger de kritiska synpunkterna. En fackförbundstidning, Statsanställd, satte rubriken »Västgöta-klimax tills vidare» över den ledare som handlade om herr Strängs nya budget. Tidningen ville betrakta årets statsverksproposition som ett mellanspel och skrev: »Som tecken på förnyelse är den i magraste laget.»

Kritiken mot budgeten har framför

Remissdebatt

allt gällt att den mot bakgrunden av de ekonomiska förändringarna inte skapar ett större mått av jämlikhet i samhället. På fondbörsen gör en liten grupp fantastiska kapitalvinster. Många storbolag redovisar starka vinstökningar. Inkomst- och förmögenhetsklyftorna har skärpts. Vilket är egentligen finansministerns skäl att inte använda skattepolitiken för att i högre grad motverka denna utveckling? Varför inte skärpa beskattningen av stora förmögenheter, stora arv, aktievinster, vinster på markvärdestegring? En sådan skärpning är desto mera nödvändig som statskassan behöver medel för att i stället lindra beskattningen för de lägre inkomsttagarna. Dessa har drabbats mycket hårt av ökningen av den indirekta beskattningen och av de kommunala skatterna.

Jag vill påpeka att vårt parti i motion har framlagt konkreta förslag om skattelindring för just dessa grupper.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Hedlund hade behov av att så att säga försvara Norge. Om jag fattade honom rätt undrade han varför man inte kan säga något positivt om Norge. Jag har inte sagt något negativt om detta land — det är jag mycket angelägen att understryka. Jag tillät mig att säga att när man talar om ekonomisk tillväxt och Norge tas fram som ett förebildligt exempel är det fel att bara hänvisa till ett enda år. För att citera vad jag en gång tidigare sagt så hade Norge bättre ekonomisk tillväxt än Sverige 1967, under 1968 var den likvärdig och för 1969 visar prognoserna att vår tillväxt kommer att bli något snabbare. Jämför jag utvecklingen i Norge och Sverige under den senaste 10-årsperioden har den varit något bättre i Norge men under den senaste 15-årsperioden har den varit något bättre i Sverige.

Jag tror att man kan sammanfatta detta så att tillväxttakten har varit ungefär likvärdig i de båda länderna men att den svenska har startat från en högre nivå. Det är således inte fråga om någon kritik mot Norge, och om herr Hedlund fick den uppfattningen beror det på en missuppfattning.

Sedan säger herr Hedlund: »Att professor Assar Lindbeck skulle vara något kronvittne i vår politik känner jag inte till.» Det var precis vad jag anade, och jag framhöll också i mitt första inlägg att detta känner nog inte Gunnar Hedlund till. Professor Lindbeck citeras annars på första sidan i er gemensamma motion just i fråga om de saker och ting som jag berörde i mitt första inlägg.

Herr Hedlund kommer också tillbaka till pensionsgränsen 65 år och frågar: Varför skall man behöva ta pengarna från dem som är 67 år eller därutöver? Det måste vara fråga om en tillfällig blackout i herr Hedlunds vanligen så klara hjärna. De som skall betala är ju skattebetalarna, och det rör sig här om en extra utgift som uppskattas till mellan 800 miljoner kronor och 1 miljard kronor. Jag kan inte på rak arm säga att det finns något annat område där jag skulle kunna pruta ned statsutgifterna med 1 miljard, och det går inte heller herr Hedlund i land med. Däremot kan man alltid diskutera att ta ut dessa 800—900 miljoner kronor av skattebetalarna. I det läget kan man ställa frågan: Vilket är den bästa användningen av pengarna, att föra in två nya årsgrupper bland folkpensionärerna eller att höja folkpensionerna för den miljon människor som redan har folkpension?

Det är således en fråga om prioriteringar och avvägningar, där i varje fall jag inte har tagit någon ståndpunkt. Jag ville bara belysa hur problemen hänger ihop. Det är de aktiva, de som erlägger skatt, som får betala; man tar inte pengarna, som herr Hedlund ut-

Remissdebatt

tryckte det, från 67-åringarna och de ännu äldre.

Herr Holmberg tog upp frågan om den ekonomiska tillväxttakten i vårt land och framhöll att den i varje fall internationellt sett är låg. Jag har med mig OECD:s statistik, även om jag med åren har blivit alltmer tveksam i fråga om nyttan av att göra statistiska jämförelser från denna talarstol. Denna statistik visar att beträffande volymtillväxten av bruttonationalprodukten under de senaste tio åren befinner sig Sverige exakt i mitten; sex av nationerna har haft en något snabbare tillväxt, sex har haft en något klenare tillväxt. Det går alltså inte att säga att vi ligger illa till vid en internationell jämförelse.

Herr Holmberg sade vidare: Det där med Investeringsbanken var ju intressant, men om den inte hade funnits hade dessa pengar väl ändå lånats ut av något annat kreditinstitut. Nej. Det är inte alldeles säkert. Jag tror inte att de som lånat pengarna har haft någon speciell förkärlek för Investeringsbanken; förmodligen har de haft sina bankförbindelser med de reguljära affärsbankerna. Men eftersom Investeringsbanken har vissa andra möjligheter att bedöma kreditobjekten än vad gällande lagar och förordningar medger affärsbankerna med det ansvar som de har för sina insättare — Investeringsbanken har ju inga insättare — har det här funnits vissa områden som är mer »skräddarsydda» för Investeringsbanken än för de reguljära kreditinstituten. Därför är det inte säkert att krediterna — som jag förmodar kommer att göra god verkan där de är placerade — utan vidare skulle ha beviljats av andra institut.

Herr Holmberg ansåg att jag med hänsyn till grannsämjan mellan Norge och Sverige borde vara försiktigare när jag kritiserade högerns skattemotioner, eftersom dessa är kopierade på den norska regeringens förslag. Jag vill minnas att herr Holmberg i sitt

första inlägg åberopade herr Bratteli som någon speciell supporter för detta förslag. Bratteli har under det senaste halvåret omvärderat sina uppfattningar i fråga om skattepolitiken och ganska kritiskt granskat den norska regeringens skattepolitik. Dessutom tror jag inte att vi är mogna för en uniform skattepolitik; skattepolitiken präglas av den politiska idéinriktning som företräds av det parti som har regeringsansvaret, och den norska regeringen har en annan idéinriktning än den svenska regeringen. Det var emellertid en sak i denna kopiering av det norska förslaget som herr Holmberg glömde. I det norska skatteförslaget sätter man definitivt ett lock på den kommunala utdebiteringen; man stryker ett streck över kommunernas suveränitet när det gäller att bestämma skatteuttaget. Försiktigtvis har herr Holmberg inte tagit med den saken, och det är möjligt att detta inte är gångbart i denna församling. Men när man talar om det skatteförslag som har signalerats av min — jag säger det ärligt — gode vän Myrvoll, så borde väl för fullständighetens skull även detta mycket väsentliga element ha redovisats.

Herr Wedén tyckte sig finna ett motsatsförhållande mellan mig och statsministern. Statsministern lär i första kammaren ha sagt, att budgeten för 1964/65 inte var bra. Jag har nog aldrig sagt någonting sådant. Skall den budgeten kritiseras, så skall den kritiseras för att den inte var tillräckligt hård, från och åtstramande. Men jag tycker knappast att de företrädare för oppositionen som under hela denna tid excellerade i överbud är de rätta magistrarna att mästra mig för budgetpolitiken 1964/65. Dessutom hade vi under åren 1963 och 1964 haft en bra balans i vår utrikeshandel och valutareserven var hygglig. Att det sedan blommade ut i en överansträngning internationellt och nationellt fick vi själva ta ansvaret för och korrigera med

Remissdebatt

ganska hårda ingrepp på både kreditpolitikens och skattepolitikens områden under 1965 och 1966.

Läget i skogslänen är besvärligt, säger herr Holmberg i sitt något disparata senaste inlägg. Det har det varit under hela denna konjunktursvacka. Just därför att det regionalt har varit besvärligt för vissa branscher har vi vägrat att vara med om generella påslag och i stället arbetat med punktinsatser där sådana har behövts.

Förlåt mig, herr talman, jag står här och polemiserar i bara farter mot herr Holmberg. Men det var herr Wedén som tog upp frågan om läget i skogslänen. Jag ber att på den punkten få korrigeras mig, men jag korrigerar mig inte så till vida, att jag anser att en annan politik hade varit riktig. Det är den punktinsatta, selektiva politiken som var den riktiga just med hänsyn till utvecklingen.

Herr Wedén hörde kanske inte tillräckligt uppmärksamt på mig i mitt långa första inlägg — det är mänskligt och förklarligt. Jag sade nämligen klart och tydligt, att även folkpartiet säger ifrån att förutsättningen för att dess skatteförslag skall kunna realiseras är att man i stället tar in mera pengar genom den indirekta beskattningen. Men folkpartiet exponerar sig inte — så föll mina ord — på samma sätt klart och koncist som man gör hos det moderata samlingspartiet, ty där fixerar man sig vid en sextonprocentig mervärdeskatt, medan folkpartiet sin vana trogen är mycket försiktigare och har formuleringar som »omvärderingar av skattebelastningen mellan direkt och indirekt skatt».

Herr Hermansson frågade: Varför skärper man inte skatten i vissa avseenden? Ja, sådana åtgärder improviserar man inte så där utan vidare. När det gäller börserna riskerar man, som jag tillät mig att säga, många gånger en panikartad utveckling åt det ena eller andra hållet. Jag tillhör väl ändå det

fåtal finansministrar som har signerat förslaget om realisationsvinstbeskattning av större format, såväl på börsapper som på markförsäljningar. Vid båda tillfällena sade jag att skatten är oprövad och att man därför kommer att få överse den sedan man fått några års erfarenhet. Jag erinrar herr Hermansson om att alla börskurser gjorde en väldig djupdykning när skatten infördes. Tyvärr drabbade väl detta åtskilliga människor i små förhållanden som köpt papperen då de var som dyrast. Sedan kom skatten och sedan kom en konjunktursvacka och generalindex för aktiekurserna sjönk med cirka 30 procent. I dag är detta återtaget och litet till. Det är möjligt att också nu människor med små besparingar tror att de genom att köpa aktier skall kunna skaffa sig inkomster på ett lätt sätt och på nytt går och köper för att kanske litet längre fram få vara med om en ny djupdykning. Det är som att spela på Solvalla, som att få in en V 5:a på Täby eller var det än må vara. Det är få förunnat att kunna betrakta detta som en stabil inkomstkälla. Men jag är medveten om att de nuvarande beskattningsreglerna både när det gäller börsapperen och när det gäller markvinsterna behöver ses över. De kommer att ses över — det har jag lovat riksdagen och det skall jag om jag lever och har hälsan fullgöra när vi får litet erfarenhet av verkningarna.

När det gäller förmögenhetsbeskattningen och arvsbeskattningen vill jag säga att den frågan behandlas av en kommitté med parlamentariskt inslag från alla de politiska partierna. Jag hade för bara en vecka sedan ett samtal med dess ordförande för att informera mig om i vilken takt utredningsarbetet framskrider.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag delar finansminister Strängs uppfattning att vi inte skall dra långa statistiska serier från talarstolen

Remissdebatt

för att belysa den ekonomiska utvecklingen. Nu har vi emellertid fått veta att Sverige ligger i mitten då det gäller produktionsutvecklingen: vi har sex över oss och sex under oss. Herr Sträng är nöjd. Jag är inte nöjd. Jag tycker att vi skulle ha ställt större krav på det svenska samhället och de arbetande krafterna och legat längre upp. Men detta är en fråga om var man vill befinna sig i det ekonomiska livet eller i det politiska livet.

Jag vill ta upp skattefrågan igen. Det är alldeles riktigt att vi inte refererar till det norska förslaget att sätta stopp för skattehöjningar när det gäller kommuner. Men det hindrar inte att problemet, finansminister Sträng, är lika aktuellt och lika svårt för finansminister Sträng och oss andra som belastas av ständigt stigande kommunalskatter som för norrmännen. Därför hade vi väntat oss att finansminister Sträng i finansplanen skulle anvisa någon väg för att få bukt med de ständigt stigande kommunalskatterna. Förr eller senare har inkomsttagarna inte längre råd att betala de växande skatterna både på stats- och kommunalsidan.

Låt mig sluta detta anförande med att ställa en fråga till finansminister Sträng. Det har ryktats att t. o. m. finansministern är inne på tanken på vissa skattelindringar. Låt mig travestera en tidigare av den borgerliga oppositionen ofta ställd fråga: Vilka skattesänkningar kommer finansminister Sträng att tvingas genomföra nästa år?

Slutligen bara en fråga som jag inte besvarade tidigare — det gäller vad jag sade om att kostnadsläget hade försvårat situationen för den svenska industrin och företagsamheten.

Nu förklarar finansministern, att det är räntorna, lönerna och skatterna som driver upp kostnadsläget, och han förväntar sig att jag skall säga: Låt oss då sänka lönerna! Nej, finansminister Sträng, jag tror inte alls att man kan sänka lönerna. Man kan absolut inte

sänka lönerna om finansminister Strängs skattesystem bibehålls. Vad vi behöver i dag är högre löner för att få råd att betala de allt högre skatterna. Först när vi får bukt med de höga skatterna kan vi få en verkligt ökad realinkomst.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig till en början påpeka, att vi i de motioner från centerpartihåll som finansministern har åberopat faktiskt har strukit under, att avtalsfrihet måste gälla även i fortsättningen på arbetsmarknaden.

Sedan bara ett par ord i all korthet om pensionerna. Om man ständigt utgår ifrån att en sänkning av pensionsåldern måste innebära att de som är över 67 år på ett eller annat sätt går miste om den höjning av sina pensioner som de räknar med, så blir det aldrig någon sänkning av pensionsåldern. Vi brukar emellertid rätt ofta tala om att de samhällsliga resurserna ökar från det ena året till det andra. Om jag inte minns fel har finansministern detta år 2,5 miljarder mer att röra sig med än i fjol, och ungefär 10 procent av det beloppet skulle räcka till en sänkning av pensionsåldern med *ett* år.

Nu vet jag att de pengarna var intecknade i förväg och att det inte var mycket att göra åt den saken. Därför har vi inte heller föreslagit någon sådan åtgärd i år, men jag tycker att man inte kan godkänna argumentet, eftersom pensionsåldern aldrig skulle kunna sänkas, om man förde ett sådant resonemang.

Ett skattepolitiskt reformprogram i den stil vi har skisserat, med betydande lättnader för låginkomstgrupperna och över huvud taget för dem som befinner sig låt oss säga på den nedre halvan av inkomststegen, kostar pengar, men vi har också anvisat vägar som vi kan tänka oss gå för att täcka de belopp som fordras. Jag vill inte sticka under stol med att vi i det fallet har tänkt på momsen. Vi ser nu de här åtgärderna isole-

Remissdebatt

rade, och jag kan inte yttra mig om hurvida man kan tänka sig skattelättnader i framtiden, men vi har utgått från att dessa åtgärder skall vidtas inom ramen för ett oförändrat samlat skatteuttag.

Samtidigt vet vi att samhällets inkomster ökar under hand, och en del av den ökningen kan mycket väl tänkas bli använd för att underlätta en reformering av skattesystemet. Det är beroende på vilka utgifter för angelägna reformkrav vi har att ställa emot. Ingår bland dessa en sänkning av pensionsåldern, tycker jag vi bör ta den saken först.

Vi är också beredda att acceptera en förskjutning från direkt till indirekt beskattning, men under ett villkor, nämligen att utjämningseffekten för låginkomstgrupperna inte kommer bort på vägen. Det innebär att de som främst drabbas av en tyngdpunktsförskjutning i skattesystemet måste kompenseras.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Folkpensionsproblemet är utomordentligt viktigt och intressant och vore i och för sig värt en särskild debatt. Jag vill nu bara uttrycka den uppfattningen, att vi, vad vi än gör på det området, inte bör använda en metod som gör det svårt eller omöjligt för oss att höja pensionerna för dem som redan är folkpensionärer. Jag hoppas att inte heller herr Hedlund glömmet den saken.

Jag hörde mycket väl det avsnitt ur det förra anförandet han höll som herr Sträng nyss återgav, men det var inte det jag syftade på utan det var det avsnitt där herr Sträng sade — det var väl i det sammanhanget han kom in på närmandet till högern — att folkpartiet ville lätta skattebördan för de höga inkomsttagarna.

Om herr Sträng går till vår motion och ser till den sammanlagda effekten av de åtgärder som däri föreslås, finner han att resultatet tvärtom blir en förskjutning av den totala skattebördan

från de låga till de höga inkomsttagarna. Han har gjort ett misstag och då är det väl inte nödvändigt att förvandla misstaget till ett demagogiskt knep på det sätt som jag tycker att herr Sträng har försökt att göra.

Det vore bra om finansministern på samma gång ville medge, att det han sade om folkpartiet och investeringsbanken och vad han sade om folkpartiet och arbetsgivaravgiften var föga bättre. Vi accepterade bägge sakerna, ehuru vi när det gällde arbetsgivaravgiften gjorde ikraftträdandet beroende av konjunkturläget — det var det hela. Är det då nödvändigt att i en seriös debatt göra missvisande framställningar av detta slag?

Får jag sedan bara säga ett par ord — jag hinner inte mer — om den ideologiska debatt som herr Sträng började.

Herr Sträng frågade, om jag är rädd. Nej, jag är inte rädd. Herr Sträng gjorde själv — även om det fanns en del krusiduller med — en klar bekännelse till vad som i huvudsak måste kallas en blandekonomiprincip. Därmed tog herr Sträng klart avstånd inte bara från dem som härjar i Aftonbladets spalter, utan även från en del krafter i hans eget parti, som i motsats till herr Sträng vill göra tabula rasa och vända upp och ner på allting. Det tycker jag är ett intressant klarläggande. Herr Sträng borde emellertid vara rädd för att krafter av motsatt slag mot vad han själv tydligen representerar vinner ökat insteg i hans parti.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte riktigt på den parallell som herr Sträng gjorde mellan Solvalla och fondbörsen. På Solvalla är det småspelarna som dominerar, medan innehaven på aktiemarknaden är utomordentligt starkt koncentrerade.

Det är nödvändigt att översynen av beskattningen på olika spekulationsvins-

Remissdebatt

ter kommer så snart som möjligt. Just nu pågår en utomordentligt snabb förmögenhets- och kapitalkoncentration som leder till ännu större klyftor i samhället än tidigare, eftersom ökade kapitalvinster också innebär en ökning av de höga inkomsterna. Det är *nu* man måste ingripa, och det borde vara möjligt att göra det med hänsyn till sammansättningen av riksdagen. Om regeringen inte vill det, bedömer den dåligt de stämningar som finns ute bland allmänheten.

Det är två viktiga krav som står i förgrunden.

Det ena kravet är större jämlikhet, inte bara i fråga om inkomster utan också när det gäller arbetstid, pensionsålder, pension, arbetsmiljö och över huvud taget samhällseliga förhållanden. Jag är mycket glad över att herr Hedlund tog upp kravet på en minimiinkomst, en grundtrygghet. Vårt parti förde fram det i sitt valprogram. Det var kanske, som herr Hedlund sade, en djärv tanke. Möjligen blir den mindre djärv efter herr Hedlunds anslutning.

Det andra viktiga kravet gäller bestämmanderätten för löntagarna över sina egna arbetsvillkor, över de omständigheter under vilka de utför det arbete som bygger upp samhället, inflytande över arbetsplatsen och över företaget.

Ett viktigt jämlikhetskrav är också det som några har snuddat vid i debatten, nämligen rätt till arbete och inkomst även om man råkar vara bosatt i ett av norrlandslänen. Det är orimligt att arbetslösheten i Norrbotten skall vara så hög som den är. Denna — jag tvekar inte att säga det — skandalösa försumlighet från samhällets sida kan man inte vifta bort, som ett statsråd gjorde här förra veckan med att riksdagen nyligen har haft debatter om frågan. Sedan dess har ju förhållandena försämrats. Vad har regeringen för program för att bereda människorna i skogslänen sysselsättning? Inget svar har lämnats här.

Enligt min mening måste statsmakterna också känna skyldighet att ingripa på ett annat utomordentligt viktigt område. Det gäller hela frågan om förgiftningen av luften i våra stadssamhällen, där bl. a. som vi vet bilarnas avgaser spelar en stor roll. Det räcker inte att säga att trafikfrågorna är kommunala angelägenheter. För att få till stånd de stora förändringar som är nödvändiga, bl. a. en kraftig begränsning av biltrafiken i de centrala stadsområdena, krävs det tydligen initiativ från statsmakterna. Jag vill från denna talarstol vädja till regeringen att tillsätta en speciell kommission med tillräckliga resurser för att snabbt framlägga förslag till effektiva lösningar. Kalla det gärna en nödkommission — det gäller en livsfråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Bara ett par ord. När herr Holmberg inte kunde vidhålla, att vi är sämre än länderna i OECD, anklagade han oss för att vi inte är på den övre hälften. Ser man litet närmare på denna statistik — jag ber om ursäkt för att jag tjarar om det — finner man att under de senaste tio åren USA, Kanada och Schweiz haft en lägre ökningstakt i tillväxten än vad Sverige haft. Alla de tre länderna är länder med en mycket hög nationalprodukt. Jag har därför vågat hävda, att utgångsläget spelar en icke oväsentlig roll.

Vidare frågar herr Holmberg: Vad tänker finansministern göra för att sätta stopp för de kommunala skattehöjningarna? Det finns inga radikalmedel för det. Kommunerna är suveräna i sin skattepolitik, suveräna i sin utgiftspolitik och suveräna i sin expensionspolitik. Enligt det norska förslag som herr Holmberg har förälskat sig i har man satt ett lock för de kommunala skattehöjningarna, och det är ett radikalt medel. Om herr Holmberg är entusias-

Remissdebatt

tisk för den linjen kan det ha sitt värde att få ett besked på den punkten av herr Holmberg, om inte just nu så kanske vid något annat tillfälle, när han tänkt över det litet närmare. Jag erkänner att det politiskt är en fråga som man bör tänka på innan man utan vidare svarar.

Vidare frågar herr Holmberg: Vilka skattesänkningar funderar finansministern på till nästa år? Enligt herr Holmbergs inlägg har han hört talas om något sådant. Det går många rykten, herr Holmberg skall inte tro på rykten i onödan. Skulle situationen bli den, att det finns förutsättningar för skattesänkningar och den konjunkturpolitiska utvecklingen skulle medge något sådant, kan jag bara avge den enkla förklaringen, att om jag skall handlägga frågan — och det finns det vissa förutsättningar för — kommer det att bli en skattesänkning där jag tar hänsyn till att de som bäst behöver skattesänkningen får en sådan.

Herr Hedlund säger att man får ju räkna med att resurserna ökar varje år och påpekar att finansministern fått ökade resurser i år. Emellertid är ju herr Hedlund väl medveten om att vi i denna kammare och i medkammaren har fattat beslut, som in-tecknar kommande öknin-gar i utomordentlig omfattning, i fråga om löneutvecklingen för de statsanställda, i fråga om försvaret, i fråga om standardhöjningar till folkpensionärerna, i fråga om hela den väldiga utbildningsrevolution som rullar vidare och som i år kostar 1 000 miljoner kronor mer än föregående budgetår utan att det egentligen händer så särdeles mycket nytt på det området. Slutsatsen blir, herr Hedlund, att det tyvärr även i framtiden kommer att finnas in-teckningar i kommande öknin-gar av resurserna och detta i sådan utsträckning, att det extra utrymmet blir relativt obe tydligt. Vill man göra de radikala in-grepp som föresvävar herr Hedlund får man ge sig på skattebetalarna och ta ut

vad som behövs genom extra skattehöjningar. Det är den hårda sanningen.

När jag läste herr Wedéns egen motion fann jag formuleringar som jag inte återfann i centerpartiets motion. Det framhålles t. ex. i det skattepoli-tiska programmet uttryckligen att det gäller att åstadkomma lättnader i mar-ginalbeskattningen. Detta innebär i första hand att se om dem som har det litet bättre ställt, ty vilka lättnader man än genomför beträffande marginalbe-skattningen måste de gynna de bäst be-talda inkomsttagarna. Där skiljer sig herr Wedén från herr Hedlund, ty den punkten finns inte i den senares skat-temotion. Detta var anledningen till mitt antagande att en viss orientering till den gamla slitstarka högern var på gång.

(Herr Wedén (fp): Förslag om sänk-ning av marginalskatten finns ju också i herr finansministerns eget skattepro-gram.)

Vilket skatteprogram? Jag har ännu inte framlagt något skatteprogram, det är bara herr Wedén som hör rykten härom. Det är nog klokast att herr Wedén lugnar sig tills jag framlagt ett så-dant program.

Allra sist vill jag svara herr Hermanson på hans fråga vilket program rege-ringen har för glesbygden. Det skulle bli en lång utläggning om jag skulle lämna alla förklaringar. Enklast är nog att hänvisa till den politik som förts under de senaste åren med inslag av lo-kaliseringspolitik, omskolning och ar-betsmarknadspolitik samt dirigering av investeringar via investeringsfonderna. Allt detta har varit en politik för gles-bygden och den har skett i den ut-sträckning vi ansett riktig. Den är väl inte färdig ännu och vissa förslag pre-senteras också i årets budget. Kommu-nikationsministern lämnar vissa förslag och jag vill minnas att även inrikesmi-nistern har några. Jag kan bara hänvisa till vad som gjorts och vad som före-slås — detta är det enkla svaret.

Remissdebatt

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag tar till orda därför att herr Wedén i sitt anförande ställde en direkt fråga till mig.

Han slog från början fast att denna debatt inte skulle komma att röra sig om utrikespolitiken eftersom vi skall ha en särskild utrikesdebatt. Jag kan helt instämma med honom härvidlag. Men med utgångspunkt i erkännandet av Hanoiregeringen, mot vilket han inte har något att erinra i sak även om han var tveksam med avseende på tidpunkten, frågade han huruvida detta erkännande skulle ha en prejudicerande verkan då det gäller andra delade stater. Han tänkte då i första hand på Östtyskland och Nordkorea.

Härpå vill jag svara att Tysklands delning är en följd av det andra världskriget. Alltsedan 1945 har de segrande makterna burit ansvaret för att i samförstånd med det tyska folket upprätta ett enat Tyskland med vilket en fredstraktat kunde slutas. Till följd av det kalla kriget konsoliderades emellertid uppdelningen av Tyskland i en västlig och en östlig del, varigenom två statsbildningar uppstått. I Tysklandsfrågan liksom i vissa andra frågor som har sin grund i det andra världskriget, i vilket Sverige var neutralt, iakttar regeringen därför återhållsamhet. Enligt vårt förmenande vilar ansvaret fortfarande på de segrande makterna och på det tyska folket då det gäller att i samförstånd finna en lösning. Några tecken på samförstånd mellan stormakterna i denna fråga kan tyvärr inte skönjas. Den befinner sig alltså i skärningspunkten mellan motstridiga stormaktsintressen. Som herr Wedén vet har inte heller den senaste tidens händelser i Östeuropa bidragit till att föra frågan närmare sin lösning.

Med hänsyn till den tyska frågans känsliga karaktär i förhållandet mellan stormakterna är det enligt mitt förmenande inte motiverat att för närvarande

erkänna Östtyskland. Ett separat svenskt utspel skulle inte förbättra förutsättningarna för en lösning av den tyska frågan. På lång sikt kan Sverige bäst bidra till att skapa sådana förutsättningar genom att delta i och främja ett utvidgat samarbete och praktiska kontakter på olika områden med länderna i Östeuropa och därmed öka det ömsesidiga förtroendet mellan väst och öst samt måhända i en framtid skapa förutsättningar för en lösning också av den tyska frågan.

Beträffande Nordkorea vill jag understryka att Sverige i enlighet med det koreanska vapenstillståndsavtalet är ett av de neutrala länder som deltar i övervakningskommissionen tillsammans med Schweiz. Polen och Tjeckoslovakien tillhör den andra sidan. Vi företräder sålunda FN-sidan tillsammans med Schweiz, medan Polen och Tjeckoslovakien företräder en annan gruppering. En ändring av den svenska ståndpunkten i erkännandefrågan skulle enligt min mening kunna rubba grundvalen för vårt deltagande i kommissionen och därigenom leda till att kommissionens ställning kompliceras. De politiska incidenterna i Korea i början av 1968 har bekräftat betydelsen av övervakningskommissionens fortsatta existens för stillståndsavtalets upprätthållande.

Herr talman! Min slutsats är att ett eventuellt svenskt erkännande inte skulle vara ägnat att bidra till en minskning av den internationella spänning som fortfarande råder kring Korea.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta skall inte bli något genmäle. Jag vill bara säga att utrikesministerns uttalande innebär att vårt beslut att ackreditera en ambassadör i Hanoi inte har någon prejudicerande verkan för Korea och Östtyskland enligt regeringens mening. Jag anser detta vara ett tillfredsställande besked.

Remissdebatt

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag delar inte utrikesministerns uppfattning i denna fråga. Tvärtom anser jag det vara angeläget att vårt land går vidare och i konsekvens med erkännandet av Nordvietnam även upprättar diplomatiska förbindelser med Nordkorea och DDR.

Utrikesministerns resonemang skulle möjligen ha en viss relevans, om vi inte hade erkänt någon av de båda statsbildningar som finns inom dessa två delade stater. Men nu är ju förhållandet att vi i båda fallen har erkänt en av statsdelarna; vi har diplomatiska förbindelser med Västtyskland och Sydkorea. Jag har mycket svårt att förstå varför en sådan förändring, att vi för en konsekvent politik och erkänner inte bara den ena delen av en delad stat utan båda delarna, skulle kunna leda till att vi försvårade en normalisering.

Utrikesministern sade när det gällde förhållandet till DDR, att han tyckte att vi skulle arbeta på att upprätta intimare kontakter mellan västvärlden och staterna i Östeuropa. Då tycker jag man måste tillägga att ett utomordentligt gott sätt att öka de kontakterna är att upprätta fulla diplomatiska förbindelser med DDR och att inrätta en handelskammare i Östtyskland, såsom föreslogs i en fempartimotion i fjol.

Jag har också mycket svårt att förstå varför ett erkännande av Nordkorea på något sätt skulle försvåra ansträngningarna att skapa fredliga förhållanden i denna del av världen. Tvärtom försvårar vår vägran att erkänna Nordkorea och DDR en normalisering av förhållandena, och det måste vi ha för ögonen.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig forma min uppfattning om erkännandet av Nordvietnam mera som en deklaration. Av diskussionen har framgått att några större skiljaktigheter mellan utrikesministern

och frågeställaren, fokpartiledaren herr Wedén, uppenbarligen inte finns. För egen del måste jag säga att tidpunkten och metoden för erkännandet av Nordvietnam var sällsynt illa valda. Saken borde ha fått anstå tills förhandlingarna i Paris verkligen lett till ett positivt resultat. De nordiska grannländerna borde i första hand ha underrättats och överläggningar borde ha upptagits med dem för att hålla dem informerade. Jag tror också att det hade varit både nyttigt och politiskt riktigt att i denna ömtåliga och besvärliga fråga utrikesnämnden hade hörts innan regeringen formellt beslutade.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! I anledning av herr Holmbergs inlägg vill jag påpeka att vi inte vid någon tidigare tidpunkt har konsulterat vare sig de nordiska länderna eller utrikesnämnden i fråga om erkännandet av ett visst land. Jag kan göra det erkännandet, att alldeles särskilda förhållanden har förelegat beträffande Nordvietnam. Men å andra sidan har jag fått det intrycket att beträffande den amerikanska politiken i Nordvietnam under senare tid inte rått någon oenighet mellan de demokratiska partierna, som alla har varit kritiskt inställda till denna.

Jag uttalade vidare i november i riksdagen att tidpunkten för ett erkännande av Nordvietnam närmade sig, och det var såvitt jag vet ingen som hade någon erinran att göra mot detta uttalande.

Därtill kommer att man naturligtvis alltid kan ha olika uppfattningar om den riktiga tidpunkten för ett erkännande. För att t. ex. ta upp jämförelsen med Östtyskland vill väl herr Holmberg ändå inte förneka att ett mått av samförstånd har uppnåtts mellan de direkt berörda parterna och stormakterna i Vietnamfrågan, vilket lett till direkta förhandlingar mellan dessa och hopp om

Remissdebatt

en lösning, medan däremot Tysklandsfrågan alltjämt befinner sig i skärningspunkten mellan motstridiga stormaktsintressen. Det var detta faktum som påverkade regeringens handlande.

Herr Hermansson talade om konsekvens i utrikespolitiken — och det skall just han göra! Han anser nu att vi skall förbättra kontakterna med öststaterna, vilket — såsom han uttryckte det — borde vara ett argument för att vi skulle erkänna Östtyskland. Om jag inte minns mig rekommenderade herr Hermansson i samband med händelserna i Tjeckoslovakien regeringen att frysa ner förbindelserna med Sovjetunionen på grund av dess åtgärder mot Tjeckoslovakien. Jag följde inte herr Hermanssons politiska råd då, och det tänker jag inte heller göra den här gången. Han ville med andra ord att vi skulle nedtrappa förbindelserna med Sovjetunionen; det skulle vara tjänligt för att åstadkomma att det blev en mindre spänning mellan öst och väst. Och nu föreslår herr Hermansson att vi skall trappa upp förbindelserna med Östtyskland, som är en annan av ockupanterna i Tjeckoslovakien!

Om detta skall kallas för konsekvens vet jag inte hur jag är skapt. Jag kan nämligen inte inse konsekvensen i herr Hermanssons rådgivning.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Torsten Nilsson har ju alltid utmärkts av en eminent förmåga — även innan han började på den diplomatiska banan — att tala om någonting annat när en fråga diskuteras. Det försökte han göra också i detta fall.

Jag vill påpeka att det var herr Torsten Nilsson som i sitt tidigare anförande sade att vi borde verka för att förbättra kontakterna mellan västvärlden och öststaterna. Det var i anslutning till detta hans önskemål som jag frågade, om han inte skulle vara litet konsekvent

i politiken. — Min förmåga att vara konsekvent eller inkonsekvent kan vi diskutera en annan gång; den är kanske mindre viktig än förmågan härvidlag hos utrikesministern och regeringen, som har ansvaret för den svenska utrikespolitiken. Jag tycker att om man har den önskan som herr Torsten Nilsson gav uttryck åt, så borde det just vara konsekvent att skapa förbindelser som möjliggör förbättrade kontakter. Herr Torsten Nilsson polemiserar alltså mot den utgångspunkt som han själv hade för resonemanget.

Med anledning av utrikesministerns storvulna löfte att aldrig lyda råd av mig i debatten vill jag i all blygsamhet erinra om att jag många gånger tidigare här i riksdagen har tagit upp frågan om erkännande av tre stater som vi icke haft förbindelser med, nämligen Nordvietnam, Nordkorea och DDR. Utrikesministern har då sagt nej med olika motiveringar. Nu har regeringen kommit så långt — och det tycker jag är mycket glädjande — att den erkänt en av dessa tre stater. Och jag hyser full förtröstan om att utvecklingen kommer att gå vidare i den riktningen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Nej, herr Hermansson, det är inte jag som talar om någonting annat än det debatten rör. I mitt första svar till herr Wedén underströk jag att bl. a. på grund av att Östtyskland ligger i skärningspunkten mellan stormakternas intressen och dessutom är ett resultat av andra världskriget, så tillkommer det främst stormakterna och det tyska folket att avgöra landets framtida öde. Jag anser det därför vara oriktigt att Sverige nu träder in på scenen. — Jag vet exempelvis inte hur östtyskarna skulle ställa sig, om de 22 ryska divisionerna drogs tillbaka från landet. Det är inte säkert att detta östtyska folk då skulle komma till det resultat som herr Hermansson nu anser.

Remissdebatt

Därtill underströk jag att vi förvisso vill ha kontakter och vill bidra till att motsättningarna minskar mellan öst och väst i Europa. Men jag anser inte — och det vill jag än en gång framhålla — att ett erkännande av Östtyskland vore det rätta medlet. För det första skulle åtskilliga stater i väst inte förstå en sådan åtgärd och för det andra skulle majoriteten av det östtyska folket måhända inte heller förstå den.

När herr Hermansson i somras rekommenderade att regeringen skulle frysa ned förbindelserna med Sovjetunionen på grund av ockupationen av Tjeckoslovakien följde jag honom inte. Jag anser det fortfarande vara inkonsekvent att å ena sidan rekommendera denna åtgärd, när det gällde en av ockupanterna, och å andra sidan rekommendera en upptrappning av förbindelserna med en annan av ockupanterna. Börjar herr Hermansson kanske att äntligen förstå vem som representerar inkomplexvansen?

När det sedan gäller förhållandet till Nordvietnam har jag gång efter annan, sedan det hela avslöjats, förklarat att det icke skulle ha legat i Nordvietnams intresse, om vi under den tid, då vi utgjorde en kanal mellan den nordvietnamesiska regeringen å ena sidan och den amerikanska å den andra för att få till stånd fredsförhandlingar, hade erkänt Nordvietnam. Om vi skulle ha gjort detta hade det förmodligen inneburit att vi inte längre kunde användas för detta ändamål. Det var därför jag motsatte mig en sådan åtgärd.

När man nu kommit in i ett läge, då parterna — möjligen alla tre eller fyra parterna men i varje fall Nordvietnam och Förenta staterna — verkligen tycks vara inställda på att få till stånd fred och då Förenta staterna sätter sig vid samma förhandlingsbord som Nordvietnam och sålunda de facto erkänner landet, anser jag att tidpunkten var kommen att göra ett sådant erkännande. Förstår herr Hermansson nu politiken?

Om vi i en framtid skulle komma i en situation då problemet Tyskland inte längre utgjorde en skärningspunkt mellan stormakterna, om vi dessutom skulle komma i ett läge då vi hade garantier för att det tyska folket kunde få ge uttryck åt sin egen innersta uppfattning, ja, då betyder det att hela problemet Tyskland har förändrats. Men då befinner vi oss i en annan utrikespolitisk situation i Europa.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Det kanske mest glädjande som inträffat under förra året, vilket som alla vet var ett spännande valår, var den intensiva jämlikhetsdebatt som präglade vårt svenska samhälle. Man kan visserligen ha sina funderingar huruvida den överallt var ärligt menad. Kanske det var detta som Yngve Holmberg tänkte på när han på det nya partiets kongress beklagade sig över att han fått delta i en agitationsverksamhet som han själv inte kände igen. Han talade om att han varken kände igen sig själv eller argumentationen.

Trots detta är det kanske något av en sensation för den som under årtionden fått höra raden av motargument mot jämlikhetssträvandena. Som ung socialdemokrat fick man sig från borgerlig sida till livs teorin om att den högre utbildningen var en ekonomisk investering som skulle och måste ge en framtida vinst i form av överlön. En annan populär teori var den att en utjämning av inkomsterna vore olycklig därför att en sådan skulle ta bort all arbetslust för den duktige, den uppfinningsrike, den välutbildade, han som verkligen kunde föra samhället framåt genom sina insatser; underförstått: allt detta till nytta för det gemensamma samhället.

En tredje teori, som nu kanske förefaller litet antik men som även framfördes med styrka och kraft, var den att de stora inkomstskillnaderna borde

Remissdebatt

upprätthållas, eftersom det endast tack vare de högre inkomsttagarnas sparande var möjligt att förse samhället med den kapitalbildning, som var nödvändig för en fortsatt ekonomisk utveckling. Särskilt framhöll man att behovet av riskvilligt kapital för en ny företagsamhet var mycket stort och att bara människor som lätt förtjänade höga belopp kunde vara villiga till riskfyllda satsningar.

Kanske någon invänder att jag sparar in öppna dörrar, eftersom detta inte är dagens politiska argumentation. Jag vill dock anmärka att det även i dag finns borgerliga röster mot utjämningssträvandena. I SACO-tidningens januarinummer säger man exempelvis: »En av de förbluffande sakerna i den aktuella debatten om löner och löneskillnader är att lönebildningens och lönedifferentieringens funktion över huvud taget inte behandlas. Man diskuterar som om man kunde göra vad som helst med löner och löneskillnader i enlighet med politiska och ideologiska värderingar, som om löneskillnaderna inte fyllde en viktig eller nödvändig uppgift i ekonomi och på arbetsmarknad.»

Man riktigt ser den osynliga handens välsignelsebringande medverkan i detta uttalande.

Ännu mer utmanande är dock den uppläggning som SACO redovisar vid vissa, i pressen refererade lönekonferenser. Låglönearbetarnas problem kan endast lösas, sägs det, med att arbetaren genom utbildning förkovrar sig så att han blir mera produktiv — underförstått lika produktiv som en läkare, en civilingenjör eller en jurist. Men vem kan egentligen mäta produktiviteten? Någon måste sopa verkstadsgolvet, även om vi gör den ene efter den andre av diversearbetarna till verkstadsingenjör.

Nu anmärker kanske någon, att detta inte är några representativa borgerliga uttalanden. Jag kan ändå inte tänka mig att den person som har gjort dem

hör hemma i det socialdemokratiska lägret.

Emellertid finns det kanske också inom arbetarrörelsen skäl för en viss självrannsakan. Vi har haft en ganska utvecklingsoptimistisk syn, och många av oss har kanske ansett att kan vi bara göra kakan större, löser sig även andra problem.

I Leif Lewins bok »Planhushållningsdebatten» som kom ut förra året — en bok som inom parentes sagt har fått stor betydelse för arbetarrörelsens strävanden och kanske också när det gäller att verkligen klargöra politiken för dess medlemmar — skildras debatten på kongressen 1960 om den bekanta passus i partiprogrammet beträffande jämlikhetsfrågan som lyder: »Socialdemokratin vänder sig mot — inkomstskillnader, som betingas av sociala och ekonomiska privilegier och maktpositioner medan den godtar en differentiering som grundas på skillnader i arbetsinsats, yrkesskicklighet, ansvar eller initiativkraft.» Men vem kan mäta ansvaret och vem kan mäta initiativkraften? Denna formulering blev kongressens beslut, trots att en del yngre deltagare opponerade sig. Den rationella lönestrukturen har inte blivit någon automatisk följd av den aktiva näringspolitiken. Med en stor rörlighet hos produktionsfaktorerna följer inte automatiskt en utjämning av löneklyftorna. 1960 års tänkande bör vara en utmaning till den stora, avsevärt föryngrade socialdemokratiska grupp, som nu finns i denna kammare.

Samtidigt finns det kanske anledning att varna för vissa vulgära inslag i jämlikhetsdebatten. Ett sådant är att man i pressen och den allmänna debatten ställer de råa inkomstsiffrorna mot varandra utan att tala om vad inkomstskatten betyder — denna inkomstskatt som man i varje fall från borgerligt håll ofta beskriver som oerhört pressande och betungande och därmed förkvävande arbetslust och initiativ. Men

Remissdebatt

vill man betona de stora skillnaderna finns det uppenbarligen inte anledning att nämna den.

Ett annat inslag är när kvällstidningarna närmast som en detektivbragd trumpetar ut att man sent omsider upptäckt att statstjänstemän som är riksdagsledamöter har vissa förmåner från sin arbetsgivare. Jag vill inte bli betraktad som en stor detektiv men jag känner faktiskt till att en del ledamöter har betydande inkomster från enskilda arbetsgivare, fackliga organisationer samt företag och jordbruksfastigheter som de själva äger. Det har vi väl alla känt till under många år.

Det finns många brister i vårt land i fråga om jämlikheten och vi bör inte på något sätt försöka bagatellisera dem. Men det är ändå en tröst, även om det är tröst för ett tigerhjärta, att motsättningarna utanför vårt lands gränser är ännu större i länder som är borgerligt styrda. I t. ex. de Gaulles Frankrike är skillnaderna märkbara, både direkt när man ser på siffrorna för transfereringar o. d. och även när man ser på hela den inställning, som människor visar mot andra yrkesgrupper. Speciellt lägger man märke till den syn man har på exempelvis gästarbetare — främlingar som kommer för att söka sin utkomst inom landets gränser.

En engelsman, Anthony Sampson, har i sin bok »De nya européerna» behandlat dessa frågor och lämnar en genrebild från förhållandena i Paris och klassmotsättningarna mellan olika grupper av medborgare. Han skriver:

»I Paris är kontrasten ännu skarpare. Bara några minuter med bil från Bois de Boulogne, i förorten Nanterre, kan man plötsligt köra rätt in i ett kvarter som en het dag är en ren kopia av afrikansk slum. Bostäderna är små bungalows byggda av slagblock, dörrstycken eller gamla reklamplakat med plåttak som hålls på plats av gamla motorer eller spisar — man kan gå mellan dem och runt oväntade hörn lik-

som mitt inne i kashban, längs smala steniga gränder som stinker av avslaget öl och urin.»

»Mitt i alltsammans är illusionen av Afrika fullständig — bortsett från en horisontlinje av höga nya parisiska hyreshus som höjer sig över arabtaken, liksom om de hörde till en filminspelning i ateljén intill.» Där kan man verkligen uppleva den stora bristen på jämlikhet.

Är nu den budget som den svenska regeringen har lagt fram något inlägg i denna debatt om jämlikheten? För min personliga del har jag kanske anledning att vara missnöjd med ett och annat. Reformen om rättegångshjälp, som skulle göra det möjligt för alla grupper att söka sin rätt vid rikets domstolar, har än en gång lagts på is. Jag tycker att man varit mindre generös när det gäller de medel som skall stå till skyddskonsulenter och skyddsassistenters förfogande för utbetalning till de frigivna vid våra fångvårdsanstalter. Men vi har dock ganska starka jämlikhetsinslag: satsningen på arbetsmarknadsverket och på lokaliseringspolitiken, förbättringen av pensionärernas förhållanden och andra inslag i budgeten.

Jag tror definitivt inte att man, som oppositionen har gjort, kan gå vägen över skatterna. Folkpartiledaren talade om den stackars ensamstående som bara hade 20 000 kronor om året. Låginkomstutredningen visar ändå, att hälften av de heltidsarbetande har mindre än 21 000 kronor om året. Det är förmodligen inte dessa grupper som man i första hand bör hjälpa. Jag tror att det skulle finnas större anledning att sätta in de resurser vi kan ha på de handikappade, på socialgrupp 0, på dem som lever på en absolut minimistandard. Min verksamhet i en handikapporganisation har givit mig den alldeles bestämda uppfattningen, att vi — innan vi kan börja göra någonting för dem som har årsinkomster på mellan

Remissdebatt

20 000 och 30 000 kronor, d. v. s. för dem som ibland kallas för låglönegrupper — har en väldig sump i botten att ta itu med, samtidigt som vi naturligtvis har anledning att hjälpa de grupper som har årsinkomster på mellan 10 000 och 20 000 kronor.

I sin bok »Den ofärdiga välfärden» beskriver Gunnar Inghe hur situationen ter sig för en förtidspensionär, en understödstagare. Han skriver:

»Understödsdagaren, förtidspensionären, den som lever på existensminimum, svälter inte ihjäl. Man får troligen tillräckligt med mat. Men man får avstå från mycket. Man får avstå från mera differentierad och omväxlande kost. Man får dra in på klädkontot. Man får låta bli att förnya och upprusta hemmet. Man får finna sig i att allt blir förslitet, nedgången och förfallet. Man får ofta avstå från resor, rekreation, landsvistelser — såvida inte förhållandena är särskilt gynnsamma med släkt på landet eller dylikt. Barnen kanske kan få komma till en sommarkoloni. Man får också dra in på kulturen. Att prenumerera på tidningar och tidskrifter blir för dyrt, att köpa böcker är praktiskt taget uteslutet.»

Jag tror att det är från det hållet vi har att angripa våra jämlikhetsproblem, i den mån resurser i en framtid kommer att finnas.

Någonting som också har varit utmärkande för det gångna året är att krav framställts från allt fler grupper av medborgare på ett ökat inflytande över de olika processer, som styr samhällsutvecklingen. Man vill ha möjlighet att mera påtagligt säga sin mening om vilka konkreta reformer och förslag som bör genomföras. Förra höstens val gav ett klart besked på den punkten. I en omfattning som aldrig tidigare gick väljarna fram och gav genom sina valsedlar besked om sin uppfattning. Det ur demokratisk synpunkt så glädjande höga valdeltagandet hade säkert flera orsaker. En sak torde dock alla

vara överens om; det stora valdeltagandet var följden av att väljarna i så stor utsträckning upplevde att det vid detta val fanns ett alternativ. Frågan om vem som skulle ha regeringsmakten blev central i valrörelsen. Partierna fullgjorde sin uppgift i det demokratiska spelet genom att deklarerat sina uppfattningar i de flesta politiska frågor. Det är på det sättet som vår demokrati skall fungera.

Under valrörelsen växte det fram en medvetenhet både inom partierna och bland medborgarna om flera väsentliga problem för framtiden. Som jag tidigare nämnt kom jämlikhetsproblemen att ställas i centrum. Det upplevde vi inom arbetarrörelsen som något mycket tillfredsställande. Den socialdemokratiska partikongressen hade tillsatt den stora arbetsgrupp, som skulle ta upp jämlikhetsfrågorna och göra en genomlysning av de många frågeställningarna. Vi hoppades på en fortsatt debatt med konkreta förslag som kunde föra utvecklingen på detta område vidare.

Borgerlighetens förklaringar under valrörelsen att man efter valet skulle få den tid man inte hade under den hektiska valkampen att föra fram genomarbetade gemensamma förslag och krav på sådant man ville se genomfört gav oss socialdemokrater uppfattningen att vi under denna riksdag skulle få en livlig och mera konkret politisk debatt. Det var väl också vad väljarna väntade sig. Det hade också varit väsentligt för att ytterligare engagera medborgarna i samhällsdebatten, att föra fram människorna till ett ännu aktivare deltagande i samhällsarbetet. Det borde enligt vår syn ha lett till en ännu bredare demokratisk förankring av den förda politiken. Nu i början av det nya riksdagsåret har vi emellertid måst konstatera att denna förhoppning om en livligare diskussion om de praktiska problemen inte slagit in.

Skallet från den borgerliga sidan om en närkamp med socialdemokratin har

Remissdebatt

tystnat. Drevjakten på den socialdemokratiska björnen som man satte i gång under valrörelsen fick ett brått slut på valnatten. De borgerliga partierna käbblade sinsemellan under hösten om vem som bar ansvaret för misslyckandet. En blygsamhet, som möjligen skulle ha varit klädsam om den hade visats tidigare, präglar nu de borgerliga partiledarna. Men hur är det med denna blygsamhet? Är den kanske ett led i en taktisk handlingslinje? Den uppfattningen fick man när man efter valet läste en artikel av det dåvarande högerpartiets partisekretärer, där han framförde meningen att man inom borgerligheten borde tänka på att inte alltför mycket visa väljarna att ett regimskifte kunde komma till stånd. Det skulle enligt honom vara de borgerliga partiernas chans att komma till makten i 1970 års val. I klartext innebär väl detta att man försöker dämpa den livliga politiska debatten och förringa stridsfrågornas betydelse för att om möjligt komma igen i en annan situation.

Man har nu officiellt förklarat att man kommer att avstå från att lägga fram någon skuggbudget. Herr Wedén har förklarat att man skulle behöva oerhört stora resurser för att fullfölja det arbetet. Men petitaskrivelserna finns ju tillgängliga för de borgerliga partierna, och de borgerliga kanslierna i detta hus är ju inte alldeles obetydliga. Men man bryr sig inte om att göra en skuggbudget utan vill i stället framlägga principiella, mera allmänna förslag. Det gäller tydligen att inte oroa väljarna före 1970 års val. Före valrörelsen ansåg man, att det var nödvändigt att de borgerliga programmen blev förverkligade så snart som möjligt för att förhindra det svenska samhällets totala kollaps. Nu har man sänkt ambitionsnivån, uppenbarligen bara av taktiska skäl. Men jag tror inte att det socialdemokratiska partiet ämnar trampa i den fälla som här har gillrats. Oavsett hur man kommer att agera från borgerligt håll, kommer vi

att gå ut till de enskilda människorna, försöka få dem med i en intensiv rådslagsverksamhet, försöka utröna deras åsikter och meningar om olika förslag, försöka locka fram en positiv vilja till medverkan från alla berörda. Jag tror också att den linjen skall ha större framgång än den taktiska linje som borgerligheten nu har redovisat i upptakten till detta års riksdag.

...Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! När jag i ett tidigare anförande ställde frågan till herr Sträng, vilken politik regeringen hade för att skapa en bättre sysselsättning i skogslänen, svarade han med att hänvisa till den politik som regeringen hade fört i glesbygderna. Men den politiken är verkligen inget tillfredsställande svar till befolkningen i dessa län. Vad har den lett till? Exempelvis i Norrbotten redovisas nu att det i januari månad fanns 5 501 personer anmälda som arbetslösa vid länets arbetsförmedlingar. Det är den högsta siffra som har noterats sedan 1959. Det innebär en ökning sedan december i fjol med 1 180 personer och jämfört med januari i fjol en ökning med 610 personer. Länsarbetsnämnden säger, när den redovisar dessa siffror, att inga speciella klimatiska svårigheter har påverkat arbetslösheten.

Mot den bakgrunden tycker jag det är nödvändigt för regeringen att ta initiativ av en helt annan storleksordning. Det är helt orimligt att de som bor i detta län liksom i en del andra skogslän skall behöva acceptera ett läge med denna stora arbetslöshet.

För vår del tror vi att man måste planera på lång sikt. Vi har länge anvisat byggande av stora statsägda basindustrier som det avgörande medlet för att lösa sysselsättningssvårigheterna i Norrland, och vi tror att man måste gå vidare på den vägen.

Också en annan fråga som jag tog upp tidigare vill jag ställa in i ett större

Remissdebatt

sammanhang, nämligen biltrafiken i stadscentra. Den frågan är ett exempel på den nya typ av problem som måste lösas genom samhälleliga beslut men som alltför sällan diskuteras i riksdagen. Det finns massvis med sådana frågor som hänger samman med den tekniska, ekonomiska och samhälleliga utvecklingen. För att lösa dem måste man diskutera både prioritet — eller företräde, med ett svenskt ord — och kostnader samt deras fördelning. Regeringens finansplaner ägnar mycket liten uppmärksamhet åt sådana frågor, och det gäller också i år.

Vad som med skäl kan begäras av regeringen är emellertid att den lägger tyngdpunkten i sin redovisning inför riksdagen och allmänheten just vid frågor som gäller planering och prioritering. Frågor om statens inkomster och utgifter blir sedan en mindre del av det hela.

Vårt parti anser att åt sådana viktiga gemensamma ändamål som ren luft och rent vatten, en levande stadsmiljö men också en levande landsbygdsmiljö, tillräckligt med daghem, en god åldringsvård och åtgärder för att skapa gemenskap också för de ensamstående måste ges företräde framför många sätt att använda samhällstillgångarna som nu förekommer. Stora utgifter för reklam och PR, höga militärkostnader, väldiga kostnader för kommersiella nyheter som på inget sätt har med människors behov att göra står däremot lågt på vår lista.

Vi måste få en både geografisk och ekonomisk planering som grundas på värderingar som är kollektiva, gemensamma för samhällsmedborgarna. Det betyder att privatkapitalistiska intressen, d. v. s. profithänsyn, inte längre skall tillåtas bestämma var det skall finnas företag och var det inte skall finnas företag, var människor skall kunna göra en arbetsinsats och var de skall tvingas gå arbetslösa.

Dessa begränsade och trångsynta intressen skall heller inte längre tillåtas

bestämma vad som skall produceras och vad som skall försummas. Vi måste komma bort från det monopolens förmyndarsamhälle som herr Wedén och andra försvarar.

För att en riktig prioritering skall kunna göras måste man på ett bättre sätt kunna beräkna vad som är de verkliga kostnaderna för olika åtgärder liksom för brist på åtgärder. Vilka är exempelvis de totala nödvändiga investeringskostnaderna för samhället när ett företag nyanläggs eller utvidgas? Vad kostar det samhället när ett företag läggs ned? Vilka är kostnaderna för att åstadkomma miljöförhållanden i städerna, i gruvorna och i verkstäderna som inte leder till hälsoskador? Hur stora kostnader måste medborgarna och samhället för närvarande betala därför att hälsoriskerna är mycket stora? Alla dessa och liknande frågor måste vi ha ett svar på.

Vi kan inte acceptera förhållanden där s. k. kapitalistisk lönsamhet, d. v. s. profithänsyn, får vara det avgörande eller t. o. m. det enda svaret på de frågorna. Vi anser det heller inte riktigt när man vill lösa olika prioriteringsproblem genom att ta ut priser, genom att ta betalt för olika tjänster. Det är ingen lösning att t. ex. ta några tusen kronor betalt för en bilparkering i centrala Stockholm. Det kan vissa mindre grupper betala, inte den stora allmänheten, och det blir en ransonerings efter plånoken. Att ta betalt för utnyttjande av broar och vägar är lika felaktigt. Däremot bör företag och enskilda som smutsar ned vatten och luft bära de kostnader som är förenade med att hålla rent.

Beslut av samhällsorganen borde ha ett avgörande inflytande på den allmänna fördelningen, hur varje års tillgångar skall användas: för omedelbar förbrukning eller för utbyggnad av produktionsapparaten. Det borde också ingå i en central ekonomisk planering, inom vilka produktionsgrenar och inom

Remissdebatt

vilka geografiska områden en utbyggnad skall ske.

I den pågående avtalsrörelsen anger arbetsgivarna som ett argument — och även LO-ledningen har anammat det, att döma av dess uttalanden när avtalsrörelsen började — att löntagarna måste vara återhållsamma i sina lönekrav för att kapitalinvesteringarna skall kunna öka. Konjunkturinstitutet har visat, att frågan inte kan ställas på det viset i det aktuella läget. Om industrins investeringar inte ökar i det tempo man önskar, beror det inte på att det fattas kapital för företagen. Orsaken är i stället att de fortfarande har en outnyttjad produktionskapacitet. De kan öka sin produktion utan nya stora investeringar, men förutsättningen är givetvis att efterfrågan på deras produkter ökar. Varifrån kommer efterfrågan? Till stor del från löneinkomster.

Detta illustrerar den motsättning som alltid präglar den kapitalistiska ekonomin. Man försöker upprätthålla en hög profitkvot genom att sänka de relativa lönekostnaderna, d. v. s. öka den kapitalistiska utsugningen, men just genom dessa åtgärder skär man ned efterfrågan och försvårar avsättningen. Den ekonomiska krisen är en tillfällig och ofullständig lösning på denna motsättning. Nu fyller den kapitalistiska s. k. strukturrationaliseringen delvis samma funktion.

Om man vill öka investeringarna i näringslivet, måste man öka efterfrågan på olika varor. Regeringen borde alltså uppmana löntagarna att flytta fram sina positioner, att öka sin andel av produktionsresultatet, att genomföra en offensiv avtalsrörelse. Finansministern har gjort tvärtom och varnat löntagarna för att begära för mycket.

Regeringens varningar borde enligt vår mening i stället riktas till spekulanterna på fondbörsen och till storföretag som nu redovisar rekordvinster. Att spekulanter tillåts lägga beslag på en ökad andel av förmögenheter och inkomster

i samhället kan verkligen inte bidra till något slags stabilitet i ekonomin, och denna utveckling vidgar klassklyftorna och ökar orättvisorna i fördelningen.

Den samhällskontroll över investeringarna som vi talar för måste också inbegripa kapitalrörelser över gränserna. Den starka ökningen av storfinansens investeringar utomlands kan inte vara ett allmänt intresse. Den är ett led i vad man måste kalla en imperialistisk politik för utnyttjande av råvarukällor, arbetskraft och marknader i främmande länder i syfte att vinna så höga profiler som möjligt. Av särskilt stor vikt är en sådan kontroll och direkt förbud när det handlar om investeringar som i realiteten blir ett stöd för det förtryck som utövas av koloniala regimer och därmed ett slag mot de nationella och sociala befrielseströrelserna.

Exempel härpå är ASEA:s deltagande i Cabora Bassa-projektet i Moçambique. Befrielseströrelsen i detta land, vars ledare, doktor Eduardo Mondlane, för några dagar sedan föll offer för ett smutsigt attentat, har mycket bestämt vänt sig mot detta projekt. Den solidaritet vi måste känna med Frelimo och med den mördade doktor Mondlanes frihetskamp gör det ännu mera tvingande att söka alla medel för att förhindra svenskt stöd åt den fascistiska, krigförande kolonialregimen i Portugal.

Den särskilda utrikesdebatt som kommer senare ger tillfälle att mera utförligt ta upp de internationella frågorna. Redan nu vill jag emellertid framhålla att en grundläggande omprövning av hela u-landspolitiken enligt vår uppfattning är nödvändig. Därvid måste framför allt beaktas de krav som från u-ländernas sida har framförts beträffande handelspolitiken, frågan om en avskrivning av dessa länders stora skulder, de nationella och sociala befrielseströrelsernas behov av stöd samt frågan om det svenska biståndets inriktning på olika länder.

Vi noterar naturligtvis med stor gläd-

Remissdebatt

je regeringens beslut att uppta diplomatiska förbindelser med Demokratiska republiken Vietnam. Men åtgärden framstår som mindre tapper när den motiveras på det sätt utrikesministern gjorde här i debatten, nämligen med att Sverige kunde erkänna Nordvietnam först när USA gått med på att sätta sig vid förhandlingsbordet med FNL. Det var alltså inte Sveriges egen bedömning, dess åstundan att ge ett stöd till kampen mot de amerikanska angräparna, som var avgörande, utan det avgörande skulle enligt utrikesministern ha varit förändringen i Förenta staternas inställning.

Nu måste enligt vår mening följa officiella förbindelser också med Sydvietnams nationella befrielsefront, FNL, som obestriddligen behärskar områden med en stor majoritet av Sydvietnams befolkning. Materieellt stöd till folket i Nordvietnam och i FNL-områdena bör ges omedelbart, inte först efter krigets slut.

Erkännandet av Nordvietnam bör, som jag redan framhållit, följas av att vårt land också upptar diplomatiska förbindelser med Nordkorea och med DDR eller Östtyskland. Det finns inget skäl varför Sverige skulle sakna officiella förbindelser med just dessa två av alla de många staterna i världen. I ett inlägg här tidigare gjorde utrikesministern gällande att jag inte skulle ha rätt att ställa detta krav, därför att jag reagerade mycket starkt, när de fem Warszawapaksstaterna invaderade Tjeckoslovakien i augusti. Han må nu efter sitt samvete söka utnyttja denna min starka reaktion. Jag kan öppenjärtigt medge att just det krav jag ställde den 22 augusti om nedtrappning av de officiella förbindelserna med den största invasionsmakten, Sovjetunionen, vållade missuppfattningar och också kan utnyttjas av politiska motståndare som herr Nilsson här har försökt att göra. Det ställdes i en akut krissituation. Jag tror att det i dag är riktigare att verka för

Tjeckoslovariens frihet med andra medel. Vi tror för vår del att ett erkännande av DDR också blir ett bidrag till mera normala förhållanden i Central-europa, vilket är ett förstahandsintresse även för det svenska folket. Därigenom lämnar vi också bidrag till en utveckling som måste leda till att Tjeckoslovakien och andra länder blir fria från främmande trupper, de må nu häröra från den ena eller den andra av supermakterna.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Vi har under de senaste åren kunnat notera en större politisk aktivitet. Debatten har i större utsträckning än tidigare kommit att engagera människor utanför de parlamentariska församlingarna. Det gäller främst ungdomen som också visat prov på stort kunnande, engagemang och initiativförmåga. Ibland har emellertid debatten liksom även agerandet i övrigt tagit sig uttryck som det finns anledning reagera mot, men det är samtidigt angeläget betona att det härvidlag gäller ganska små — för att inte säga mycket små — grupper som spelar ut sina aggressioner utan hämningar. I massmedia tycks man ju ibland tro att aggressivitet i politisk förklädning har ett överlägset nyhetsvärde, ty annars är det svårt att förklara de tätt återkommande inslagen av ofta mycket begränsade grupperns aktioner. Denna slagsida i nyhetsbevakningen ger naturligtvis ett intryck av att dessa små grupper har ett stort och väsentligt inflytande. Däremot ser man sällan inslag från de stora ungdomsorganisationerna, politiska eller andra, eller från politiska aktiviteter över huvud taget som stöds av tiotusentals ungdomar, och det är väl detta förhållande som försvarsministern häromdagen ville peka på. Det är på tiden att det sägs ut att denna slagsida rimmar dåligt med kraven på en opartisk nyhetsbevakning.

Det är angeläget att få en balans som

Remissdebatt

bättre avspeglar det verkliga opinionsläget. Det är inte fråga om att dämpa den politiska debatten utanför de parlamentariska församlingarna, men det gäller att också ge dem möjligheter att göra sig hörda som använder sig av mindre uppseendeväckande former och inte uppträder på Sergels torg eller Norrbro som plakatkärare. Det är ju inte säkert att en sådan plakatkärare har ett väsentligt politiskt budskap, inte ens om det råkar omfattas av 15 personer. Det är dock så att det ständiga arbetet i de stora folkrörelserna har en långt större och mera långsiktig politisk betydelse. Massmedia har ett betydande ansvar för att den debatt, som förs exempelvis inom de fackliga organisationerna, i de politiska ungdomsförbunden och i kristna och ideella organisationer av olika slag, också kommer till allmänhetens kännedom, även om den inte har så dramatisk förpackning.

Jag skall, herr talman, inte fördjupa mig i den långsiktiga ekonomiska politiken och inte heller ta upp så särskilt många synpunkter när det gäller budgeten utan bara beröra ett par saker som enligt min mening tillhör de mera påtagliga inslagen i den nuvarande situationen.

Det är en aning överdrivet när det i årets finansplan framhålls att den ekonomiska politikens mål i väsentlig utsträckning kunde uppnås under 1968. Vi kan dock konstatera att vi *inte* har haft full sysselsättning. I stället hade vi under 1968 det högsta årsmedeltalet under tio år i fråga om arbetslöshet. I genomsnitt var drygt 40 000 arbetslösa under 1968, vilket innebär en försämring med 5 000 jämfört med 1967. Att vi mot slutet av året fick en mera positiv utveckling förändrar ju inte totalbilden.

Det finns, herr talman, inte heller någonting som talar för att det blev en jämnare inkomstfördelning under förra året. Möjligen har den tidigare utvecklingen mot ökande inkomstklyftor hål-

lits tillbaka genom den långsammare inflationstakten, men någon utjämning har det knappast varit fråga om.

Herr Martinsson, som ju intresserade sig för lönepolitiken och inkomstutvecklingen, anförde synpunkter som jag delvis kan instämma i. Eftersom han talade ganska kritiskt om SACO, vill jag erinra om vad som hände 1966, när treårsavtalet gjordes upp. Då handlade avtalsverket och civilministern lönefrågorna för vissa akademikergrupper på sådant sätt att stora grupper här i landet och även jag själv reagerade. Den uppgörelse som då träffades var av den karaktären att den stämde dåligt överens med de uppgörelser som andra och långt större grupper hade träffat på ett tidigare stadium det året. Alldeles utan inflytande har regeringen sålunda inte varit och är inte heller.

Vidare kan vi konstatera att kommunalskatterna har fortsatt att stiga mycket kraftigt samt att vi under budgetåret 1967/68 har haft en ökning av de indirekta skatterna i förhållande till de direkta. Om det nu efter valrörelsen på flera håll finns ett ökat intresse för en bättre jämlikhetspolitik, så har vi anledning hälsa det med tillfredsställelse, och jag hoppas att det intresset skall komma att prägla kommande skattereformer, socialpolitik och näringspolitik.

Inom centern hoppas vi naturligtvis på ett mera aktivt agerande av staten i egenskap av arbetsgivare i syfte att åstadkomma en bättre inkomstutjämning och antligen få bort dyrortsgrupperingen. Man måste göra något åt de tunga kommunalskatterna, som för 90 procent av svenska folket betyder mer än den statliga skatten. Vi har under flera år föreslagit reformer, som skulle lätta skattebördan för i första hand låginkomstgrupperna, och vi återkommer även i år och anger riktlinjer för dylika reformer.

Likaså har vi förordat att den allmänna pensionsåldern sänkes från 67 till

Remissdebatt

65 år. Det är ju en viktig jämlikhetsfråga, och vi har uppställt den som en angelägen reform. Eftersom herr Hedlund uppehöll sig ganska utförligt vid den frågan skall jag här inte orda mer om den.

I en replik påpekade herr Wedén emellertid att man inte skall glömma — jag förmodar att han menade på centerhåll — vikten av att förbättra pensionerna för dem som nu uppstår folkpension. Jag vill då erinra om att centern var det parti som först av alla krävde förbättringar av folkpensionerna efter 1968 i takt med standardstegringen. Vi har också förordat extra tillskott till dem som har ingen eller ringa ATP. Vi har givit klart besked om att det inte får vara ett antingen-eller utan ett både-och.

Herr talman! Efter detta skall jag ta upp några synpunkter på arbetsmarknads-, lokaliserings- och näringspolitiken. Vi har alltså en mycket stor arbetslöshet, även om situationen på arbetsmarknaden nu har förbättrats något. I januari hade vi sålunda 56 000 arbetslösa och därtill många tusen sysselsatta i beredskapsarbeten, i omskolningsverksamhet o. s. v. Detta är en hög siffra även i betraktande av att januari säsongsmässigt är den svåraste tiden på året. Men vad jag framför allt vill peka på är den ogynnsamma *regionala* utvecklingen. Av ökningen om cirka 8 700 lediga platser under de senaste tolv månaderna kommer närmare 40 procent på storstadslänen och 50 procent på övriga län i södra och mellersta Sverige, och endast något tusental av ökningen i antalet lediga platser kommer på de hårt drabbade skogslänen, Värmlands och Kopparbergs län samt norrlandslänen.

Arbetslösheten är oerhört ojämnt fördelad över landet. Jag vet att det även på andra håll än i skogslänen finns problem, men de är ändå mest utpräglade i dessa län. I norrlandslänen låg arbetslösheten i januari 1 800 personer över

motsvarande siffra under januari 1968. Arbetskraftsundersökningar har visat att arbetslösheten i skogslänen i november uppgick till 4 procent mot 2 procent i hela riket. Samma undersökning visar också att det i första hand är den äldre arbetskraften som har det svårt. Hela 45 procent av de arbetslösa var i novemberundersökningen över 55 år.

Norrlandslänen och skogslänen i övrigt har något som jag tycker kan liknas vid en permanent lågkonjunktur. Man får inte förundra sig över att pessimism och en känsla av otrygghet sprider sig i en sådan situation. Det är ju främst ungdomar som flyttar bort, varigenom åldersfördelningen blir skev och serviceunderlaget tunnast ut — det gäller både den service som samhället skall svara för och den kommersiella servicen. Denna utveckling kommer, om den inte hejdas, att vålla stora problem både i skogslänen och i storstadsregionerna. Det vore allvarligt om man inte skulle inse detta. Här är ett problem, som måste tillmätas den allra största betydelse i jämlikhetsdebatten och jämlikhetssträvandena.

Det är lätt för centern att konstatera att de lokaliseringspolitiska åtgärderna har satts in alltför sent — de kunde ha kommit tio år tidigare — och att de tilldelats alltför begränsade resurser. Detta är lätt att säga för ett parti som under mer än ett årtionde fört fram kraven på åtgärder på detta område. Ser man nu på resultaten finner man att cirka 400 företag fått lokaliseringstöd, för en sammanlagd summa av ungefär 680 miljoner kronor, varav 130 utgått som bidrag. För lokaliseringsmedlen har man vidtagit åtgärder som gett totalt cirka 12 500 personer sysselsättning, varav 8 300 inom det s. k. norra stödområdet.

Jag vill gärna erkänna att det nåtts betydelsefulla resultat genom de lokaliseringspolitiska åtgärderna men vill också understryka, att det krävs väsentligt ökade insatser och att dessa brådskar. Genom den nuvarande ut-

Remissdebatt

vecklingen har allt större områden av landet kommit att beröras av folkomflyttningen. Detta gäller inte alls bara i våra glesbygder utan också i åtskilliga mindre städer och tätorter, där serviceunderlaget försvagas och investeringsviljan avtar.

Om man inte inom de allra närmaste åren — jag vill understryka detta — börjar en radikalt utbyggd närings- och lokaliseringspolitik, vi kan också kalla det regionpolitik, kommer situationen såvitt jag kan förstå att bli ohållbar i stora delar av landet. Samtidigt kommer allt större problem att uppstå i storstadsregionerna. Vi kan redan nu se hur svårartade de börjar bli i t. ex. Stockholm.

Inom skogslänen är det främst de redan tidigare etablerade mindre och medelstora företagen som visat intresse för att via lokaliseringpolitiken medverka till att skapa ökad sysselsättning. Detta är i och för sig mycket bra. Erkänns skall också att en del större företag har gjort insatser — de har bl. a. utnyttjat investeringsfonderna. Men tyvärr måste det sägas, att det är en alltför ringa del av de totala investeringsmedlen som kommit skogslänen till del, och man kan fråga sig om den politik regeringen fört på området varit särskilt framsynt.

Det måste vidare ifrågasättas — och det är detta problem jag speciellt skulle vilja ta upp — om det i storindustrins direktionsrum här i landet allmänt sett finns ett tillräckligt intresse för lokaliseringpolitiska insatser. Jag utgår från att man i dessa direktionsrum inte är okunnig om alternativet ifall samhället av sociala skäl, jämlikhetsskäl, miljöpolitiska skäl etc. inte kan acceptera en fortsatt stark koncentration av näringsliv och befolkning främst till ett fåtal större regioner. Ty vill samhället inte utan vidare acceptera denna utveckling och visar det enskilda näringslivet inte tillräckligt intresse, så kommer det bara att finnas ett alternativ, nämligen fler

statliga företag. Jag tycker att de stora industriföretagen borde kunna visa ett större intresse än hittills för att utveckla företagsamheten inom skogslänen.

Självfallet är jag medveten om att fraktkostnaderna spelar sin roll i de företagsekonomiska övervägandena. Men i åtskilliga branscher kan fraktkostnaderna inte alls jämföras med de betydande kostnader som ett företag har om det är lokaliserat till en ekonomiskt överhettad region med stark överrörlighet hos arbetskraften. Det skall naturligtvis finnas företagsekonomiska förutsättningar om en industrietablering skall slå väl ut i längden — man kan inte driva ett företag med bortseende från ekonomiska realiteter. Men samhället å sin sida kan inte bortse från de stora investeringar som samhället har gjort och måste göra för att ge människor i olika delar av landet en service som tillgodoser kraven på jämlikhet.

Detta samband mellan företagsekonomiska och samhällsekonomiska synpunkter, som vi på centerhåll så ofta talat om, är mycket påtagligt. Ofta är de samhälleliga investeringarna per anställd betydligt större än företagets investeringar. Det är då orimligt att bortse från sambandet mellan samhällets och företagets investeringar. Samhället kan inte ta på sitt ansvar att lämna stora delar landet åt sitt öde, eftersom detta får allvarliga konsekvenser ur miljö- och jämlikhetssynpunkt och därtill ofta leder till en betydande kapitalförstöring och dåligt utnyttjande av områdets resurser.

Jag är inte någon vän av dirigering och inte heller av statsdirigering. Vad jag vill understryka är att vi på detta område lika väl som på andra områden måste ha en samverkan och en *vidgad samverkan* mellan samhälle och näringsliv. Detta har varit en obruten linje i centerpolitiken sedan krisåren på 1930-talet. För att åstadkomma en balanserad utveckling i stora delar av vårt land krävs nu en vidgad samverkan mellan

Remissdebatt

samhälle och näringsliv om problemen skall klaras.

Det förefaller mig alltså, herr talman, som om tiden nu är mogen för regeringen att ta upp överläggningar med näringslivet, framför allt med de stora företagen, för att diskutera om deras medverkan i den nödvändiga regionala utvecklingspolitiken och för att få del av företagens synpunkter. Talet om ett förtroendefullt samarbete mellan samhälle och näringsliv får inte bara bli ett tomt prat.

Jag skall gärna erkänna att det från socialdemokratiskt håll, speciellt under valrörelsen, förekommit uttalanden som väl har motiverat en undran, huruvida vi är på väg mot en ny s. k. socialistisk skördetid och mot ökad dirigering. Men efter valet har det funnits en påtaglig vilja både hos statsministern och hos finansministern att tona ned denna förkunnelse.

Det borde alltså finnas möjligheter för en överläggning om samarbetets inriktning, dess former och om vilka åtgärder som behöver vidtas från samhällets sida. Jag vill rikta en direkt fråga till statsrådet Wickman eller inrikesministern, om regeringen är beredd att ta initiativ till överläggningar med industrin, inte minst den större industrin, och dess organisationer i syfte att få klarhet om huruvida man från företagargård är beredd att i samverkan med samhället göra en ökad insats för att skapa sysselsättning i de av strukturomvandlingen särskilt hårt drabbade områdena i landet. Vi brukar i detta land kunna lösa ofta ganska svåra problem genom överläggningar och samverkan utan dogmatisk bindning och prestige. Det kan helt naturligt ha funnits och kommer att finnas en rädsla inom näringslivet för statlig dirigering, men det finns också anledning att betänka att man inte från samhällets sida kan stå likgiltig inför utvecklingen. Det gäller att skapa en rimlig trygghet för människor i olika delar av landet. De

uttalanden som gjorts under inrikesdepartementets huvudtitel uppfattar jag som ett tecken på att man inom regeringen är beredd att sätta in större resurser på att få till stånd en mera balanserad utveckling av näringslivet och bebyggelsen här i landet. I så fall har vi från centerhåll anledning att hälsa detta med tillfredsställelse.

Herr talman! Jag skall än en gång från denna talarstol säga, att det många gånger förvånat mig att de styrande varit så benägna att flytta människor till platser, där arbetstillfällena finns men där bostäder saknas, medan viljan inte varit lika påtaglig när det gällt att stimulera kapital och företagsamhet att söka sig till områden där arbetskraft och bostäder finns. Det förefaller mig som om man i det politiska tänkandet har underskattat det tvång och den dirigering som den enskilde utsätts för när han bara har att välja mellan att hänga nyckeln på spiken vid dörren och flytta och att bo kvar på sin ort arbetslös.

Vidare, herr talman, några ord om den nordiska tullunionen! Denna fråga befinner sig ännu i ett förberedande stadium, och den kräver många kompletterande utredningar innan problemen har fått en tillräcklig belysning. Det finns därför inte anledning att ta upp olika detaljer till diskussion här — så mycket mer som vi väl får tillfälle att diskutera handelspolitiken senare under denna riksdag.

Det är självklart att ett vidgat ekonomiskt samarbete kan medföra fördelar för hela Norden, men det vore nog framgångens främsta hinder om man underskattade svårigheterna för vissa näringar och folkgrupper vid en nordisk tullunion. Viktigare än allt tal om fördelar och generositet är väl att man gör klart för sig och för de beslutande instanserna och allmänheten vad en tullunion skulle innebära för olika sektorer av näringslivet både i fråga om möjligheter till framsteg och i fråga om svårigheter. Jag hoppas att regeringen

Remissdebatt

är beredd att medverka till att både riksdag och allmänhet får en tillfredsställande information om konsekvenserna av en tullunion eller ett vidgat ekonomiskt samarbete i annan form, särskilt för industrin, jordbruket, fisket och kapitalmarknaden.

Detta betyder inte att jag på något sätt är motståndare till ett vidgat nordiskt samarbete. Självfallet anser jag ett sådant vara önskvärt, och det är inte detta min invändning gäller utan att man i dag talar ganska löst om att det skall visas generositet. Det finns politiker och tidningar som för närvarande idkar sådant tal eller har gjort det under de senaste veckorna. Enligt min mening bör man först och främst klargöra för sig på område efter område vad planerna innebär. Det är väl inte meningen att man skall resonera som en inte obekant man i denna kammare en gång gjorde i Nordiska rådet: Skall man först utreda frågan om en tullunion blir det aldrig någonting. Det är med den som med äktenskapet; skall man utreda först blir det ingenting av.

Jag skulle också vilja understryka att ingen av oss är okunnig om de svårigheter som jordbrukspolitiken vållar i detta sammanhang. Danmark befinner sig i en besvärlig situation och har svårt att få avsättning för sin delvis på billig kraftfoderimport baserade produktion. Även om Norge, Finland och Sverige skulle ge Danmark ökat utrymme för export, skulle detta inte på något sätt kunna lösa det danska jordbruksproblemet. Norge står i en liknande situation på fiskets område: ungefär 90 procent av fisken går på export.

Det har i många sammanhang — även från våra grannländers sida — omvittnats vad den svenska neutralitetspolitiken och ett balanserat svenskt totalförsvaret betyder. Man har klart deklarerat vad vi också brukar säga i vårt land, att denna utrikespolitik och denna försvarspolitik inte bara är ett svenskt utan också ett nordiskt intres-

se. Därför bör vi inför kommande förhandlingar klart säga ifrån att vi måste upprätthålla en tillräcklig självförsörjningsgrad. I en avspärrningssituation kan vi inte lita till andra. För övrigt innebär den nedskärning av självförsörjningsgraden till 80 procent, som riksdagsmajoriteten häromåret beslöt, enligt vissa experter att ungefär en tredjedel av den totala åkerarealen i vårt land — ungefär 1 miljon hektar — skall tas ur produktionen. Redan denna omställning kommer att medföra allvarliga sociala och miljömässiga problem.

Låt mig tillägga att utan en tillräcklig självförsörjningsgrad kan det i varje fall inte enligt min mening te sig lika meningsfullt att upprätthålla ett militärt försvar som kostar fem—sex miljarder kronor per år. Även det är en synpunkt som bör beaktas i den fortsatta diskussionen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I år har vi för första gången remissdebatten ett stycke in i februari, och motiveringen härför har varit att då föreligger oppositionens motioner och att man därför har större möjligheter att debattera frågorna. Ännu är emellertid inte på långt när alla oppositionens motioner tryckta, och kammarens ledamöter har därför inte haft någon möjlighet att sätta sig in i oppositionens förslag. Till skillnad från statsverkspropositionen som ligger klar på riksdagens första dag finns alltså inte oppositionens förslag tillgängliga. Men statsverkspropositionen har debatterats i över tre veckor nu — i radio, i TV, i offentliga debatter och på många andra sätt. Sveriges riksdag har emellertid hållit tyst om den, och jag tycker inte att detta experiment manar till efterföljd. Det är av vikt för den politiska debatten i landet att vi i riksdagen diskuterar statsverkspropositionen i anslutning till att den läggs fram.

Ett argument är naturligtvis att man

Remissdebatt

bör vänta tills oppositionen lagt fram sin alternativa finansplan och sin alternativa statsverksproposition. Men det skulle förutsätta, som herr Wedén redan har påpekat, att oppositionen på två veckor skulle framlägga ett fullständigt alternativ till det som regeringen med hjälp av hundratals tjänstemän har arbetat fram under många månader.

Herr Martinsson — som jag för övrigt vill lyckönska till debuten som socialdemokratisk gruppleddare; jag delar inte alltid hans synpunkter, men jag tycker att hans anförande var ett intressant inlägg i debatten — tycktes ha den uppfattningen att oppositionen verkligen skulle kunna utarbeta en fullständig alternativbudget. Han sade att vi också har tillgång till petita från de olika ämbetsverken, våra kanslier är inte så små och därför borde vi ha den möjligheten. Våra kanslier består av fyra, fem personer, och det vore väl att begära en övermänsklig prestation av oss att vi på två veckor skulle kunna utföra det som regeringen har hållit på med i månader med hjälp av hundratals tjänstemän.

Men det finns en tanke som jag har fört fram tidigare från denna talarstol: Vi kan ha två remissdebatter, en i anslutning till att statsverkspropositionen läggs fram och ytterligare en när oppositionens förslag föreligger, då motionerna är tryckta och då man har möjlighet att diskutera huvudlinjerna i oppositionspartiernas förslag.

Då vore det också lämpligt om regeringens ledamöter för en gångs skull frivilligt avstod från de privilegier som de har i dessa debatter. Det vore bra om för en gångs skull i denna andra remissdebatt, då oppositionens huvudlinjer skulle diskuteras och kritiseras från regeringspartiets sida, statsråden finge anmäla sig på talarlistan i vanlig ordning, under det att oppositionens huvudtalare — partiledarna — hade möjligheten att ingripa i debatten när som helst. Då skulle man undvika ett

sådant intermezzo som vi nyss upplevde i debatten mellan herr Sträng och herr Wedén. Finansminister Sträng tyckte att det var en nackdel att folkpartiet i sin skattemotion hade tagit upp frågan om marginalskatten. Det hade centern inte gjort, och därför berömde finansministern centerpartiet, medan han klandrade folkpartiet för att vi hade tagit upp frågan om marginalskatten. Herr Wedén gjorde ett inpass och sade: »Men ni har det ju i ert program», varpå herr Sträng förklarade att han dock inte lagt fram något program ännu; »oppositionen får vänta tills programmet kommer».

Nu kom jag mycket väl ihåg, att socialdemokratiska partiet i det näringspolitiska program som antogs av kongressen förra året hade tagit upp frågan om marginalskatten. Jag har detta program, men jag har det inte här i huset. Jag gick därför ned till upplysningstjänsten för att få programmet. Men det visade sig att det enda exemplar av programmet som finns i huset tillhör biblioteket, och detta exemplar var utlånat. Jag vet inte om finansministern hade hunnit före mig för att läsa på vad socialdemokraterna verkligen menar i skattefrågan. Men jag har framför mig det förslag som förelåg till kongressen, och jag är ganska säker på att kongressen inte gjorde någon ändring i det förslag som den näringspolitiska kommittén hade utarbetat. I detta förslag sägs det, att man skall sänka skatterna för de låga inkomsttagarna. Vidare heter det: »Dessutom bör justeringar av skatteskalen göras med sikte på att minska eller avskaffa progressiviteten för lägre och medelstora inkomster. Genom snabbt stigande penninginkomster förs ett växande antal inkomsttagare upp i det progressiva skiktet. Att behålla ett progressivt skatteuttag i normalinkomstlägena är ur fördelningspolitisk synpunkt omotiverat.» Man talar vidare om den aktualitet som marginalskatten fått även i läg-

Remissdebatt

re inkomstlägen på grund av kommunal-skatternas utveckling.

Det är ju så att marginalskatterna inte bara drabbar de höga inkomsttagarna. För en ensamstående blir det redan vid ungefär 20 000 kronors inkomst så att han, om han tjänar en hundralapp extra, får ge 50 kronor av denna i skatt. För gifta uppstår denna situation vid en inkomst på något över 30 000 kronor. Det är klart att detta är ett problem. Vi har uppmärksammat det. Socialdemokraterna har uppmärksammat det. De säger i sitt program att man skall koncentrera skattelättnaderna till de lägre inkomsttagarna, men de är fullt på det klara med att man måste göra någonting åt marginalskatterna för de lägre och medelstora inkomsttagarna.

Vi har i vår skattemotion anvisat en möjlighet att lätta inte minst den tunga börda som kommunalskatten lägger på de lägre inkomsttagarna genom ett avdrag lika för alla på den sammanräknade statliga eller kommunala skatten. Vi föreslår därvidlag en metod som vi anser bör prövas. I övrigt borde finansministern, sedan han nu har fått reda på att socialdemokraterna faktiskt har ett program på denna punkt, liksom folkpartiet vilja göra någonting åt marginalskatterna.

Herr talman! Det skulle vara intressant att utförligt kommentera herr Martinssons inlägg, men tiden tillåter inte det. Jag vill bara framhålla två saker.

För det första vill jag säga att jag med stor tillfredsställelse noterade att herr Martinsson lade en sådan vikt vid hjälpen till de handikappade och påpekade att vi när det gäller jämlikhetssträvandena har ett första ansvar för handikappade människor, de som har det sämst ställt i vårt samhälle. För det andra vill jag beröra det anfall herr Martinsson gjorde på SACO. SACO är ju en facklig organisation och inte en politisk. I dess kansli och bland dess medlemmar finns representanter för

alla de politiska partierna, också för herr Martinssons parti, så jag tror inte man kan göra en politisk vattendelare mellan socialdemokratin å ena sidan och SACO å den andra. Jag skulle för övrigt bli förvånad om de ganska många socialdemokrater som är SACO-medlemmar skulle kunna acceptera det.

Herr talman! Jag tror att det är två huvudfrågor som intresserar de vanliga människorna under den närmaste framtiden, och det är den enskilda människans ställning och inflytande som konsument och den enskilda människans ställning och möjligheter till inflytande i produktionen. Jag skall i detta sammanhang bara ta upp frågan om konsumentens ställning. Den har blivit så brännande aktuell och förekommer nästan dagligen i debatter.

Vi har ju ansett att marknadshushållningen är den bästa metoden att distribuera varor. Vi har sagt att genom ett fritt konsumtionsval är det ytterst konsumenten som dirigerar produktionen. Vi har sagt att detta gäller under vissa bestämda förutsättningar, nämligen att det finns konkurrens i samhället, att inte monopol och karteller håller priserna uppe, att det inte finns för stora inkomstskillnader i samhället — i så fall snedvrids produktionen — och att man har en ramhushållning där inte minst miljöfrågorna spelar en stor roll. Men nu kommer man med argument mot marknadshushållningen. En hel del av dessa argument, som visar vilka svårigheter konsumenten har i dagens samhälle, tycker jag är mycket vägande och förtjänar att allvarligt diskuteras. Man påpekar t. ex. att den tekniska utvecklingen har gjort det mycket svårare för konsumenten att skaffa sig det inflytande som han eller hon bör ha för att en ramhushållning skall kunna fungera tillfredsställande. Man pekar på den ökade företagskoncentrationen och det förhållandet att varaktiga konsumtionsvaror som bilar och hushållsmaskiner blir så invecklade tekniskt att konsu-

Remissdebatt

menten har svårt att bedöma kvaliteten och vad som kan vara ett skäligt pris. Detta är frågor som bör tas upp till en allvarlig debatt.

Men så finns det vissa debattörer som har förläst sig på den amerikanske ekonomen Galbraith och som frankt förklarar att konsumenten inte har någon som helst valfrihet för närvarande. Han är helt dirigerad av skumma företagsintressen. Galbraith menar, säger man — man överdriver hans framställning — att det finns en liten grupp bestämmande inom företagen, den s. k. teknostrukturen, som har gjort sig oberoende både av ägarna och av konsumenterna. Att man har gjort sig oberoende av ägarna är ju intressant ur socialistisk synpunkt; enligt den uppfattningen skulle det alltså göra detsamma om det var staten eller enskilda som ägde företagen. Men man har gjort sig oberoende också av konsumenterna, säger dessa debattörer, därför att man genom reklamen och marknadsföringen har möjlighet att bestämma vad konsumenten skall efterfråga, och därmed faller ju hela det fria konsumtionsvalet bort.

Om det vore sant att konsumenten är ett maktlöst byte för en hård marknadsföring från företagens sida så skulle ju grundvalarna för hela marknadshushållningen ha fallit bort; då skulle man på allvar börja diskutera om inte staten, när nu konsumenterna förlorat sitt inflytande, borde överta produktionen, dirigera den och bestämma vad som skall tillverkas och till vilka priser det skall göras. Men det visar sig ju att det inte heller är någon särskilt bra metod.

I Sovjetunionen, där man har försökt den, går man nu steg för steg från denna, eftersom det har visat sig att ett socialistiskt system i den tappningen inte kan fungera i ett samhälle och i en ekonomi som har nått över en viss miniminivå av industriell utveckling. Man har upptäckt att man måste ha in vinstbegreppet i den sovjetryska ekonomin,

eftersom det är den enda riktiga mätaren på effektivitet.

Socialdemokraterna försökte under valrörelsen ge det intrycket, att om det nuvarande systemet har sina nackdelar när det gäller konsumentens ställning och när det gäller löntagarens ställning och trygghet i arbetet, så skulle det hela på något underligt sätt bli alldeles bra, om bara staten fick ta hand om det hela. Man fick ett intryck av att det enskilda näringslivet hade misslyckats på vissa punkter, och därför måste staten gripa in; om staten gör det, går det bra — det var före Durox' tid.

Jag tror det är nyttigt att man gör klart för sig att lösningen inte är så enkel. Det finns två författare som flitigt åberopas av socialdemokraterna och som jag skulle vilja inkalla som vittnen i detta fall. Den ene är Fagerberg, vars bok »Dialog i det fria» är mycket intressant, och den andre är Servan-Schreiber, som har kommit att framstå som regeringens specielle talesman i sådana frågor. Både Fagerberg och Servan-Schreiber varnar mot sådana felslut, att socialisering eller ett ökat statligt inflytande utan vidare skulle lösa problemen.

Fagerberg säger på några sidor, som för övrigt statsministern hänvisade till i remissdebatten i höstas, att idealiteten snart ebbat ut efter en socialistisk revolution och ersätts med byråkrati och tröghet. Han säger: »Ingen allvarlig observatör har mig veterligen varit infogad i vår största socialistiska organisation, försvaret, utan att gripas av förakt för den slapphet, ineffektivitet och vanvård av människomaterialet han möter. SJ och de andra statliga bolagen har inte utmärkt sig för framsynthet, uppslagsrikedom och effektivitet, och inte heller de s. k. allmännyttiga företagen.»

Herr talman! Det är herr Fagerberg som får stå för de här omdömena. De är inte mina.

Servan-Schreiber har också en hel

Remissdebatt

del att säga på detta område, och han är inte mildare än Fagerberg, men jag skall inte citera honom på denna punkt. Han har däremot en hel del att säga om effektiviteten i en marknadsekonomi som fungerar inom en ramhushållning. Han säger att en sådan marknadsökonomi har sin givna begränsning, men när det råder effektiv konkurrens, kan marknaden ge tydligare utslag än en väldig datamaskin som betjänas av övermänniskor. Han fortsätter: »Marknaden ger uttryck åt konsumenternas behov, reglerar investeringarna i enlighet med efterfrågan och produktionskostnaderna och bestraffar de ineffektiva affärsmännen och de onödiga produkterna.»

Det senaste påståendet kan synas överdrivet. Man kanske påminner sig den stora tonårsmässan, där man tyckte att det förekom en hel del onödiga produkter. Men där kom ju också en konsumentreaktion från de unga konsumenterna själva, som sade ifrån att de inte ville acceptera denna inriktning av produktionen. Det var en sådan reaktion som kom från det håll den skall komma från, nämligen konsumenterna själva.

Däremot tror vi inte att det finns några samhälleliga organ som kan avgöra vad som är nödvändiga och icke nödvändiga produkter.

Jag skall här åter citera Servan-Schreiber, som skriver: »Många 'progressiva' vänstermän drömmer ännu om att upprätta ett samhälle i vilket allsmäktiga byråkrater bestämmer konsumenternas val — konsumenterna anses inte känna sitt sanna väl.» Han fortsätter: »Många äldre intellektuella klandrar konsumtions-samhället, men i själva verket kritiserar de konsumentens fria val — det låter som en återklang av den upplysta despotismen. En elit, som anser sig känna sanningen, tror sig ha rätt att påtvinga alla sin egen smak.»

Så långt Servan-Schreiber, som jag

tycker att man på socialistiskt håll skulle ha en viss anledning att lyssna till. Han säger också att Renaultkoncernen kontrolleras av konkurrensen med Citroën och Volkswagen oändligt mycket mer effektivt än av »förmyndaren», ett industridepartement.

Herr talman! Sådana här citat från två av socialdemokraternas stora profiler brukar man inte höra anföras av socialdemokrater. Jag tycker därför att vi kan få en viss balans i den politiska diskussionen genom att inte bara ta fram ensidiga uttalanden som kan användas till försvar för den socialdemokratiska regeringen, utan också dessa utan tvivel mycket kritiska uttalanden. Jag tror att en debatt i de här frågorna mår väl av att båda sidorna kommer fram.

Konsumentens ställning i ett högt industrialiserat samhälle är en stor och avgörande fråga, som kräver en seriös diskussion. Statsminister Erlander har efterlyst en sådan seriös diskussion i en artikel i Affärsvärlden/Finanstidningen, men han rycker i samma artikel undan förutsättningarna för diskussionen genom att påstå att de liberala politiska dogmerna — som han säger — tycks gå ut på att förvandla hela samhället till en gigantisk tonårsmässa.

Detta påstående av statsministern kan knappast karakteriseras som en riktig beskrivning av den socialliberala politiken och kan inte göra anspråk på att vara politisk konsumentupplysning av någon särskilt hög kvalitet.

Herr Wedén har i olika sammanhang bemött detta, men jag tror det är viktigt att slå fast, att den liberala ramhushållningen kräver ett aktivt samhälle, som driver en god ekonomisk planering, som för en ekonomisk politik som gagnar full sysselsättning, ekonomisk tillväxt och samhällsekonomisk balans, som ger medborgarna social trygghet och rättvisa, som demokratiserar utbildningen och överbryggar ekonomiska klyftor.

Ett sådant liberalt samhälle kräver

Remissdebatt

också en övervakning av konkurrensbegränsningar, och det kräver konsumentupplysning och konsumentskydd. Något som statsministern blundar för i sina inlägg är att vi från liberalt håll i årtionden har krävt dessa saker. Jag kommer ihåg från början av min politiska verksamhet här i kammaren för 20 år sedan hur jag i samarbete med herr Kollberg år efter år krävde ökade resurser för monopolövervakning i vårt land men fick nej av den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten.

Ett försök att stärka konsumentens ställning måste innebära att man aktiverar konsumenten. Nu sägs det att marknadshushållningen kräver en uppläst konsument som har gott om tid — han skall hinna gå omkring i alla affärerna och fråga efter priserna på alla varor för att se om det är fem eller tio öre billigare på det ena eller det andra stället, och det har han ingen tid med, menar man. Nej, det kan hända att den enskilde konsumenten inte har tid till det, och därför är det viktigt att konsumenterna kan samverka för att istadkomma den konsumentupplysning och det skydd som de behöver. Vi har en motion till årets riksdag föreslagit ett organ för samråd mellan näringslivet och konsumenterna, och i detta samrådsorgan skulle också representanter för olika statliga och halvstatliga konsumentupplysningsorgan delta. Då skulle det kunna ges litet större publicitet åt de ofta mycket värdefulla undersökningar som görs av dessa institutioner, undersökningar som nu begravs i en liten tidskrift som heter Råd och Rön och som inte alltför många husmödrar lägger under huvudkudden på kvällen, eftersom de flesta av dem över huvud taget aldrig har sett den.

Det finns alltså anledning att ställa ett absolut krav på vidgad konsumentupplysning.

Man skulle givetvis också kunna fråga sig, om vi inte bör söka få till stånd frivilliga konsumentorganisationer av

den typ som finns i USA och England. Det är stora frivilliga organisationer av konsumenter, som har forskningsinstitut eller utnyttjar andra forskningsinstitut, som ger ut meddelanden om kvaliteter och priser och som i vissa fall också rekommenderar den artikel som de tycker är det bästa köpet under angivna förutsättningar.

Det är inte säkert att vi här i landet har förutsättningar för en sådan stor frivillig konsumentorganisation, men man bör undersöka saken. I varje fall bör man på ett helt annat sätt än som har kunnat ske hittills genom de konsumentkommittéer som finns på vissa platser och som har gjort intressanta insatser aktivera folkrörelsernas medlemmar i den viktiga uppgift som konsumentupplysning och konsumentskydd utgör. De existerande organen har alldeles för små resurser. Under senare år har till konsumentforskning och konsumentupplysning lämnats ungefär 1 procent av de samlade reklamkostnaderna här i landet, vilket inte är den proportion man skulle vilja ha.

Regeringen kommer givetvis att hänvisa till att en utredning behandlar denna fråga. Ja, det har konsumentutredningen gjort i många år, och det är ytterst viktigt att konsumentutredningen snart framlämnar ett förslag. Det gäller här en angelägenhet av utomordentlig vikt.

Man bör givetvis också fortlöpande granska och analysera reklamen. Det föreligger behov av förbud mot viss reklam. Det finns även andra möjligheter att åstadkomma konsumentskydd. Låt mig bara nämna en liten sak som i alla fall många människor har upplevt.

Det kommer en ambulerande bokförsäljare och knackar på dörren, när en familjemedlem kanske är ensam hemma, och utbjuder ett mycket dyrt bokverk, som vederbörande egentligen inte vill ha. Men försäljaren är mycket slipad — han har gått i en ordentlig

Remissdebatt

instruktionskurs, och vet precis hur han skall framlägga sina argument — och ofta händer det att man bara för att bli av med honom skriver på ett avtal som kan innebära att man för fyra, fem år framåt skall betala 100 kronor i månaden eller något mindre för ett stort och kanske onödigt bokverk.

Vi har ju näringsfrihet här i landet, och vem som helst får givetvis försöka sälja böcker. Naturligtvis skall man också kunna sluta avtal om sådant. Men en konsument som på detta sätt inte frivilligt har uppsökt något försäljningsställe utan som är så att säga överfallen i sitt eget hem och som inte från början har haft något intresse av att köpa en sak, borde äga möjlighet under ett antal dagar, låt oss säga en vecka efter det att avtalet blivit undertecknat, att häva detsamma. I USA, som ju inte alltid brukar betraktas som ett mönstersamhälle, och i England finns ett sådant konsumentskydd, som lämnar köparen möjlighet att annullera ett avtal inom en mycket kort tidsperiod.

Jag vet att det här i Sverige har framlagts ett liknande förslag. Man vill ha till stånd en nordisk samordning — det vet jag också. Men jag tycker att man har gått alldeles för långsamt fram vad beträffar konsumentskyddet, både på detta och på andra områden.

Herr talman! Jag skall nu sluta med att säga att vi från folkpartiets sida har varit mycket restriktiva i fråga om utgiftsökningar. Vi har i stället för en skuggbudget velat lägga fram mera framåtsyftande motioner, men frågan om konsumentforskning, konsumentskydd och konsumentupplysning har vi ansett vara så viktig, att vi har begärt direkta höjningar av anslaget till detta ändamål.

Vi begär en halv miljon kronor mer till statens institut för konsumentfrågor, något över en och en halv miljon ytterligare för konsumentvaruforskning och konsumentupplysning. Vi begär också mer pengar till varudeklara-

tionsnämnden och statens pris- och kartellnämnd. Beloppen är inte så särdeles imponerande, men de visar att vi ställer denna fråga i centrum, eftersom vi anser det vara utomordentligt viktigt att den enskilde konsumenten ges möjlighet att fylla den funktion som han eller hon måste fylla om vår blandekonomi skall kunna fungera på ett tillfredsställande sätt.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg angrep mig på ett par punkter. Bl. a. anmärkte han på att jag skulle ha argumenterat mot en facklig organisation som inte har någon företrädare här i kammaren och inom vars medlemskader finns personer med olika politiska åskådningar.

Jag vill bara påpeka att jag försökte anlägga principiella synpunkter på denna jämlikhetsdiskussion, och när jag läst SACO-tidningen har jag funnit att man även där på ledarplats gjort detta. Eftersom dessa synpunkter avvek från mina egna ansåg jag mig vara i min fulla rätt att kritisera dem här i kammaren. Jag tror därför inte att man skall dra den slutsats som herr Gustafson gjorde.

Tydligen har vi också blivit oense beträffande frågan om skuggbudget. Själv tycker jag att det varit ett värdefullt inslag i den politiska debatten under 1960-talet att partierna redovisat dels sådana utgifter som de föreslagit, dels inkomstkällorna. Jag tror att detta inneburit större möjligheter för väljarna att bedöma de olika partiernas syften. Det var sämre härvidlag på 1950-talet. Nu förklaras det att det inte längre finns några praktiska möjligheter att göra en skuggbudget eftersom kanslierna är för små och arbetet med skuggbudgeten ytterst betungande. Men något bör man väl också uträtta själv under detta jämlikhetens år. De folkpartistiska riksdagsmännen borde rimligen själva kunna göra en insats för

Remissdebatt

att utarbeta ett sådant förslag då nu sekreterarna inte tycks vara fler än fyra eller fem. Visserligen har den folkpartistiska gruppen blivit avsevärt decimerad, men det finns i alla fall en hel del ledamöter kvar och jag skulle vilja uppprepa: Kan ni inte göra arbetet själva?

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Martinsson kom med ett utmärkt uppslag. Man skulle ju kunna minska personalen i kanslihuset med något hundratal, eftersom de socialdemokratiska riksdagsmännen själva kunde gå dit och hjälpa till med arbetet på budgeten.

Detta med skuggbudget är någonting ganska speciellt för Sverige. I andra parlament har man nog klart för sig att det bör finnas en viss arbetsfördelning mellan regeringen å ena sidan och oppositionen å den andra och att man inte kan kräva av oppositionen att den skall framlägga detaljerade förslag, utan att den bör inrikta sig på mera principiella ställningstaganden.

När nu våra motioner så småningom blir tryckta och herr Martinsson har tillfälle att studera dem ingående tror jag att vi båda kommer att finna, att

det finns ett och annat av principiellt intresse att diskutera i framtida debatter.

På förslag av herr förste vice talmanen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad får härmed hemställa om befrielse från uppdraget att vara ledamot av talmanskonferensen.

Stockholm den 4 februari 1969

Ingemund Bengtsson

Kammaren biföll denna hemställan och beslöt att i anledning därav vid sammanträdet den 12 innevarande februari företaga val efter herr Bengtsson i Varberg av en ledamot i talmanskonferensen.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.00.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 5 februari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Remissdebatt (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande bilaga 1 (finansplanen) till Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr BOHMAN (m), som yttrade:

Herr talman! Låt mig till en början anknyta till några punkter i det anförande som herr Gustafson i Göteborg höll före middagsrasten.

Herr Gustafson var kritisk mot uppläggningen av och tidpunkten för denna remissdebatt. Och det är klart att i det hänseendet kan det råda delade meningar. Men när herr Gustafson gjorde gällande att motivet för den sena tidpunkten var att man skulle ge regeringen tillfälle att studera oppositionens motioner, så var det inte riktigt. Motivet var faktiskt att vi under motions-tiden har så bråttom inom oppositionen, så mycket att göra, att det därför ansågs lämpligt att förskjuta remissdebatten till efter motionstidens utgång.

Nu kan man naturligtvis diskutera resultatet när man bedömer den del av remissdebatten som hittills har förflutit. Det har varit en högst moderat debatt, men så mycket är väl klart att

oppositionens motioner hittills fått en betydligt bättre — ehuru väl på vissa punkter kritisk — belysning än vad de skulle ha fått med en annan ordning.

Jag vill gärna tillägga, att då det gäller remissdebatten som sådan delar jag herr Gustafsons i Göteborg kritiska uppfattning. Jag har nu i flera år försökt få regeringen att gå med på en annan ordning — ett system som skulle innebära att vi finge, liksom man har i andra parlament, en ordentlig budgetdebatt, skild från remissdebatten i övrigt och upplagd som en budgetdebatt skall vara. Men det har regeringen hittills inte velat vara med om. Jag hoppas att regeringen någon gång skall tänka om på den punkten — det skulle det parlamentariska livet tjäna på.

Herr Gustafson i Göteborg tog också upp en del av de synpunkter rörande beskattningen som finansministern lade fram. Finansministern lovade ju — likt Orsa kompani — ingenting bestämt, men jag tror att åtskilliga av oss hade en känsla av att finansministern höll dörren öppen för en skattereform, som vi kanske kan vänta nästa år. Å andra sidan gjorde finansministern så negativa kategoriska uttalanden mot en sänkning av marginalskatterna, att man måste dra slutsatsen att han antingen helt ändrat uppfattning eller glömt bort vilken uppfattning han tidigare har hävdad. Och herr Gustafson i Göteborg erinrade med citat ur det program för aktiv näringspolitik, som den socialdemokratiska näringspolitiska kommittén lade fram 1968, om att man där på allvar diskuterat en sänkning av marginalskatterna och en förskjutning av skatetrycket över till en höjd indirekt be-

Remissdebatt

skattning. Och till detta kan läggas ett citat ur herr Strängs egen fina valskrift vid 1966 års val — jag sätter mycket stort värde på mitt exemplar av skriften eftersom jag har herr Strängs egen dedikation i det. Där skriver finansministern om de progressiva skatterna följande:

»Det torde emellertid vara riktigt att räkna med att möjligheterna till skärpt progressivitet lika litet som en relativ förskjutning mot direkt beskattning skulle vara någon framtidsmelodi inom skattepolitikens ram.

Snarare kan vissa lindringar i progressiviteten bli erforderliga på grund av den automatiska skärpning som äger rum genom en fortsatt ökning av de nominella inkomsterna. Det är ingen ny skattepolitik som här lanseras. Den principen har tillämpats såväl 1960 som 1965 i samband med de då genomförda skattereformerna.»

Så hette det 1966, och så borde det heta i dag också.

I likhet med herr Gustafson i Göteborg vill jag gratulera den nye socialdemokratiska gruppledaren till ett elegant anförande. Även om inte heller jag kan ansluta mig till alla de synpunkter herr Martinsson framförde, så var det mycket tänkvårt i dem. Men herr Martinsson ironiserade över den bristande lusten inom oppositionen att upprätta skuggbudgeter. Det är klart att det kan råda delade meningar om hur långt man skall gå. Vi har skilt oss från mittenpartierna i det hänseendet och gått längre, men en fullständig skuggbudget kan en opposition aldrig göra. En sådan skulle vara totalt meningslös. Oppositionen är slagen till slant i det hänseendet.

Vi ställs varje år inför ett fullbordat faktum. Regeringen kan bedriva en målmedveten planmässig politik, redovisa sina ståndpunkter sammanfattade i statsverksproposition och budget. Vi är vare sig vi vill eller inte tvungna att anpassa oss i argumentation och hand-

lande till den handling som har lagts på vårt bord. Vi befinner oss varje år i en ny situation, därför att våra förslag från tidigare år då är avslagna och ute ur bilden. Vi kan inte driva den långsiktiga planering som regeringspartiet kan bedriva.

Ett exempel som belyser våra svårigheter är det bestämda krav som från det parti jag representerar har förts fram vid upprepade tillfällen, ett krav som för övrigt överensstämmer med vad som yrkats på åtskilliga håll ute i Europa, nämligen att de offentliga utgifterna *i princip* inte skall växa snabbare än bruttonationalprodukten. Hade vi tillämpat den principen, skulle vi i dag ha haft ett helt annat kostnads- läge i det svenska näringslivet. Vi skulle ha haft en betydligt bättre konkurrens- kraft. Vi skulle säkerligen haft bättre sysselsättningsmöjligheter, ett ökat enskilt sparande, och resurserna skulle förmodligen också ha ökat snabbare. Bara detta exempel belyser hur omöjligt det är för oppositionen att lägga fram fullständiga skuggbudgeter.

Herr talman! Ute i näringslivet bland arbetare, tjänstemän och företagare frågar sig många i dag med oro vart den socialdemokratiska näringspolitiken egentligen syftar. Bristen på klar målsättning är påfallande, och debatten inom socialdemokratin är splittrad och motsägelsefylld. Motsättningarna mellan generationerna är alldeles påtagliga.

Men näringspolitikens innehåll och utformning angår inte desto mindre oss alla, och den kommer att påverka våra möjligheter till fortsatt välbästande utveckling och sysselsättning. Det är därför verkligen inte utan fog som man kan kräva att regeringen skall ge riksdagen och oppositionen en klar redovisning av sina intentioner på det näringspolitiska fältet. I det hänseendet håller jag helt och hållet med herr Wedén i hans kritik mot regeringen i morse.

Årets statsverksproposition är, om jag bortser från några expressiva me-

Remissdebatt

ningar som omisstkännligt präglas av finansminister Gunnar Strängs realistiska syn, mer än lovligt torftig.

»En politik för full sysselsättning, för fortsatt utveckling av vårt samhälle, mot ökad välfärd, valfrihet och jämlikhet och för en aktiv och växande insats i det internationella samarbetet förutsätter ett expansivt och konkurrenskraftigt näringsliv.» Dessa ord är inte mina, men jag kan inte desto mindre ställa mig helt bakom dem. Uttalandet är hämtat ur direktiven till den så kallade företagsdelegationen. De har alltså industriminister Krister Wickman som upphovsman.

Men det är som alla vet inte alltid som regeringspartiets företrädare gör så klara, entydiga och riktiga uttalanden om vårt näringsliv. I den allmänna debatten och inte minst under den senaste valrörelsen var regeringspartiets talesmän tvärtom angelägna att utnyttja och att blåsa under historiskt och ideologiskt betingade motsättningar mellan samhälle och näringsliv. Man var klart medveten om den starkt affekterade och i stor utsträckning på okunnighet grundade kritik mot kapitalismen, mot fri företagsamhet, mot det så kallade masskonsumtions-samhället, som gjort sig gällande framför allt inom den unga generationen, och man har inte bara partitaktiskt velat fånga upp dessa opinioner — man har själv aktiverat dem.

Kampanjen har bedrivits efter två linjer. Å ena sidan har man som Krister Wickman i de här nyss återgivna direktiven erkänt vårt näringslivs obestridliga betydelse för fortsatt välståndsutveckling. Å andra sidan har man gjort gällande att den förändringens vind som nu sveper över världen är stark och krävande och att det enskilda näringslivet inte är tillräckligt framsynt och flexibelt och inte har nog resurser att självt bemästra de många problem som omvandlingen kommer att föra med sig. Fördenskull, heter det, krävs en aktiv samhällelig näringspo-

litik av annan art och av annan storlek och styrka än den som tidigare har utövats. Det starka samhällets möjligheter måste ytterligare förstärkas, brukar statsministern säga.

Aktiv näringspolitik har blivit ett honnörsord. Men vad menas med aktiv näringspolitik? Vilken målsättning har den? Vad innebär den i konkreta termer? Hur kommer den att påverka vår hittillsvarande blandekonomi? Vilka biverkningar kan befaras inträda? På dessa frågor väntar vi svar.

Det diffusa näringspolitiska program som socialdemokratin redovisade förra våren i sin »röda bok» utgör sannerligen inget underlag för konkreta slutsatser, och det gör, som jag sade, inte heller årets statsverksproposition. Visserligen hänvisar man i denna till Investeringsbanken, denna snabbskapelse som haussades upp i syfte att ge intryck av att kunna lösa snart sagt alla finansierings- och sysselsättningsproblem. Finansministern var emellertid försiktigare när han i dag talade om Investeringsbanken. Banken har, som han uppgav, kontrakterat 550 miljoner kronor för framtida lån, men om man frågar om inte dessa pengar skulle kunna skaffas även Investeringsbanken förutan, svarar han att han »inte är säker på» att lånen skulle ha kunnat realiserats på annat sätt. Det är klart att banken har vissa speciella funktioner och skall ta risker som andra inte kan ta, men dessa risker och dessa funktioner hade mycket väl kunnat anförtros institut, som hade uppbyggts på annat sätt än Investeringsbanken och som inte hade behövt vara statliga utan kunnat bli befriade från politisk styrning.

Man ställer också stora framtidsförväntningar på det statliga utvecklingsbolaget, en företeelse som av naturliga skäl i utvecklings- och innovationshänseende måste komma att spela en försvinnande blygsam roll i jämförelse med motsvarande insatser inom det enskilda näringslivet. Man talar om

Remissdebatt

samordning, man talar om planering och man erinrar om det näringspolitiska rådet och om de samarbets- och utredningsorgan som tillsatts i olika näringsgrenar, uppenbarligen för att tillföra kanslihuset de kunskaper och informationer från näringslivet som man anser sig behöva för att över huvud taget kunna fullfölja en näringspolitisk aktivitet.

Men, herr talman, därutöver är tankarna och resonemangen skäligen dunkla. Man gör antydningar, men om hur långt dessa i realiteten syftar lämnas opposition, riksdag och näringsliv i beklaglig ovisshet. Jag citerar på nytt: »En aktiv statlig företagspolitik måste utgöra en viktig del av den framtida näringspolitiken.» — »De betydande resurser» som finns inom de statliga företagen »ger möjlighet till ökande sysselsättning och expansion.» — »Målsättningen för de statliga företagen kan sammanfattas under rubrikerna expansion, lönsamhet och effektiv konkurrens.» Också dessa citat är hämtade ur direktiven för företagsdelegationen, och de är betecknande för bristen på konkretiserande målsättning.

Att statliga företag bör eftersträva *lönsamhet* är en truism. Om de fritt konkurrerar med andra företag — vilket som bekant i regel inte är fallet, eftersom så gott som alla statliga företag, möjligen med undantag av LKAB, helt eller delvis är monopoliserade eller har alldeles speciella förmåner — bör de självfallet konkurrera *effektivt*. Detta krav är alltså också en truism. Däremot är det så långt ifrån en truism att göra gällande att *expansion* skall ingå i den statliga sektorns uppgifter, att man verkligen med fog kan kräva en precisering och en motivering till att den statliga sektorn skall expandera.

Går man på nytt till företagsdelegationen, vilken som bekant för knappt en månad sedan framlade sitt första delbetänkande, får man inget svar. Även om utformningen av statsföretagens

målsättning är en angelägen uppgift, säger delegationen i detta betänkande, »måste dock denna uppgift temporärt vika för kravet på en initiallösning som ger en organisatorisk samordning av redan existerande företag i den statliga sektorn» — en i sanning dråplig argumentation. Man utgår alltså helt enkelt från att statliga företag *skall* expandera, men man redovisar inga motiv härför och man är inte heller beredd att ange *målet* för en sådan utveckling. Nej, först vill man bygga upp en organisation, men den skall givetvis anpassas till det icke utredda och icke klarlagda expansionsbehovet.

Jag tycker att företagsdelegationens resonemang är belysande för hela argumentationen. Man utgår från inte bara att vi skall ha en statlig sektor i näringslivet utan också att den skall utvidgas och då oppositionens representanter begär klarhet om mål och motiv blir man svaret skyldig, trots att bevisbördan bör ligga på den part som hävdar att den nuvarande arbetsfördelningen i samhället måste ändras. Jag bestriider att så är fallet.

Vi *vet*, herr talman, vad den hittillsvarande marknadshushållningen har åstadkommit i vårt land. Finansministern stod för några timmar sedan här och citerade med njutning vissa uttalanden i våra partimotioner om hur bra det svenska näringslivet var. Det var en beskrivning av vad det svenska näringslivet hade åstadkommit. Jag är beredd att upprepa den beskrivningen här, inte därför att jag vill ge finansministern möjlighet att räkna sig resultatet av utvecklingen till godo utan därför att beskrivningen ger en sann bild av vad vårt nuvarande ekonomiska system — inte Gunnar Sträng och inte socialdemokraterna — har skapat i vårt land. Det finns inte många länder som kan peka på en utveckling som vår. Naturligtvis har det spelat stor roll att Sverige har stått utanför två världskrig — det skall ingalunda bestridas — men

Remissdebatt

den ekonomiska och sociala revolution som har lett till att ett fattigt bondesamhälle under något mer än 50 år har förvandlats till en av världens förnämsa industrinationer har väsentligen sin grund i vårt ekonomiska system och i de krafter som har kunnat utvecklas inom det.

Bättre än i flertalet andra länder har vårt näringsliv anpassat sin struktur efter ny teknik och ny utveckling. Vår lågtullpolitik har gjort den internationella konkurrensen till en levande och krävande realitet, och till lågtullpolitiken är det socialdemokratiska partiet liksom de andra partierna positivt medansvarigt. Vår fackföreningsrörelse — ett beröm också åt det hållet — har tidigt förstått det positiva värdet för både arbetstagare och samhälle av fred på arbetsmarknaden och en industriell anpassning efter förändrade betingelser. Relativt liberala avskrivnings- och värderingsregler — blomman kan nu närmast ges till herr Wigforss — har varit till stöd framför allt för expanderande företag. En hög självfinansieringsgrad har medgivit större risktagning och bättre chanser för fortsatt utveckling. Näringslivets vinster har plöjts ned och omvandlats till rationaliserande och på sikt för konkurrensen nödvändiga investeringar. Vår tekniska nivå har ofta varit överlägsen andra länders; vi har kunnat specialisera oss på högkvalitativa produkter, och inom vissa sektorer har vi legat på toppen i världsmarknaden.

Generellt sett har blandekonomin politik tillämpats så att initiativ, rörelsefrihet och flexibilitet inom företagsamheten kunnat komma till sin rätt. Trots att kostnadsläget till följd av ett otidsenligt skattesystem, ökande sociala avgifter och inflation stigit snabbare i vårt land än i flertalet av våra konkurrentländer har vi — i varje fall intill de senaste åren — i stort sett kunnat upprätthålla vår internationella konkurrenskraft.

Det finns ingen anledning att ta tillbaka något av detta. Det har åstadkommits delvis med hjälp av en klok och liberal ekonomisk politik för vilken socialdemokraterna har haft ansvaret. Man skulle kunna påstå att resultaten har åstadkommits därför att den socialdemokratiska regeringen har gjort så få reglerande ingrepp i näringslivet, inte därför att den gjort så mycket. Man har fått vara i fred, man har kunnat utvecklas fritt — där har vi förklaringen.

Herr talman! Dagens teknik och den väntade snabba utvecklingen i morgondagens samhälle kräver ingen förändring av den struktur som på detta sätt har utbildats i näringslivet. Omvandlingstakten har accelererat, det är sant. Klimatet är i dag kärvare, och kraven på företagare, tekniker och anställda är större. Men i *princip* skiljer ingenting dagens omgestaltningssprocess från gårdagens. Ingenting har alltså hittills kunnat åberopas till stöd för tanken att vårt lands näringspolitiska struktur måste revideras och att en stark statlig produktions- och distributionssektor måste byggas upp för att ersätta eller komplettera de hittillsvarande. Däremot kommer, hur konjunkturerna än utvecklas — och vi väntar nu en positiv utveckling — vårt näringsliv även för åren framöver att präglas av omställningar och därav föranledda svårigheter och bekymmer för den enskilde. Såväl på det näringspolitiska fältet som i andra hänseenden kommer det därför att föreligga behov — måhända i ökande utsträckning — av insatser från det allmännas sida. Men arten och vidden av dessa insatser måste från fall till fall bedömas med hänsyn till de tekniska och ekonomiska behov som vid varje tillfälle måste tillgodoses.

Det kan bli fråga om statliga åtaganden på områden, där resurser eller initiativ av speciella skäl icke föreligger inom den enskilda sektorn. Det kan gälla så betydande eller så riskfyllda

Remissdebatt

projekt, att det rimligen inte kan begäras att de skall bäras av enskilda. De kan vara av sådan betydelse för hela samhällsekonomin, att riskerna måste fördelas. De kan ha så starka socialpolitiska eller lokaliseringpolitiska inslag att en liknande riskspridning blir nödvändig. I det hänseendet — alltså på det lokaliseringpolitiska fältet — kan *ökande* insatser i *nya* former vara tänkbara.

I det sammanhanget skulle jag, herr talman, rent parentetiskt vilja opponera mig mot herr Eliasson i Sundborn. Jag tycker inte att man skall tala fullt så föraktligt och generaliserande om det bristande lokaliseringsintresse, som han ansåg föreligga i företagens »direktionsrum», som han uttryckte det. Det borde vara Lars Eliasson bekant att det svenska, rikt differentierade näringslivet är ett resultat av betydande insatser, som skulle kunna kallas för lokaliseringpolitiska i vidsträckt bemärkelse, just från näringslivets sida. Inte minst under de senaste åren har en mycket stark aktivitet gjort sig gällande i det hänseendet, i vissa fall påverkad och stödd av investeringsfonder och annat. Men att aktiviteten funnits och att näringslivet visat ett positivt lokaliseringsintresse är uppenbart. Många av de bekymmer vi i dag har inom vår skogsnäring beror just på det förhållandet, att det i den brytningstid, som skogsindustrin nu befinner sig i, har visat sig att en alltför långt utspridd lokalisering skapar svårigheter. Jag tycker att man skall vara försiktig med sin kritik på det området.

Den — om uttrycket tillåtes mig — *pragmatiska* näringspolitik som jag talat om är väsensskild från den som utgår från det rent *ideologiska* betraktelsesättet, att statlig företagsamhet skall vara ett självändamål. För en sådan näringspolitik har inga sakliga motiv hittills åberopats, och jag tror inte heller att man kan åberopa några sådana.

Kan — frågar man sig — en central

politisk ledning bättre stimulera och utveckla nya initiativ och idéer än den decentraliserade marknaden? Har statsföretag större möjligheter att vaska fram skickliga tekniker och företagsledare än den fria marknaden? Har allmänna företag bättre förutsättningar att driva kommersiell och industriell verksamhet? Är det sannolikt att de kan åstadkomma ett bättre utnyttjande av våra samlade tillgångar än vad som är möjligt i en differentierad fri ekonomi? Blir inte riskerna för felbedömningar och misstag betydligt större? Har statsföretag större möjligheter att konkurrera på de internationella marknaderna, att trygga välståndsutvecklingen och den fulla sysselsättningen? Ger statsföretagen sina arbetstagare mer av insyn och medbestämmanderätt än enskilda företag?

Svaret på alla dessa frågor blir nekande. Och svaret har stöd av hittillsvarande praktiska erfarenheter. Låt mig — bara i förbigående — nämna ordet Durox.

Herr talman! Staten representerar oss alla. Staten skall vara neutral. Vi kräver att samhället skall planera, styra och samordna den ekonomiska utvecklingen. Sådana funktioner förutsätter förtroende för staten och dess representanter från det näringslivs sida, som har att underordna sig den statliga översiktliga planeringen. Om staten blir på en gång övervakare och ledare och samtidigt konkurrent, brister grunden för förtroende och samarbete.

Statens förmåga att konkurrera fritt och på lika villkor — som det brukar heta — har hittills icke kommit till uttryck i praktiskt handlande. Statliga företag har alltid i ett eller annat hänseende givits en särställning. De har kommit att fullfölja politiska syften. Sannolikheten talar för att så även framdeles kommer att bli fallet. I själva verket har det just varit politiska hänsyn som fått utgöra avgörande argument för statlig drift.

Remissdebatt

Sambandet mellan fri företagsamhet, näringsfrihet, enskild rörelsefrihet och yttranderätt är påtagligt. Med ökande centralt ledd statlig företagsamhet minskar utrymmet för den enskilde. Allteftersom den statliga sektorn byggs ut ligger i farans riktning risker för demokratin. Den aspekten är man medveten om i diktaturer och planekonomier både i öst och väst. Debatten och utvecklingen i Tjeckoslovakien har konkret åskådliggjort detta. I den socialdemokratiska debatten har denna sida av problemet icke ägnats uppmärksamhet.

Herr talman! I diskussionen om statsdrift och statsföretag har inte sällan åberopats det omfattande planeringssystemet i Frankrike och — vilket bl. a. företagsdelegationen gör — verksamheten i den italienska IRI-koncernen. Det vattnas naturligtvis i munnen på våra planeringsfantaster vid tanken på den franska »planificationen» och på den statliga koncentrationen inom IRI, där tusentalet tjänstemän knåpar och påtar med data, statistik och utredningar om koncernens många företag. I själva verket har vi här uppe inte så mycket att lära av dessa exempel. Meningarna om det italienska IRI:s verkliga betydelse är inte entydiga. Det finns kloka bedömare, som gör gällande att de företag under IRI går bäst, vilkas verksamhet och ansvar är mest delegerat. Man vänder alltså på påståendet och hävdar, att skickligt ledda företag under IRI går bra, *trots* förekomsten av en byråkratisk överorganisation.

Vid sådana jämförelser bör man inte heller bortse från det starka inslag av pragmatism som karakteriserar exempelvis den franska planeringen. Den är inte politisk på samma sätt som den svenska. Det är inte av politiska skäl i och för sig, som samhällsorgan griper in för att styra och leda. På tekniska och ekonomiska grunder söker man i samråd och samförstånd nå de resultat som företagsekonomiskt bedöms va-

ra bäst. Statsdrift och statspåverkan anses inte vara självändamål.

Vid utländska paralleller glöms också lätt bort, hur olika den näringsgeografiska strukturen är i skilda länder. Sverige är kanske det land, där näringsfriheten är mest utpräglad i hela Europa. Vi har byggt på andra och mer liberala traditioner och värderingar än man har gjort på kontinenten. Även våra grannländer Norge och Danmark är långt mer bundna än vad vi är. Vårt näringsliv är starkt differentierat; stora, medelstora och små företag kompletterar varandra i ett nät, vars maskor knutits under fri utveckling. Storföretagen kan visserligen generellt sett väntas komma att spela en större roll än tidigare för vår konkurrenskraft och sysselsättning. Gigantomani kommer dock sannolikt inte att prägla det svenska näringslivet i dess helhet. Och väl vore det. Initiativen, de tekniska framstegen, de lönsamma idéerna och innovationerna över huvud taget, har varken i vårt land eller i andra länder företrädesvis sitt ursprung i de stora företagen. Vår näringsstruktur borde i allt väsentligt kunna bibehållas. Stark aktivitet från statsmakternas sida för att driva fram fusioner eller en ny typ av företagsamhet, statsägd eller med statlig dominans, innan tiden mognat, kan leda till bakslag, som kan få förödande konsekvenser för sysselsättningen och den allmänna välförhållanden i vårt land.

I den socialdemokratiska, näringspolitiska aktiviteten tycker sig en kritiker inte sällan kunna skönja påtagliga tendenser till byråkratisering. Samordning, planering och styrning av vårt näringsliv anses böra ske på ämbetsmannanivå. Sådana tendenser avspeglas i företagsdelegationens betänkande. Det föreslagna nya statliga förvaltningsbolaget verkar förnuftigt ur vissa synvinklar, men ur andra ter det sig som ett mål i och för sig.

Det är inte bara verklighetsfrämman-

Remissdebatt

de utan också utomordentligt oroande om för vår ekonomi och utveckling betydelsefulla näringspolitiska ståndpunkts-taganden i framtiden koncentreras till något som skulle motsvara dagens krets av unga »näringspolitiska lejon» i kanslihuset. Nya stimulerande och konkurrenskraftiga tankar föds och förverkligas inte på det sättet. Idéer, produktionsprocesser och produkter växer fram *inne* i företagen under medverkan av en mängd olika individer och enheter, och de avgörande besluten utgör inte sällan en nästan självklar konfirmation av ett komplicerat samspel på en mängd nivåer mellan yrkeskunniga arbetare, forskare och företagare.

Nej, herr talman, vi berikar inte morgondagens näringsliv genom ytterligare byråkratisering eller centralisering av besluten till en begränsad krets »förmyndare» i ledningen för nybildade statliga förvaltningsbolag eller industri- och näringsdepartement. För att fullfölja och vidareutveckla våra näringspolitiska traditioner i ett differentierat konkurrens- och handlingskraftigt svenskt näringsliv räcker det inte — om jag får spetsa till argumentationen — med studier av Galbraith, Servan-Schreiber eller Sven Fagerberg; det fordras kunnighet och erfarenheter, förvärvade i ett livslångt praktiskt arbete i själva näringslivet. Vårt näringsliv måste avideologiseras, inte politiseras. Ju snabbare dagens makthavande socialdemokrater begriper det, desto bättre är det för landet och säkert också för dem själva.

Därefter anförde:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är en smula förvånad över att herr Bohman har ansett sig kunna tolka mitt uttalande om de större industriernas intresse för lokaliseringspolitiska insatser i skogslänen så, att jag skulle ha uttryckt mig förakftfullt om

deras intresse. Vad har herr Bohman för stöd för den tolkningen? Herr Bohman kan kanske kolla i protokollet, att vad jag uttalade min förvåning över var att de inte har visat ett större intresse. Det står jag för, och jag ändrar icke en bokstav i detta uttalande. Jag kan ta mitt eget län som exempel, och jag kan ta andra län också.

Faktum är att det mest är mindre och medelstora företag, som redan är etablerade, som har visat detta intresse, men däremot bara ett ganska begränsat antal större företag — jag bortser naturligtvis från skogsindustrier och liknande företag som av naturliga skäl redan är etablerade där och som vill bygga ut verksamheten.

Annars frågar man sig, om det har gjorts så mycket mer än att företagen har utnyttjat investeringsfondsmedel. Herr Bohman vet ju hur det ibland har gått till: man har fått flera tiotal miljoner frigjorda för investeringar i en ganska het storstadsregion mot att man har gjort en satsning på några miljoner på något politiskt känsligt ställe uppe i Norrland.

Så skall det inte vara. Också skogslänen bör få någon del av den expansion som vi har möjlighet till. Om samhället icke accepterar att stora delar av landet läggs öde — det gäller i dag inte bara glesbygd utan också mindre tätorter och städer — är alternativet insatser i samverkan mellan samhälle och näringsliv. Det är för att undvika dirigering och en stark ökning av den statliga sektorn som det enskilda näringslivet, och främst de stora företagen, enligt min mening bör visa sitt intresse.

Jag tror, herr Bohman, att jag också med fog kan säga att det finns personer inom de större industriföretagen som ligger närmare min uppfattning i denna fråga än herr Bohman gör.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! När herr Eliasson i Sundborn gick upp i talarstolen trodde

Remissdebatt

jag faktiskt att han skulle förklara, att han hade uttryckt sig vårdslöst och vara beredd att ta tillbaka. Men han vidhöll sitt påstående, att de svenska företagen visade bristande intresse för lokaliseringspolitik. Det är ett påstående som är utkastat i luften och som inte stämmer med verkligheten.

Att ha intresse för lokaliseringspolitik innebär, att man är beredd att utnyttja varje möjlighet att, där det är företagsekonomiskt motiverat och förenligt med ansvaret för företagen och de anställda på lång sikt, lokalisera ute i Sverige. Det finns ett klart sådant intresse hos svenska företag. En helt annan sak är att ge sig ut, där dessa förutsättningar inte finns. Där företaget inte har betingelser att på lång sikt klara sysselsättningen för de anställda vore det nästan brottsligt av företaget att etablera sig. Jag tycker att herr Eliasson borde ha kostat på sig den nyanseeringen.

Sedan är det en helt annan fråga, om vi kan låta stora områden i vårt land läggas öde. Det kan vi inte. Där får staten träda in och hjälpa till. Där måste vi i samförstånd finna någon lösning på problemet. Men det är en helt annan fråga än den som herr Eliasson och jag började vår debatt med.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande sade jag att den första uppgiften var att ta hand om de handikappade och att skattesänkningar för mellangrupperna var någonting som kunde vänta. Nu har det uppstått en viss diskussion om vad som är den socialdemokratiska linjen när det gäller marginalskatten, och det har gjorts gällande att den socialdemokratiska partikongressen förra året i det näringspolitiska programmet skulle ha uttalat sig för en sänkning av marginalskatten.

Nu har vi letat fram detta dokument. Den bild som herr Bohman och även herr Sven Gustafson här har givit är

inte alldeles korrekt. Slutklämmen som berör skattefrågan har följande innehåll:

»Under förutsättning att sänkningarna av den direkta inkomstskatten koncentreras till de lägre inkomstskikten kan, såsom skett under 1960-talet, en ökad tyngd ges åt den indirekta beskattningen. En väg är då att öka konsumtionsbeskattningen med mervärdeskatten som bas. En annan är att bygga upp ett system för arbetsgivaravgifter enligt de principer som präglat förslaget om den nya arbetsgivaravgiften i samband med övergången till mervärdeskatt.»

Under 1960-talet har regeringen fördubblat kommunalskatteavdraget och på det sättet kunnat koncentrera skattesänkningen till de lägsta inkomsttagarna. Där har man fått effekter upp till inkomstlägena 17 000—18 000 kronor men det har inte blivit någon skattesänkning ovanför denna inkomst. Högerpartiet har däremot i det förslag som avser det aktuella budgetåret slagit in på precis samma väg som man har förordat tidigare, nämligen att ge en liten skärv åt dem som har begränsade inkomster men en ganska hygglig slant åt dem som har höga inkomster — en gift inkomsttagare i 20 000-kronorsklassen får en femtiolapp i skattesänkning, medan man måste förtjäna ungefär 80 000 kronor för att komma i åtnjutande av den maximala skattesänkningen på en tusenlapp. Det är alltså samma modell som tidigare, även om konstruktionen är en något annan. Effekten blir den som vi vid olika tillfällen har tagit avstånd från.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Att jag — samma sak gäller förmodligen herr Custafson i Göteborg — tog mig för att citera socialdemokratiska partiets näringspolitiska program och dessutom Gunnar Strängs egen valbroschyr från 1966 berodde på att finansministern under debatten i förmiddags gav ett intryck av att han

Remissdebatt

var emot *varje* marginalskatteförändring, var emot *varje* sänkning av progressiviteten. I båda de av oss citerade aktstyckena förordade man att man skall »sänka progressiviteten» — jag bara citerar. Man talar därjämte om att man måste förändra skattetryckets belastning ifrån den direkta sidan till den indirekta.

Herr Martinsson berörde i sitt inlägg årets mycket blygsamma konkreta skattesänkingsförslag från vårt parti. Det är *tyvärr* ett alltför blygsamt förslag. Det innebär i realiteten i stort sett bara, att den *automatiska* skatthöjning som inträder på grund av de blygsamma löneförhöjningar som arbetstagarna kommer att kunna tillförsäkra sig i lönerörelsen neutraliseras. I stort sett kommer alltså dagens löntagare, om vårt förslag genomförs, att få bibehålla sin nuvarande nettointkomst oförändrad. De får ingen *skattesänkning*, de undgår *skatthöjning*. I princip bör detta gälla *alla* inkomsttagare. Men det är klart, att man skulle ha kunnat lägga upp systemet så, att man såge till att bara medel- och låginkomsttagarna fick behålla inkomstnivån oförändrad medan man lät den nuvarande skattebelastningen för de högre inkomsttagarna automatiskt stiga. Vi har föreslagit en spärrgräns. Men *någon* rim och reson skall det väl i alla fall vara också i fråga om skatteprinciper.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om jag fattade herr Bohmans uttalande rätt, sade han att jag skulle ha sagt att näringslivet saknade intresse för lokaliseringspolitik.

Jag har betonat att de mindre och medelstora företagen har visat sådant intresse i hög grad, men att det är alltför få storföretag som har gjort det. Om herr Bohman ser på investeringsbenägenheten och den som kan väntas även framöver, kan man fråga sig, som jag sade, om man i dessa storföretags direk-

tionsrum är medveten om att för stora delar av landet blir frågan, om man skall lägga dessa delar öde eller om man skall göra en insats. För att tala klarspråk: man kan inte, herr Bohman, kritisera statlig verksamhet och ökad sådan verksamhet och samtidigt kräva att det skall beredas sysselsättning i de områdena, om inte näringslivet och även de stora företagen tar sin del av ansvaret. Det är en ståndpunkt som jag inte på något sätt vill ändra. Jag har understrukt att det finns storföretag som har visat sådant intresse, men jag har menat att flera bör göra det i fortsättningen.

Vidare säger herr Bohman någonting om att det självklart måste finnas förutsättningar. Jag har pekat på det, och jag underskattar inte heller behovet av en god samhällelig service. Men det förhåller sig så i dag, herr Bohman, att det t. ex. finns städer med en ganska god för att inte säga mycket god kommunal service med goda skolförhållanden o. s. v., som inte alls tycks vara attraktiva, även om man från samhällets sida är beredd att ge ett visst lokaliseringstöd. Under sådana förhållanden menar jag att tiden bör vara inne att diskutera detta mellan statsmakterna och näringslivet och verkligen försöka få till stånd en aktivisering på den punkten. Om intresse finns, och jag hoppas verkligen att det gör det, måste det också ta sig uttryck i att man dokumenterar det och är villig att diskutera vilka samhälleliga åtgärder som behövs för att denna ökade investeringsbenägenhet skall komma till stånd.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BOHMAN (m), som yttrade:

Herr talman! Jag är tyvärr förhindrad att ge herr Eliasson i Sundborn det svar som han borde ha.

Vidare anförde:

Remissdebatt

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohmans senaste yttrande visar ju under vilka svårigheter oppositionspolitiker arbetar i detta hus, när han inte hade tillfälle att ge en replik.

Herr Martinsson har nu grävt fram det socialdemokratiska näringspolitiska programmet. Där har han ju kunnat se att det står, att socialdemokratin vill minska eller t. o. m. avskaffa, sägs det, progressiviteten för lägre och medelstora inkomster. Det kan han inte förneka, eftersom det står där. Om man inte längre står för det uttalandet, så har det socialdemokratiska partiet ändrat åsikt i denna fråga, och det skulle ju vara mycket anmärkningsvärt.

Herr Martinsson menade att det inte var riktigt korrekt återgivet, därför att det i slutet av skatteavsnittet står att skattesänkningarna skall koncentreras till de lägre inkomsttagarna. Jag nämnde ju detta uttryckligen i mitt anförande, herr Martinsson, och sade också att folkpartiets förslag om ett avdrag som är lika för alla och som göres på eu sammanräkning av den statliga och kommunala skatten är en väg som bör prövas.

För en ensamstående med cirka 20 000 kronor i inkomst går 50 kronor av varje hundralapp bort i skatt, och för en gift person som har ungefär 30 000 kronor i inkomst går lika mycket av varje nytjänad hundralapp bort. Frågan om marginalskatternas plats i ett modernt skattesystem är verkligen aktuell och bör tas upp, och jag tycker inte att socialdemokratin skall ändra den inställning som uttryckts i det näringspolitiska programmet.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vet inte om jag skall nämna herr Bohmans namn ty det skulle väl komma att utlösa flera repliker från hans sida, men han hade vissa intressanta synpunkter. Han talade om att

någon förfäktade en ideologi som säger att all statlig företagsamhet skulle vara självändamål. Såvitt jag förstår visar detta två saker, nämligen för det första att herr Bohman inte särskilt noggrant läst vårt näringspolitiska program och för det andra att han absolut inte har läst vårt partiprogram.

Jag skall under årets remissdebatt liksom under tidigare år ta upp vissa planeringsfrågor och skall då huvudsakligen uppehålla mig vid det aktuella läget beträffande vissa statliga utredningar som redan remissbehandlats eller som nu befinner sig under remissbehandling. Det är alldeles självklart att i ett samhälle med växande offentlig sektor måste uppmärksamheten ständigt vara inriktad på att samhället arbetar effektivt men att effektiviteten måste vägas mot det behov av service som de enskilda människorna behöver. Samhället är till för människorna och inte tvärtom. All rationalisering måste följaktligen vägas mot de negativa följder som kan uppstå. Det torde vara onödigt att särskilt framhålla att den som har en socialistisk samhällsuppfattning inser betydelsen av en växande offentlig sektor, eftersom vår ideologi ändå som en av sina hörnpelare ser en samordning av de enskilda individernas krafter i samhällsorganen — i stat, landsting eller kommuner — för att därmed åstadkomma bästa möjliga bärgning och trygghet. Men samhällsorganen måste ständigt anpassas till näringslivets utveckling och behov, och detta är inte minst nödvändigt i tider då strukturförändringar förekommer i en takt som kanske aldrig förr. Det är inte någonting som är utmärkande just för vårt land, utan samma sak gäller alla industrialiserade och utvecklade länder.

Vid tiden för fjolårets remissdebatt förelåg de preliminära resultaten av försöksverksamheten i fråga om regionalplanering som fått beteckningen Länsplanering 67, och det är med verkligt stort intresse som inrikesdepartementets huvudtitel nu mottagits. Depar-

Remissdebatt

tementschefen har redovisat sammandrag av länens målsättningar m. m. och har uttalat att han i stort sett kan godta dessa. Vidare måste det hälsas med tillfredsställelse att den försöksplanering som nu verkställt skall återkomma i den fortsatta regionala planeringen. Det är gott och väl men då inställer sig frågan: Hur skall det bli möjligt att förverkliga de olika länens målsättningar? Det vore illa om dessa inte skulle bli annat än önskedrömmar och sålunda stanna på papperet. Jag är, herr talman, angelägen framhålla att jag givetvis är så realistisk att jag är helt medveten om att det här gäller ett arbete på tämligen lång sikt. Det är emellertid angeläget att samhällets möjligheter att styra utvecklingen snabbt förbättras. Departementschefen har där framfört synpunkter som jag helhjärtat vill instämma i. Han har sagt att nödvändigheten av att samhällets beslut om lokalisering av offentliga inrättningar för t. ex. utbildning, forskning, bostadsbyggnad, skolor, vägar, sjukhus och olika serviceanordningar samordnas så att effekten beträffande den regionala utvecklingen harmonierar med samhällets regionalpolitiska strävanden. Det uttalandet hälsas också med tillfredsställelse.

Jag vill framhålla att departementschefen här tydligt har givit sin mening till känna angående betydelsen av att vi så snabbt som möjligt skapar regioner i landet som är administrativa enheter. Om vi tidigare i samhällsdebatten ofta har kunnat konstatera en motsättning mellan stad och land har vi nu kommit in i ett skede då det i stället pågår en dragkamp mellan olika regioner. Att regioner som inte samordnat sina resurser för att kunna utvecklas och leva vidare kommer i underläge borde vara tämligen självklart. Mera skall jag inte säga om den i dessa dagar så aktuella frågan om kommunindelningsreformens fullföljande. Jag vill endast tillägga att departementschefens synpunkter an-

gående vissa livskraftiga stadsregioner som alternativ till storstäderna torde delas av de flesta här i landet. En motion i den frågan har också väckts från socialdemokratiskt håll.

De medel som där för närvarande står till buds är givetvis av flera slag. Det förhåller sig alldeles uppenbart så att det statliga lokaliseringsstödet, bostadsbyggandets fördelning samt den offentliga verksamheten i största allmänhet är de viktigaste elementen därvidlag. När jag talar om offentlig verksamhet inkluderar jag även statlig företagslokalisering.

Det har under senare tid varit intressant att konstatera att även borgerliga politiker numera tvivlar på det enskilda näringslivets förmåga att klara sysselsättningsproblemen. I varje fall gäller det politiker i vissa delar av landet. Deras ideologi har tidigare gått ut på att samhället i goda konjunkturer skall hålla fingrarna borta från näringslivet, men när konjunkturerna viker skall samhället rycka ut till undsättning. Vid sådana tillfällen framställes interpellationer och frågor till regeringen med krav om hjälp till områden med undersysselsättning. Ibland verkar det som om vederbörande levde i den oskuldsfulla tron att det i kanslihuset finns ett kartotek över företag och företagare som det ankommer på regeringen att dirigera till olika delar av landet. I andra sammanhang talar samma riksdagsmän om att all lokaliseringspolitik skall ske utan dirigering.

När vi från socialdemokratiskt håll framhåller att det för närvarande råder brist på presumtiva företag som är beredda att lokalisera sig till dylika områden och att den mest effektiva lösningen förmodligen ganska snart är att finna i statliga eller halvstatliga företag, darrar oppositionen i regel på manscheten och övergår till att i stället tala om något fall där statlig företagsamhet varit mindre framgångsrik. Jag skulle i detta sammanhang, herr talman, vilja tillfo-

Remissdebatt

ga att vi i Gävleborgs län för närvarande med oro ser på utvecklingen. Efter några år av en påtaglig stabilisering av befolkningsutvecklingen har länet under det sist gångna året minskat i folkmängd med cirka 750 personer. Den ökning som uppvisats i den södra länsdelen har alltså inte tillnärmelsevis motverkat minskningen i de norra delarna av länet. Arbetslösheten är besvärande. Uppseendeväckande är att i den senaste räkningen hade t. o. m. Gävle stad 1 108 arbetslösa. Den relativt största arbetslösheten redovisas dock i Ljusdalsområdet.

Det är givet, såsom jag tidigare framhöll, att den som representerar ett sådant län med oro ser på denna utveckling. Det privata näringslivet räcker tydligen inte till, utan en statlig eller halvstatlig företagslokalisering bör ske. Jag har dock med mycket stort intresse tagit del av en motion till årets riksdag, II:385, som är en partimotion från folkpartiet. Herr Wedén aviserade tidigare under debatten i dag att herr Larsson i Umeå närmare skulle kommentera denna motion, som har den mycket pretentiösa rubriken »ett näringspolitiskt program för Norrland». Alla norrlänningar har självfallet med intresse tagit del av den. Motionen börjar på följande sätt:

»I denna partimotion från folkpartiet föreslår vi en regional planering för Norrland som inte gör halt vid länsgränserna samt att ett näringspolitiskt program utarbetas på grundval av denna utvecklingsplan.»

Denna motion är ett praktexempel på hur folkpartiet agerar. Jag vill närmast ställa några frågor till herr Larsson i Umeå, eftersom denne senare kommer att uppträda i debatten. Man skriver i motionen om lokaliseringpolitiken och framhåller att man numera är tveksam inom folkpartiet om huruvida industriinvesteringar är det effektivaste medlet för att öka sysselsättningen i inlandet. Man menar att det är möjligt att

ett stöd som i stället beräknas på grundval av antalet anställda skulle ha givit ett bättre resultat i fråga om sysselsättningen. Det skulle vara mycket intressant att få veta vad folkpartiet menar med denna formulering.

När man sedan behandlar den statliga företagsamheten framhåller motionärerna i ett stycke behovet av statlig företagsamhet men tar i det därpå följande tillbaka vad man skrivit om detta. Man börjar med att citera vad inrikesministern skrivit i statsverkspropositionen och säger att det kan ligga mycket i detta. Ganska snart framhåller man emellertid att statliga företag ändå brukar misslyckas och att det inte skulle vara särskilt lyckosamt för Norrland att få statliga subventionerade företag, som så småningom skulle gå omkull. Med denna skrivning har man uttömt den entusiasm för statlig företagsamhet, som norrlänningarna kanske ändå trodde att folkpartiet ville visa.

Längre fram i motionen skriver man emellertid att det kanske i vissa fall ändå kan tänkas att en lokalisering av statliga företag är berättigad, nämligen om statliga ämbetsverk eller kanske affärsdrivande verk skulle förlägga sin verksamhet till Norrland. Det skulle man kunna gå med på.

Man tar vidare i motionen upp ett enhälligt uttalande från bankoutskottet i fjol, där utskottet skrev att det kanske är nödvändigt med en statlig företagsamhet i Norrland. Det var faktiskt fråga om ett enhälligt uttalande från bankoutskottet, och det hade gjorts med anledning av socialdemokratiska motioner. Trots detta avslutar man emellertid skrivningen med formuleringen »I den mån» — jag understryker detta — »statliga företag skall startas i Norrland — — —». Det framgår alltså att man fortfarande är tveksam beträffande hur man vill ha det på denna punkt. Motionen kommer givetvis att behandlas med all respekt, men det är inte särskilt mycket nytt i den. Man måste stäl-

Remissdebatt

la sig frågan huruvida folkpartiet med denna partimotion, som är undertecknad av en majoritet av norrlänningar eller ledamöter med norrländskt ursprung, verkligen har berikat debatten. Hur stämmer den egentligen, herr Larsson i Umeå, överens med den ledare i Dagens Nyheter i början av året, där man bl. a. framhöll följande: »Ett växande engagemang i en internationell arbetsfördelning som framtingar stora enheter kan inte förenas med ambitioner att upprätthålla ett finmaskigt nät av lönsam konkurrenskraftig småindustri över hela landet.» — »Utglesningen av delar av det norrländska inlandet är ofrånkomlig och försörjningen för de kvarvarande blir en socialpolitisk, inte näringspolitisk, uppgift.»

Jag undrar nu vad man skall hålla sig till — den synpunkt som Dagens Nyheter framför, att man skall lämna stora delar av glesbygden åt deras öde och säga till befolkningen att den får klara sig på socialvård, eller folkpartiets motion, där man faktiskt också tar upp frågan om den statliga företagsamheten.

Under föregående år hade vid denna tidpunkt flera remissinstanser i landet att avge yttrande över vissa då föreliggande statliga utredningar. Det gällde den statliga länsförvaltningen, ny länsindelning, skatteförvaltningen samt lag om skatterätt. Därefter har ytterligare statliga utredningar slutförts rörande den regionala förvaltningen. Jag tänker då närmast på länsdemokratiutredningens betänkande som nu är ute på remiss. Remissinstanserna har ett helt års betänketid. Vidare har under föregående månad en promemoria om kommunindelningsreformens fullföljande varit föremål för behandling i bl. a. landets samtliga primärkommuner.

Av denna utprövning torde tydligt framgå att samhällsförvaltningen på det regionala planet för närvarande är föremål för stor uppmärksamhet. Men det måste likväl framhållas att alla dessa

utredningar kan få till följd att det drar ut på tiden innan erforderliga beslut fattas. En radikalt ändrad länsindelning i enlighet med utredningens förslag torde inte vara att förvänta. Däremot borde partiella ändringar kunna vidtagas med ikraftträdande om möjligt 1971. Det är min förhoppning att man verkligen skall kunna få fram förslag om dessa partiella ändringar.

Beträffande förvaltningen på länsplanet föreligger länsförvaltningsutredningens förslag enligt vilket länsstyrelsen i framtiden skulle bli det ledande och samordnande organet i den regionala översiktliga samhällsplaneringen. Därutöver skulle enligt denna utredning länsstyrelsen handha sådana uppgifter som berör förvaltningsrättsskipning samt allmän ordning och säkerhet. Medborgarnas inflytande skulle stärkas på så sätt att en medborgerlig representation infördes i länsstyrelsen. Fyra ledamöter föreslogs bli utsedda av Kungl. Maj:t och sex skulle väljas av landstinget.

Länsförvaltningsutredningens förslag har remissbehandlats men ännu inte föranlett någon åtgärd, och nu föreligger länsdemokratiutredningens betänkande, i vilket som huvudprincip anförts att landstingen bör bli länets »regering» och länsstyrelsernas uppgifter i huvudsak begränsas till att vara »länsrätt». Enligt utredningen skall landstingen ta hand om den regionala planeringen, naturvård och barnavård, och vidare skall till landstingen överflyttas länskolnämnden, länsarkitektorganisationen, länsbostadsnämnden samt länsnykterhetsnämnden liksom nykterhetsvårds-konsulentens, nykterhetsvårdsassistentens och socialvårds-konsulentens funktioner. Man har vidare anført att landstinget skulle kunna vara alternativt huvudman för gymnasieskolan.

Det är alltså, herr talman, vitt skilda uppfattningar som här framkommit, och med hänsyn till den i och för sig berättigade långa remisstiden för läns-

Remissdebatt

demokratiutredningens betänkande måste tyvärr osäkerhet fortfarande under ganska lång tid råda rörande förvaltningen på det regionala planet. Remissinstanserna har redan för ett år sedan avgivit sina utlåtanden över länsförvaltningsutredningens betänkande. Det kommer att dröja ytterligare ett år innan remissutlåtandena över länsdemokratiutredningen inkommer. Jag måste säga att jag beklagar att vi fått denna utredningsordning. Frågan om kommunal självstyrelse på såväl det sekundära som det lokala planet är viktiga ting, men här har vi kommit i ett läge där det sannerligen vore angeläget att så snabbt som möjligt fatta beslut. Vi befinner oss i en brytningstid, då det i första hand gäller att organisera samhällsapparaten så att den fungerar effektivt i takt med utvecklingen.

Statsverkspropositionen har tidigare under debatten kommenterats ur olika synpunkter. Jag vill för min del endast framhålla att trots avsevärda nedskärningar av gjorda äskanden innebär budgeten en personalökning med cirka 4 000 tjänster. Detta förklarar mycket av ökningen av totalomslutningen för det nu aktuella budgetåret, men det innebär givetvis också ett ekonomiskt engagemang för staten under därpå följande år. Som jag inledningsvis framhöll är det därför nödvändigt att myndigheter och verk ständigt har uppmärksamheten riktad på de rationaliseringsmöjligheter som kan finnas.

Succesivt börjar nu den s. k. programbudgeteringen tillämpas på allt flera områden. Även om man härav inte kan vänta sig alltför stora omedelbara resultat, är det ändå en utveckling i rätt riktning. ADB-tekniken kommer alltmer till användning och utvecklas ständigt. Riksdagen har ställt sig välvillig till de framställningar om anslag som äskats för det ändamålet, och för det kommande budgetåret föreslår nu departementschefen att ett investerings-

anslag på 25 miljoner kronor tillföres den centrala fonden för detta ändamål.

En ständigt pågående rationaliseringsverksamhet har en central betydelse för en långsiktig planering. Såvitt jag har kunnat finna har det hittills väckt liten uppmärksamhet att finansministern i statsverkspropositionen anmält att han har för avsikt att förelägga riksdagen förslag om inrättande av ett statlig företag för konsultverksamhet inom rationaliseringsområdet. Det överensstämmer helt med det förslag som statskontoret framlagt, och det överensstämmer vidare med det näringspolitiska program som den socialdemokratiska partikongressen antog under föregående år. Där anfördes följande: »Verksamheten i den offentliga sektorn skall effektiviseras så snabbt som möjligt för att därmed frigöra personal som flyttas över till nya områden. Ett statligt konsultföretag inrättas för rationaliseringsutredningar och andra uppdrag på organisationsområdet. Programbudgetering införs med sikte på medveten planering, ökad kostnadskontroll och bästa möjliga användning av resurserna.»

Det skulle vara mycket att säga på den här punkten. Det är utan tvekan så att för kontorsarbete tas en ständigt växande del av vår produktionsapparat i anspråk. Ingenjörsvetenskapsakademien har publicerat en rapport, av vilken man kan utläsa att inom några år uppgår de kontorskostnader som det finns möjligheter att påverka genom administrativ rationalisering till 30 miljarder kronor. Detta belopp utgör faktiskt ungefär en fjärdedel av hela vår bruttonationalprodukt. Mer behöver väl inte sägas om nödvändigheten av att vi i en långsiktig planering med en fortsatt expansiv verksamhet hushållar med våra resurser.

När nu förslag framläggs om översyn av statlig verksamhet, möts dessa tyvärr ofta av en lika häftig som osaklig

Remissdebatt

kritik. Jag tänker då närmast på det nyligen avgivna betänkandet »Arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadspolitikerna».

Med hänsyn till samhällets alltmer ökade engagemang i arbetsmarknads- och näringspolitiken har det varit naturligt och nödvändigt att arbetsmarknadsverket successivt måste anpassas härtill vad gäller verksamhetens såväl omfattning som inriktning. Detta har lett till en kraftig ansvällning av verkets resurser beträffande såväl personal som pengar. För närvarande sysselsätter verket närmare 4 700 personer och omsätter 1,5 miljard kronor.

I statsverkspropositionen år 1964 framhöll finansministern behovet av en översyn av verkets organisation och att denna översyn borde omfatta verket i dess helhet. Sedermera uppdrog Kungl. Maj:t åt statskontoret att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen verkställa den beslutade översynen.

När sedan denna översyn efter ett fyraårigt grundligt utredningsarbete slutförts och presenterats, visade det sig att man från håll, där man oftast med frenesi kritiserat den offentliga sektorns expansion, starkast kritiserar utredningens innehåll. Man förbiser helt att statskontoret betecknar rapporten som ett ramförslag och att någon tidpunkt då organisationsförändringen bör igångsättas inte angivits, utan man har endast framhållit att en fyraårig period med en riktig planering av övergången kan anses vara tillräcklig. Tids-schemat och hur mycket av de förslag som framförts som bör aktualiseras har statskontoret inte haft någon mening om.

Kritiken har främst riktats mot att förslaget skulle innebära en kraftig centralisering av arbetsmarknadsverket. Förhållandet är det rakt motsatta. Det primära i förslaget innebär en decentralisering av arbetsmarknadsverket på så sätt att man delegerar en hel del be-

slutsfunktioner från arbetsmarknadsstyrelsen i Stockholm till ett antal regionala arbetsmarknadsnämnder.

Vidare innebär förslaget att ett åttio-tal välutrustade distriktskontor inrättas. Dessa kommer i flertalet fall att vara såväl personellt som tekniskt bättre utrustade än de nuvarande länsarbetsnämnderna. I botten kommer fortfarande att finnas möjligheter till upprättande av lokalkontor samt ombud och en uppsökande verksamhet. Fältorganisationen kommer att öka med över 500 årsarbetskrafter, och hela organisationen föreslås bli genomsyrad av den moderna teknik, som om något decennium kommer att framstå som fullständigt självklar.

Man måste verkligen beklaga att en av de största tidningarna i landet kommenterar utredningen med att påstå att t. ex. en arbetslös i Kiruna skulle få åka 90 mil till Sundsvall för att söka arbete, för att nu ta ett av de mera horribla påståenden som gjorts i pressdebatten.

Näväl, allteftersom herrar ledarskribenter fått tid att läsa utredningen har även andra, mera nyanserade kommentarer presterats. Det kan kanske också vara på sin plats att i detta sammanhang framhålla, att arbetsmarknadsverket redan är i färd med att på flera punkter genomföra förslag som ingår i statskontorets utredning. Jag tänker närmast på en minskning av antalet lokalkontor samt användandet av ADB-teknik i större utsträckning än vad som hittills varit fallet.

Det skulle givetvis vara av intresse att redan nu i remissdebatten anföra synpunkter rörande den alltid lika aktuella bostadsfrågan. Jag skall emellertid inte göra detta på annat sätt än genom att framhålla, att oppositionen för ett par år sedan ständigt betvivlade regeringens möjligheter att genomföra sitt bostadsbyggnadsprogram, nämligen 1 miljon nya lägenheter under en tio-

Remissdebatt

årsperiod. Den hittillsvarande utvecklingen visar tydligt att detta program icke var någon utopi, utan att det med ett bostadsbyggande av den omfattning som detta haft under det senast förflutna året och med det förslag som statsverkspropositionen nu innehåller är en realitet.

Fortfarande har vi emellertid de höga bostadskostnaderna, även om under de senaste åren en dämpning, ja, i viss mån även en minskning av kostnaderna kunnat inregistreras. Det skulle vara frestande att redan i dag gå in på den problematik som här föreligger, men vi kommer ju sedermera under riksdags-sessionen att få en mera detaljrik debatt om bostäderna när statsutskottets utlåtande föreligger. Jag vill dock redan nu uttala min stora tillfredsställelse över att det även för år 1969 blivit möjligt att träffa en överenskommelse mellan staten och kreditinstituten om finansiering av bostadsbyggandet, vilket innebär att byggnadskreditiv säkerställs för igångsättning av 103 000 nya bostäder under året i enlighet med statsverkspropositionens förslag. Vad som är oroväckande i detta sammanhang är den ökning av oavlyftade kreditiv som konstaterats vid sistlidna årsskifte jämfört med årsskiftet 1967/1968. Det är att hoppas att detta förhållande är av temporär karaktär, så att de långsiktiga lånen kan sättas in för att minska kapitalkostnaderna.

Med detta har jag även velat ge till känna att jag anser det vara välbetänkt att för närvarande inte på allvar aktualisera ett statligt bostadsfinansieringsinstitut. Man bör i stället i nuvarande skede inrikta alla ansträngningar på att förmå affärsbanker och andra som lämnar byggnadskreditiv att ompröva frågan om kreditivavgiftens berättigande. En särskild avgift för byggnadskreditiv kunde vara motiverad i gångna tider, då det givetvis innebar ett större risktagande än nu att lämna byggnadskreditiv. För närvarande står ju i över-

vägande antalet fall kommunerna i borgen för byggnadskreditiven, varför det huvudsakliga motivet för en särskild avgift icke längre föreligger. Kan den frågan lösas, minskar därmed också behovet av en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet. En beredskap måste emellertid finnas, så att ett dylikt finansieringsinstitut snabbt kan insättas, därest förhållandena på kapitalmarknaden skulle avsevärt förändras.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få biträda ett, som jag förmodar, tidigare framfört yrkande om remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till vederbörande utskott.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill gärna uttala min tillfredsställelse över att få se den nye jordbruksministern på hans plats här i kammaren — jag hoppas att vi kommer att få en del stimulerande och intressanta debatter framöver. Att statsrådet med samma ambition som han visat på det område som han nu har lämnat — det sociala — kommer att ägna sig åt sitt nya arbetsfält är jag fullt övertygad om.

Jag vill också passa på att tacka den avgående jordbruksministern för de meningsutbyten som vi har haft både här i kammaren och utanför detta hus. De har alltid varit stimulerande. Ibland kanske de har varit litet hårda, men såvitt jag har fattat det har de alltid förts med en viss ömsesidig högaktning. Jag tycker att de har varit mycket uppfriskande och säkerligen till gagn för oss båda. Jag ber att få önska före detta jordbruksministern lycka till på hans nya område.

Ja, herr talman, det var inte bara detta jag tänkte säga. För en tid sedan bebådade hans excellens statsministern att riksdagen så småningom skulle få en stor politisk debatt om den nordiska ekonomiska marknaden. Detta hälsar jag med tillfredsställelse eftersom den frågan utan tvekan är en av de

Remissdebatt

allra viktigaste som vi har att handlägga framöver. Eftersom förhandlingarna fortsätter vill jag säga några ord om vissa detaljer i den fortsatta förhandlingsomgången.

Jag tycker nog att man blir litet förvånad när man märker vilka stora förväntningar som ställs på den nya marknaden. Det är egentligen bara jordbrukets företrädare som visar en försiktigare bedömning — och kanske den mest realistiska bedömningen. Det råder ingen tvekan om att ett närmare nordiskt samarbete på vissa områden skulle kunna åstadkomma en hel del fördelar. Redan nu har ganska mycket åstadkommits tack vare detta samarbete. Fortsatta vinster må kunna göras, men jag tycker nog att de vinster som man syftar till måste bedömas efter det pris som man får betala för dem. Om de ritningar som man har gjort upp fullföljes kan nämligen det inträffa att ländernas suveränitet inskränkes.

Betraktar man näringslivets struktur inom de nordiska länderna får man närmast den uppfattningen att ett ekonomiskt samarbete torde ge relativt begränsat utbyte, åtminstone på vissa områden. De viktigaste svenska exportprodukterna som har skogen som råvara, torde t. ex. inte ha så värst mycket mer att vinna på denna marknad.

Det är mycket möjligt att den norska industrins negativa inställning också bottnar i denna uppfattning. Men det är klart att det finns andra områden — metall, järnindustri etc. — som kan ha en del att vinna, det är ingen tvekan om det.

Det framgår emellertid med all önskvärd tydlighet i tal och skrift, att Danmarks främsta, för att inte säga dominerande intresse av denna marknad är att få avsättning för så stor del som möjligt av sitt betydande överskott av livsmedel. Under samma tid som vi här i Sverige har minskat vår produk-

tion av livsmedel med 5 procent har det danska jordbruket ökat sin produktion med 25 procent. Den danske jordbruksministern sade för ett år sedan här i Stockholm, att han för sin del inte funderade på någon minskning av den danska jordbruksproduktionen. Huruvida han sedan ändrat uppfattning har undgått min uppmärksamhet.

Vi bör också komma ihåg att Danmark inte varit främmande för ett separat inträde i EEC just med hänsyn till sitt stora livsmedelsöverskott. I Danmark vill man, såvitt jag förstår, även inom en nordisk marknad hålla dörren öppen för ett separat inträde på EEC-marknaden. Det har sagts att ett nordiskt handelssamarbete skulle underlätta ett inträde i och bli något slags inkörsport till EEC. Såvitt jag begriper är detta optimism i överkant. Det var en styrka för oss att hålla ihop i Kennedyrondens förhandlingar. Men det är inte riktigt samma slag av förhandlingar vi skall föra denna gång och inte heller en gång framöver, som jag hoppas, med EEC. Men så långt kan väl detta uttalande ändå vara riktigt, att det för Danmark möjligen skulle kunna bli lättare att få ett separat inträde i EEC, om man kan visa på att åtminstone en viss del av landets jordbruksproduktion kan avsättas inom Norden. Det största hindret för Danmark att komma med i EEC har nog varit just det förhållandet att man haft ett överskott av produkter, som även EEC-marknaden har överskott av.

När man från det svenska jordbrukets sida har förklarat sig vara beredd att ta upp en konkurrens med EEC-marknaden, så har det berott på att vi har den uppfattningen, att omställningsproblemen då sannolikt skulle bli lättare och anpassningstiden betydligt längre än vad fallet blir vid en nordisk samhandel. Sannolikt kommer också anpassningsprocessen inom det svenska jordbruket att bli en helt annan

Remissdebatt

eller i varje fall till viss del en annan, om den skall ske med EEC-länderna som partners än om den skall ske med enbart det danska jordbruket som partner. Men det förhållandet att det svenska jordbruket är positivt till EEC men kritiskt till en nordisk marknad beror också på att en nordisk marknad med jordbruksprodukter skulle bli mer konkurrerande än kompletterande.

En EEC-marknad skulle däremot för oss bli mer kompletterande än konkurrerande. Syftet med gemensamma marknader är, som jag har fattat det, inte minst att de skall ge möjligheter till kompletteringar länderna och deras näringsliv emellan. Betraktar man jordbruksförhållandena inom EEC får man intrycket att dessa, generellt sett åtminstone, i viss mån överensstämmer med de svenska i allmänhet. Produktionsförhållandena inom jordbruket i Danmark överensstämmer praktiskt taget endast med de bästa svenska produktionsområdenas. Det är därför som en anpassning först till dansk marknad och sedan, som vi hoppas, till EEC-marknad kan komma att bli en direkt nackdel för det svenska jordbruket och kanhända också för vårt lands försörjning med livsmedel. Det är därför jag har velat påpeka detta inför de fortsatta förhandlingarna. Eventuella fördelar, låt oss säga på vissa industriområden, får icke köpas på jordbrukarnas bekostnad. Jordbrukarna utgör i dag en av vårt lands låginkomstgrupper. Det bör, menar jag, inte bli så att låginkomstgrupperna blir de som främst får bära offer till den nordiska marknadens altare.

Mot slutet av förra året framlade statens jordbruksnämnd en utredning angående vår beredskap i händelse av en avspärrning eller en ännu allvarligare situation. Det är en utredning som bör stämma till eftertanke. De bekanta orden från 1940 »vår beredskap är god» gäller måhända än i dag vad beträffar vår militära beredskap men torde knap-

past gälla för försörjningsberedskapen på livsmedelsområdet. Svenska folket lever emellertid i lycklig okunnighet om hur besvärlig vår livsmedelsförsörjning kan bli om importen av nödvändiga produktionsmedel skulle komma att störas. De inhemska produktionsbetingelserna, vår förädlingsindustri och våra lagringsmöjligheter har tyvärr så allvarliga svagheter att man kan säga att svenska folket inte har den livförsäkring man skulle önska om något skulle hända. Vem bär ansvaret för det? Formellt är det naturligtvis regeringen i ett land som bär ansvaret för såväl den militära som den försörjningsmässiga beredskapen. Men regeringen i vårt land kan när det gäller vår materiella försörjning i varje fall dela sitt ansvar med vissa andra parter. Den för ett par år sedan hastigt bortgångna jordbruksutredningens optimistiska syn på vår beredskapssituation vägledde tyvärr regeringen vid dess utformning av de jordbrukspolitiska riktlinjerna 1967. Utredningens olycksaliga tidtabell för nedrustning av vår inhemska livsmedelsproduktion till 80 procent av behovet inom en tioårsperiod lades till grund för försörjningspolitiken framöver.

För min egen del har jag aldrig trott och vägrar fortfarande att tro på de optimistiska bedömningar som har gjorts både av den inhemska produktionens tillräcklighet efter denna nedbantning och framför allt av möjligheterna till lagring, som är nödvändig vid denna begränsade produktion. I den motion som centerpartiet avlämnade vid 1967 års riksdag i jordbruksfrågan uttalade vi också sådana farhågor. Att sedan dessa synpunkter så snart efteråt stöttades upp av en utredning av ett statligt verk torde visa att dessa farhågor inte är helt ogrundade.

En eventuell nordisk marknad kan komma att ytterligare aktualisera vår beredskapssituation. I dessa trygghetsdebattens tider torde det inte vara ur

Remissdebatt

vägen att påpeka, att av alla sådana problem är tryggheten för den dagliga försörjningen den viktigaste. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att regeringspartiet trots sin nu vunna dominerande ställning och trots eventuella prestigehänsyn underkastar jordbruksnämndens utredning ett noggrant studium.

Som bekant skall vi i vårt land lägga ned tredjedelen av den nu odlade åkerarealen. Det betyder att av nuvarande 3 miljoner hektar skall det vara 2 miljoner kvar. På den återstående åkerjorden skall den 80-procentiga försörjningen baseras. Jag förmodar att dessa 2 miljoner hektar återstående åker kommer att återfinnas i våra bästa jordbruksområden. Det är därför viktigt att dessa våra bästa jordbruksområden hålls intakta och i så stor omfattning som möjligt bevaras för det ändamål som de har avsetts till.

Avgörande betydelse för vår livsmedelsproduktion och livsmedelsförsörjning har utan tvivel våra södra slättbygdsområden. Praktiskt taget hela vår försörjning av ett så viktigt födoämne som socker är baserat på dessa södra slättbygdsområden. Det har växt upp livsviktiga förädlingsindustrier som är inriktade på dessa åkrars avkastning.

Nu skall emellertid enligt den prognos som har gjorts upp 48 000 hektar av jordbruksjorden i Malmöhus län läggas ner, i Kristianstads län 50 000 hektar, i Halland 40 000 hektar. Det beräknas sannolikt komma att ske i skogsbygden. I Kronobergs och Jönköpings län skall 63 respektive 73 procent av den nuvarande åkerarealen läggas ner. Dessa län är evakueringsområden för Malmö, Lund och andra sydliga städer.

Man blir litet betänksam när man tar del av de nu framlagda länsplanerna, och då inte minst länsplanen för det län jag själv kommer från, nämligen Malmöhus län, och när man tar del av de andra planer som gäller framtida

bebyggelse, vägsträckningar, flygfält etc. Den s. k. Malmö—Lund-regionen tycks komma att exploatera betydande delar av den bördiga Lundaslätten, och söderut kommer man att ta i anspråk ganska stora områden av den lika bördiga Söderslätt. Samma utveckling är tydligen projekterad för slätterna kring Landskrona och Hälsingborg och över huvud taget för kustslätterna norrut längs Sundet.

När jag ser dessa prognoser för bebyggelsens utveckling i vårt lands förnämsta jordbrukslän måste jag säga att man anser sig ha råd att visa en förbluffande ringaktning för den odlade åkermarken i vårt land, som dock är underlaget för vår framtida försörjning. I vårt grannland Norge har man en rakt motsatt bedömning. Där försöker man såvitt det är möjligt skydda den odlingsbara marken för bebyggelse, och drar man fram vägar, försöker man dra dem så att man skonar de odlingsbara markerna.

Om man anser att vi behöver åtminstone 2 miljoner hektar för att trygga 80 procents försörjning, kan vi fråga oss, vilken försörjningsgrad vi kommer att få när om låt oss säga 10—15 år de regioner i mitt län som jag här har pekat på har byggts ut, men samma problem som jag här har lokaliserat till det sydligaste länet kan man vänta blir aktuella även i andra län — låt mig säga i Halland, Västergötland, Östergötland och Västmanland.

Jag har den uppfattningen, att det är hög tid att vi åstadkommer vad jag skulle vilja kalla en riksplanering för markens användning. Det är vårdslöst att låta utvecklingen fortsätta som nu. Det förefaller nämligen ibland som om samhället hade tappat kontrollen över hur marken bör användas. Det tycks ibland som om stora byggföretag och kapitalintressen inom industri och handel bestämmer hur marken skall användas i vårt land. Vi kommer framöver att få debattera de frågorna, efter-

Remissdebatt

som centerpartiet har aktualiserat dem i motioner till årets riksdag.

När vi fattade beslutet i jordbruksfrågan 1967 blev vi överens på vissa betydelsefulla punkter. En sak som vi var överens om var att underlätta bildandet av bärkraftiga jordbruksenheter både genom att underlätta köp och genom att underlätta sidoarrenden. Genom att jordpriserna i vårt land på många håll överstiger avkastningsvärdet, ibland upp till och över 100 procent är det många jordbrukare, framför allt yngre, som inte har kapitalresurser att köpa jord men som har möjligheter att arrendera tillskotts jord.

Sidoarrendena är alltså väsentligt lättare att tillgripa för att göra en ofullständig brukningsdel fullständig. Detta framhölls också av jordbruksutredningen, och jag citerar därifrån följande: »Det är önskvärt med en lagändring därhän, att arrendator kan ges en tillräcklig trygghet i fråga om dispositionen av mark för att han skall kunna inrikta sitt företag på rationell drift och även göra investeringar i fasta anläggningar såväl som i inventarier.»

Vad utredningen här har sagt i fråga om tryggheten att disponera mark gäller alltså i främsta rummet för just sidoarrenden. Utredningen rekommenderade därför på sin tid att arrendelagsutredningen skulle få ta upp denna fråga till behandling. I propositionen 1967 gjordes samma uttalande och riksdagen biföll den enhälligt.

Nu har arrendelagsutredningen prövat denna fråga och har också lagt fram förslag i ämnet. Tyvärr har denna utredning, måste jag säga, missuppfattat frågans innebörd och vad som avsågs av jordbruksutredningen och med riksdagsbeslutet. Arrendelagsutredningen ökar visserligen besittningstryggheten i fråga om de gårdar där en arrendator är bosatt. Det kallar man för gårdsarrenden. Men utredningen vägrar sådan besittningstrygghet i fråga om de

s. k. sidoarrendena genom att icke tillåta optionsrätt för dessa.

Som jag sade är det sidoarrendena som är de viktigaste ur strukturrationaliseringssynpunkt, d. v. s. såsom förstärkning åt ofullständiga enheter. Om det har lyckats brukaren av en ofullständig egendom att genom ett sidoarrende få en acceptabel brukningsenhet borde han åtminstone ha samma besittningstrygghet där som tillkommer den jordbrukare som är bosatt på sin egendom. Tyvärr har arrendelagsutredningen gått en motsatt väg. Den målsättning som avsågs i riksdagsbeslutet och av jordbruksutredningen motarbetas av denna utrednings förslag.

Jag skall illustrera det med några exempel för att det skall stå klart hur felaktigt detta förslag åtminstone enligt min mening är. Om man tänker sig att ägaren till en ofullständig egendom, låt oss säga på 20 hektar, utarrenderar den till en person som bosätter sig på den egendomen, får denne arrendator besittningsskydd i fråga om den gården, och därom är ingenting att säga. Det innebär en förbättring. Men om denna gård i stället utarrenderas till en granne som kanske brukar en ofullständig egendom av samma storlek, låt oss säga på 20 hektar, åstadkommer man därigenom en anordning, som är fullt i överensstämmelse med riksdagsbeslutet att man skall försöka att av två mindre göra en fullständig egendom. Men vid den transaktionen inträffar det märkliga enligt arrendelagsutredningens förslag att arrendatorn mister sin besittningsrätt eller trygghet till den nyförvärvade gården. Om någon har behov av besittningsskydd så är det ju den som genom ett sådant tillskottsarrende har förstärkt och förstorat sin brukningsdel. Han har då skaffat maskiner och investerat och bör ha trygghet för att använda dem.

Om den arrendator som tidigare har en gård flyttar över från den tidigare arrenderade gården till den nya, gör

Remissdebatt

han den nya gården till ett gårdsarrende och behåller då besittningstryggheten till den, men då mister han besittningsrätten till den han hade förut, trots att han brukar bägge.

Äger han den första gården och arrenderar en ny vid sidan om får han ingen besittningsrätt på denna eftersom det är ett sidoarrende. Men flyttar han bort från sin egen gård och bosätter sig på arrendegården blir det ett gårdsarrende och han får besittningstrygghet. Det är emellertid ganska sannolikt att byggnaderna är bäst på den gård han själv äger, men vill han ha besittningsskydd får han lämna den.

Det är mig obegripligt att en utredning kan komma fram till så märkvardiga förslag som från rationaliseringssynpunkt är så helt felaktiga. De innebär ett steg baklänges i den jordbrukspolitik som beslutats. Därmed vill jag inte kritisera arrendelagsutredningen i övrigt, ty den har kommit med många bra förslag, men när det gäller att använda arrendeinstitutionen för att storleksrationalisera har man enligt min mening helt felbedömt uppgiften.

Vi brukar åtminstone inte i onödan sätta vår tillit till regeringen, men beträffande denna sak hoppas jag livligt att regeringen visar en mera realistisk och praktisk uppfattning än den utredningen ådagalagt. Jag hoppas därför att jordbruksministern, eller vilket statsråd det än må bli som kommer att utforma en ny arrendelag, följer den reservation som lämnats till utredningen och där det förordas optionsrätt även för sidoarrendena. Detta är från rationaliseringssynpunkt det enda riktiga och det överensstämmer också med den allmänna inriktning som vi enats om för att åstadkomma bärkraftiga jordbruksenheter.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Vad som uppkallat mig till talarstolen är vissa uttalanden av

herr Hansson i Skegrie i anslutning till tanken att skapa ett vidgat och fördjupat ekonomiskt samarbete i fastare former mellan Nordens länder.

Han anförde en rad kritiska synpunkter men, herr talman, jag vill redan nu förutskicka att det inte är min mening att mera ingående beröra dem, ty jag föreställer mig att vi under vårens lopp får rikligt med tillfällen att grundligt diskutera sådana spørsmål. Vi skall ju ha en utrikesdebatt någon gång i mars och antingen i anslutning till den eller vid ett annat tillfälle får handelsfrågorna tas upp.

Herr Hanssons i Skegrie anförande innehöll dock så många påståenden och anklagelser att jag inte vid detta tillfälle kan låta dem stå helt oemotsagda. Låt mig bara framhålla att om man är så kritisk inom centerpartiet som herr Hansson nu visat sig vara, hade det funnits alla skäl för centerpartiet att låta sig vara representerat vid de överläggningar som ägde rum sistlidna lördag och söndag mellan ledamöterna i Nordiska rådets presidium, inbjudna partiledare och alla medlemmar av Nordiska rådets ekonomiska kommitté. Jag vill fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att ingen av dem som ställer sig mest skeptisk, för att inte säga rent kritisk, mot det nordiska ekonomiska samarbetet tog detta tillfälle i akt att låta sig vara representerad. Jag beklagar detta eftersom vissa av de missförstånd som herr Hansson gjort sig skyldig till onekligen hade kunnat undanröjas i de diskussioner som där förekom.

Jag observerade att herr Hansson i Skegrie hyser stark fruktan för att det svenska jordbruket skall komma i kläm, och det finns onekligen vissa skäl som talar för att en av de största stötestenarna i det nordiska samarbetet är att finna just på jordbrukets område. Jag tror emellertid inte att det problemet är olösligt, men jag skall inte nu gå närmare in på den saken. Det får vi som sagt tillfälle att göra längre fram.

Remissdebatt

Herr Hansson i Skegrie presterade en ganska besynnerlig argumentation och menade att om det nordiska samarbetet över huvud taget är av något värde, så är det i alla fall inte mycket att fästa sig vid. Det är bra mycket bättre, menade herr Hansson, om vi kan åstadkomma en lösning på den stora integrationsfrågan i Europa genom att övervinna marknadssplittringen och få en utvidgning av EEC till stånd. Om jag förstod herr Hansson rätt menade han att han därvidlag inte har några betänkligheter. En av anledningarna till att frågan om det nordiska samarbetet har fått så stark aktualitet under det senaste året är dock att ingen tror att det är realistiskt att räkna med att vi kan nå en överenskommelse i den stora europeiska integrationsfrågan inom den närmaste framtiden. Under dessa omständigheter har man ansett det vara till fördel om de nordiska länderna kunde svetsas samman bättre, kanske rent av i en ekonomisk union. Då kommer nämligen våra förbindelser med yttervärlden i olika sammanhang att kunna bevakas mycket bättre, vilket skulle vara till vår egen fördel.

Sedan skall man inte tro — vilket herr Hansson i Skegrie uppenbarligen gör — att det blir en lätt match att lösa de svenska jordbruksproblemen när vi får en utvidgad gemensam marknad i vår del av världen. Som väl ingen har undgått att observera brottas nämligen EEC för närvarande med oerhört svåra överskottsproblem, som man i dag inte vet när man kan finna lösningen på. Där räcker det inte med att hänvisa till den engelska marknaden. Om EEC-länderna kan finna ökade avsättningsmöjligheter för sitt överskott på jordbruksprodukter i England, så går detta kanske ut över det danska jordbruket, och då skulle vi alltså ha avsättningssvårigheterna kvar här i Norden.

Vidare skall man observera att den svenska prisnivån för närvarande ligger något över prisnivån i EEC, man

har sagt mig 5 procent över. Det skulle sålunda inte innebära någon reell lättnad i det svenska jordbrukets bekymmer, om dörrarna till EEC öppnades för oss — vilket de inte gör. Och då tror vi att man genom ett samgående på det sätt som ämbetsmannarapporten tar sikte på lättare skulle kunna komma till rätta med våra strukturproblem, om vi gemensamt anstränger oss att bygga ut vårt näringsliv på ett rationellt sätt och med en bättre arbetsfördelning. Detta bör skapa möjligheter för företagen i hela Norden att bättre än i dag hävda sig i den allt hårdare konkurrensen.

Det är den ena fördelen. Kanske kommer det resultatet att låta vänta på sig, men för min del tror jag att redan när det blir känt att Nordens länder går samman kommer vi att accepteras som en part vid förhandlingsbordet. Jag tror att vi har mycket att vinna på varandras medverkan i detta sammanhang. Denna lärdom kan vi dra redan av Kennedyförhandlingen. Även om det inte nu är fråga om en Kennedyförhandling — det är den enda punkt där jag vill ge herr Hansson i Skegrie rätt — har vi ändå gjort den erfarenheten att det var till fördel att vi höll ihop. Jag tror att nordisk sammanhållning kommer att visa sig vara till fördel i alla våra förbindelser med yttervärlden.

Jag vill också betona att ingen av dem som satt sig in i denna problematik har kunnat ungå att se att det finns problem och svårigheter, som ingalunda är övervunna. Utredningarna kommer att kompletteras, och det material som därvid framkommer skall på samma sätt som den preliminära rapporten bli offentlig och ge möjlighet till en saklig diskussion. Med god vilja tror jag emellertid att vi har utsikter att komma vidare.

Jag är medveten om att samarbetet i initialskedet kan innebära vissa uppoffringar inte bara för vårt land utan lika väl för de tre grannländerna. Jag tror dock att vi kan åstadkomma en

Remissdebatt

jämn fördelning av dessa uppoffringar liksom också av fördelarna — utgångspunkten har ju varit att samarbetet skall kunna ordnas så att det blir till fördel för alla de deltagande länderna. Det är inte alltför svårt att visa att en balanserad uppgörelse på detta sätt i varje fall tycks ligga inom räckhåll, om den politiska viljan finns.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet får ursäkta att jag inte har så stort förtroende för regeringen att jag skulle avstå ifrån att uttala farhågor för de svårigheter som kan bli aktuella för det svenska jordbruket i en gemensam nordisk marknad. För några dagar sedan gjordes en enkät av Jordbrukarnas Föreningsblad, där ordföranden för de danska jordbruksorganisationerna, den danska motsvarigheten till ordföranden i Sveriges lantbruksförbund, bl. a. gjorde det uttalandet att en nordisk marknad för svenska jordbruksprodukter såsom den är tänkt kunde bli förödande för de övriga nordiska ländernas jordbruk. Han ville därför inte biträda inrättandet av en sådan marknad.

Herr statsrådet får därför förlåta mig att jag inte kunde avstå från att här påpeka att man inför de fortsatta förhandlingarna måste observera jordbrukets utsatta ställning. Herr statsrådet erkände ju själv att jordbruksfrågorna är en av de största stöttestenarna i detta sammanhang. Det är därför förbluffande att herr statsrådet ville förmena mig att över huvud taget framföra en sådan mening.

Bakgrunden till att jag nämnde att jordbruket i vårt land inte fruktar EEC är att denna marknad är mera lik den svenska. Den danska jordbruksproduktionen motsvaras endast av den bästa svenska produktionen. Det är alltså bara de skånska och halländska slätterna som kan ta upp en fri konkurrens med

Danmark. Hur har statsrådet tänkt sig att de övriga delarna av vårt jordbruk skall klara denna konkurrens? Är herr statsrådet beredd att låta det svenska jordbrukets omfattning krympa under den 80-procentiga självförsörjningsgrad och de två miljoner hektar som vi tidigare uttalat oss för?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har inte anklagat herr Hansson i Skegrie för att han hyser betänkligheter eller oro för det svenska jordbrukets öde i samband med en nordisk marknad. Jag har ju tvärtom sagt att det är ett av de problem som vi har att brottas med den närmaste tiden. Möjligen kan jag tycka att herr Hansson dragit litet för vittgående slutsatser när han redan nu ställer sig nästan avvissande till tanken på ett fastare och utvidgat ekonomiskt samarbete, som naturligtvis också kan inrymma vissa ting på jordbruksområdet utöver det samarbete som redan nu utvecklats sig inom ramen för EFTA.

Men om herr Hansson i Skegrie har så stora betänkligheter förstår jag inte att han inte har övertygat sin partiledning om att vid de överläggningar med parlamentariker, som de samlade nordiska regeringarna nu för, skall ni vara representerade och kunna framföra era betänkligheter. Det är en anklagelse, herr Hansson i Sekgrie, som jag inte riktar bara mot Er personligen utan mot centerpartiet över huvud taget.

Jag vill bara än en gång framhålla att det finns svårigheter även på andra områden. Det hör emellertid uppmärksammas att i ämbetsmannarapporten har man — alltså på det planet, utan att regeringarna har tagit någon ställning till sakmaterialet — lyckats resonera sig fram till lösningar. Det finns flera frågor som är lösta än som är olösta.

Och att man på kompromissens väg även på de återstående, ännu öppna områdena skall kunna nå fram till över-

Remissdebatt

enskommelser och kompromisser skall vi väl ändå inte redan nu utsluta. Det finns all anledning, oavsett vad som sägs på danskt håll och på jordbrukshåll i övrigt, att fortsätta att söka sig fram till uppgörelser även på dessa områden. Och jag kan nämna — min kollega jordbruksministern är här — att jordbruksministern har föranställt om ett första sammanträffande med jordbrukets organisationer redan nästa vecka. Det är troligt att det blir flera sådana överläggningar, och jag kan försäkra herr Hansson i Skegrie att under utredningsarbetets gång liksom i fortsättningen kommer vi att använda tiden för att hålla nära och fortlöpande kontakt med alla näringsorganisationer. Det har vi gjort och det kommer vi att göra.

Men jag lovade ju, herr talman, att jag inte skulle tala länge, när vi ändå får tillfälle att återkomma till problematiken. Jag har nog sagt vad jag anser att jag bör säga vid detta tillfälle.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upplysa herr statsrådet om att jag för egen del är positiv till ett nordiskt ekonomiskt samarbete. Jag har studerat en hel del av det som hänt härvidlag och läst om vad som avses hända. Jag har fullt klart för mig att vi redan nu inom det nordiska ekonomiska samarbetet på vissa punkter har hunnit längre än vad man gjort inom EEC, och kan vi fortsätta på detta sätt, så gärna för mig.

Vad jag däremot varnat för är att vi skulle försöka köpa fördelar för vissa grupper i vårt land på låginkomstgruppernas bekostnad. Och jordbrukarna är i dag en av vårt lands låginkomstgrupper.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! I den mån vi behöver ta på oss uppoffringar för det nordiska samarbetet, så är det alldeles självfallet

att vi skall göra detta solidariskt. Det är inte meningen att vältra över svårigheterna på någon särskild grupp. Detta är en del av den problematik som rymms i de föreliggande planerna och som också har betydelse för våra möjligheter att nå en lösning av jordbruksproblemet på detta område.

Jag blev rätt glad när jag hörde det tonfall som herr Hansson i Skegrie nu använde. Han sade att också han ställde sig positiv till ett nordiskt ekonomiskt samarbete, men han underströk ånyo de stora farhågor som han hyste för jordbrukets vidkommande. Därvidlag kan jag förstå honom. Vad jag däremot har svårt att förstå är att centerpartiet, som med hänsyn till sin starka jordbruksförankring har alldeles speciella intressen att bevaka, var det enda demokratiska parti som inte deltog i de överläggningar som hölls under lördagen och söndagen.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Finansplaner är nästan alltid intressanta aktstycken, inte bara för vad som står i dem. Nästan alltid finns det också intressanta och stundom mycket avslöjande informationer genom det som inte står i dem.

Jag skulle här vilja säga någonting om skatterna. På det området är årets finansplan inte någon särskilt spännande informationskälla. Där finns ingenting om vad man vill göra på det stora skattefältet. Skatterna är i alla fall stora problem för många människor, kanske framför allt för dem som valdebatten i så stor utsträckning handlade om — låginkomsttagarna.

Att skattesystemet är ett fördelningspolitiskt instrument kan inte förnekas, men finansministern har uppenbarligen inte kunnat använda det instrumentet för att snabbt kunna hjälpa låginkomsttagarna.

Under förmiddagens debatt sade herr Sträng att folkpartiet hade närmat sig

Remissdebatt

moderata samlingspartiet. Herr Holmberg sade några minuter före — eller efter — att vi hade närmat oss socialdemokraterna. Därmed måste det med andra ord vara ganska bra dokumenterat att folkpartiet är det verkliga mittenpartiet.

Det hårda skattetrycket har förut gällt framför allt den statliga skatten och progressiviteten för denna. Men verkligheten har förändrat sig. Nu är det kommunalskatten, den som är proportionell, som är verkligt oroande genom att den stigit så snabbt i höjden och så hårt drabbar just de lägre inkomsttagarna.

Avdragen räcker inte längre till, därför att de ger alltför hög effekt för de högre inkomsttagarna och därför kostar för mycket. En negativ skatt som något ytligt diskuterats här i dag är en fråga som man har all anledning att överväga. Men det är samtidigt ett så stort komplex att man inte kan räkna med att komma fram på den vägen inom en mycket snar framtid utan närmare penetrering. Det behövs verkligen snabba åtgärder. En effektiv metod är avdrag direkt på skatten som folkpartiet i år föreslagit i sin motion. Den är bra också därför att den inte minskar skatteunderlaget för kommunerna, utan man får på det sättet hjälp att med statsmedel stödjda både låginkomsttagarna och de kommuner som har en stor grupp av låginkomsttagare.

Enligt min mening är det verkligen att ta alldeles för lätt på dessa frågor om man säger — som någon gjorde tidigare i dag — att det inte spelar någon större roll om det blir staten eller kommunerna som betalar dessa olika utgifter som man i ett eller annat forum har varit enig om, eftersom de ändå skall betalas. Så mycket intresse för de kommunala utgifterna tror jag i alla fall att man behöver visa även i detta hus att man utformar statsbidragsreglerna på ett sådant sätt att de stimulerar till sparsamhet med de kommu-

nala medlen i stället för tvärtom. Om vi blickar tillbaka till den tid då vi har haft en våldsam expansion på skolbyggnadsområdet här i landet, kan vi konstatera att staten har direkt stimulerat till slöseri i stället för till motsatsen. Det finns all anledning att överväga om det finns möjligheter att just genom konstruktionen åstadkomma en annan utveckling än denna.

Om jag minns rätt sade herr Sträng i dag — det gällde den punkt där folkpartiet enligt hans åsikt hade närmat sig moderata samlingspartiet — att man skulle se upp med talet om marginalskatterna, eftersom det gynnar de rika. Om man behöver resonera så för att visa att folkpartiet skulle ligga nära moderata samlingspartiet, är det nog litet klen beställt med bevisföringen.

Mellan 8 000 och 12 000 kronors inkomst är marginalskatten 37 procent. En person som har 25 000 kronor i inkomst — det är verkligen en genomsnittsinkomsttagare — har 44 procent marginalskatt om han är gift och 51 procent om han är ensamstående. Det är väl inte rika människor. Fråga de stora organisationerna, som vet att detta verkligen är ett problem!

Alldeles automatiskt har skattetrycket under de senare åren skärpts utan några beslut. Det har inflationen ordnat. Bara på de senaste fyra åren har enbart genom inflationen tagits ut ungefär 5,5 miljarder kronor extra i skatter. Det är just på grund av inflationen som de allra flesta människor nu finns i det progressiva skiktet. När herr Sträng en dag — kanske mycket snart — kommer att med allvar ta itu med dessa skatteproblem, hoppas jag att han gör det från den utgångspunkten att det är arbetande människor, vilka ofta har det svårt, som befinner sig i de inkomstskikt där marginalskatten drabbar hårt. Han kan dessutom tänka på vilka effekter den får i alla de sammanhang där det blir fråga om att ge sociala tillägg av olika slag. Folkpensionärernas

Remissdebatt

förhållanden är ett skrämmande exempel på förödande marginaleffekter.

Det är en underlig sammanblandning, om man tror att kritiken mot marginalskatterna är detsamma som kritik mot skattens absoluta höjd. Man kan naturligtvis moralisera över användningen av marginalskatten som ett löneförhandlingsargument, men den fungerar i alla fall så att den bidrar till att öka inkomstklyftorna före skatt.

Herr Sträng ironiserade i dag i gammal känd stil över att det inte finns så värst många nyheter i oppositionens motioner. Om det hade funnits många nyheter hade han naturligtvis talat om en vinglande opposition, antar jag. Vi söker i allmänhet att i riksdagen med motionsförslagen förverkliga de program som vi har. Detta känns för oss inom folkpartiet förpliktande. För socialdemokraterna gäller kanske andra regler; det känner jag inte till. Hur kravet på republik programmatiskt är utformat och hur det skall förverkligas, kan vara ett exempel på att det möjligen inte förhåller sig på samma sätt inom det socialdemokratiska partiet.

Vi har i vårt program som enda politiska parti ett krav på individuell beskattning, och det känns förpliktande. Därför ämnar vi återkomma till den punkten ända tills kravet är realiserat, och det är möjligt att det hinner bli litet tjugigt innan så har skett.

Vad herr Sträng vill i denna fråga har varit svårt att utrona. För fyra år sedan tillsatte han visserligen en utredning med direkt beställning av tekniska lösningar till särbeskattning, men det har inte hindrat att ändringar med sambeskattningskaraktär har gjorts därefter som direkt har försvårat genomförandet av det system som han själv har beställt. Det är att rulla stenar i vägen för det som man själv vill åstadkomma — om man nu vill åstadkomma något.

Jag skall inte ta upp något djupare resonemang om den individuella be-

skattningen i dag — det blir tid att debattera den när utredningsmaterialet snart ligger på riksdagens bord — utan skall endast nämna två ting.

Stödet till barnfamiljerna är i dag klart otillräckligt. Sedan det 1965 bestämdes att barnbidraget skulle vara 900 kronor har det inte ändrats ens så mycket att det blivit kompensation för penningvärdeförsämringen. 900 kronor är inte mycket pengar med tanke på de höga barnkostnaderna! Då är det mer lönande att gifta sig — i varje fall om man har 100 000 kronor i inkomst. Då får man nämligen 4 051 kronor i skattefavör. Men en låginkomsttagare får alltså bara 900 kronor till barnet. Om en ogift med barn är lycklig nog att också ha 100 000 kronor i inkomst får han 5 933 kronor i extra skattefavör. Detta tycker jag inte är de rätta proportionerna, och det är det en individuell beskattning handlar om.

Det har i dag sagts att det kan bli mycket svårt att medverka vid en omläggning till individuell beskattning om man inte tar hänsyn till att det finns människor som bor på orter där det inte går att få jobb. Ja, naturligtvis måste hänsyn tas härtill. Man måste också ta hänsyn till att många saknar utbildning för att kunna konkurrera med t. ex. de yngre. Många har över huvud taget format hela sin livssituation på ett sätt som är mycket svårt att ändra, och det kanske också skulle vara orimligt att begära det. Det är därför som det behövs mjuka övergångsanordningar. Men det kan fördens skull inte vara motiveerat att konservera de avvita relationer i samhällets stöd som jag nyss berörde.

De 5 500 miljoner kronor som de senaste fyra årens inflation har inbringat herr Sträng i extra inkomst hade varit en fullt tillräcklig summa för att göra eleganta övergångsordningar för just de grupper som man måste tänka på. Det är svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta, och såvitt jag vet har det inte i grundlagen skett något undantag

Remissdebatt

för folkpensionärerna. För nästan två år sedan gjorde en enig riksdag en beställning hos regeringen på en snabb lösning av frågan om skatt på pensionärernas extra inkomster, men ännu har inga åtgärder vidtagits. Folkpensionärerna är värda mer än en sådan nonchalans. En enig riksdag bör man nog också ta hänsyn till, om det skall vara något kvar av det där med den urgamla rätten.

Sista gången det gjordes stora förändringar i vårt skattesystem var 1947. Sedan dess har det genomförts 145 ändringar bara i det avsnitt som rör inkomstskatten. Det är inte konstigt att det inte längre hänger ihop och att verkningarna av det ena lätt elimineras av det andra. Det är ett lapptäcke vi har, och det bör vi snarast göra oss av med. Ju högre skatterna blir, desto viktigare blir det, att skattesystemet utformas riktigt.

Enligt OECD:s nationalräkenskapsstatistik ligger Sverige i topp bland jämförda länder med 39 procent av bruttonationalprodukten i skatt. Någon kanske vill göra gällande, att detta beror på vår höga sociala trygghet. Men även om vi räknar bort transfereringarna för den sociala tryggheten och den sociala utjämningen, så ligger Sverige i alla fall i topp bland de jämförda länderna. Det är just detta som gör kravet på ett rationellt och rättvist skattesystem till en så angelägen fråga. För att kunna genomföra ett sådant skattesystem behövs indirekt beskattning, och det greppet tycks det nu råda relativt stor enighet om. Att en indirekt beskattning samtidigt kan minska både skatteflykt och skattefusk är verkligen inget minus.

Till sist vill jag säga att detta inte är ett krav på något som skall hända i en oviss framtid utan närmare bestämning, som jag tror finansministern uttryckte det i dag. Det finns så mycket skiftande skatteutredningsmaterial, att jag är helt övertygad om att man genom en sam-

ordnande snabbutredning skulle kunna skapa underlag för ett förslag redan till nästa års riksdag.

Herr talman! Här kommer det ytterst an på den politiska viljan.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Får jag be kammaren att några minuter följa mig från jordbruksfrågor, näringspolitik och skatte-resonemang över till utbildnings- och kulturpolitiken. Det kan kanske kännas som en prövning, men frågor inom det området hör också hemma i den bedömning av den i vårt land förda politiken, som görs i remissdebatten.

Årets utbildnings- och kulturbudget för det folk på 8 miljoner som vi snart utgör är rekordhög. Den belöper sig, om man lägger samman drift- och kapitalanslagen, till nära 8 miljarder kronor, alltså 1 000 kronor per person. Det är summor som både förpliktar och stämmer till eftertanke. Endast socialdepartementet har en högre driftbudget — över 11 miljarder kronor.

Vad får vi då för stort och revolutionerande nytt för dessa väldiga summor? Tyvärr mycket litet utöver det vi redan har. Av driftbudgetens ökning på bortåt 800 miljoner kronor går det mesta till automatiska ökningar eller till reformer som redan är beslutade. För skolväsendets del är det en helt ointressant statsverksproposition som denna gång lagts på riksdagens bord.

Största delen av ökningen på över 500 miljoner kronor till de allmänna skolorna sväljs av den pågående utbyggnaden av grundskolan och de gymnasiala skolformerna. Något större utrymme för reformer och anslagsökningar för att underlätta det dagliga arbetet för elever och lärare finns inte. Särskilt allvarligt är att den trånga ramen för skolbyggen permanentas. Läget på skolbyggnadsfronten är på många håll prekärt.

Vad beträffar den högre undervis-

Remissdebatt

ningen sprängs nu definitivt de s. k. ramtalen för antalet studerande.

Detta skapar ett problem av nästan oöverskådlig vidd från såväl universitets- som arbetsmarknadssynpunkt, för att inte tala om studiefinansieringsaspekten. Det går inte — som utbildningsdepartementet förmodligen avser att göra — att endast skjuta över upplösningen av denna knut till 1968 års utbildningsutredning.

Vid 1970-talets början skulle enligt tidigare beräkningar studerandeantalet uppgå till 87 000. I verkligheten har vi redan 105 000 studerande vid våra universitet och högskolor. En följd av denna överansträngning är, att universitetens högstadium, forskarutbildningen och forskningen, blivit eftersatt. De ökade resurser som tillförs universiteten har mest siktat på att hjälpligt hålla i gång undervisningen på lågstadiet.

Nu berömmar sig regeringen av att man föreslår inte mindre än 38 professorer och laboraturer, om jag har räknat rätt. Det är emellertid en sanning som närmast är ett skämt. De flesta av de s. k. nya tjänsterna innebär endast förverkligande av gamla beslut eller omvandling av redan existerande tjänster. De i egentlig mening nya tjänsterna kan nästan räknas på ena handens fingrar. De är givetvis välkomna men helt otillräckliga.

Ökningarna av anslagen till allmänkulturella bildningsändamål är också mycket obetydliga. Jag exemplifierar: Anslaget till studiecirklar t. o. m. minskar med ett par miljoner. Attityden till studiecirkelverksamheten, som ju är en utomordentligt viktig del av vuxenutbildningen, är nästan nedslående, närmast en utmaning mot folkbildningsvärlden. Årets statsverksproposition har på sina håll också inom oppositionen betecknats som moderat. Det är den emellertid definitivt icke, när det gäller studieförbunden och studiecirk-larna. Närmast skär den här alltså ned

anslagen. Man måste be om en förnyelsens och förståelsens vind inom utbildningsdepartementet som når fram också till finanserna.

Helt kallsinnig ställer sig utbildningsministern, för att plocka ut ytterligare en kultursektor, exempelvis till att ge författarna ett högre belopp för biblioteksutlåningen än de får nu; alltså 6 öre per lån. Kan man här, måste man fråga sig, förvänta en kraftfull protest från de socialdemokratiska kulturarbetarnas förening som eljest prisar den socialistiska kulturpolitiken i hängivna ordalag? Eller skall det bli en uppgift enbart för oppositionen?

Samtidigt har tillsatts ett statligt socialdemokratiskt kulturråd på departementsnivå under kulturchefen Pålsson. Vad skall detta råd göra? Måne försvara de uteblivna insatserna? Utbildningsministern tog inga risker, när han tillsatte sitt kulturråd, en permanent institution motsvarande exempelvis forskningsrådet. Förebilden har varit omöbleringen i radiostyrelsen, där arbetsutskottet består av övervägande socialdemokrater eller jämställda. Av kulturrådets 14 ledamöter är praktiskt taget alla att beteckna och uppfatta som socialdemokrater, vänstersocialister och t. o. m. kommunister. Skall det vara exempel på jämlikhet för skilda åsiktsriktningar i ett statligt organ, representerande också den icke socialistiska halvan av vårt folk?

Man kan väl säga, att hade en borgerlig regering lagt fram en utbildnings- och kulturbudget som den vi fått i år, skulle det ha blivit ett skall utan måtta från socialistiska lärare av alla kategorier, kulturskapare och kulturkändisar, för att inte tala om socialdemokratiska tidningsredaktörer. Nu tiger man still, men det är inte hälsan som tiger.

Mycket mer skulle kunna sägas om den utbildnings- och kulturpolitik, som speglas i utbildningsdepartementets del i statsverkspropositionen. Intresset för

Remissdebatt

den är emellertid i student- och universitetslärarkretsar svalt, jämfört med det kärlekshat som visats PUKAS-propositionen, proposition nr 4 angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet.

Det talades gärna i samband med det ursprungliga UKAS-förslaget för ungefär ett år sedan om århundradets, för att inte säga seklernas reform. Det är att ta till överord. Det nu föreliggande PUKAS-förslaget gäller endast en reform, låt vara en mycket stor sådan, inför 1970-talets utbildningspolitiska seglats.

Vad 1968 års utbildningsutredning så småningom kan komma fram med torde få ännu större betydelse för framtidens postgymnasiala studier, inte minst med tanke på den allmänna målsättningsdebatt med klara allmänpolitiska inslag som utredningen just håller på att initiera med ett snart av trycket utkommande diskussionsunderlag.

Handläggningen av frågan om fasta studiegångar är ett skolexempel på dåligt regeringshandlag. Resultatet ser vi i dag i den stora oron — för att använda ett milt ord — i studentvärlden alltifrån vänsterstudenternas oförskämda upptåg och ohyfsade vokabulär till den seriösa och allvarligt menade kritik som kommer från flertalet studerande.

Det började med 1965 års riksdagsbeslut efter en proposition från dåvarande ecklesiastikminister Edenman, innehållande inte mycket annat än ett naket förslag om fasta studiegångar utan närmare angivande av vad dessa skulle komma att innehålla. Socialdemokraterna svalde det hela; oppositionens invändningar beaktades inte. Därefter skrev Kungl. Maj:t bindande direktiv, och universitetskanslersämbetet effektuerade det misslyckade UKAS, som herrar Palme och Moberg sedan under opinionstrycket förvandlade till

det nu föreliggande PUKAS. Det måste alltså fastslås, att ansvaret för dagens upprörda situation ligger hos triumviratet Edenman—Palme—Moberg.

Vad denna seriösa student- och läraropinion nu inför det slutliga avgörandets ögonblick inriktar sig på är dels att få yttra sig om förslaget, som inte varit på remiss, dels att få antingen något uppskov med beslutet eller ett framskjutande av reformens ikraftträdande.

Allt talar, som jag ser det, för att marcken icke är beredd för ett riksdagsbeslut redan i början av mars med ett igångsättande av reformen från höstterminen 1969.

Herrar Palmes och Mobergs proposition innebär — det skall faktiskt erkännas — i flera avseenden en förbättring, framför allt under förutsättning att de löften som meddelas i formen att vissa ting bör, som terminologin lyder, genomföras också verkligen infrias. Kvar står dock under alla förhållanden dels kravet att studentorganisationerna och lärarna bereds reell möjlighet att inkomma med synpunkter, dels kravet på ett framskjutande av reformens ikraftträdande.

Enligt mitt förmenande finns en möjlighet — jag säger: en möjlighet — för riksdagen att komma till samförstånd med de studenter, vilka utgör det överväldigande flertalet, som framför sina önskemål och framlägger sina synpunkter på ett konstruktivt sätt. Det måste väl ändå fastslås, att reformen är till för de studerande, och den bör alltså inte genomföras i kamp och strid med dem.

Begrepp om och erfarenhet av hur man bör studera får väl våra studenter och deras lärare anses besitta, t. o. m. i stor utsträckning. Man kan fråga sig, om utbildningsdepartementets skrivbordsstrateger alltid vet bäst. Jag tror det för min del alls icke. Jag upprepar, att samförstånd, så långt sådant är möj-

Remissdebatt

ligt, utgör den idealiska lösningen, som vi alltså i kammare och i utskott bör försöka åstadkomma.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! »Arbete befordrar hälsa och välförhållanden», fick vi lära oss på den tiden jag gick i skolan och man har väl sedermera insett att det ligger en hel del sanning i den sentensen.

Särskilt under senare år har man åtskilliga gånger kunnat konstatera vad det betyder för människor att bli ställda utanför möjligheterna att försörja sig. När själva grunden för försörjningen rycks undan, efter årtionden av full sysselsättning, har det för många blivit närmast en chock att plötsligt en dag finna sig stå inför framtidsvyer som de aldrig tidigare tänkt sig.

Jag tror att det är svårare för dagens generation att möta arbetslöshet än det var för den generation som fick bära bördorna under arbetslöshetstiden på 1920- och 1930-talen.

Vi vet också att det är många samverkande orsaker till de sysselsättnings-svårigheter som vi har haft och fortfarande har, men en genomgående anledning är de ökade kraven på effektivitet och lönsamhet i vårt näringsliv och i vårt samhällsliv. Vi ersätter människorna med maskiner, och av dem som sedan blir kvar i produktionen kräver vi toppprestationer, som automatiskt ställer tusentals äldre människor utanför arbetslivet.

Vi har ett fint ord för denna process: rationalisering. Rationalisering har blivit som en religion och datamaskinen har blivit en gud. Tillämpar man en sådan religion utan variationer leder det till, som vi nu kunnat konstatera, att en del människor får betala förbättringarna och de ökade inkomstmöjligheterna för andra grupper. Särskilt svårt är det inom vissa sektorer, nämligen inom de områden av vårt samhällsliv där man av särskilda skäl är tvungen att göra omstruktureringar.

Vi vet alla att särskilt skogslänen är hårt utsatta.

I december 1968 var 45 procent av de arbetslösa bosatta i skogslänen, en ökning med 5 procent från 1967. Den tendensen kvarstår. Den rörelsestimulerande arbetsmarknadspolitiken har ändå räddat många, framför allt bland de yngre, och gett dem möjligheter till nya arbetsuppgifter.

Men i skogsbygderna har det varit och är särskilt besvärligt, därför att man där till stor del har äldre arbetskraft som inte kan omflyttas och som av olika skäl också är bunden vid sin hemort. Detta har skapat speciella problem för våra glesbygdskommuner. De får ett mindre skatteunderlag, de har endast äldre människor att bygga på, de unga lämnar orten. De som sitter i ledningen för kommunerna har små utsikter att emotse någon expansion. Men det är inte bara i de små kommunerna som omstruktureringen har lett till besvärligheter, utan även i stora kommuner kan läget, som vi vet, te sig katastrofalt på grund av industri-nedläggelser och driftinskränkningar.

Om vi ser på statistiken, finner vi att under 1967 förlorade 151 000 personer i detta land sina arbetstillfällen på grund av nedläggelser eller driftinskränkningar inom industrin. Men vi kan med glädje konstatera att arbetsmarknadspolitiken ändå i stort sett har anpassat sig efter de nya kraven. Vi vet alla att detta kostar mycket pengar och att det även satts in ökade personalresurser som har betytt en hel del. Omkring 55 000 av de 151 000 friställda fick arbete omedelbart, 90 000 hade arbete efter en månad efter friställningen. Men de 9 000 som fanns kvar utgjordes nästan uteslutande av äldre eller handikappade, i mycket stor utsträckning medelålders och äldre kvinnor.

För oss här är detta bara kalla siffror, men vi får försöka tänka oss in i att bakom dessa siffror finns det enskilda människooften som vi alla har

Remissdebatt

ansvar för. Det gäller de arbetslösa, det gäller de kommunalt verksamma män och kvinnor som måste försöka klara upp situationen, och det gäller de människor ute på arbetsförmedlingarna och på länsarbetsnämnderna som har ansvaret för att skaffa nya arbetsmöjligheter.

I strävandena att finna lösningar för att omplacera och ge nytt hopp åt de människor som är arbetslösa tror jag att det bästa som har skett under senaste år är inrättandet av de s. k. omställningsgrupperna. Dessa består av kvalificerade arbetsförmedlare, som går ut på fältet och sammanträffar med de anställda innan arbetet ännu har upphört och som på alla sätt försöker att hjälpa dem att klara upp sin svåra situation. I mitt eget hemlän har en grupp på tre personer haft att göra med ett stort antal friställda tjänstemän och kollektivanställda; det har under det senaste året varit fråga om 76 tjänstemän och 88 kollektivanställda. Av tjänstemännen har 51 fått nya arbetsanställningar, medan 15 beretts tillfälle till utbildning för nya arbetsuppgifter. Bland de kollektivanställda har man placerat 32, medan 10 genomgår utbildning. Beträffande de övriga pågår utredning om avgångsbidrag, arbetsvårdsåtgärder etc.

Men nya bekymmer väntar. Det är sammanlagt 560 anställda som kommer att friställas under det närmaste året genom redan varslade nedläggelser eller indragningar inom industrin.

Av dem är ungefär 200 över 60 år och mycket svåra att placera om. Framför allt är det i de flesta fall omöjligt att förflytta dem så långt bort, eftersom de är bundna vid sin hemort.

Vid den senaste arbetslöshetsräkningen i Värmland var 900 av närmare 3 000 arbetslösa över 60 år. I regel gäller det människor som i hela sitt liv arbetat hårt och inget högre önskar än att få ett arbete på nytt, och jag tror inte att vi löser deras problem genom en pen-

sionering. Jag skulle nästan vilja påstå att det vore hjärtlöst att säga till dessa människor att nu duger ni inte längre någonting till, nu skall ni få pension.

Det omställningsbidrag som infördes den 1 juli föregående år har betytt oerhört mycket som en övergång till pensionsåldern, ty det har givit de friställda och även arbetsförmedlingarna rådrum så att man under en tid kunnat arbeta med att skaffa dessa människor nya arbetstillfällen. Därigenom har de ändå kunnat känna att de är en verksam kugge i vårt arbetsliv.

Jag tror också att vi måste tänka om när det gäller rationaliseringen — i varje fall till en viss del. Rationaliseringen får inte bli ett självändamål. Jag vågar med mina erfarenheter av arbetsmarknaden säga att de flesta företag som friställt personal eller genomfört nedläggningar och omstruktureringar inte haft någon långtidsplanering. Man har bestämt sig för att produktionen skall ändras och vissa nya maskiner köpas, men man har inte satt sig ned och tänkt igenom vad som skall göras med dem som blir utan arbete på grund av denna omställning — det har inte planerats för människan. Arbetsmarknadens folk möter därför bittra människor som anser sig nedvärderade, tillbakasatta och utmanövrerade. De som är över 50 år börjar få allt svårare att erhålla en ny anställning och de känner sig överflödiga i överflödssamhället.

Förra sommaren kom jag i kontakt med en äldre man som under de senaste åren i sin anställning tyckte sig ha känt att han undan för undan pålades ökade arbetsuppgifter, så att han så småningom inte längre orkade utan var tvungen att sluta anställningen. Jag kan inte säga hur mycket sanning som låg häri, men han hade åtminstone själv det här intrycket. Det måste ändå vara svårt för en åldrande människa, som kanske under många år haft samma an-

Remissdebatt

ställning, att plötsligt känna sig ställd utanför gemenskapen.

Lagackorden som mer och mer införs är en obarmhärtig metod som slår ut dem som inte är nog fysiskt eller psykiskt starka att klara hetsen i arbetet. Många gånger är också pressen ifrån yngre och starkare arbetskamrater mycket hård. Effektivitetssynpunkten dominerar tänkandet helt. Jag skulle vilja säga att erfarenheten visar, att man rationaliserar av företagsekonomiska skäl och utan tanke på de samhällsekonomiska följderna. Företagarna förbättrar sin ekonomiska slagkraft, men det är en process som samhället får dyrt betala.

Detta är väl på sätt och vis riktigt men vi skall ha klart för oss att det kostar mycket pengar. Det blir också allt svårare att placera överåriga och handikappade människor på den öppna marknaden. Även om det är riktigt som finansministern sade tidigare i dag att det ljusnar på arbetsmarknaden — vi ser på arbetsförmedlingarna hur man efterfrågar arbetskraft mer och mer — kommer det ändå att vara svårt att i framtiden placera de människor som börjar närma sig 60-årsåldern. Det är ett bekymmer som vi kommer att ha även framdeles.

År 1968 fanns det 87 000 arbetsvårdsökande, och av dem var 35 000 första gångsökande. I november i fjol hade man 8 558 platser vid de skyddade verkstäderna. Där har det skett en utveckling till det bättre och vi väntar oss mycket av den utredning som nu pågår. Men vi löser inte problemen för den äldre och den handikappade arbetskraften bara genom att gå den vägen. Vi måste ständigt försöka finna nya vägar. Det är därför glädjande att i statsverkspropositionen läsa vad inrikesministern framhåller i dessa frågor, när det gäller utbyggnaden av arkivarbetena, bildandet av arkivarbetscentraler o. s. v. Det är början till ett förverk-

ligande av tanken att med statliga medel starta industriella beredskapsarbeten.

Under 1967 tillsattes 22 432 platser i skyddat arbete av olika slag, men vi räknar med att den närmaste tiden behöva minst 40 000 platser. I det sammanhanget vill jag bemöta herr Ekström, som tidigare talade om rationaliseringen inom arbetsmarknadsverket. Den centralisering av arbetsmarknadsverket som statskontoret har linjerat upp kan inte vara den riktiga lösningen. I stället behöver vi en mera utbyggd service med hänsyn tagen till människans faktiska situation. Herr Ekström gjorde sig till profet för den s. k. rationaliseringen att indela landet i ett fåtal regioner, där arbetsförmedlingsverksamheten skötes från distriktskontor. Naturligtvis kan man säga att mina synpunkter i denna fråga är influerade av att jag själv arbetar inom arbetsmarknadsverket, men jag vet ingenting som har upprört människorna i arbetslivet så som statskontorets propåer i detta fall. I de tider som nu råder känner många människor, framför allt i skogslänen, som det enda stödet att de kan gå till ett arbetsförmedlingskontor och resonera med någon om sin situation, och de människorna ser inte med glädje på det förslag statskontoret har lagt fram.

Vidare tror jag att vi måste anlägga mera långsiktande samhällsekonomiska aspekter på vad vi gör. Vi får inte bara se till de kortsiktigt effektiva åtgärderna. Det är nödvändigt att regering och riksdag funderar över om man inte kan gå ifrån något av det rationella tänkandet när det gäller lokaliseringstödet och inte bara anlägga företagsekonomiska synpunkter och göra bärighetsbedömningar då man ger lokaliseringssbidrag.

Vi bör överväga om vi inte även skall anlägga en social aspekt. Startandet av en mindre industri kan, även om denna

Remissdebatt

kanske inte klarar sig mer än några år, ändå innebära en stråle av hopp för de berörda människorna och familjerna. Den kan för en tid ge dem en framtidstro. Också detta bör vi ta hänsyn till när vi diskuterar användandet av lokaliseringsmedlen.

Många små kommuner kämpar i dag för sitt liv, samtidigt som de som tänker rationellt talar om storstadsregioner. Riksdagsmännen tävlar om att framhålla sina städer som de största och bästa, dit man bör koncentrera arbetsmarknadens funktioner. Men ägnar vi en tanke åt de ansvariga i de små skogskommuner som har det svårt och får kämpa en resultatlös kamp för sin existens? Vi måste förstå att de kommunalt ansvariga även i en liten kommun med små utvecklingsmöjligheter är intresserade av att skapa något nytt och försöka ge livskraft åt sin kommun.

Eftersom jag själv kommer från ett skogslän känner jag till dessa förhållanden kanske bättre än många som lever i en annan miljö. Värmland har haft en folkminskning på mer än 4 000 personer på ungefär sju år. Från 1966 till 1967 minskade antalet invånare med 400 personer. Trenden har pågått under hela 1960-talet. Det är endast Karlstadsregionen som har ökat sitt invånarantal. Arvika har förlorat 392 personer från 1966 till 1967, Sunne-Torsby 368 och Hagforsregionen 528 personer under samma tid. Anledningen till minskningen är inte i första hand minskade födelsetal eller ökade dödstal utan det är huvudsakligen fråga om en avflyttning på grund av svårigheter med arbetstillfällen. I Dalby i norra Värmland avflyttade mellan 1966 och 1967 126 personer och i hela Finnskoga—Dalby-regionen 226 personer.

Jag vet mycket väl att Värmland inte är ensamt om att ha dessa besvärligheter, men det är förhållandena i mitt eget hemlän och mina erfarenheter från länsarbetsnämndens verksamhet

där som närmast gjort, att jag fått anledning att tänka igenom problemet om människans ställning i effektivitetsjakten.

Min slutsats är, trots att mitt förnuft säger mig att det är rationellt att se samhället som en enhet och inte punktvis, att vi måste ge även de mindre orterna chansen att leva vidare. Vi måste agera så att människorna i dessa samhällen har hoppet kvar och inte känner sig överflödiga. När kommunalmännen på en liten ort vill satsa på en liten industri tycker jag att vi inte bara skall följa bärighetsprincipen utan också skall se till de sociala aspekterna och den psykologiska effekten det får att människorna i fråga blir hjälpta. Och det är nödvändigt att vi ger dem hjälp. Jag tycker man får förutsätta att kommunalmän, som lägger fram förslag om att starta en industri, i varje fall till 90 procent är övertygade om att det är ett projekt som skall bära sig. De måste ju vara det, ty det är de som kommer att få ta ansvaret för ett misslyckande.

Jag vet att det är djärvt av mig att mot vad man kallar sunt förnuft tala emot storstadstänkande och ekonomisk koncentration. Men jag ser i storstadsregionerna inte bara fördelar utan också större främlingskap och ökad brottslighet, risk för maktkoncentration och en mer eller mindre livshotande miljö.

För de stora vyerna får vi inte glömma att människans livsmöjligheter inte endast är grundade på ekonomisk framgång. Och ibland bör vi nog hejda oss litet och fundera, inte bara dra en linje rakt fram utan också beakta vad som händer under vägen. Vi måste sätta in människornas reaktioner i det rationella systemet — och människan är icke rationell. Hon är den mest irrationella faktorn i hela vårt samhällsliv. Det är gott och väl att vi har experter och låter oss ledas av dem, men vi bör också ständigt minnas att det alltid är politi-

Remissdebatt

kerna som får ta ansvaret den gång det går illa.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Sandell är ju anställd i arbetsmarknadsverket och har givetvis praktisk erfarenhet av det arbete som där bedrivs. Och fröken Sandell har — det vet jag — i motsats till många andra verkligen läst den utredning som föreligger om arbetsmarknadsverkets organisation. Hon har alltså rätt att uttala sig i denna fråga med stor bestämdhet så som hon här har gjort.

Men jag skulle ändå vilja säga till kammarens ledamöter, att det föreligger en fullständig samstämmighet mellan arbetsmarknadsverket och statskontoret i väsentliga frågor. Det gäller även det som fröken Sandell underströk, nämligen att människan skall vara i centrum. Men det vore orimligt att inte göra en översyn av den nuvarande organisationen med hänsyn till de vidgade uppgifter som arbetsmarknadsverket har fått. Vi sätter alla värde på det arbete som verket har utfört och uppskattar verkets flexibilitet, men en översyn torde ändå inte vara omöjlig.

Och arbetsmarknadsverket sysslar ju självt, fröken Sandell, med en minskning av antalet kontor. Det låter kanske litet illa, när man säger att antalet kontor minskas. Men vad är det för sorts kontor det gäller? Jo, det är i många fall kontor med ett par anställda, som i nuvarande arbetsmarknadsläge har synnerligen svårt att klara uppgifterna. I framtiden kommer ju också en annan teknik med ADB in i bilden, och tjänstemän skall inte längre på arbetsförmedlingar och på andra ställen behöva syssla med tidsödande kontorsarbete. I stället skall man kunna ta sig an de

människor som uppsöker förmedlingarna. Detta måste vi ha i minnet.

Vad regionerna beträffar kan det vid första påseendet verka oroande om man skulle genomföra en regionindelning och därmed slopa länsarbetsnämnderna. Men jag har tidigare i dag framhållit att det kommer att finnas distriktskontor som blir bättre utrustade än länsarbetsnämnderna. Det sista ordet har inte sagts om hur många regionsnämnder man skall ha. Det kan bli fem, sex, sju, åtta eller nio — vad vet jag. Men fröken Sandell måste hålla med mig om att det inte kan vara riktigt att en mängd småärenden skall gå till AMS i Stockholm. Det kan vara fråga om småärenden som gäller projekteringsbidrag till en kommun. Skall ett sådant ärende handläggas här? Fröken Sandell måste väl medge att det ändå är en decentralisering om man skapar ett antal regioner i landet.

Fröken SANDELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Ekström att jag inte underkänner hela det förslag som statskontoret har lagt fram. Herr Ekström pekade själv på att arbetsmarknadsverket inom sig har en fortlöpande verksamhet där man försöker rationalisera. På grund av de erfarenheter man har av arbetsmarknaden gör man decentraliseringar. Statskontoret har inte några sådana erfarenheter.

Herr Ekström säger att alla småärenden måste gå till AMS, men så är inte fallet. Mer och mer börjar det att bli så, att många ärenden beslutsmässigt läggs på länsarbetsnämnderna.

Herr Ekström säger nu att det är klart att man kan tänka sig ett större antal regioner än som här har föreslagits. När vi får diskutera detta ordentligt vid ett annat tillfälle och får jämka ihop arbetsmarknadsverkets och statskontorets synpunkter tror jag nog, herr Ekström, att det hela kommer att bli bra.

Remissdebatt

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att alla småärenden nu går till AMS. Jag har sagt att det är alltför många småärenden som i dag går till AMS. Det måste innebära en decentralisering, om man i stället skapar regioner ute i landet. Jag har stöd för ett regiontänkande också i en motion, som jag föreställer mig att herr Larsson i Umeå kommer att tala om senare. I denna sägs att när det gäller regionplaneringen för Norrland skall man inte göra halt vid länsgränserna utan man skall tydligen se Norrland som en enhet. Jag föreställer mig att herr Larsson i Umeå, om han går in på detta, kommer att ge mig rätt i att man bör se det hela i större regioner än den irrationella länsindelning som vi för närvarande har.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag borde väl inte lägga mig i den stillsamma träta som nyss förevar här mellan fröken Sandell och herr Ekström, men låt mig omedelbart säga att det fanns åtskilliga tankar i fröken Sandells anförande som jag hyser stark sympati för.

Jag tillåter mig att påpeka för herr Ekström, att fröken Sandell inte enbart tog upp arbetsmarknadsverkets tänkta omorganisation, utan i sitt första anförande framhöll hon mycket starkt de vådor av strukturrationaliseringen som har blivit följderna för stora regioner i vårt land. Men jag vill starkt understryka att detta har skett med regeringens goda minne.

Jag hade, herr talman, tillfälle att före middagspausen lyssna till ett anförande av talman Strand i första kammaren. Han refererade en journalist från Dagens Nyheter som i kåserande form behandlade förra årets remissdebatt. Vederbörande kåsör kom till den slutsatsen, att remissdebatten helt visst är en form för tankeutbyte, men det egendomliga var att remissdebatten fortsatte långt efter det att alla tankar

tycktes vara utbytta. Vi alla som står på talarlistan efter partiledare och statsråd känner väl detta lika starkt som denne journalist. Jag vill ändå gärna framhålla att ett enskilt anförande sådant som fröken Sandells, som inte helt strikt går efter partilinjer, enligt min mening är den enskilde folkrepresentantens möjlighet att berika debatten.

Jag skall inte foga någon annan kommentar till den budgetdebatt som har förts i dag än att jag har upplevt den som ganska typisk för att visserligen viktiga men dock all dagliga samhällsfrågor kan engagera oss på ett sätt som lätt ställer de mera långsiktiga perspektiven på samhällets utformning i skymundan. Det tycker jag är att beklaga. För medborgarnas aktivitet och för demokratins vitalitet är det nödvändigt att vi oftare frågar oss: Hur vill vi ha samhället utformat på lång sikt? Hur ser vår framtidsbild av samhället ut? Vilka ideologiska riktlinjer har vi stakat ut i våra partier?

Efter fjolårets valutslag har vi inom centerpartiet kanske särskild anledning att söka svara på dessa frågor inför den allmänna opinionen. Intresset för vårt parti och vår politik är i dag mycket starkt, naturligt nog sedan valet förde partiet fram som det största oppositionspartiet. Det var en folklig förtroendeyttring för centern och dess alternativ. Jag kan försäkra att vi inte yves över framgången. Vi har genom åren haft så många motgångar, att vi har lärt oss att bära både medgång och motgång med sans och måttfullhet. Men jag vill betona att vi starkt känner att med ökat förtroende följer ökat ansvar. Vi är beredda att sätta in all den politiska kraft som vi är mäktiga i det nuvarande parlamentariska läget för att forma en framstegs- och trygghetspolitik som kan bli ett alternativ till den socialdemokratiska regeringspolitiken. Låt mig här antyda några *områden* och några *linjer*.

Den politiska debatten gäller nu främst trygghets- och jämlikhetspoli-

Remissdebatt

tiken. Vidare gäller den näringspolitiken, lokaliseringpolitiken, regionpolitiken och miljöpolitiken. Allt detta är frågor som centerpartiet genom åren har försökt rikta uppmärksamheten på såväl i riksdagen som i den allmänna debatten och opinionsbildningen. Det starkt ökade allmänna intresse som dessa frågor nu har rönt hälsar vi därför med tillfredsställelse. Det gäller inte minst debatten om jämlikhetspolitiken.

I ett välfärdssamhälle bör det vara självklart att sträva efter största möjliga grad av jämlikhet. Man kan beklaga att den på sistone livliga jämlikhetsdebatten ofta varit konturlös och opreciserad. Naturligtvis måste vi ha klart för oss att någon matematisk, fullständig jämlikhet aldrig kan uppnås i praktiken — det är en erfarenhet som man fått göra i alla stater. I de socialistiska samhällena är skillnaden mellan olika grupper större än i vårt land. En jämlikhetspolitik måste alltså inriktas på största möjliga grad av jämlikhet.

Vi kanske kan formulera målsättningen så, att vi skall driva utjämningen så långt som det är möjligt utan att hindra de framstegskrafter som skall ge oss ökad standard. Om den principen tycker jag att mittenpartierna och socialdemokratin bör kunna vara eniga.

I det socialdemokratiska programmet under 1940-talet var den solidariska lönepolitiken ett huvudtema, men politiken under efterkrigstiden har inte tillgodosett kravet på jämlikhet. De stora inkomstskillnaderna finns kvar, klyftorna har ökat. Och det var detta som vi från centern speciellt riktade uppmärksamheten på under förra årets valrörelse. Låginkomsttagarna omfattar mycket stora medborgargrupper. En femtedel av de helårsarbetande inkomsttagarna hade 1966 en inkomst som understeg 15 000 kronor. Det gäller i mycket stor utsträckning kvinnorna, och man måste konstatera att de lönepolitiskt sett har en missgynnad ställning på arbetsmarknaden.

Vi kan notera vissa förbättringar på det socialpolitiska området: folkpensionerna och åldringsvården har förbättrats. Vi noterar det med tillfredsställelse, inte minst därför att vi varit pådrivande på detta område. Det har vi också varit i fråga om bättre stöd till barnfamiljerna, inte helt utan resultat. Men stödet till barnfamiljerna släpar i alla fall obestridligen efter.

Det har betonats i dag, och jag vill ytterligare understryka, att speciellt utvecklingen på det skattepolitiska området är bekymmersam, i synnerhet vad gäller kommunalskatterna som debatterats här tidigare. De har stigit med 50 procent på tio år, har man sagt — och jag skulle kunna tillägga: med cirka 100 procent från början av 1950-talet. I år är kommunalskatten genomsnittligt mer än 20 procent av det beskattningsbara beloppet. Och den proportionella kommunalskatten är i realiteten regressiv, drabbar de lägre inkomsttagarna hårdast. Särskilt gäller detta inom de kommuner som på grund av sin struktur har mycket stora ekonomiska bördor. En del av dessa kommuner måste ta ut en kommunalskatt som är ända upp till 50 procent högre än inom andra kommuner. Kommunalskatten är den drygaste bördan i dag för ungefär 90 procent av svenska folket.

Jag menar att beskattningen måste användas som ett instrument för den jämlikhetspolitik som vi talar om. Men utvecklingen har under den senaste tiden närmast gått i motsatt riktning, så att låginkomstgrupperna fått en relativt sett ökad skattebörd.

Jag vill gärna här poängtera ännu en gång att låginkomstgruppernas problem inte längre kan förbigås. Här har vi en av de absolut största frågorna för många år framöver, och jag medger gärna att det är en av de mest svårösta frågorna. En effektiv jämlikhetspolitik måste självfallet innefatta samlade åtgärder på en rad områden — inom socialpolitiken, inom utbildningspolitiken, inte

Remissdebatt

minst när det gäller vuxenutbildningen, inom arbetsmarknadspolitiken, inom näringspolitiken, inom lokaliserings- och miljöpolitiken. Men särskild vikt tror jag att man måste tillmäta skattepolitiken och naturligtvis löne- och inkomstbildningen.

Det ökade intresset för jämlikhetsfrågorna skall som sagt hälsas med tillfredsställelse. I årets finansplan har finansministern en särskild avdelning om fördelningspolitiken, vilket är en nyhet. Men finansministerns ord om att »fördelningsproblemen har allttjämt sin stora aktualitet» tyder ändå inte på något starkare engagemang. Efter den debatt om jämlikhetsfrågorna som vi hade under och efter valet tycker jag att det är anmärkningsvärt att årets statsverksproposition inte anger riktlinjer för ökad jämlikhetspolitik. Man måste kanske erkänna att vi saknar ekonomiska förutsättningar för stora tag just nu. Men det finns tyvärr inte heller några riktlinjer angivna för framtiden.

Folkpensionerna har höjts, och det noterar vi med tillfredsställelse. Det är en fråga som drivits av mittenpartierna, främst av centerpartiet. Men det mest anmärkningsvärda anser jag vara att man i årets statsverksproposition inte kan hitta någon öppning för en skattereform till förmån för låginkomstgrupperna. Det är nödvändigt att inrikta en väsentlig del av våra strävanden på att förbättra förhållandena för dessa grupper. Bland annat gäller detta, som jag tidigare berört, stödet till barnfamiljerna och situationen för de handikappade. En sänkt pensionsålder har herr Hedlund nu liksom tidigare pläderat för. Det är ett viktigt jämlikhetskrav. Detsamma gäller frågan om arbetslöshets- och sysselsättningsförsäkringen.

En effektivare lokaliseringspolitik är också nödvändig, om man skall kunna skapa likvärdiga förhållanden för och därmed jämlikhet mellan olika geografiska områden i vårt land.

När det gäller skattepolitiken skall

jag inte gå in på några tekniska konstruktioner. Vi har från centerhåll upprepade gånger fört fram tanken på ett slutskatteavdrag, eftersom det relativt sett ger större lättnader för de mindre inkomsttagarna. Det synes nu som om denna tanke skulle vinna gehör, och det ser vi naturligtvis med glädje.

Man kan givetvis inte komma ifrån den betydelse som själva löne- och inkomstbildningen har. Skillnaderna i arbetsersättning måste helt enkelt minskas. Men samtidigt är vi alla angelägna om att bibehålla friheten på arbetsmarknaden. Den politiska opinionsbildningen har emellertid en mycket viktig uppgift att fylla, och staten är ju själv en stor arbetsgivare, som bör kunna föregå med gott exempel. Staten kan minska inkomstklyftorna för sina anställda — även här har inkomstklyftorna ökat under det senaste decenniet. Ett annat steg i den riktningen skulle vara att avskaffa dyrortsgrupperingen för de statsanställda. Det är enligt vår mening angeläget.

Samhället måste alltså ta större ansvar för en jämlikhetsutveckling. Som ett mål ser jag att man skall kunna garantera en viss standard för, som herr Hedlund uttryckte det, alla människor som verkligen vill arbeta så långt deras förmåga räcker. Jag tänker då närmast på de strävanden som ligger bakom förslaget om s. k. negativ skatt.

När det gäller samhällets framtida utformning är det för oss i centerpartiet självklart, att fortskridande och framsteg måste baseras på ett effektivt näringsliv som kan ge både *medborgarna* och *samhället* de erforderliga resurserna. Det är uppenbart att det nu krävs en mer aktiv näringspolitik. Vi måste se till att upprätthålla och stärka — det är ju en självklarhet — konkurrenskraften i vårt näringsliv.

Om man ett ögonblick ser tillbaka på vad som har hänt inom näringslivet kan man väl säga att liberaliseringen av det internationella handelsutbytet började

Remissdebatt

för drygt ett decennium sedan. Automationen och de långa seriernas produktion började ta form, de stora marknaderna växte fram. Detta bidrog självfallet till att forcera strukturrationaliseringen inom industrin. Jag menar för min del — och jag tror att jag kan göra mig till talesman för partiet — att vi i just det läget hade behov av en långt mer aktiv näringspolitik än den som fördes, eftersom regeringen stod utan någon egentlig handlingsberedskap i näringspolitiskt avseende. Vi skulle ha behövt ett näringspolitiskt beredskapsprogram av helt annat omfattning än vi haft. Ett sådant har centerpartiet ofta krävt. Vi borde ha haft regionala utvecklingsprogram för utbyggnad av nya företag och ersättningsindustrier, speciellt för de regioner där strukturrationaliseringen slagit hårdast. Allt detta borde ha skett i god samverkan mellan samhälle och näringsliv.

Det kan konstateras med tillfredsställelse att regeringen numera erkänner behovet av en aktiv näringspolitik. Om jag formulerar det mycket allmänt, skulle jag vilja säga att vi i centerpartiet ser på problematiken när det gäller produktionslivet så, att de främsta drivkrafterna för utveckling och framsteg är de enskilda människornas vilja till initiativ, verksamhet och ansvar. Denna drivkraft bör vi gemensamt utnyttja till bästa möjliga resultat för alla.

Samtidigt vill vi självfallet använda samhället som vårt gemensamma instrument för en förutsättningsskapande, en ramplanerande politik, där en aktiv näringspolitik ställs i centrum. Jag anser att man helt enkelt måste kontrollera marknadshushållningen. Från vårt håll syftar vi till en ramplanerad samhällsekonomi. Det bör samtidigt tilläggas att institutionerna i vårt samhälle med dess system av blandekonomi är uppbyggda just för en sådan politik.

Man kan väl säga att regeringspolitiken innebär ett tolererande av en kontrollerad marknadsekonomi, men man

har inte satsat tillräckligt på de framstegsmöjligheter som öppnas just genom de enskilda människornas initiativ, verksamhet och ansvar. Vårt näringsliv är otvivelaktigt inriktat på effektivitet men man borde åtminstone i vissa lägen ha kunnat skapa ett bättre klimat för näringslivet.

Finansministern framhöll att industriinvesteringarna nu åter pekar uppåt, men man får väl till detta lägga att de under tre år stått stilla på samma nivå, låt vara en relativt hög nivå, och det är ett nog så allvarligt tecken.

När det gäller strukturuomvandlingen har vi också tecken på att även rationella och väl utvecklingsbara företag fått läggas ner. Då är det en fråga om felsatsning i näringspolitiken. I stället för ett positivt produktionsresultat i dessa företag har vi fått ökade utgifter till följd av sysselsättningsbristen i stora regioner. Man kan inte komma ifrån att vi behövt ha ett mera handlingskraftigt program från regeringens sida för en aktiv näringspolitik i detta hänseende. Man har saknat det, och det är enligt min uppfattning likadant nu, när man talar om ökat förstatligande utan att ge besked om det egentliga syftet med förstatligandet.

På en punkt har regeringen nu emellertid kommit med ett uttalande, som jag vill hälsa med tillfredsställelse. Finansministern har i finansplanen talat om att vårt land på arbetsmarknaden har samarbetstraditioner att bygga vidare på, vilka är värdefulla. I samarbetet, säger finansministern, ligger en av förklaringarna till att vi i fråga om medborgarnas trygghet och standard kunnat uppnå internationellt sett så pass goda resultat. Jag förmodar att finansministern i sammanhanget tänker på samarbetet mellan staten och det enskilda näringslivet. Det har kanske på senare tid inte varit så tillfredsställande med detta, men jag tror att det ligger något mycket betydelsefullt just i ett sådant samarbete. Därför hälsar jag fi-

Remissdebatt

nansministerns ord på denna punkt med glädje. Jag utgår självfallet från att finansministern samtidigt har klart för sig, att det inte kan bli ett bra samarbete med ett näringsliv som man endera hotar att socialisera eller att detaljdirigera. Jag vill slå fast, att *samarbete är någonting helt annat än statlig detaljdirigering av produktionsprocesserna i näringslivet.*

Den aktiva näringspolitik som centern finner nödvändig för ett effektivare näringsliv och för snabbare framsteg måste bestå av samlade åtgärder på olika fält. Det behövs allvarliga insatser för en mera stabil samhällsekonomi och ett ökat frivilligt sparande. Samhället måste mer aktivt medverka till kreditmöjligheter för näringslivet, inte minst för den mindre och medelstora företagsamheten, bl. a. genom att man slussar AP-medel ut till näringslivet även på andra vägar än genom den statliga investeringsbanken.

Skattepolitiken och räntepolitiken måste anpassas så, att de jämlikhetspolitiska och tillväxtpolitiska synpunkterna tillgodoses samtidigt på bästa möjliga sätt. Inom konkurrens- och konsumentpolitiken finns det väsentliga uppgifter i syfte att främja en riktig avvägning mellan konkurrens och samverkan. Inom utbildningspolitiken och för forskning och utvecklingsarbete måste samhället åta sig ökade uppgifter. Det är t. ex. viktigt att man ger företagen bättre möjligheter att få råd i tekniska och ekonomiska frågor. Det är omvittnat att de mindre företagen utgör en grogrund för ny teknik och nya uppfinningar, och samhället bör stimulera dessa företag till samarbete exempelvis i fråga om försäljning, inköp och produktutveckling.

Vi är naturligtvis inom centern — jag kanske skall tala som enskild ledamot och inte göra mig till talesman för partiet — inte främmande för att vi kan komma att ställas i situationer där vi får räkna med ökat behov av stat-

ligt engagemang direkt på företagsplanet. Men det bör gälla då det finns sociala motiv, då det föreligger lokaliseringpolitiska skäl eller då det fordras så stora kapitalinsatser i storföretagsamhetens tidevarv, att de inte kan etableras på annat sätt än genom att staten träder till. Det kan bl. a. ske i ett »hälftenbruk» av typ ASEA-ATOM.

Den aktiva lokaliseringspolitik som vi inom centern förordar är angelägen från de jämlikhetspolitiska och näringspolitiska synpunkter som jag här har varit inne på. Lokaliseringpolitiken kan ge områden med brist på sysselsättningsmöjligheter ett förstärkt näringsliv, så att flera livskraftiga tätorter kan upprätthållas i olika delar av landet. Samtidigt vet vi att en aktiv regional- och lokaliseringspolitik väsentligt kan lätta trycket inte minst på bostadsmarknaden i storstadsområdena. Den är också nödvändig för att den kvinnliga arbetskraften och den äldre arbetskraften skall kunna tas till vara på ett riktigt sätt.

En grundtanke hos centerpartiet är att största möjliga decentralisering av samhället bör eftersträvas, inte minst av miljöpolitiska skäl. Det gäller inte endast lokaliseringpolitiken i vanlig bemärkelse, utan det gäller hela den politik som nu betecknas som regionalpolitik.

Vi kan säga att det har förts en aktiv lokaliseringspolitik i vårt land sedan 1965 och att effekten har varit förhållandevis god men att den inte har varit tillräcklig. Den *regionala obalansen* med tendenser till överhettning i storstadsområdena och svåra sysselsättningsproblem i glesbygderna visar att man borde satsa kraftigare, särskilt i skogslänen.

Jag är medveten om att vi måste strukturrationalisera för att kunna hävda oss i den internationella konkurrensen, men samtidigt måste detta innebära en skärpning av kravet på en mer aktiv lokalisering- och regional-

Remissdebatt

politik. Det är angeläget att medverka till en strukturrationalisering som kan ge näringslivet större effektivitet och konkurrenskraft, men det är lika väsentligt att den kan genomföras utan att vissa orter och områden får betydande sysselsättningssvårigheter och riskerar att socialt utarmas. Struktur- och lokaliseringsspolitiken bör alltså enligt min mening vara väl samordnade. Det måste betyda att vi ställer ökade resurser till förfogande för lokaliseringsspolitiken.

Naturligtvis blir sådana avvägningar som jag nu är inne på beroende av vilken inställning man har till ett *mer decentraliserat* eller *mer koncentrerat* samhälle. Det råder enighet mellan centerpartiet och socialdemokraterna om sysselsättningspolitiken ur trygghetssynpunkt. Vi anser emellertid att regeringen har litat alltför mycket till den s. k. geografiska rörlighetspolitiken, d. v. s. på flyttning av arbetskraft från områden med sysselsättningssvårigheter till s. k. expansionsområden. Regeringen har siktat mot ett förhållandevis koncentrerat och centraliserat samhälle. Vi har sagt oss att en aktiv lokaliseringsspolitik i första hand bör utnyttjas i de sysselsättningsvaga områdena. Om lokaliseringsspolitiska åtgärder inte hjälper eller inte bedöms möjliga för orten, först då bör man tillgripa flyttningsspolitiken.

Vår decentraliseringspolitik syftar till att ge individerna så goda valmöjligheter som möjligt i fråga om både *arbete*, *bostad* och *miljö*. En aktiv lokaliseringsspolitik förbättrar valmöjligheterna. Målsättningen bör vara att skapa regioner med ett differentierat näringsliv, så att arbetskraften inte skall behöva flytta mot sin vilja till andra regioner. Detta har vi ofta sagt. Det är svårt att komma ifrån att detta var innebörden i riksdagsbeslutet 1966 om sysselsättningspolitiken. Den skulle syfta till fritt vald sysselsättning, men

det är svårt att få den förda politiken att stämma med denna målsättning, eftersom man varit för ensidigt inriktad på koncentrationsområdena. Den politiken har dock inte varit särskilt lyckosam. En mycket stor del av den arbetskraft som flyttas bort återvänder så snart tillfälle ges, och det är inte precis något bevis för att man har uppfyllt målsättningen om en fritt vald sysselsättning. Det är helt visst bättre att gå in för att *flytta maskiner* än att *flytta människor*.

Jag vill gärna säga att man med tillfredsställelse hälsar det ökade intresse som i årets statsverksproposition ägnats åt regionalpolitiken. En aktiv samhällsplanering, som främst skulle inriktas på att skapa en effektiv samhällsrelig servicestruktur, angavs som väsentlig när vi tog beslutet om lokaliseringsspolitiken 1964, men den regionala samhällsplaneringen har hittills knappast spelat den roll som då avsågs. Detta är delvis bakgrunden till länsplanering 1967, som enligt statsverkspropositionen skall ge bättre regionalpolitiska målsättningar.

Man kan hoppas att detta är riktigt, men det är inte tillräckligt. Jag förmenar att det fortfarande råder oklarhet om målsättningen för regionalpolitiken, helt enkelt därför att statsmakterna inte har angivit någon klar målsättning.

För regeringspolitiken har, som jag antytt, koncentration av företagsamhet och bebyggelse till de tre storstadsområdena varit en ganska naturlig företeelse. Nu har emellertid förutvarande inrikesministern Rune Johansson i statsverkspropositionen gjort ett uttalande som i viss mån bryter mot denna inställning. Man bör, säger Rune Johansson, inrikta sig på att något dämpa den starka tillväxten i de tre storstadsregionerna och fördela en del av expansionen på växtkraftiga stadsregioner på skilda håll i landet. Det finns i statsverkspropositionen nu

Remissdebatt

t. o. m. ett visst förord för att åtgärder skall vidtas för att flytta ut vissa verksamheter från storstadsområdena.

Kanske kan detta betraktas som förutvarande inrikesministerns politiska testamente. Det är i varje fall enligt mitt förmenande ett framsteg i jämförelse med den tidigare inställningen. Men något rejält handlingsprogram för regionalpolitiken har man därmed inte fått. Det blir inte meningsfullt med regionala utvecklingsprogram förrän regering och riksdag på ett mera preciserat sätt uttalar sig för ett regionalpolitiskt handlingsprogram. Det bör, som jag antytt, enligt vår mening vara inriktat på ett så långt som möjligt decentraliserat samhälle med så många livskraftiga tätorter i olika delar av landet som det är socialt försvarbart att ha. Orter med fullständig serviceutrustning — det är jag klart medveten om — måste vara relativt stora, men det får inte innebära, att man försummar upprätthållandet av livskraftiga orter med lägre serviceklass. Det behövs ett sådant handlingsprogram regionalt inte minst för samhällsplaneringen i länen och därmed för lokaliseringen av realkapital, näringsliv och obyggnad.

I den decentraliseringspolitik som vi vill föra måste helt naturligt den kommunala självstyrelsen tillmätas mycket stor vikt. Det är angeläget att vi ger den kommunala demokratin goda utvecklingsmöjligheter. Det kan inte bestridas att en storkommunreform från vissa utgångspunkter inger bekymmer i fråga om möjligheterna att upprätthålla medborgaraktiviteten och förankra den kommunala demokratin. Detta är problem som vi måste ha uppmärksamheten riktad på, och den parlamentariska arbetsgrupp som riksdagen begärde i samband med den första etappen av författningsreformen har här en mycket viktig uppgift. Det är samtidigt väsentligt att förbättra exem-

pelvis informationen om kommunerna och stimulera den kommunala debatten. Det är lika viktigt att minska den statliga detaljkontrollen över kommunerna. Just nu har vi själfallet i tankarna regeringens planer på eventuella tvångsåtgärder för kommunblocksreformens genomförande, men riksdagen gav 1962 ett så klart besked om att tvångsåtgärder inte skulle få förekomma, att jag inte kan tänka mig annat än att regeringen bör skrinlägga sina tvångsplaner liksom den skrinlagt utredningen om länsindelningen.

En tanke som diskuterats särskilt mycket inom vårt parti gäller vidgad länsdemokrati. Vi vill skapa en stark kommunal självstyrelse på länsplanet, d. v. s. vidga landstingens uppgifter och inflytande väsentligt. I första hand bör förvaltningsuppgifter överflyttas från statens centrala verk till den kommunala självstyrelseorganisationen. Jag tror det är riktigt att placera ansvaret för den regionala samhällsplaneringen hos landstingen. Jag är övertygad att landstingen på det planet kan få ett effektivt och bra samarbete med kommunerna. Nu har länsdemokratiutredningen som alla vet kommit med ett förslag som ganska väl stämmer med dessa intentioner. Det är här fråga om en mycket stor reform, och jag hoppas att det finns intresse också på regeringshåll för den saken.

Herr talman! Får jag säga några ord avslutningsvis om miljöpolitiken. Vi talar om vatten-, buller- och luftföroreningar. Men vi har ägnat för litet intresse åt människornas »interna» miljö. Där står vi inför mycket brett utlagda forskningsinsatser om människans situation i olika livsmiljöer. Det gäller miljöerna i arbetslivet, det gäller spörsmålet hur människovänliga boendemiljöer skall planeras, hur fritidsmiljöer skall planeras, hur våra tekniker skall forma maskintekniken på arbetsplatserna och hur arbetsplat-

Remissdebatt

serna skall formars så att de anpassas till människan, och inte tvärtom. Hur påverkas människan av stressfaktorer? Om allt detta måste vi veta mer, när vi går att forma den framtida samhällsstrukturen efter människans villkor, och inte tvärtom.

Vissa samhällsplanerare säger att 90 procent av svenska folket kommer att inom ett par decennier bo i städer och stora städer. Om jag bortser från alla andra konsekvenser, ställer jag frågan: Vilka oerhörda miljöproblem kommer inte detta att skapa för människan i framtiden? Jag tror att vi på denna punkt radikalt måste tänka om inför 1970-talet och i framtiden tillägna oss ett nytt *standardbegrepp* som innebär att hög materiell standard inte är nog. Jag tycker att det vore bättre ur mänsklig synpunkt, om man tog hänsyn till produktion, till kulturyttringar, till utbildningsdemokrati, till mänsklig trivsel och till mänskligt välbefinnande — det sista är inte minst viktigt. Vi lägger ner stora summor på en ny produktionsteknik — och det är bra — men vi spenderar mycket litet på att ta reda på hur människan fysiskt och psykiskt reagerar i olika livsmiljöer. Jag anser att vi bör offra mycket mer på att skapa vad vi gemensamt kallar trivselmiljöer i framtidens samhällsstruktur.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Jämlikhetsdebatten växer i styrka, och frågan om jämlikhet framförs av allt större och större grupper i vårt land. Inte minst ungdomen har tagit upp denna fråga, och jag tycker att detta bara är att hälsa med tillfredsställelse. Vi har väl på en del håll hunnit en bit på väg, men det är fortfarande mycket som brister. I den utveckling som vårt samhälle befinner sig i skapas ständigt nya situationer där jämlikhetsfrågan får aktualitet. Förutsättningarna är för många grupper av människor i vårt samhälle starkt begränsade på grund av alltför små in-

komster, och vårt mångomtalade välstånd är inte var mans egendom.

Låglönefrågan är ett av problemen och en svår fråga att lösa. Man kan dock konstatera att viljan att åstadkomma en lösning blivit allt större, att döma av uttalanden som gjorts från skilda håll. Villigheten härvidlag har i större omfattning än tidigare tagit sig uttryck i de förhandlingar på arbetsmarknaden som slutförts, där utrymmet för löneökningar i första hand förbehålls dem som haft den lägsta lönen. Det är visserligen arbetsmarknadens parter som har beslutat i denna fråga, men det är glädjande att ett solidariskt synsätt har kommit till uttryck såsom skett, och det finns anledning att uppskatta den saken.

Låglönefrågan måste angripas även från andra håll. Statsmakterna har möjligheter att bidra härvidlag, inte minst på skatteområdet. Då det gäller fördelning av skattebördan på medborgarna har till följd av de ständigt stigande kommunalskatterna en omfördelning skett på så sätt att de som har haft den sämsta skattekraften har fått bära den största bördan.

Från folkpartihåll har vi understrukit detta både i den partimotion som väckts och i de inlägg som här gjorts tidigare i dag av folkpartiets talesmän. Folkpartiet har föreslagit åtgärder som fördelar skattetrycket på ett mera rättvisande sätt och som tar hänsyn till låginkomsttagarna.

Av finansministerns inlägg i dag att döma har han inte upptäckt den snedvridning som blivit en följd av de höga kommunalskatterna. Särskilt i norrlandslänen med den förhållandevis höga kommunala utdebitering som där förekommer har denna snedvridning av skattetrycket blivit mycket betungande.

Den strukturomvandling som pågår inom näringslivet och som med all sannolikhet kommer att fortsätta i ännu snabbare takt har för många männi-

Remissdebatt

skor medfört arbetslöshet och skapat ovisshet om framtiden. Det fordras särskilda insatser från samhällets sida för att de människor som där kommit i kläm skall få den rätt de kan fordra i ett samhälle där solidaritet bör råda. Norrlandslänen har varit mest utsatta i den omvandling som försiggått, och problemen har därför blivit särskilt stora och svåra där. I basnäringarna jord- och skogsbruk som sysselsatt den största delen av befolkningen har rationaliseringen skapat svåra arbetslöshetsproblem. Den kombinerade sysselsättning som tidigare funnits — främst i Norrlands inland med de förhållandevis små jordbruk som där förekommer — och där brukarna kombinerat jordbruket med skogsarbete, finns inte längre. Några andra arbetstillfällen har inte heller kunnat erbjudas. Många människor har blivit arbetslösa, främst de som har haft skogsarbete som sin huvudsakliga sysselsättning, och stora grupper av dem som haft kombinerad sysselsättning inom jord- och skogsbruk har blivit undersysselsatta. Någon annan sysselsättning har de inte kunnat få på hemorten eller i dess närhet. Dessutom är det ofta den äldre arbetskraften som berörs, och den är mycket svår att flytta. De människorna har tidigare varit outhärliga i produktionen, när det gällt att förse förädlingsindustrin med nödvändiga råvaror, och basindustrierna i Norrland har ju varit av stor betydelse för hela vår industriella utveckling och har tillfört vårt land välbehövlig valuta.

Basnäringarna i Norrland kommer med all sannolikhet att även för framtiden utgöra ett viktigt tillskott till vår försörjning. Även om en viss utbyggnad kan ske av förädlingsindustrin kommer arbetskraftsåtgången för denna näring troligen att minska genom den mekanisering som försiggår inom dessa branscher. De som genom den inträffade utvecklingen förlorat möjlighet att fortsätta i sina tidigare yr-

ken måste kompenseras på så sätt att åt dem ges nya arbetstillfällen och ny sysselsättning. Det måste alltså skapas nya arbetstillfällen för att dessa människor skall kunna försörja sig. Trygghet för framtiden och ett arbete att försörja sig på är ett par av de jämlikhetskrav som de har rätt att ställa.

En samhällelig satsning på dessa områden kommer säkerligen att tarva stora investeringar, men dessa måste göras på sådant sätt att de får verklig effekt och sikta till att ge de människor som kommit i kläm en rättvisare behandling än vad de hittills fått. De bör liksom alla andra medborgare ha rätt till arbete och försörjning.

Det gäller ett jämlikhetskrav som samhället bör ha skyldighet att tillgoda med olika åtgärder. Den ovisshet som råder om framtiden och den hopplöshet den ofta skapar gör bördan många gånger dubbelt tung för dem som drabbats av arbetslöshet och en därmed följande försämrad försörjning. Även om satsningarna måste bli stora kan de inte beräknas kunna klara alla problemen på en gång. Det måste finnas ett bestämt program för de insatser som skall göras, och dessa måste föregås av en ordentlig regional planering. Det finns dock möjligheter att med begränsade, kortsiktiga insatser klara en del av de problem som finns.

Vi har i folkpartimotionen pekat på sådana lösningar som snabbt skulle underlätta situationen för befolkningen i Norrland. Kortfristiga investeringar får dock inte bli av sådan art att de försvårar möjligheterna för framtiden. En samlad lösning måste åstadkommas, och folkpartiet har i sin partimotion framlagt förslag till ett sådant grepp. Vi begär en regional ekonomisk planering med uppsatta mål för utvecklingen i olika delregioner i Norrland. Planen skall utgöra ett underlag för ett näringspolitiskt långtidsprogram för Norrland. Denna plan får dock inte tas till intäkt för att skjuta upp hela

Remissdebatt

frågan på framtiden, utan omedelbara åtgärder måste sättas in. Det finns underlag för sådana genom de utredningar inom vissa begränsade områden, som redan finns.

I partimotionen begär man klara besked om vilka orter som staten skall garantera fortbestånd. En rationell lokaliseringspolitik fordrar att man har klara besked om vad som skall ske genom samhällets insatser. Lokaliseringpolitiken har varit till stor nytta för Norrland och skapat många arbetstillfällen. Verksamheten är ju av försökskaraktär, många goda erfarenheter har gjorts och fördelar vunnits för de norrländska bygderna, då främst kustregionerna. En viktig fördel som också vunnits är att myten om svårigheterna att driva lönsam industri i Norrland brutits. Vanföreställningen att där endast skulle kunna bedrivas industri som baseras på den norrländska råvaran har vederlagts. Visst har det förekommit en del smärre misslyckanden bland lokaliseringföretagen, men inte i större utsträckning än inom industrin i övrigt.

Folkpartiet har i partimotioner begärt en planering av de insatser som bör göras för att befolkningen i Norrland och då framför allt dess inland skall få besked om vilka insatser statsmakterna är beredda till. Uttalanden har visserligen gjorts och utredningar pågår inom skilda områden, men befolkningen lever i fullkomlig ovisshet om vad framtiden bär i sitt sköte. Det är orimliga förhållanden, och regeringen har skyldighet och ansvar att lämna ett besked om vad som är att vänta. Det kan konstateras att förhållandena bara blir sämre och sämre ju längre tiden lider. Hittills insatta åtgärder har varit klart otillfredsställande och inte löst problemen, vilket de ständigt stigande arbetslöshetssiffrorna visar. Lokaliseringpolitiken har inte kunnat bemästra sysselsättningsproblemen. Stödet har i regel gått till kustregionerna och där varit till nytta, men de områ-

den som haft största behovet av lokalisering har inte fått något nämnvärt nytillskott av industri. Därför måste lokaliseringstödet målsättning klara re preciseras och åtgärderna sättas in där de bäst behövs.

Den pågående uttunnningen av befolkningen i Norrlands inland skapar nya stora problem som man i fortsättningen inte kan blunda för. Många orter har kommit i ett läge som inte längre kan försvaras med hänvisning till pågående utredningar — nu fordras det konkreta åtgärder som återställer balansen.

Naturtillgångarna och det realkapital som redan finns i form av bostäder och kommunala anordningar bör kunna tillvaratas på ett vettigt sätt, och framför allt bör man använda den arbetskraft som finns.

Vill man ha företag i inlandet för att tillvarata arbetskraft och realvärdet måste de befintliga tätorterna kunna ge rimlig service åt befolkningen. Ett kraftigare stöd än vad som hittills getts till lokaliseringföretag i inlandet är nödvändigt om inte befolkningen skall uttunnas ytterligare på grund av brist på sysselsättning och därav följande utflyttning. Det uppstår ökade sociala svårigheter för de kvarvarande om kommunernas servicemöjligheter ytterligare minskar. De befintliga tätorterna i inlandet måste få ett besked från statsmakterna om framtiden, så att de vet vad de skall planera för och vad de har att rätta sig efter. Även den enskilda planeringen är avhängig av vetenskapen om framtiden, och nuvarande ovissa förhållanden utgör en hämsko på enskilda initiativ. Man vet inte om en investering kan bli bestående, och detta förhållande medverkar till att många, som skulle kunna stanna kvar, flyttar till andra orter och där gör sina investeringar.

En alltför långt gående befolkningsminskning i norrlandslänen tar bort det underlag som behövs för den kom-

Remissdebatt

munala servicen. Samhället får sociala kostnader som med säkerhet blir mycket höga, och det finns starka skäl som talar för att det skulle vara av värde för framtiden om nu befintliga orter av större storleksordning bibehålls och utvecklades till bestående centra för att kunna fungera som servicecentra för större områden.

En förstärkning av företagslokaliseringen till Norrlands inland skulle förbättra kommunernas egna resurser och minska anspråken på statliga stödåtgärder. Är kostnaderna för kommunerna för höga för att de skall kunna upprätthålla en rimlig standard, bör statsmakterna påta sig ansvaret för att de människor som bor i dessa områden i glesbygderna får nöjaktig service. Detta är en rent social åtgärd och en jämlikhetsfråga.

Från folkpartiet har vi understrukt att det gäller direkt stöd till industriell lokalisering och att stödet bör knytas till arbetskraften, eftersom det är ökad sysselsättning man eftersträvar. Det är en rad åtgärder som kan vidtas för att stimulera näringslivet till etablering i inlandet, men åtgärderna måste vara av sådan natur att de verkligen lockar till etablering och ger resultat. Anordningar av servicekaraktär bör också kunna inrymmas i lokaliseringsstödet, så att sådana anordningar kan komma till stånd där de behövs.

Det håller på att växa fram en missstro mot statsmakterna att de inte vill påtaga sig ansvaret för befolkningen i glesbygderna. Detta är ganska naturligt då man kan konstatera att befolkningsunderlag och sysselsättning bara minskar år från år och att framtiden blir alltmer oviss.

Talet om jämlikhet måste skorras i öronen på de människor som upplever den bistra verkligheten. Vägar och kommunikationer har stor betydelse — vägväsendet måste upprustas och större insatser göras om man vill skapa förutsättningar för en framtida lokalise-

ring av företag. Insatser för en sådan upprustning skulle under mellantiden, tills man får företag att etablera sig, ge god sysselsättning för många. Den viktiga frågan om vägar och kommunikationer spelar en betydande roll när företagen gör sina bedömningar, och den kommer automatiskt in i de kalkyler som måste göras upp av företagare som ämnar etablera sig i inlandet. Fraktkostnaderna är betydande i Norrland och direkt utslagsgivande för lokaliseringen i en del fall, varför en mera företagsvänlig fraktsättning skulle vara av värde. Vi har påpekat detta i vår partimotion. En sådan fraktsättning kan också vara företagsekonomiskt riktig genom det ökade underlag som större godsmängder ger.

Det fordras klara besked från statsmakterna och en planering som ger en bas åt både kommuner och befolkning för handlandet. Detta är det minsta som man kan fordra i de trakter där man har problem med undersysselsättning och utflyttning.

Herr talman! Vill man göra något åt förhållandena, så går det. Vi menar att talet om jämlikhet bör få ett reellt innehåll och inte bara vara vackra fraser. De förslag som vi inom folkpartiet fört fram innebär ett försök att komma till rätta med problemen. Vi är inom vårt parti beredda att påskynda lösningen av ett samhällsproblem som vi betraktar som allvarligt och frågan om jämlikhet bör sättas i förgrunden.

Herr Ekström har ställt en del frågor till mig tidigare i kväll. Först frågar han om vad folkpartiet menar med att lokaliseringsstödet i Norrlands inland kan knytas till arbetskraften. Svaret är att man i inlandet strävar efter att öka sysselsättningen. Om i sådant fall stödet premierar företag som har stor användning av arbetskraft, när man med detta en speciell effekt vad gäller sysselsättningen. Vi vill att den pågående utredningen uppmärksammar detta problem.

Vad gäller statliga företag säger vi att

Remissdebatt

det är lämpligt att förlägga vissa sådana till Norrland. När statliga företag kan förlägga sin tillverkning till Norrland är detta bra enligt vår uppfattning. Vi påpekar att exempelvis försvaret med fördel kunde förlägga verkstäder till Norrland, särskilt då det från det hållet hävdats att en fortsatt avfolkning av Norrland inverkar menligt på försvaret. I vår motion heter det »enligt vår mening bör man pröva om det inte är möjligt att med generella medel och lokaliseringpolitiska insatser av delvis nytt slag stoppa den negativa utvecklingen i vissa regioner innan man bestämmer sig för statlig företagsamhet av den omfattning departementschefen ställer i utsikt. Förlustbringande statliga företag utgör onekligen ett bräckligt underlag för Norrlands framtida utveckling».

Statlig verksamhet kan vara erforderlig när det av sociala skäl är motiverat, och detta har vi från folkpartiets sida ingenting emot, även om det skulle röra sig om företag som måste subventioneras. För övrigt kan sägas att statliga företag bör få tävla på samma villkor som det enskilda näringslivet, men det finns ingen anledning att skapa statliga företag på områden där det enskilda näringslivet bättre klarar uppgifterna. Erfarenheterna från Norrland visar att den statliga företagsamheten i inlandet skapat allvarliga sysselsättningsproblem genom friställningar. Vi bör nog inte säga »antingen—eller» utan i den allvarliga situation som vi nu befinner oss i får vi nog välja mellan de olika vägar som är framkomliga när det gäller att lösa arbetslöshetsproblemet i Norrland. Jag hoppas att vi kan vinna enighet i denna fråga. Inom folkpartiet är vi beredda att stödja sådana förslag som kan ge en lösning.

Herr Ekström frågade också hur jag såg på frågan om regionerna och menade att jag borde ha samma uppfattning som han. Då det gäller just det område som jag talade om delar jag

herr Ekströms åsikt att man inte får tänka efter länsgränser. Beträffande vad herr Ekström anförde om organisationen av ett statligt verk kan jag bara uttrycka den meningen, att kan man få det effektivare och bättre, skall man inte hesitera; man skall naturligtvis söka åstadkomma den bästa och effektivaste lösningen inom arbetsmarknadsområdet, så att samhället ger bästa möjliga stöd åt de människor som behöver det.

Herr Ekström undrade vidare om en viss artikel i Dagens Nyheter är ett uttryck för folkpartiets politik. Detta både skrämmer och förvånar mig. Vad Dagens Nyheter skriver står för dess räkning. Folkpartiet har inget inflytande över det; tidningen har givetvis full frihet att framföra sina åsikter. Vad folkpartiet vill redovisar vi t. ex. i våra motioner i riksdagen.

Vad som skrämmer mig är att herr Ekström kopplar samman ett tidningsorgans uppfattning och ett partis politik. Det måste betyda att vad Aftonbladet för till torgs är socialdemokratiens politik; den tidningen har ju en direkt intressegemenskap med det socialdemokratiska partiet. Jag kommer i fortsättningen, herr Ekström, att bättre än tidigare följa Aftonbladets politiska uppfattning. Att döma av vad jag hittills har läst skulle den svenska socialdemokratin ha flyttat sin position så långt till vänster att herr Hermansson kommer på fel sida om den.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att herr Larsson i Umeå inte delar Dagens Nyheters syn på befolkningsutvecklingen i Norrland. Herr Larsson säger att man skall sätta in ytterligare lokaliseringpolitiska åtgärder. Jag delar den meningen, men herr Larsson vet lika väl som jag att det lokaliseringpolitiska stödet redan är differentierat så att den som lokaliserar sig till inlandet får avsevärt högre bidrag

Remissdebatt

än den som lokaliserar sig till kusten. Det förhållandet att man ändå hellre lokaliserar sig till kusten visar att det stöd som hittills har utgått i inlandet inte varit tillräckligt. Som norrlänning skall man inte se det som något negativt; för norrlandsregionen måste det vara av intresse att kunna behålla så mycket som möjligt av befolkningen inom regionen.

Vad jag polemiserade mot var folktoparationens som å ena sidan andas misstro gentemot statlig företagsamhet men å andra sidan innehåller krav på att staten skall garantera ett antal stödobjekt i Norrlands inland. Jag vet inte vilka lokaliseringpolitiska åtgärder staten skall kunna vidta för att företagare skall lokalisera sig till inlandet. Till sist torde vi komma i den situationen att problemen måste lösas genom statlig företagsamhet — det är min bestämda uppfattning.

Det är intressant att höra att herr Larsson i Umeå nu sätter sin tilltro till staten. Strax efter det att den Näslundska lokaliseringsutredningen 1963 hade framlagt sitt betänkande gav folktopartiet ut en skrift som man kallade »Lokalisering utan dirigerings».

De fria krafterna skulle alltså få verka och staten skulle inte göra särskilt mycket för att dirigera företagen. Numera har man tydligen ändrat sig på den punkten. Men, herr Larsson, kan vi inte vara ense om att vi, om vi har svårigheter med att få företagare att lokalisera sig till inlandet — och jag tror att dessa svårigheter kommer att bestå — utan krumbukter kan vara överens om att vi måste ta till statlig företagsamhet? Det är detta »å ena sidan» och »å andra sidan» i motionen som jag argumenterar mot.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström och jag är tydligen helt överens i en punkt, nämligen att den lokaliseringspolitik

som förs har medfört att företagen huvudsakligen lokaliserats till kusten. Herr Ekström säger att villkoren är bättre i inlandet. Ja, men inte tillräckligt goda, det är det som är felet. När företagen valt mellan kusten och inlandet har de naturligtvis tagit hänsyn till de bättre bidragen i inlandet men ansett att de ändå var för låga och förlagt verksamheten till kusten.

Herr Ekström anser att vårt förslag andas misstro mot statliga företag, och det gör det i viss omfattning. Vi behöver i första hand rationella företag, men det bör vara en fri tävlan mellan statlig och privat företagsamhet. De som kan nå det bästa resultatet bör få chans till det.

Vi har inte då det gäller statlig företagsamhet i Norrland de bästa erfarenheter. Detta gäller särskilt skogslänet. Där har arbetstillfällena minskat utan att staten ingripit. Man skall inte säga antingen — eller, utan man bör pröva båda vägarna och med fri konkurrens. Statlig företagsamhet som är skyddad och inte tvingas arbeta rationellt hjälper oss ingalunda. Det är en princip som vi bör kunna vara eniga om.

Vi behöver framför allt företag som går bra och som kan betala hyggliga löner, och vi behöver också pengar till att underhålla företag som av sociala skäl måste hållas i gång.

Herr HEDIN (m):

Herr talman! När den amerikanske chefsastronauten Borman i julas sände sitt budskap från den fantastiska månfärden lyssnade säkert miljoner människor över hela världen med största spänning. Det var första gången som en människa meddelade sig från en position långt utanför jordatmosfären och dessutom direkt i både ord och bild. Det kanske hade varit naturligt att Borman vid det tillfället hade givit uttryck för teknikens fantastiska framsteg och vilka ökade möjligheter dessa

Remissdebatt

ger för människorna. Hade det varit ryska astronauter, då kanske de liksom tidigare hade raljerat med att säga: »Ja, nu har vi också varit vid månen, men inte ens där såg vi någon Gud.»

Borman nämnde ingenting som erinrade om vare sig vetenskapsmännens eller astronauternas tekniska och fysiska bedrifter. Han valde att i ödmjukhet läsa ur Första Mosebok skapelseberättelsens ord: I begynnelsen skapade Gud himmel och jord o. s. v. Jag tycker att det var ett fascinerande uttryck för vilken stor betydelse kristen tro har också i vår moderna tid. Behovet av andlig omvårdnad har kanske aldrig varit så stort som i dag, och sannolikt kommer det att bli än större i framtiden.

Teknikens framsteg gör att våra materiella förutsättningar förändras snabbare än någonsin. Men människan har svårt att liksom hinna med, att finna sig till rätta i den krångliga tillvaron. Stress i alla dess olika former har blivit allt vanligare. Många känner sig andligen hemlösa i vårt samhälle. Det ökande missbruket av alkohol och narkotika, inte minst bland ungdomen, är säkert i stor utsträckning ett uttryck för en form av verklighetsflykt. Denna markeras än mer av att så många — det rör sig om över tusen personer om året — väljer den desperata utvägen att ta sitt eget liv.

Nu kanske någon av de få kvarvarande i kammaren undrar vad de här resonemangen har att göra i remissdebatten och i riksdagen över huvud taget. Staten skall ju vara religiöst neutral; kristen tro är någonting som angår var och en personligen. Staten skall självfallet vara religiöst neutral i den meningen, att den inte påtvingar någon en viss religiös uppfattning. Så långt möjligt bör staten också förhålla sig neutral gentemot olika trossamfund och olika trosuppfattningar. Men staten kan och bör inte vara neutral beträffande de kristna grundprinciperna, utan bör

medverka till att dessa bevaras. Inom moderata samlingspartiet anser vi att detta är självklart, och det gav också Yngve Holmberg uttryck för i sitt anförande tidigare i dag. Vi fullföljer naturligtvis den politik som högerpartiet fört i alla frågor som har kristen etikett.

Vårt svenska samhälle har ändå i mycket hög grad formats med den kristna etiken som grund. Vår rättsordning bygger på de moraliska principer som vilar på just den grunden. Den kristna etiken genomsyrar den fostrande, hjälpande och vårdande verksamheten i vårt samhälle. Detta borde också de som själva inte har en personlig tro erkänna, och det kanske flertalet också gör.

Samhällsnyttan talar för att staten bör se kristen fostran och kristen tro som något i högsta grad positivt. De betydande svårigheter som vi i dag har med stora ungdomsgrupper är i mycket ringa grad, om ens någon, frekventa bland ungdom som fostras och sysselsätts inom de olika kyrkosamfund. Omvänt är det väl alldeles uppenbart att krisen i fråga om brottslighetsutvecklingen har ett klart samband med minskad respekt för kristna normer.

Mot denna bakgrund borde det vara naturligt att staten har en positiv och generös inställning till kristen fostran i olika former, i skolan och hos de skilda kyrkosamfund. Skolans kristendomsundervisning är naturligtvis i sammanhanget mycket viktig. Den bör vara engagerad och ge alla elever chansen att lära känna kristendomens historia och dess betydelse också i dagens samhälle samt de kristna budorden, giltiga för alla tider och framför allt evangeliet om Kristi försoningsgärning. Ett utmärkt tillfälle för klasslärare, rektorer och andra att komma ungdomarna in på livet och verkligen få kontakt med dem är de s. k. gemensamma samlingarna. Tyvärr har det visat sig att de i allt större utsträckning för-

Remissdebatt

svunnit från skolschemat. Jag hoppas att riksdagen kommer att bifalla en motion som herr Arne Svenungsson i första kammaren och jag i denna kammare har väckt i syfte att ge skolan ökade möjligheter att anordna gemensamma samlingar med bl. a. etiskt, religiöst och socialt innehåll.

Staten, regering och riksdag har också stora förutsättningar att påverka arbetsförhållandena för svenska kyrkan, för andra kyrkosamfund och övriga sammanslutningar som har till syfte att i olika former ge människorna andlig vård och omvårdnad. Är efter år ställs riksdagen inför olika förslag i den riktningen. Tyvärr har de flesta avslagits av riksdagsmajoriteten. Det gäller t. ex. den inte minst för frikyrkorna viktiga frågan om avdragsrätt för gåvor till bl. a. religiösa ändamål.

Socialdemokraternas argumentation och motstånd i detta sammanhang anser jag ha något av karaktären den obotfärdiges förhinder över sig. Detsamma kan sägas om motståndet mot att ge bidrag till Religionspedagogiska institutet och ökat bidrag till S:t Lukasstiftelsen. Det var mycket nära att det lyckades i fråga om S:t Lukasstiftelsen förra året, kanske går det bättre i år. Båda dessa organisationer har nämligen en utomordentligt stor betydelse.

Statsmakterna har självfallet stora förutsättningar att stödja kristen fosteran och andlig omvårdnad genom att ge svenska kyrkan, till vilken ju 98 procent av svenska folket hör, goda förhållanden att arbeta under. Frågan är i högsta grad aktuell genom den förra året avslutade kyrka—stat-utredningen och den nu pågående parlamentariska utredningen.

Riksdagen kommer redan i år att få ta ställning till en del fråga som på intet sätt påverkar det framtida ställningstagandet i relationsfrågan mellan kyrka och stat. Det gäller inrättande av en demokratiskt vald kyrklig centralstyrelse, som bl. a. skall kunna utgöra

ett förhandlingsorgan för kyrkan vid de överläggningar som måste komma till stånd om några år för att diskutera förhållandet mellan staten och kyrkan. Motionsuppslaget bygger på kyrkomötets framställning till Kungl. Maj:t om lagstiftning för att möjliggöra tillsättande av en förhandlingsduglig kyrkoorganisation.

I relationsfrågan har jag för min del länge ansett att svenska kyrkan i dag är alltför hårt bunden till staten. Jag reagerar t. ex. emot att vi så gott som varje år får besluta i frågor som har ganska liten ekonomisk räckvidd. Det kan gälla en ny sjömanspräst, en ny stiftsadjunkt eller stiftsjägmästarassistent. Det borde vara naturligt att kyrkan själv fick klara sådana frågor med hjälp av de medel som kan ställas till dess förfogande. Det är också enligt min mening fel att kyrkans egna och inre angelägenheter, t. ex. fastställande av bibel, psalmbok och andra handböcker skall handläggas av Kungl. Maj:t. Det tycker jag är att i onödan belasta regeringen med frågor som den dessutom knappast kan anses vara sakkunnig i.

Jag anser alltså att det är angeläget med reformer av skilda slag i syfte att ge kyrkan större självbestämmanderätt än nu, men under förutsättning att så sker tycker jag inte det finns anledning att gå längre. Det är naturligt att man har ett visst samband mellan stat och kyrka. Skulle man ta ett större steg, d. v. s. skilja stat och kyrka åt, kan man inte bortse från risken att kyrkan får en annan karaktär än den folkkyrka som den nu är.

En av de värdefullaste egenskaperna hos svenska kyrkan är ändå att den är öppen för alla, att även den som vill vara anonym och inte direkt engagerar sig i kyrkan ändå kan känna sig hemma och välkommen där. Jag tycker alltså inte att det finns något skäl att radikalt bryta den historiskt givna kontakten mellan kyrka och stat. Den förefaller

Remissdebatt

naturlig, i synnerhet som nästan alla medborgare tillhör svenska kyrkan.

När det gäller att slutligt ta ställning till denna fråga borde det vara självklart att kyrkans egna organ får ha ett betydande inflytande. Såvitt man kan bedöma i dag är kyrkans aktiva medlemmar inte intresserade av en skilsmässa. Frågan togs upp i kyrkomötet i höstas, som med stor majoritet uttalade sig för reformer men med bibehållet samband. Svenska pastoratens riksförbund tog i slutet av förra året in remissvar från alla församlingar. Man fick svar från 2 400, vilket utgjorde ungefär 75 procent av alla. Det var bara fem procent som önskade ha en fri kyrka.

Moderata samlingspartiets kvinnoförbund har i sitt remissvar också uttalat sig för reformer men med fortsatt samband. Det skulle, som jag ser det, innebära bevarade arbetsmöjligheter för kyrkan och bevarad arbetsro. Det skulle ge bästa garanti för att vi får behålla en öppen folkkyrka med samma möjligheter att nå ut till alla medborgare, både mer eller mindre engagerade och blygt sökande — kanske de flesta tillhör den senare gruppen.

Huvuduppgiften för kyrkan är att nå alla med Guds evangelium. Jag tror alltså att kyrkan bäst klarar den uppgiften i ett läge med bevarat samband med staten men med väsentliga reformer som syftar till betydligt större självständighet för svenska kyrkan än för närvarande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

§ 2

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att bilaga 1 till statsverkspropositionen 1969 (finansplanen)

skulle uppföras sist å föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde.

§ 3

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 15, till Konungen angående val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 16, till Konungen angående val av medlemmar och suppleanter i Nordiska rådet; dels till riksdagens förordnanden, nr 17—32, för

fröken Ranmark (s)
 herr Geijer, Arne (s)
 » Larsson, Lars (s)
 » Lundström (fp)
 » Sundin (cp)
 » Johansson, Tage (s)
 fru Segerstedt Wiberg (fp)
 herr andre vice talmannen Cassel (m)
 » Holmberg (m)
 » Skoglund (s)
 » Mellqvist (s)
 » Hammarberg (s)
 » Antonsson (cp)
 » Ohlin (fp)
 » Nilsson i Tvärålund (cp)
 » Bergman (s)
 att vara medlemmar i Nordiska rådet; dels ock till riksdagens förordnanden, nr 33—48, för
 herr Palm (s)
 » Jansson, Paul (s)
 » Wååg (s)
 » Mundebo (fp)
 » Carlsson, Eric (cp)
 » Hernelius (m)
 » Hedlund (s)
 fru Hamrin-Thorell (fp)
 herr Adamsson (s)
 » Hammarsten (s)
 fru Skantz (s)

herr Fälldin (cp)
 » Wedén (fp)
 » Eliasson i Moholm (m)
 » Johansson i Norrköping (s)
 » Sundman (cp)
 att vara suppleanter i Nordiska rådet.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 49, till Konungen angående val av ledamöter och suppleanter i riksdagens lönedelegation.

§ 4

Anmäldes motionen nr 1021, av herr *Regnéll*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet m. m.

Denna motion bordlades.

§ 5

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1969 den 5 februari sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dessa fullmäktige, för anställande av val av

dels en ledamot jämte suppleant i styrelsen för riksdagens förvaltningskontor för återstående del av valperioden 1966—1969 efter herr Torsten Andersson, som avgått ur riksdagen,

dels en ledamot jämte suppleant i samma styrelse för återstående del av valperioden 1968—1971 efter herr Gösta Eric Waldemar Sterne, som lämnat riksdagen; och befunnos efter valförättningens slut ha blivit utsedda till

ledamöter

för återstående del av valperioden 1966—1969:

herr Larsson, Lars
 Thorsten, ledamot av
 första kammaren .. med 30 röster

för återstående del av valperioden 1968—1971:

herr Tistad, Eskil
 Göran Daniel, ledamot av första kammaren ..... med 31 röster

suppleant för herr Larsson, L. T.:

herr Eriksson, John
 Erik, ledamot av andra kammaren ..... med 30 röster

suppleant för herr Tistad, E. G. D.:

herr Ullsten, Stig
 Kjell Olof (Ola), ledamot av andra kammaren ..... med 31 röster
Nils Odhe Fritz Börjesson
Ragnar Sveningsson Per Jacobsson

Protokollet lades till handlingarna; och skulle riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till förordnanden för de valda.

§ 6

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1969 den 5 februari sammanträdde de valmän, som av kamrarna fått i uppdrag att utse fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dessa fullmäktige, för anställande av val av en suppleant för ledamoten herr Per Olof (Olle) Dahlén i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, för återstående del av valperioden den 1 april 1968—den 31 mars 1971, efter herr Per Hilding som den 11 december 1968 erhållit befrielse från uppdraget; och befanns efter valets slut ha blivit utsedd till

suppleant för herr Dahlén, P. O.:
herr Mundebo, Kurt Allan Ingemar,
ledamot av andra kammaren, med 32
röster.

Nils Odhe   Fritz Börjesson
Ragnar Sveningsson   Per Jacobsson

Protokollet lades till handlingarna;
och skulle riksdagens kanslideputerade
genom utdrag av kammarens protokoll
underrättas om detta val samt anmodas
låta uppsätta och till kamrarna ingiva
förslag dels till förordnande för den val-
de, dels ock till skrivelse till Konungen
med anmälan om det förrättade valet.

§ 7

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen till-
ställts tre enkla frågor, nämligen av:

---

fru *Frænkel* (fp), till herr statsrådet
och chefen för socialdepartementet an-
gående vaccinerberedskapen,

herr *Jonasson* (cp), till herr stats-
rådet och chefen för justitiedepartemen-
tet angående publiceringen av lagsök-
ningsansökning, och

herr *Enskog* (fp), till herr statsrådet
och chefen för försvarsdepartementet
angående förflyttning av civil verkstads-
personal.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 23.59.

In fidem
Sune K. Johansson